

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
BİLİŞİM BİLİM DALI

**RADİKAL CİHATÇI HAREKETLERİN
İLETİŞİM STRATEJİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

FATMA YÖRÜR

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
BİLİŞİM BİLİM DALI

RADİKAL CİHAATÇI HAREKETLERİN İLETİŞİM STRATEJİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

FATMA YÖRÜR

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ HALDUN NARMANLIOĞLU

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

GAZETECİLİK Anabilim Dalı BİLİŞİM Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi FATMA YÖRÜR'nın RADİKAL CİHATÇI HAREKETLERİN İLETİŞİM STRATEJİLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 8.08.2019 tarih ve 2019-25/6 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 01.09.2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi HALDUN NARMANLIOĞLU	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. NECMİ EMEL DİLMEN	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi ÜMİT SARI	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Fatma Yörür
Anabilim Dalı : Gazetecilik
Programı : Bilişim
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Haldun Narmanlıoğlu
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Temmuz 2019
Anahtar Kelimeler : Radikalizm, Radikal Cihat, Cihatizm, Sosyal Medya, İletişim, Online Cihat.

ÖZET

RADİKAL CİHADCILARIN HAREKETLERİN İLETİŞİM STRATEJİSİ

Radikalizm siyasal bir köktencilik savunarak kendi bakış açısı çerçevesinden dünyayı değiştirmeyi amaçlar. Motivasyonu ve kaynağı hangi inanç ya da ideoloji olursa olsun elindeki tüm olanakları seferber ederek paradigmasını egemen paradigmaya karşı her koşulda savunur. Bu savunu zaman zaman saldırıya dönüştür ve radikal siyasal eğilimler şiddeti de bir araç olarak kullanmaktan çekinmezler.

Çatışan paradigmalarda kitleselleşebilmek tarafları güçlü kılar. Kitleselleşme iletişim olgusuna muhtaçtır. İletişim kanallarını etkin biçimde kullanmayı zorunlu kılar. 21. Yüzyılda çeşitli radikal unsurlar çeşitli coğrafyalarda boy saldılar. Bunlardan köktenci bir İslami ideolojiyi savunan radikal cihatçılar Ortadoğu’da boy vermekle birlikte özellikle 21. Yüzyılın başından itibaren tüm dünyaya yayıldı.

Bu yayımda cihatçı radikallerin iletişim ve medya kanallarını, araçlarını mahir ve zekice kullanımı etkili oldu. Bu çalışmada radikal cihatçıların kısa tarihine iletişim perspektifiyle odaklanılmıştır. Kitle medyası ve dijital dönemde lokal ve küresel düzeyde nasıl iletişim kurup medya araçlarını nasıl birer propaganda aracına dönüştürdükleri araştırılmıştır. Her iki dönemin temel farklılıkları ve kısıtlılıkları ele alınmıştır. Çalışmanın ana sorusu olarak teknolojik dönüşümün radikal cihadist propagandada söylem dönüşümüne neden olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla radikal cihadistlerin kitle iletişim dönemi ile dijital döneme ait en çok ses getiren propaganda metinleri nitel araştırma yöntemlerinden Van Dijk’in ‘Söylem Analizi’ yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmada teknolojik değişime radikal cihadist söylemin de değişerek eşlik ettiği bulunmuştur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Fatma Yörür
Field : Journalism
Programme : Informatic
Supervisor : Assist Prof. Dr. Haldun Narmanlıoğlu
Degree Awarded and Date : Master-July 2019
Anahtar Kelimeler : Radicalism, Radical Cihad, Communication, Social Medya, Online Jihad.

ABSTRACT

COMMUNICATION STRATEGY OF THE RADICAL JIHADIST MOVEMENTS

Radicalism aims at changing the world according to the framework of its vision by defending fundamentalism. Regardless of its underlying motivation or resource rooted in its belief or ideology it defends its own paradigm against the dominant paradigm through mobilizing all the resources that it possesses. This defence turns into assault on occasion and the radical political tendencies do not abstain from utilizing violence as a tool.

Popularization in conflicting paradigms renders the parties strong. Popularization requires communication. It entails using communication channels effectively. In the 21st century various radical elements emerged in various geographies. One of those, the radical jihadists advocating a fundamentalist Islamist ideology, arose in the Middle East, nevertheless it has spread around the world since the beginning of the 21st century.

In this process of spread, the skilful and smart utilization of the communication and media channels by the jihadist radicals has been effective. The focus of this research is the short history of the radical jihadists from a communication perspective. Their local and global ways of communication and how they turn the media tools into propaganda tools in the periods of digital and mass media are scrutinized. Both the differences and limitations of each period are discussed. The main research question of this dissertation is that whether the technological transformation has also caused a discursive transformation in the radical jihadist propaganda. For this purpose, the most celebrated propaganda texts of the radical jihadists from the mass media period and digital period are analysed with Van Dijk's method of 'Discourse Analysis'. As a result of the research it is founded that the transformation in the technology is accompanied by the transformation in the radical jihadist discourse.

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana her zaman destek olan kız kardeşim Hatice Yörür ve tüm kız kardeşlerime, kimsenin çalışmak istediğim bu konuyu üstlenmek istemediği dönemde benimle çalışmak isteyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Haldun Narmanlıoğlu'na, nereden başlayacağımı bilmediğim anda bana yol çizen Sevgili Ruşen Çakır'a, Türkiye'de tez konumu araştırmaktan geri durmayan az sayıdaki güzel insanlara sonsuz sevgi ve teşekkürler.

Fatma YÖRÜR

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
2. RADİKAL CİHATİST HAREKETLER.....	4
2.1. Radikal Cihatist Hareketlere Genel Bakış	4
2.2. Radikal Cihatist Hareketin İdeolojik Dayanağı Selefilik	4
2.2.1. Selefilğin Tarihi.....	5
2.2.1.1. Tarihsel Süreçte Selefilerin Radikalleşmesinde Batı Politikalarının Rolü.....	9
2.2.2. Kimlik Olarak Selefilik	10
2.2.3. Radikal Selefilerin Öncüleri ve İleri Gelenleri.....	12
2.2.3.1. Seyyit Kutub	12
2.2.3.2. Abdullah Azzam	14
2.2.3.3. Usama Bin Ladin	15
2.2.3.4. Eyman el Zevahiri.....	16
2.2.3.5. Ebu Musab ez Zerkavi	17
2.2.3.6. Ebubekir El Bağdadi	19
2.3. Radikal Cihatist Grupların Genel Örgüt Özellikleri.....	20
2.3.1. Terörizm	24
2.3.2. Toplumsal Hareketler	28
2.3.3. Ağ Toplumlari	43
2.4. Radikal Cihatist Hareketlerin Nihai Amaçları.....	49

3. GELENEKSEL MEDYA DÖNEMİNDE CİHADİST HAREKETLER.....	53
3.1. 1960 Yılından Dijital Teknolojilere Kadar Hedef Kitleleri ile İletişim Yöntemleri ve Medya Kullanımları.....	53
3.1.1. Kitle İletişim Döneminde Grupların Kitle İletişim Stratejileri.....	54
3.1.2. 11 Eylül ve Sonrası Cihatçılık, Medya Kullanımı ve Medya Etkisi	57
3.1.3. Amaçları ve Medya Araçları	60
3.1.3.1. Kitlel Medyalarını Araçsallaştırma ve Manipülasyon.....	60
3.1.3.2. Uluslararası Ağlar, Yerel İmamlar, Ses Kasetleri ve Radyo	63
3.1.3.3. Örgütlerin Basılı Yayınlarda Stratejileri ve Kullanım Pratikleri.....	66
4. DİJİTAL TEKNOLOJİLERDE RADİKAL CİHADİST ÖRGÜTLER.....	68
4.1. Dijital İletişim Teknolojileri ile Örgütlerin Değişen İletişim Stratejileri	68
4.1.1. Dijital İletişimin Örgütlere Sunduğu Olanaklar	71
4.1.2. Kitle Medyasından Bireysel Medyaya Cihat Ordularından Yalnız Kurt'a.....	78
4.1.3. Paylaşımlar ve Gizlilik	79
4.2. Değişen Strateji Döneminde Örgütün Genişleme Faaliyetleri ve Tersine Göç.....	81
4.3. Sosyal Medyada Radikal Cihatist Gruplar	83
4.3.1. Youtube'da Radikal Cihatist Gruplar	83
4.3.1.2. Video Cihatizm	84
4.3.1.3. YouTube Kullanımı, Terör Tiyatrosu , Günlük Yaşam ve Görselin Gücü	85
4.3.2. Twitter'da Radikal Cihatist Gruplar	97
4.3.3. Telegram'da Radikal Cihatçı Gruplar	122
4.3.4. Diğer Sosyal Medya Kanalları	133
5. GELENEKSEL MEDYA ÖRNEĞİNDE USAME BİN LADİN VE SOSYAL MEDYA ÖRNEĞİNDE ZERKAVİ SÖYLEMLERİ: ÇAĞRI DİLİNDE KİTLESELDEN BİREYSELE.....	138
5.1. Kitle Medyası Öncesi Köktenci Gruplar ve Mesajları	138
5.2. Kitle Medyası ve Radikal Cihatçıların Söylem Analizi	140
5.2.1. Cihatçı Söylemin İlk Dönem Analizi	144

5.3. Dijital Medya ve Radikal Cihatçıların Söylem Analizi Ve Dönüşüm.....	154
5.3.1. Dijital Medya ve Radikal Cihatçıların Söylemi ve Dönüşen Eylem	156
5.3.2. ‘ <i>Eleştirel Söylem Analizi</i> ’ Çerçevesinde Dijital Dönem Örneği	161
5.4. Sonuç ve Çıkarımlar	167
5.4.1. Sonuç	167
5.4.2. Çıkarımlar	168
KAYNAKÇA.....	172

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1:	IŞİD'in İngiltere'ye Casusluk Yaptığı İddia Edilen Kişileri İnfaz Videosundan.	89
Şekil 2:	IŞİD'i Destekleyen Twitter Hesapları (Yıllara Göre 2008-2014)	99
Şekil 3:	IŞİD'i Destekleyen Twitter Hesapları (Bölgelere Göre Rakamlar).....	100
Şekil 4:	IŞİD'i Destekleyen Twitter Hesapları (Günlük Ortalama Paylaşım Rakamları).....	101
Şekil 5:	IŞİD Hesapları (Kullanıcıların 'Display Name'e Girdiği En Yaygın Arapça Kelimeler).....	102
Şekil 6:	IŞİD'i Destekleyen Twitter Hesapları (Yaygın Profil Fotoğrafları).....	103
Şekil 7:	Hashtag İçeren Tweet Rakamları (İlk 100 Hashtag Arasında İçeriğe Göre Sınıflandırılmıştır).....	104
Şekil 8:	IŞİD Sosyal Medya Hesapları (Suçlu Davranış Karakteristikleri)	109
Şekil 9:	IŞİD'i Destekleyen Twitter Hesapları (Öncelikli Twitter Paylaşım İçerikleri).....	112
Şekil 10:	Twit bulut ağları.....	113
Şekil 11:	IŞİD'in Jack Dorsey Ve Çalışanlarını Tehdit Eden Mesajı	121
Şekil 12:	IŞİD'in Nashir adlı ajansının logosu.....	124
Şekil 13:	Nashir Haber Ajansı İngilizce kanal içerikleri.....	126
Şekil 14:	IŞİD'in Telegram'daki destekçileri arasında popüler olan görsellerden biri	129
Şekil 15:	IŞİD' Destekçisi Telegram Kanalları Engelleme Sistemi 'ISIS Watch'	131
Şekil 16:	Türkiye'de Radikal İslam Propagandası Yapılan Forumlardan 'islam-tr.net'	135
Şekil 17:	Usame bin Ladin 11 Eylül Sonrası İlk Röportaj – El Cezire	150
Şekil 18:	2013 Yılı IŞİD Orduları Savaş Bölgesinde Boy Gösterisi Yapıyor.	165
Şekil 19:	IŞİD İnfaz Görsellerinden.	165
Şekil 20:	IŞİD Tehdit Haberleri	166

KISALTMALAR

<i>Age.</i>	Adı geçen eser
<i>Bk.</i>	Bakınız
<i>Böl.</i>	Bölüm
<i>C.</i>	Cilt
<i>CIA</i>	Central Intelligence Agency (ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
<i>FBI</i>	Federal Bureau of Investigation (ABD Federal Soruşturma Bürosu)
<i>OIC</i>	İslam İşbirliği Teşkilatı
<i>s.</i>	Sayfa
<i>S.</i>	Sayı
<i>TDK</i>	Türk Dil Kurumu
<i>yy.</i>	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Radikalizm dünya kurulu düzeni çerçevesinde alışla gelmiş devletlerarası çatışmalardan farklı olarak aşırılık yanlısı, köktenci grupların devletlere ve sivil topluma cephe almasıdır. Radikaller siyasal bir köktenciligi savunarak kendi bakış açısı çerçevesinden dünyayı değiştirmeyi amaçlamaktadır. Motivasyonu ve kaynağı hangi inanç ya da ideoloji olursa olsun elindeki tüm olanakları seferber ederek paradigmalarını egemen paradigmaya karşı her koşulda savunmaktadırlar. Bu savunu zaman zaman saldırıya dönüşebilmektedir ve radikal siyasal eğilimler şiddeti de bir araç olarak kullanmaktadır.

Radikal cihadizm değişik boyutlarıyla ele alınabilir. Sosyo ekonomik yapıdaki etkisi, devletlerin güvenlik politikalarının şekillenmesi, istihbarat faaliyetleri, dini açıdan dayandığı temeller ayrı ayrı akademik çalışmaların konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışma ise cihatçı radikallerin iletişim yapısına odaklanmaktadır. Geçmişten günümüze iletişim teknolojileriyle birlikte değişen radikal cihatçı söylem çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmaya arka plan oluşturma amacıyla öncelikle ‘Radikal cihatçı gruplar hangi ideoloji ve ideologlardan filizlenir?’ sorusu çerçevesinde radikal cihadizmin kısa tarihi ve öncüleri ele alınmıştır. Radikal cihadizmi yaratan ortamlar ve öncülerinin profilleri doğrultusunda iletişim yapılarına önemli ölçüde etki eden koşullar anlaşılmaya çalışılmıştır.

Her oluşum gibi radikal cihatçılar da kendileri için kullanışlı iletişim ortamı ve araçlarından yararlanmak durumundadır. Bu çalışmada radikal cihadizm iletişim ortamı bakımından üç evrede incelenmiştir.

Birinci evre vaazlar ve hutbelerle ilgi toplama, sohbet toplantılarıyla örgütlenme, lokal ordularla radikalizasyon süreci olarak tanımlanabilir. Bu sürece bir süre sonra basılı kitaplar ve ses kasetleri eşlik eder. Bu dönemde radikal cihatçı örgütler lokal karakterlidir.

Radikalizasyon süreci gelişip belli bir kitlesellik yakalandıktan sonra cihadizm yeni bir iletişim ortamını, kitle iletişim araçlarını hedef almaya başlamıştır. Özellikle televizyonun ağırlıklı bir konum işgal ettiği kitle medyası döneminde cihatçıların amacı sansasyonel eylemlerle uluslararası medyanın gündeminde yer bulmak olmuştur. Bu ihtiyacın sebebi radikal cihatçıların özellikle uluslararası yayın yapabilecek kitle medyasına sahip olmamasıdır. Bu noktada en öne çıkan eylem hiç kuşkusuz 11 Eylül saldırıları olmuştur. Tüm dünyanın gündemini sarsan bu saldırı ile aslında radikal cihatçılar tam anlamıyla küresel bir karaktere de bürünmüş olurlar.

Yukarıda da değinildiği gibi belli bir paradigma çerçevesinde örgütlenen kesimler kitleselleşmeyi amaçlamaktadır. Kitleselleşme için iletişim kanalları en önemli araçlardır. Tarihsel süreçte, olanakları çerçevesinde radikal cihatçıların bu araçları etkili kullandıkları görülmektedir.

Bu kabiliyet dijital dönemde beklenmedik oranda gelişme göstermiştir. Radikal cihadizmin iletişim açısından yeni dönemi olarak ele alınabilecek 2004 yılı sonrası radikal cihatçıların dijital araçlarla adeta kendi medyalarını yarattıkları dönemdir. Bu yaygınlığa tam da bu dönemde gelişen dijital sosyal ağlar ile cihatçılar tarafından kullanılan bu ağlarla devletlerin nasıl mücadele edeceklerini bilememe durumu zemin hazırlamıştır. Dijitalleşmenin karakteristiği nedeniyle hızlı ve kolay yayılan mesajlar kendiliğinden ve kitlesel bir yaratıyla değil, merkezi olarak dolaşıma sokulmaktadır. Kurgusundaki etkinlik nedeniyle kolayca ve geniş bir alana yayılmaktadır.

Radikal cihadizmin ilk dönemindeki vaaz, cemaat, örgütlenme aşamaları dijitalleşme döneminde farklı bir yapıda ancak benzer aşamalarla karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya ağları ilgi toplama mecraları, gruplar cemaat oluşturma, dip forumlar örgütlenme için kullanılmaktadır. Aynı mekânın paylaşılması zorunluluğunun ortadan kalkmasıyla söz konusu örgütlenme ilk döneme göre çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir.

Çalışmada söz konusu üç dönemin ardından radikal cihatçı söylemin teknoloji paralelinde gösterdiği değişime odaklanılmıştır.

Küreselleşme ve dijitalleşme dönemlerinde radikallerdeki temel dönüşüm cihadın mekânsal karakteri üzerinedir. Geleneksel dönemde ideologlar ve liderler iletişim ortamlarında ‘müminleri’ cihad alanına çağıran mesajlar yayarken dijital dönemde ‘bulunduğun her yer cihat alanı’ temel prensibine dönülmüştür.

Çalışmaya genel bir çerçeve çizmesi açısından çeşitli araştırma soruları belirlenmiştir: Radikal cihatçılar hangi yöntemlerle medyayı kullanmaktadır? Radikal cihatçılar kitle medyası ve sosyal medya döneminde ne tür bir metodoloji kullanmıştır? Bu iki dönem metodolojisi arasında temel farklar nelerdir? Teknolojinin değişmesi söylemde dönüşüme neden olmakta mıdır? Radikal örgütlerin kitle medyası ve sosyal medyada kontrol edilmeleri arasında nasıl bir farklılık vardır? Çalışmada genel olarak bu soruların cevapları aranmıştır.

Çalışmanın son bölümünde teknolojinin değişimine paralel olarak değişen söyleme odaklanılmıştır. Bu amaçla kitle medyası dönemi ile dijital dönemin bir karşılaştırması yapılmıştır. Bu karşılaştırmada nitel araştırma yöntemlerinden *Teun A. van Dijk*’ın ‘*Söylem Analizi*’ yönteminden yararlanılmıştır.

2. RADİKAL CİHATİST HAREKETLER

2.1. Radikal Cihatist Hareketlere Genel Bakış

Radikal cihatçı hareketler, İslamiyet'in Sünni kolundan bir akaid (inanç) olan Selefi kökenlere dayanmaktadır. Köken olarak Selefi inancından gelen bu hareketlerin, tarihsel olarak Afganistan'da ve yakın dönemde ortaya çıktığı görülür. Araştırmacılar, bu hareketlerde İslamcılığın fundamentalizme dönüşmesi, ideolojik ve siyasi amaçlara bürünerek radikalleşmesine işaret etmektedir. Ortadoğu'da uluslararası aktörlerin savaş politikaları, modern dünyanın sosyolojik evrimi, küreselleşme, kentleşme ve göç ile bu radikalleşmenin hızlandığı ve küresel bir form aldığı savunula gelir. Bu unsurların etkilerini aktif olarak kullanan radikal İslamcı grupların ideolojik haritası ise Selefilik'e çıkmaktadır.

2.2. Radikal Cihatist Hareketin İdeolojik Dayanağı Selefilik

'Selef kelimesi sözlükte "önce gelmek, geçmek, geçmişte kalmak" manalarına gelir. İslam düşünce tarihinde terim olarak selef, "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) arkadaşları olan sahabe nesli ve onlardan sonra gelen nesil (tabiun)" demektir. Buna göre Selefi, İslam düşüncesinde sahabe ve tabiunun görüşlerine bağlı olan kişi; selefiyye (selefilik) ise, İslam düşüncesinde sahabe ve tabiunun görüşlerine bağlı kalınmasını savunan düşünce ve zihniyettir.' (Koca, 2015, s. 22).

Araştırmacılar ve ilahiyatçılara göre Selefilik yekpare bir bütün değildir. Kendi içinde dört ayrı söyleme sahip inanç, tasavvuf gibi yumuşak dozlarda İslami perspektiften, kademe kademe sert bir cihatçı görüşe evirilmektedir. İslam fikir ve kültür serüvenine makro bir bakışla bakıldığında Selefilik düşüncesinin tarihsel macerası; *"Metodolojik bir ilke olarak Selefilik, sistematik bir nazariye olarak Selefilik, din ve siyasi bir akım olarak Selefilik, radikal ve savaşçı bir yapı olarak Selefilik şeklinde dört başlık altında incelenebilir."* (Koca, 2015, s. 22).

2.2.1. Selefilik Tarihi

Suudi Arabistan'da çok köklü bir geçmişe sahip olan Selefilik, dini düşün dahilinde yalnızca Arap Yarımadası'nı etkilemekle kalmamış, benzer şekilde etkisi Kuzey Afrika'dan Uzakdoğu'ya kadar birçok bölgeye uzanmıştır. Selefilik ne bir mezhep ne de tarikattır. Ferhat Koca'ya göre, *'Peygamberin yolundan gidiyorum'* diyen herkes Selefi sayılabilir. *'Selefilik, 'selef dönemi'ni bir 'manevi çağ' ya da 'altın çağ' olarak anma fikri üzerine kurulmaktadır. Bu, bir tür geçmişe ilgi duyma, geçmiş özeleme, geçmişte ortaya konmuş "hakikatleri" yeganeleştirmektir. Burada insanın kurtuluşu, geçmişte belirmiş ve ontolojik değer biçilmiş etik hayata kendini bırakması, teslim olmasıyla gerçekleşmektedir.'* (Lukes, 1997, s. 643). *"Böylelikle seleflere adeta bir 'fonksiyon karizması' rolü verilmekte, geçmiş büyükler bir 'homoreligious' haline getirilmektedir."* (İşcan, 2015, s. 2).

Hiz. Muhammet dönemini, Cahiliye Devri'ni sona erdiren dönem olarak ele alan ve putperestliğe karşı sonsuzluğu, sınırsız yetkinlikte ve yetenekte bir tanrıyı koyan anlayışın hızlı yayılışından, günümüz emperyalist işgalleri altındaki topraklarda, tüm iktidarını kaybetmiş, emperyalist stratejiler karşısında parçalı yapılar halinde kala kalan bu kültürün verdiği fundamentalist ve şiddetli tepki tarihsel süreçlerine bakılmadan okunamaz.

1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sonrası, bölgedeki çeşitli dini ve milli gruplar bu işgale karşı durmuş ve Sovyetler'e karşı yıllara yayılacak bir mücadele verilmiştir. Bu savaş esnasında insanlar büyük gruplar halinde Afganistan'dan yakın ülkelere iltica etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu sığınma hareketlerinden en büyüğü Pakistan'a doğru olmuş ve burada milyonlarca Afgan senelerce sefalet içerisinde yaşam mücadelesi vermiştir. *"Sovyetlere karşı on yıl süren bu savaş süresince, mülteci Afgan çocuklarına (talebeler, taliban) yerli ve yabancı pek çok kimse eğitim vermiştir. Bunların arasında başta Suudi Arabistan, Pakistan ve çevre ülkelerde yetişmiş olan selefi düşünceye sahip çeşitli eğitimciler de bulunmuştur. Afganistan'daki yerel grupların, Sovyetler Birliği'ni yenmesine ve düşmanlarını yurtlarından atmasına rağmen kendi aralarında anlaşamamaları ve yıkıcı bir iç savaşa girmeleri üzerine, selefi düşüncelere sahip çeşitli kişi ve gruplar tarafından eğitilmiş olan bu mülteci*

talebeler (Taliban), ülkelerinde savaşılan bütün gruplara karşı cephe almış ve böylece Afganistan iç savaşına yeni bir aktör daha katılmıştır. Aslen Haneî Mezhebi'ne mensup olan bu talebeler, kendilerinin en büyük destekleyicilerinden biri olan el-Kaide örgütünün lideri, Suudi Arabistanlı seleî düşünceye sahip Usame bin Ladin (ö. 2011) ile Afganistan cihatı konusunda anlaşmışlardır. Artık Afganistan sadece Afganlıların savaştığı bir alan olmaktan çıkmış, seleî düşünceye mensup uluslararası çeşitli radikal ve savaşı (cihati, cihatist) grupların talimghâhı haline gelmiştir.” (Koca, 2015, s. 22).

Bu işgal ardından Afganistan'da durum iç savaşı evrilir. “*Afganistan iç savaşı devam ederken, Usame Bin Ladin el-Kaide'sinin 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı hedeflere saldırması ve bunun üzerine Amerika'nın Afganistan ve Irak'ı işgal etmesi; Cezayir, Fas, Tunus, Libya, Mali, Nijerya, Somali, Mısır, Suriye ve Irak gibi çeşitli İslam ülkelerinde - daha önceden Suudi sermayesi, eğitim kurumları ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla yapılan ideoloji ihracı sayesinde, kazanılmış unsurlar arasından - cihatçı (cihatist) ve terörist pek çok örgütün ortaya çıkmasına ve buralarda kanlı iç savaşların yaşanmasına sebep olmuştur.*” (Koca, 2015, s. 25).

Ferhat Koca'nın çalışmasında dikkat çektiği üzere, işgal sonrası bölgesel ve uluslararası aktörlerin sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. Yaşanan gelişmeler bölgeye farklı ülkelerin de müdahalesini getirecek kadar ülkeyi ve bölgeyi zayıflatmıştır. Zayıflayan ve kontrolsüzleşen iç dinamikler toplumsal savrulmaların daha kolay yaşanmasına zemin hazırlar. Bu güvensizlik ve belirsizlik ortamı kitleleri şiddete yakınlaştırmaktadır.

‘Afganistan’da savaşılan ve “Afganiler” olarak adlandırılan ilk gönüllülerin, Sovyetler Birliği’ni engellemek isteyen ABD, İngiltere, Suudi Arabistan, Mısır, Pakistan ve Çin gizli servisleri tarafından teşvik ve finanse edildiği, eğitildiği doğru. Fakat Kızıl Ordu’nun Afganistan’ı terkenden sonra bu savaşılar kendi hallerine bırakıldı. El Kaide’nin ete kemiğe bürünmesi de bu aşamadan sonra gerçekleşti.’ (Çakır, 2003).

El Kaide, Batı emperyalizmi ve kültürel emperyalizmin en güçlü ve yayılmacı olduğu dönemde, liberalizmin az gelişmiş ve gelişmemiş ülkelere doğru yol almaya

başladığı dönemde Doğu'dan yükselen bir karşı çıkış olarak tanımlanır. Gazeteci yazar Ruşen Çakır'a göre; '*Karşı çıkışın nereye evirileceğiye Batı tarafından öngörülememiştir.*' (Çakır, 2003).

"Selefilik'ten gelen bir akım olan Vehhabilik'e dayanan Taliban bir yandan anti-emperyalist söylemler sıralarken, bir yandan İslami fundamentalizme dayanır. Cihat bu yolda hem baskı hem ikna aracı olmaktadır. Bozulma İslam'ın saflığını terk eden ve başka medeniyetlerin ve geleneklerin suyundan içen ikinci kuşakla başladığı için ancak hakiki inanca dönerek kurtuluş sağlanabilir." (Ali, 2002, s. 148).

13. yüzyıldaki İbn Temmiye gibi, klasik dönemin çok sayıda yazarı Selefler'e, yani "Es-selefu's-Salih'in"e atıfta bulunmuşlardır. *"Selefilik terimi 19. yüzyıl sonunda Cemaleddin Afgani ile ortaya çıkmıştır. Köhnemiş bir dinsel geleneğin ve sömürgecilik içinde Müslümanları yabancılaştırmış olan bir siyasal tarihin etrafında dolanarak, özgün metinlere ve peygamber zamanındaki (Asrı-ı saadetteki) toplum modeline dönme fikridir bu."* (Roy, 2016, s. 126). *"Selefilik terimi, somut bir doktriner bünyeden ziyade, dışarıdan almaya karşı, bugün de Batılılaşmaya karşı, İslam'ı yeniden inşa etme niyetine tekabül etmektedir."* (Roy, 2016, s. 125).

Selefilik fikriyatının tarihsel serüvenindeki bu bilgiler ardından şu değerlendirme konunun daha net anlaşılmasını sağlamaktadır: *'Bugün İslam dünyasında hatta bütün dünyada ortaya çıkan ve dünyayı kaosa sürükleyen bütün radikal sünni/selefi örgütler Suudi Arabistan selefilığının ürünü; o ise Vehhabiliğin sonucudur. Vehhabilik, İbn Teymiyye'nin görüşlerinden ilhamını almış bir harekettir. İbn Teymiyye ise klasik selefi düşüncenin yetiştirdiği bir ideologdur. Sonuç olarak, bugün İslam dünyasında bulunan bütün radikal sünni hareket ve örgütler, selefi düşüncenin mahsulüdür. Çünkü selefilik, tarihin belirli bir dönemini kutsal ve dokunulmaz kılma ve koruma düşüncesidir. Böyle bir muhafazakârlık ise, zamanın akış ve değişimine yani fitrata aykırıdır. Bu durumda, yel değirmenleriyle savaşan Don Kişot gibi, selefi şövalyeler de "ezmanın tegayyürü" adı verilen "zamanın çarkları"na karşı "kutsal dönem"i muhafaza edebilmek için sürekli savaş yapmaktadırlar.'* (Koca, 2015, s. 25).

“Yeni fundamentalizmi ya da Selefiligi tanımlayan iki unsur vardır: kutsal kitaba bağlılığı (scripturalisme) ve kültürel Batı aleyhtarlığı. Yeni fundamentalizm, Hanbeli geleneğinde olduğu gibi (İslam’daki büyük okulların en harfilik yanlısı olanı), Kur’an’ın mesajını çok katı ve harfilik yanlısı bir bakışı temsil eder; her şey Kur’an’a, Peygamber’in sünnetine ve şeriata indirgenir.” (Roy, 2016, s. 125). Hareketin buradan çağın ruhu ve çok sesliliğiyle çakışması beklenebilir ama bu dogmatik çağrı geniş kesimlerce ve farklı coğrafyalardan yanıt bulur. *“Fundamentalizm tarihin, geleneklerin, kültürlerin etrafında dolanma imkânı verir ama paradoksal bir biçimde bireyselleşme, küreselleşme mantığına da bağlıdır. Hareketin içinde, cihata öncelik tanıyanlar arasında bir kırılma hattı vardır. Ama bu iki grup arasında teolojik bir farklılık aranmamalıdır: Daha ziyade, aktörlerin kurumsal konumuna (Suudi Arabistan baş müftüsünün cihatçı olması güçtür) ya da strateji seçimine dayanır (Hiz üt-Tahrir henüz cihat vaktinin gelmediğini düşünmektedir)* (Roy, 2016, s. 125).

Ulaşılan ve paylaşılan pek çok kaynakta bu hareketlerin bu varoluş süreçlerinde ve devamında yalnız olmadıkları vurgulanır. Uluslararası aktörlerin çıkarları ve dönemlerine göre bu hareketleri besleyip ve kullandıkları ortaya koyulur. Bu da ilk bakışta bağımsız gerilla hareketleri gibi görünen bu grupların, bağımsız hareket kabiliyetlerinin aslında kısıtlı olduğunu göstermektedir. Ortadoğu devletler açısından bir satranç tahtası olarak düşünülürse, İslamcı hareketlerin yerini ve eylemlerini anlamaya yardımcı olan şey, uluslararası İslamcı efsanenin varlığı değil, devletlerin stratejisidir. *“İdeolojik mücadele İslamcı hareketleri kendi dış politikaları doğrultusunda birer araç olarak kullanmaya çalışan İran ve Suudi Arabistan’ı karşı karşıya getirir. İlk devrimci İslamcılığa, ikincisi yeni fundamentalizme oynamayı yeğlemektedir. Müslüman kitlelerin İslam devrimi uğruna ayaklanmadıklarını gören İran, Ortadoğu’daki Batı varlığına karşı mücadele etmek için, Şii dünyasındaki aşırı hiziplerin terörizmini destekledi, bunu kullandı. Suudi Arabistan petrodolarlar sayesinde, İran’a karşı düşman olmaları koşuluyla, bütün Sünni İslamcı hareketleri, hatta Afgan Hizb-i İslami gibi hareketleri bile himayesi altına almaya çalıştı. Bu vaat yarışı, kampları ve gelişmeleri ne olursa olsun İslamcı hareketlere bir özerklik payı tanıdı.”* (Roy, 1994, s. 136).

Oliver Roy analizinin devamında Suriye, Irak, Libya gibi ülkelerin de ideolojik renklerine bakmaksızın terörist grupları kullandığını FIS'ı bastırmaya çalışan Cezayir'in, Tunus'ta En Nahta grubunu desteklediğini ve Tunusluların ters aktiviteleri ile terörizmin genişleyen destek ve eylem alanlarına vurgu yapar. Aşırı fraksiyonların bu yolla birer araca dönüşerek marjinalleştiğini belirtir. Bu kaos coğrafyasının oluşmasında Batı'nın da rolü olduğunu ifade ederken Roy, sünni İslamcılarını Suudi modele dayanarak, SSCB'ye ve İran'a karşı araçlar haline getirmeye çalışan ABD'nin muğlak oyununu hiçbir şekilde ihmal etmemek gerek, diye hatırlatır. Başta Taliban'ın kuruluş aşamasındaki ABD rolü, 2013'teki Irak işgali ardından savaşın koşullarıyla Irak ordusundan askerlerin zamanla IŞİD saflarına geçişi ve radikal cihat içindeki pozisyonları artık tüm dünyanın kabul ettiği geçişlerdir.

2.2.1.1. Tarihsel Süreçte Selefilerin Radikalleşmesinde Batı Politikalarının Rolü

Roy'un ve pek çok Batılı yazarın sorunun bir parçası olarak gördükleri ABD, Britanya ve İsrail faktörü başta Edward Said ve Tarık Ali gibi aydınlar tarafından sorunun yaratıcısı olarak düşünülmektedir. Komünizm korkusu ve petrol gelirleri kaygısı ile adeta işgal bölgelerine dönüşen Ortadoğu toprakları, İsrail'in bölgede yerleşme ve ilerlemesiyle emperyalist ve Siyonist hareketlerin işgali altında kalır. Bu işgal ve emperyalist propaganda ters teperek bölgede kullanışlı İslamcı hareketler zamanla, kullanışsız radikal cihatist hareketlere dönüşür. Tarık Ali, Fundemantalizimler Çatışması (2002) kitabında, bölgede bu güçlerin durmaksızın süren müdahaleleriyle demokratik ve insancıl şartların oluşmasının engellendiğini, tarihsel süreci içinde ve ayrıntılarıyla anlatır ve tüm bu şartların tam da bu sıkışmışlık coğrafyasında vücut bulmasının nasıl kolaylaştığını aktarır. Başta Mısır'da olmak üzere emperyalist kalkışmalara karşı Cemal Abdül Nasır'ın Süveyş kanalını millileştirmeye başlayan karşı duruşu, Müslüman Kardeşler'in İslamcı kalkışmalarına ve emperyalist odaklarla iş birliklerine karşı Mısır Komünist Partisi'nin direnişleri sıralanırken, tarihsel seyrin esas olarak dış güçlerce yönlendirildiğini ağırlıklı olarak Mısır ve Filistin örneğinden hareketle vurgular. Ortadoğu Müslümanlarının nadir demokratikleşme kalkışmalarının her seferinde Batı tarafından baltalandığını örneklerle savunur. Bu örneklerden

hareketle Ortadoğu’da cihatçılıktan başka direniş formu kalmadığı sonucuna bile varılabilir. Bu çıkarım elbette sağlıklı sonuçlar yaratmayacaktır ve yaratmamaktır.

Selefi savaşçıların finansmanı noktasında ayrıca Suudi sermayesinin de açık çek kullandığı konuyu yakından takip eden uzmanlar tarafından sık sık dile getirilmektedir. Oliver Roy, Küreselleşen İslam kitabının Yeni Fundamentalizm ve Selefilik bölümünde yukarıdaki tanımları sıraladıktan sonra bu fundamentalist İslamcı ağların öncelikle dini eğitimler yoluyla kurulduğunu ve Suudi Arabistan tarafından petro-dolarla finanse edildiğini ayrıntılı olarak ele alır. Buna göre, dünya İslam Birliği (1962) tarafından Pakistan’dan başlayarak organize edilen eğitim kurumları, modernizm normlarından tamamen uzak, bütünüyle bölge ve şartlarına özgüdür. İslam’ın ulusal ve popüler biçimlerini kınayan, Müslüman dünyadaki büyük kültürlerle eklemlenen her şeyi (edebiyat, felsefe) marjinalleştiren, öğrenim süresini kısaltıp antientellektüelizmi propaganda eden yapılar, eğitimde tekliğe ve içe kapanmaya yönelir. Oliver Roy’a göre, Batılı ve Müslüman ülkelerin bu duruma sessiz onayının altında 1980’li yıllar radikalizmlerinin (Arap milliyetçiliği, İran İslamcılığı, komünizm gibi) endişesine karşı yeni şekillenmenin bir maşa olarak görülmesi yatar. Roy, Batı hükümetleri ile Suudi monarşisi arasındaki ilişkilerin mükemmelliğini, bu vaiz faaliyetlerinin siyasal denetim altında tutulacağı öngörüsüne bağlar.

Ülkeleri yönetenler açısından durum böyleyken toplumların ise El Kaide tarzı hareketlere sempatisi oldukça geniş bir ağa yayılır. İradesiz yönetimler, dindaş olmayan yani, komünist ya da Hristiyan ve Yahudi ülkelerden Müslüman toplumların olduğu coğrafyalara yapılan dış müdahalelerde maddi manevi büyük etki altında kalan toplumsal kesimler, radikal cihatistlerin söylemlerinin etkisi altına kolaylıkla girebilmektedir. Afganistan, Çeçenistan ve Kafkasya ardından Bosna Savaşı tüm bu söylemlerin ve etkisinin artışına yardım eder. Radikal cihatçılar bu dönemde algısal olarak pek çok kesim tarafından sempatik bulunmaktadır.

2.2.2. Kimlik Olarak Selefilik

Selefilik çok çeşitli siyasal tutumlardan oluşan bir yelpazeyi barındırmaktadır: *“İlmli kutupta yukarıda incelediğimiz muhafazakâr yeniden İslamileşme hareketliliği*

içinde sadece ibadetin ve imanın saflaştırılması üzerinde ısrar eden muhafazakârlar; onların peşinde eylemlerinin eksenini davet ve tebliğ üzerine kurup egemen kültüre ve topluma her türlü katılıma karşı çıkan vaiz militanlar (Tebliğ, Hizb üt-Tahrir); yelpazenin diğer ucunda da Batı dünyasına karşı savaş vazeden cihatçılar (Bin Ladin) vardır.” (Roy, 2016, s. 130). Bu cihatçı çağrının mevcut coğrafya içinde yanıt bulması yadırganmazken, konuyu hassas ve pek çok kesim açısından anlaşılmasız kılan nokta, bu cihat çağrısının dünyadan bulduğu karşılıktır. “Yeni fundamentalizmin bu esnekliği sorun çıkarmaktadır: Nasıl olmaktadır da, aynı ideoloji, hem kendi üzerine kapalı bir kabile dünyasından çıkan Afgan Taliban’ında, hem Batı’da öğrenim gören öğrencilerde, hem de Bin Ladin gibi şirket yöneticisi ya da Suudi ileri gelenleri arasında kök salabilmektedir? Yeni fundamentalizmin yayılmasının açıklaması vardır, çünkü tam da çağdaş küreselleşme olgularına tekabül etmektedir: geleneksel toplumlardaki yapının çözülmesi, bireyden yola çıkarak hayali cemaatler kurulması.” (Roy, 2016, s. 134).

Bu Cihatist grupların en güçlü argümanları olarak karşımıza çıkan ve tüm dünyada kabulünü kolaylaştıran Batı emperyalizmine karşı oluş, hınç ve öç politikaları, söylemin daha hızlı karşılık bulmasını ve küreselleşmesini sağlar. Yapıların, gerek topladığı militanların geniş bir coğrafyadan olması nedeniyle, gerekse bu bir araya gelişlerin kazandırdığı yeni kimlikler nedeniyle küresel bir form aldığı görüşü genel kabul görür. Bu formu belirleyen temel unsur ise İslam kardeşliği olur. Ulus kimlikleri reddeden ve Allah’ın birliği üzerine onun için mücadele eden, savaşan tek bir kimlik inşa sürecidir bu. Burada ne eski tip ideolojiler ne modernizme yer yoktur. Katı bir Kuran ve şariat doktrini ve Altın Çağ olarak adlandırılan belirli bir periyoda, dönme isteği vardır. Konjonktür içinde sıkışmış bu istek zamanla önce radikalleşir ve gittikçe artan oranda şiddet odaklı katı bir sürece evrilir. Burada fark bu şiddetin askeri bir tutumdan ziyade sosyolojik yanıdır.

Eric Hobsbawm, ‘Yeni Bin Yıla Doğru’ yazısında bu aşırılıkçı ve köktenci grupların askeri yapılardan çok siyasal yapılar olduğunu söylerken (Hobsbawm, 2018, s. 607), Roy da bu fundamentalist hareketlerin halen siyasal hareketler olduğunu kabullenerek, İslam’ın ideolojileştirildiğine dikkat çeker. Siyasal eylemciliğin bile çark

edip tipik fundamentalist bir tavra yöneldiğini, şeriata dönüş ilkesinin bu fundamentalist taleplerin ana teması olduğunu vurgular. “*Bunlar müezzin ya da imam değil tam anlamıyla militandırlar.*” (Roy, 1994). “*İslami kimlik fundamentalistler tarafından, onların bakış açısına göre hepsi de sömürgecilik sonrası dönemin başarısız ideolojileri olan kapitalizme, sosyalizme, Arap ya da başka milliyetçiliğe karşı yeniden inşa ediliyor. [...]İslami fundamentalizm, dini kimliğin asallığına dayalı kültürel bir kurgudur.*” (Castells, 2013, s. 26).

2.2.3. Radikal Seleflerin Öncüleri ve İleri Gelenleri

Radikal Selefi kültürde öncüler büyük önem taşımaktadır. Teklik ve rehberlik olgusu kitlesel süreçlerde önemli motivasyon kaynağı olmuştur. Biat kültürü bunun temelini oluşturmaktadır. Bu hareketler için beş temel isim öne çıkar, bu isimleri ve hayatlarını anlamak hem hareketlerin seyrini anlamaya yardımcı olur hem de sorunu yaratan süreçlere tanıklık etmek açısından önem arz etmektedir. Bu isimlerin yaşam hikâyelerine Ortadoğu’nun işgallerle dolu tarihi rehberlik eder. Beş isme yakından bakıp, hareketlerin örgütsel yapılarına dönük analize geçebiliriz.

2.2.3.1. Seyyit Kutub

Seyyit Kutub (1906-1966) Mısır doğumlu. Babası Hindistan kökenlidir ve Mısır’ın İngiliz işgalinden kurtulması için aktif çalışmıştır. “*Kutub Öğretmen Okulu’ndan mezun olur, Darü’l-ulum’a kaydolur. Üniversitedeki öğrenci hareketlerine katılır. Ardından çeşitli siyasi partilerde bulunur. Dergiler çıkarır ve yazarlık yapar. Yayınları kapatılır ya da sansürlenir. Seyyid Kutub, 1948’de eğitim için Amerika Birleşik Devletleri’ne gönderilmiştir. New York ve Colorado’da araştırmalarda bulunur, Amerika’nın farklı eyaletlerini gezer. Mısır’a dönerken İngiltere, İsviçre ve İtalya’ya uğrar. Düşüncelerinin değişeceği beklentisiyle gönderildiği Amerika’dan 1950’de Batı sisteminin en keskin karşıtlarından biri olarak dönecektir.*” (Görgün, 2009, s. 65)

“*Maarif Bakanlığı’nda çalışır. Temmuz 1952’deki askeri darbe döneminde Seyyid Kutub ile darbeyi yapan Hür Subaylar arasında yakın ilişki vardır. Bu sırada sempati duyduğu İhvan-ı Müslimin teşkilatıyla Hür Subaylar arasında yakınlık kurmaya*

çalışır. 1954'te İhvan-ı Müslimin teşkilatının kapatılması üzerine örgütün önde gelenleriyle birlikte Seyyid Kutub da tutuklanır; serbest bırakılır. Hapisten çıkınca çok tartışılan kitabı *Mealim fi't-tarihi ve Fi Zilali'l Kur'an*'ı yazdı. Bu eserlerinde savunduğu görüşleri ve bir grup İhvan-ı Müslimin mensubuyla birlikte teşkilatı yeniden canlandırma faaliyetlerine katılması yüzünden Ağustos 1965'te tekrar tutuklandı. Ağustos 1966'da idam edildi; cesedi bilinmeyen bir yere gömüldü.” (Görgün, 2009, s. 66)

Yazılarında adalet, eşitlik, hürriyet, emperyalizm gibi kavramları sık kullanmakla birlikte bu kavramlara tek reçete sunmuştur. Ekonomik, sosyal ve siyasi konuların tek çözümü Kuran’a dönmektir. “*Batı sistemlerini eleştirirken 1950’lerde Mısır’da başlatılan sekülerleşme faaliyetleri Kutub’un tepkisini çekmiş, başlangıçta desteklediği Hür Subaylar’ı sert bir dille eleştirmesine yol açmıştır.*” (Görgün, 2009, s. 66)

Hilal Görgün’ün araştırmalarına göre; fikirleri üç temel kavram etrafında oluşur: Hakimiyet, cahiliyet, cihat. “*Hakimiyet kavramı her alanda Allah’ın mutlak hükümlerini ifade eder. İlahi hakimiyetin alanı, insan menşeli hiçbir güce yer bırakmayacak derecede geniştir. Meşruiyetini Allah’tan almayan bütün yönetimler zorbadır. İnsanlar sadece Allah’ın emirlerini yerine getirmekle yükümlü olup Allah’ın kulları olmaları bakımından tamamen eşittir. Seyyid Kutub’a göre toplumlar Müslüman ve cahil olmak üzere ikiye ayrılır. Müslüman toplum sadece Allah’a kul olup hayatını O’nun hükümlerine göre düzenleyen insanların oluşturduğu toplum, cahiliye toplumu ise İslam inancı, düşüncesi ve değer hükümlerinin, İslam hukuk, ahlak ve davranış kurallarının hakim olmadığı toplumdur.*” (Görgün, 2009, s. 69)

Bu ikili bakış, tez ana konusu ele alınırken cihatçıların perspektifini anlamamız açısından önem taşımaktadır. Tarık Ali, Seyyid Kutub’un Köşe Taşları kitabının İslamcı kadroların eğitiminde temel ders kitabı olarak okutulduğunu aktarır. Ona göre, bu kitap İslami cihatın ve fundamentalist hareketlerin başucu kitabıdır. İslami cephenin edebi ve ruhani olarak üzerinde hassasiyetle durduğu kitap cihattan başka çareyi tanımaz. “*Materyalist açıdan bakılırsa kitap tekrara dayalı, banal, yaratıcılıktan uzak ve saldırgan bir üslupla yazılmıştır. Gıpta edilecek Müslümanlar İslam’ın ilk kuşağıdır.*

Müslümanların tek kaynağı Kuran'dır. Kuran'ın buyurduğu hayata giden yol ise cihattan geçer.” (Ali, 2002, s. 147).

Bu kitap aynı zamanda radikal cihatçıların iletişiminde ilk basılı yayın olarak ele alınabilir. Oliver Roy (2016) ve Tarık Ali'ye göre de Kutub, radikal İslam'ın ideoloğudur. Tüm radikal hareketler ondan esin alır. Seyyid Kutub'un radikalizminin ideolojik mirası, Mısır'daki 1960'lar Nasır döneminde, 1990'dan itibaren Afganistan Savaşı'na yeni bir radikal küme içerisinde canlanır. (Ali, 2002).

2.2.3.2. Abdullah Azzam

1941'de Filistin'de doğmuştur. Eğitim hayatı Cidde, Pakistan Uluslararası İslam Üniversitesi ile Şam, Dimaşk Üniversitesi Şariat Fakültesi'nde geçmiştir. *“1969'da Usul-i Fıkıh konusunda master, ardından Amman'da Şariat Fakültesinde okutmanlık yapmıştır. 1973 yılında Kahire Üniversitesi'nde doktorasını tamamlamış, 1973-1980 yılları arasında ise Ürdün Üniversitesi Şariat Fakültesinde öğretim üyeliği yapmıştır.”* (Eryılmaz, 1997, s. 7)

“Ürdün'den askeri Yargıtay kararıyla sürülünce, 1981 yılında Suudi Arabistan Cidde'de bulunan Melik Abdulaziz Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Azzam, İslamabad'daki Uluslararası İslam Üniversitesi'nde ders verirken aynı zamanda yeni başlayan Afgan Cihatı ile yakından ilgilenir. Bir süre sonra üniversitedeki görevini tamamen bırakarak Peşaver'e taşınır.” (Eryılmaz, 1997, s. 7)

Ona 'küresel cihatın babası' namını getiren süreç lise sonrası Müslüman Kardeşler üyeliğiyle başlar. *“1967 yılında Filistin'in Batı Yakası ve Mescid-i Aksa'nın İsrail tarafından işgal edilmesinden sonra 1969'da İhvan-ı Muslimîn (Müslüman Kardeşler) teşkilatına katılmıştır. Azzam, 1984'de Sovyetlere karşı savaşta Afgan mücahitlerle birlikte savaşır. Burada ayrıca Arap dünyasından Afganistan'a finansman, ekip ve ekipman toplama amacıyla Mektep el Hiddemat'ı (Hizmetler Bürosu) kurar. Usame onun öğrencisidir. 1989'da Pakistan Peşaver'de bir suikast sonucu öldürülür. El Kaide'nin esas kurucusu ya da habercisi diyenler de var, Bin Ladin'in fikir babası ve hocası diyenler de. Kurtuluş için tek bir çağrısı vardır: Cihat.”* (Eryılmaz, 1997, s. 7)

2.2.3.3. Usama Bin Ladin

1957 yılında Suudi Arabistan - Riyad'da doğdu. 11 Eylül ikiz kuleler saldırılarıyla namını dünyaya duyuran Usame Bin Ladin, Suudi Arabistanlı varlıklı Bin Ladin ailesinden gelmektedir.

“Genç yaşta Müslüman Kardeşler teşkilatının fikirlerinden etkilenen Ladin, 1979 Aralık ayında, Suudi Gizli Servisi şefi arkadaşı, Prens Turki bin Faysal tarafından Pakistan Peşaver'e yollandı. Burada Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmak üzere eğitildi. 1986'da kendi kamplarını kurdu. Kurumsallaşmasının temelini 1988'e doğru gönüllüler hakkında bilgileri içeren bir veri tabanı kurarak attı. Bu bilgisayar kayıtlarından hareketle 'El Kaide' adlı bir yapılanma ortaya çıktı.” (BBCTürkçe, 2013).

“Haziran 1990'da Irak lideri Saddam Hüseyin Kuveyt'e girince Usame Bin Ladin, Suudi sınırlarının korunması görevinin kendisi ve tabanına verilmesini istedi. Fakat Suudi Arabistan Kralı Fahd, bu iş için Amerikan askerlerini çağırınca çok öfkeleni, önce Pakistan'a, ardından Afganistan ve nihayet Sudan'a gitti. ABD'nin ülkeye baskısıyla buradan ayrılmak zorunda kaldı. ABD'ye karşı ilk cepheyi Somali'de açan ve 1994'te Suud vatandaşlığından çıkarılan Bin Ladin, (vatansız olarak da öldü) uzun bir süredir, iktidarı almalarına epey yardımcı olduğu Taliban'ın himayesinde Afganistan'da yaşadı.

Körfez Savaşında Amerikan askerleri Müslümanların kutsal mekânı olan Suudi Arabistan'a konuşlanınca İslam'a hakaret edildiği ve bunun intikamını alacağını söyledi.” (NTV, 2011).

“Global cihat fikrinin mimarı Filistinli Dr. Abdullah Azzam'ın öldürülmesinin ardından yerine geçen Usame bin Ladin, bu gönüllülerin bazılarıyla ayrı bir örgütlenmeye gitti.” (NTV, Usame Bin Ladin'in Hayatı , 2011)

'23 Ağustos 1996 günü bin Ladin “Kafirleri kutsal topraklardan kovun” çağrısıyla ABD'ye cihat ilan etti. Şubat 1998'deyse Mısır, Bangladeş ve Pakistanlı birkaç küçük grupla birlikte Yahudilere ve Haçlılara Karşı Uluslararası İslami Cephe'yi kurdu. Kuruluş bildirgesinde “Her Müslümana, dünyanın her köşesinde, sivil

veya asker Amerikalı öldürmek farzdır” denildi. İlk büyük eylem, 7 Ağustos 1998 günü Amerikan askerlerinin Kutsal Topraklar’a girişinin sekizinci yıldönümünde Kenya ve Tanzanya’daki ABD büyükelçiliklerinin havaya uçurulup toplam 257 kişinin öldürülmesi oldu.’ (Çakır, 2003).

Bin Ladin’in 11 Eylül 2001’in faili olduğu savunulmaktadır. Saldırıları ardından hedef haline gelen Ladin, öldürülme ihtimaliyle yazdığı vasiyetinde “*El Kaide’nin devamı için en uygun gördüğü ismi Halid bin Kasım olarak belirtmiştir. 1998 yılından beri uluslararası alanda aranan bin Ladin’in Müslümanlar arasında kendisini destekleyen çok sayıda sempatizanı bulunuyordu. ABD, bin Ladin’in başına 25 milyon dolar ödül koymuştu.*” (NTV, 2011). Bu rakam Wikipedia’nın FBI web sitesine dayandırarak verdiği bilgiye göre; 2007’de 50 milyon dolara çıktı.

1 Mayıs 2011’de El Kaide lideri Ladin, Pakistan Abbottabad’ta gizli bir operasyonla, ABD’li bir tim tarafından yapılan öldürüldü. “*El Kaide’yi oluşturmak üzere Vehhabi Araplarının Usame bin Ladin tayfasıyla birleşen İslami Cihat içindeki Kutup müritleri, Afgan Emirliği’nin hakiki İslam’ın tek modeli olduğuna inanmaktadırlar. Taliban rejimi hem geçmişin hem geleceğin imgesidir.*” (Ali, 2002, s. 147)

2.2.3.4. Eyman el Zevahiri

Eymen El Zevahiri, 1951’de Mısır’da doğdu. Bin Ladin’in yerine örgütün lider oldu. Zevahiri, El Kaide’nin ideoloğu olarak da görülür. (NTV, 2011).

“*Ebeveynleri modern Mısır’ın önemli üyelerinden olan Zevahiri’nin büyük babası Şeyh El Ahmedi El Zevahiri, El Ezher Camii’nin imamlarından. Diğer dedesi Kahire Üniversitesi rektörlüğü ve İslamabad, Riyad ve Sana Büyükelçilikleri yapan Abdül Vahab Azem’dir. El Zevahiri, Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesi’nden 1974’te mezun olduktan sonra 1978’de cerrahi mastırını tamamlayacaktır. Mısır’da şekillenmekte olan İslami Cihat’ın içinde yer alır ve örgütün içinde yükselerek örgütün lideri olur.*” (NTV, 2011).

“1981’de Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat’ın suikast sonucu öldürülmesinden sonra tutuklanan isimlerden biriydi. Üç yıl hapis yattıktan sonra serbest bırakıldı. 1985’te Hacca gitmek için Mısır’dan ayrıldı. Bu dönemde Usame bin Ladin’le tanıştığı düşünülüyor.” (Ali, 2002, s. 56). “Zevahiri daha sonra Pakistan’a gitti ve buradaki radikal gruplarla irtibata geçti. 1995’te Mısır’ın İslamabad Büyükelçiliği’ne yönelik saldırı Zevahiri’nin liderliğindeki İslami Cihat’ın ilk büyük eylemi olarak biliniyor. Daha sonra örgüt üyeleriyle birlikte Afganistan’a geçen Zevahiri, Celalabad’da El Kaide’ye yakın isimlerin bulunduğu bir topluluğa katıldı. 1998’de Usame bin Ladin ve Zevahiri, El Kaide’nin stratejisini şekillendiren bir toplantı düzenlediler. Aynı yıl ABD’nin Tanzanya ve Kenya büyükelçiliklerine saldırılar düzenlendi. 68 ülkede örgütlendiği tahmin edilen El Kaide’nin Afganistan’da eğitim gören 10 bin ila 20 bin savaşçısı olduğu öngörülüyor. ABD’de 11 Eylül 2001’de düzenlenen terör saldırılarından sonra bu kadrolardan 3 binden fazlası yakalandı.” (NTV, 2011).

2.2.3.5. Ebu Musab ez Zerkavi

Amman’da doğan Zerkavi ünlü bir aşirete mensuptur. Okuldan ayrılarak çeşitli suçlara karışır. Annesi Zekavi’yi Amman’da bulunan dini okula yazdırır. Selefilik’le burada tanışacak olan Zerkavi için bu bir dönüm noktası olacaktır. Öyle ki, Zerkavi, 2004’te TIME 100 listesine girerek Dünya’yı etkileyen 100 kişiden biri olarak gösterilecekti. Melek Ulugay Taylan’ın verdiği bilgilere göre; “*Bayat El İmam isimli silahlı örgüte katıldı. Örgüt üyeliği ve silah bulundurmaktan 15 yıl hapis cezasına çarptırılıp, beş yıl Svaka Cezaevi’nde yattıktan sonra genel afla serbest kaldı*” (Taylan, 2015).

Hapishane Zerkavi’nin okulu olacaktır. “*Burada verdiği fetvalar ve vaazlar aynı zamanda örgütün internet alanında yaptığı ilk ve en kapsamlı propaganda olabilir. Bin Ladin de onun ismini bu dönemde duydu. Usame bin Ladin’le ilk kez Kandahar’da bir araya geldi. Bin Ladin ilk görüşmede Zerkavi’nin tavırları ve eskiden kalan dövmeleri nedeniyle rahatsız oldu. Kaldı ki Zerkavi’nin ‘kafir’ tanımı tüm Şii’leri ve Selefi düşünceye biat etmeyen Müslümanları da kapsıyordu. Kendi annesi de Suriyeli bir Alevi olan bin Ladin, bu konuda çok hassastı.*” (Taylan, 2015).

“Ladin ve Zevahiri’nin olduğu toplantıda, Zerkavi’nin El Kaide için uygun olmadığı fikri hakimdi. Ancak güçlü ilişkileri nedeniyle tutuldu. 2000 yılında Afganistan’ın Herat şehrinde, bir eğitim kampı kurması için görevlendirildi. Kampta genel olarak Ürdün ve Filistin kökenli kişiler eğitildi. Kampın üzerinde yazan ad ‘Tehvid wal-Cihat’ (Tek tanrı ve cihat) idi.” (Taylan, 2015).

Bu kampta eğitilenler, Amman’da 2003’te ABD’li uzman Laurence Foley’in öldürölmesi ve yine Amman’da ABD elçiliğine yapılan saldırı gibi büyük çaplı eylemlere imza atacaktır. Bu eylemlerse IŞİD’in gelmiş geçmiş en büyük prodüksiyonları arasında yer almaktadır.

2000 - 2001’de boyunca Ladin, Zerkavi’nin ona biat etmesini istese de kaynaklara göre, Zerkavi bunu hep reddetmektedir.

“Afganistan’daki savaşta Herat’daki kampı kuşatıldı. Zerkavi bu kuşatma esnasında yaralandı ve Kabil’e kaçtı. Kamptaki 300 militanı ile Tahran’a gitti. Güney Lübnan’daki Filistin mülteci kamplarından topladığı yeni savaşçılarla Kuzey Irak, Süleymaniye’de kendi örgütünü kurduğunda CIA de kendisini takipteydi.” (Taylan, 2015)

Zerkavi’nin ABD ile bu kedi-fare oyunu daha sonra sanal dünyada devam edecektir.

Örgütün ilk eylemleri, 2003’de Bağdat’taki Ürdün sefaretini bombalamak, Irak’taki Birleşmiş Milletler binasına saldırı, Şii İmam Ali Camii’ne saldırı oldu. Yüzlerce kişinin yaşamına mal olan bu eylemler 2005’e kadar sürecektir. Zerkavi’nin bu eylemlerde en önemli aktör olduğu belirtilmektedir. *“Zerkavi 2004 Ekim’inde Bin Ladin’e biat ettiğini açıkladı. Aynı yıl, Zerkavi’nin stratejisi “Vahşetin Yönetimi” ismiyle İnternette yayınlandı. Bu yazı daha sonra IŞİD’in el kitabı oldu.” (Taylan, 2015).* 2004 aynı zamanda İnternetin örgüt için propaganda aracına dönüşme yılı olacaktı. *“Zerkavi, ABD tarafından 7 Haziran 2006 öldürüldü. Kurduğu İslam Devleti, Bağdadi tarafından devam ettirilecekti. Kaçırılan Batılıların kafalarını keserek eylemleri YouTube’tan yayınlamak da onun fikriydi.” (Taylan, 2015)*

Zerkavi'nin bir diğerk rolü yarattığı finansal kaynaklardır. El Kaide ve IŞİD arasındaki köprü isim olarak tanımlana gelmektedir.

Zerkavi'nin bu araştırma için en önemli yanı IŞİD'in iletişim ve medya çalışmalarının odağındaki isimlerden biri olmasıdır. İlgili konularda ayrıntılı olarak değerlendireceğimiz üzere Zerkavi, IŞİD'in tüm dünyaya bir cihat markası olarak yayılıp, toplumlar üzerinde derin korku salması ve cihat bölgelerine göç dalgası yaratılmasında iletişim stratejisiyle kilit isimlerden biri olmuştur.

2.2.3.6. Ebubekir El Bağdadi

İbrahim Avad Badri, 1971 yılında Bağdat'ta doğdu. 2013 Nisan'ında Irak Şam İslam Devleti örgütünü kurdu, sonrasında kendini halife olarak ilan etti.

“Halifeliğin ilk şartı Hz. Muhammet'in soyundan gelmektir. Turki el Binali'nin, Bağdadi biyografisinde, Bağdadi'nin kökenlerinin Peygamber'in soyundan geldiğini belirtir. El Kaide ise Bağdadi'nin soyağacının, Sünni ve Şii kimliklerden oluştuğunu ve saf bir Sünni olmayan Bağdadi'nin halifeliğine karşı çıkarlar”. (Cılga, 2015).

Bağdadi, Bağdat Üniversitesi'nden 1996 yılında mezun oldu. Saddam İslam Araştırmaları Üniversitesi'ne kaydoldu. 1999'da master eğitimini tamamladıktan sonra Kuran incelemeleri doktorası yaptı. *“Bağdadi, mühendislik okuyan bin Ladin ve doktor olan Zevahiri'den farklı olarak sadece İslami eğitime sahiptir. Bağdadi master yaparken Müslüman Kardeşler örgütüne katıldı. Bunun ardından radikal Selefi kesimlere yakınlaştı. 2003'te ABD'nin Irak işgalinden sonra Samarra, Diyala ve Bağdat'ta etkin olan Sünni Halk Ordusu ve Ehli Sünnet vel Cemaat Ordusu'nu kurdu. Şubat 2004'te Bağdadi, Felluce'de tutuklandı. Hapishane kayıtlarına 'sivil tutuklu' diye yazılmıştı. Bu Amerikalıların onun bir cihatçı olduğunu henüz bilmediklerini gösterir.”* (Zelin, 2014).

“Bucca'daki 24 bin mahkûmun çoğu, Saddam'ın ordusunda ve istihbarat teşkilatında çalışmış Sünni Araplardan oluşuyordu. Aktarılanlar gösteriyor ki, bu hapishane radikal Selefiler'in Afganistan işgali sonrasındaki Pakistan'dan sonra ikinci

radikalleşme üssü oldu. Hapishanedeki mahkûmlar arasındaki eğitim herkesi birer savaşıya dönüştürüyordu. O günleri hatırlayan ve The Guardian'a röportaj veren bir mahkûm; 'Eğer Irak'ta o Amerikan hapishanesi olmasaydı, bugün IŞİD diye bir şey olmazdı. Bucca bir fabrikaydı, hepimizi orası üretti, bizim ideolojimizi biçimlendirdi' diyor". (Cılga, 2015).

Şubat 2014'te Zevahiri, Bağdadi'nin kendini halife ilan etmesinin ardından IŞİD'i El Kaide örgütünden attı. Artık IŞİD, El Nusra ve El Kaide'ye rağmen radikalleşerek ve şiddet dozunu artırarak egemenliğini genişletmişti.

2.3. Radikal Cihatist Grupların Genel Örgüt Özellikleri

Araştırmanın odak noktasına gelmeden önce radikal cihatçıların toplumsal dinamiklerde nereye denk geldiğini doğru tanımlamak ve anlamak gerekir. Kimi ülkelerde hala aktif propagandasına devam edebilen, kimi ülkelerde terör listesinde olmasına karşın tabanda örgütlenme çalışmalarını sürdüren, kimi ülkelerdeyse bir numaralı tehdit olarak görülüp tam anlamıyla nefes aldırılmayan cihatçı yapılar hangi toplumsal kategoride ele alınmalıdır?

Toplumsal kesimleri kucaklama yeteneğiyle 'toplumsal hareket' olarak mı? Ağlar kurarak ilerlemedeki maharetiyle 'ağ toplulukları' mı? Yoksa şiddet ve sivilleri hedef almada ortaya koyduğu vahşi tabloyla 'terör örgütü' mü?

Bu grupların hiyerarşik, örgütlü, dogmatik, şiddeti araç olarak kullanan, küreselleşme karşıtı söylemlere sahip oldukları görülmektedir. Öte yandan küreselleşmek amacıyla uluslararası ağlar kuran, merkezi noktaları ve birimleri olmasına karşın, yayılmayı amaçlayan, devlet olma iddiasında ve iktidar oluşturma amacıyla oldukları da söylenebilir.

Bu çerçeve ve amaçlar kapsamında örgütlenen bu yapılar uluslararası siyasi literatürde nereye tekabül etmektedir? Radikal cihatist hareketler, genel anlamda terör örgütleri olarak konumlandırılrsa da bunlar açıklamaya muhtaç kategorilerdir. Bazı savunulara göre bu örgütler toplumsal hareketler başlığı altına girebilirken, toplumsal

hareketlerin de dönüşüm içinde olduğu, yerini alan toplumsal ağlar yaklaşımının bu örgütleri kapsadığı savunulur.

Manuell Castells *'Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Kimliğin Gücü'* kitabında ağ teorisini kimlik üzerinden ele alır. Ayrıntılı ve geniş kapsamlı bu araştırmada radikal selefi hareketler resmi olarak 'ağ toplumları' içerisinde değerlendirilmektedir. Ancak unutmamak gerekir ki, terörizm, toplumsal hareketler ve ağ toplumları arasında kesişim noktaları olsa da örgütsel yöntem ve amaçlar onların kategorizasyonunda belirleyicidir.

Radikal selefi hareketler amaç olarak hilafet devletini, yöntem olarak şiddeti belirlemiş bu yöntem çerçevesinde bugüne kadar çok sayıda sivilin hayatına kastedip, yaşam tarzını hedef almış, özgürlükleri doğrudan ya da dolaylı olarak gasp etmiştir. Toplumsal hareketler ise yapısı gereği ilerlemecidir. Eşitliklerin ve özgürlüklerin gelişmesi ve yerleşmesi için mücadele ederler. Bu nedenle, kesişim noktaları var olma gelmişse de yöntemsel ve amaçsal bu farklılıkları ortaya koymamız ve bu ayrımı net bir şekilde yaparak başlamanız gerekmektedir.

Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji* kitabında ideolojinin kitle toplumunun var olmaya başlamasıyla beraber önem arz eden inançlar olduğunu, belirli siyasal düşünürlerin fikirlerinin sistematığı olmadığını belirtir. *"İdeoloji, bu anlamda daha çok 'idare edilen'lerin arasında yaygın, yönlü, fakat sınırlı, belirsiz fikir kümelerinden meydana gelir."* (Mardin, 2015, s. 16). Düşünür, ideolojinin bu anlamının geleneksel toplumlarda görüldüğünü de ayrıca vurgular. *"İdeoloji, bir anlam kümesi olarak, toplumun stratejik fonksiyonlarının başköşesini tutmaktadır. İdeolojiyi bu açıdan ele aldığımız zaman onları, insanlara istikamet vermeye yarayan birer 'harita' olarak görürüz."* (Mardin, 2015, s. 25). Mardin aynı eserde, toplumların mutlaka halletmesi gereken problemlerden biri olarak, kişilerin şahsiyetlerinin dengelenmesinden bahseder. Kişinin kimlik tamamlama evresinde birinci aşama olan "iç ideoloji" kendiliğinden, ikinci aşama olan kişiliğin son katmanını tamamlama ideolojileri siyasal ve sosyal dış âleminde aramayla oluşur. Bu katmanlar psikolojik uyumu sağlarken 'din' olgusu psikolojik uyum fonksiyonlarının en önemlilerindendir. Robert Lane, *Political Ideology* çalışmasında dini; *"ideolojilerin diğer parçaları gibi, gidişine uymak zorunda oldukları"*

bir dünyada psikolojik bir denge kurmanın yollarından biri” (Line, 1962) olarak değerlendirir. “Din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belirli bir yere yerleştirme modeli olarak fonksiyon görmektedir.” (Mardin, 2015, s. 25). Seküler olmayan çevreler için din, insanların siyasal inançlarında da merkezi bir yere sahiptir. Sırf bu noktadan bile dinin kendisi ideolojiye savrulmakta ve pek çok hareket tarafından da kullanıla gelmektedir.

İlahiyatçı Mehmet Evkuran, başta IŞİD olmak üzere benzeri yapıları politik değil ama ideolojik olarak tanımlar. *“Siyasal bilinci ve kullandığı dil sadece ‘tekfir’ ve düşmanlık üzerine kurulu olan, ‘ölene kadar cihat’ ilkesini Müslüman toplum içinde bir iç savaş ilkesi olarak uygulamaya çalışan bu anlayış aslında politik bile değildir. Zira Politik düşünmek uzlaşmayı, ortak çıkarları gözetmeyi ve alttan almayı içerir.”* (Evkuran, 2015, s. 71). Kuran’ı gündelik hayatın kullanma kılavuzu haline getiren bu örgütleri, Kuran ayetlerinin dönemsel yapısını göz ardı ederek, naslarla bugüne dayatmakla suçlayan yazar, bu durumu, metinlerin ideolojik kullanımının doğallaştırıldığı ve sistemleştirildiği mezhepler dönemine dayandırır. *“Bu da Kuran’ın ideolojik kullanımını ve anlamların dönüştürülmesini de beraberinde getirir.”* der.

“Kendini katı ve sert bir biçimde geçmişe atıfla kuran her söylem, ideolojiye dönüşmek zorundadır. İdeoloji pozitif anlamda insanın anlam ve değer arayışı/kurma çabasının bir sonucudur. Ancak bu süreçte içinde yaşanan gerçeklikle olan ilişki kopmamakta ve olgu-değer gerilimi bir şekilde ideolojinin eleştirel ve sorgulayıcı işleviyle dengelenmektedir. Ancak bir kez gerçeklikten kopuldu mu düşünce ile realite arasında doğan gerilim ve bunun doğurduğu savrulma, ideolojinin içe kapanmasına yol açmaktadır. Gerçeklikten kopuşun doğurduğu açık, ideolojik sertleşme ile telafi edilmeye çalışılmaktadır. Bütün dogmatiklerin gerçeklikten ve dünyadan nefret etmelerinin nedeni burada yatmaktadır. Her defasında ideolojiyi yalanlayan dünya, onların öfkelerinin hedefidir. İdeolojinin anlam üreten yanı burada en patolojik biçimde çalışmaktadır. Zira geçmiş şu anda var olmayan bir şeydir. O gerçek değil kurgu olarak vardır. O nedenle geçmişin kendisini onayladığını iddia eden bir söylem, bunu temellendirecek kanıtlara ihtiyaç duyar.” (Evkuran, 2015, s. 72).

Bu sürecin İbn Teymiyye¹ metinleriyle başladığını belirten Evkuran, katı bir Şii karşıtlığının Teymiyye metinleriyle ideolojiye dönüşmesi, felsefe ve tasavvufu kökten reddeden, sorgulama ve düşünme yetilerini gereksiz kılan selefi kültürün bu metinlerle temellerinin atıldığını savunur. Takip eden süreçte Kuran'ın ideolojik bir araca dönüşmesi, teolojik argümanlara başvuruyla, siyaset yoluyla hükmetmeyi doğal hak olarak sayar. Kelam, felsefe, tasavvuf, sanat gibi dini diğer kavramaları reddeden anlayış, dini nakilden ibaret sayarken, nakleden ve nakil edilen arasında hiyerarşik yapıları oluşturur. Oliver Roy'a göre ise bu örgütler için ideoloji kavramı naif kalır:

“İnsanın fiil ve davranışlarının bütününe İslami kurala tabi kılmak ister. Bununla birlikte İslamcılara özgü İslami ideoloji kavramını benimsemez; yani insanın fiil ve davranışlarının bütüncülleştirilmesinde, beşeri bilimlerden çıkan “Batılı” kategorilerin (sendika, parti, iş hukuku, vb. mefhumları doğrudan toplum, tarih, ekonomi, demokrasi, toplumsal sınıflar, devlet gibi) kullanılmasına karşı çıkar.” (Roy, 2016, s. 125).

“İslamcılar, siyasal faaliyete katıldıklarında, bu ulusal temelde ve yerel hesaplara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Müslüman Kardeşlerin geliştirdikleri tavırlar, ilgili ülkedeki konumlarına sıkı sıkıya bağlı olmuştur. Kuveyt, Ürdün'de işbirliği yanlısı, Mısır'da barışçıl muhalif, Libya ve Suriye'de silahlı muhaliftirler. Tavırlarını belirleyen her ülkedeki kolun ideolojisi değil, ülke içindeki durumudur.” (Roy, 2016, s. 160).

“Bu ağlar bölge devletleri arasındaki çıkar çatışmalarının dile getirilmesinin ötesine geçen enternasyonalist bir politikayı hiçbir zaman oluşturmamışlardır.” (Roy, 1994, s. 59). Oliver Roy, bu nedenle bu oluşumların dönüp dolaşıp siyasetten güdük salt bir fundamentalist propagandaya hapsedildiğini belirtir.

Söz konusu hareketleri kategorize edebilmek için terörizm ve toplumsal hareketlerin tanımlarından yararlanılmıştır.

¹ 1263 Harran'da doğdu. Hanbeli mezhebinin öncülerinden. 18. Yüzyıldan itibaren Vehhabilik adıyla gelişen hareket onun fikirlerinden filizlendi. Ardından siyasi bir nitelik bürünüp Suudi Arabistan Krallığı'nın kurulmasında önemli rolü olmuştur.

2.3.1. Terörizm

Terörizm tarihçesi, terimin anlamının yüzyıllar içerisinde geçirdiği değişimler, tarihsel çerçeve, bölgeler, siyasi koşullar ve yapısı gereği, buna ek olarak uluslararası aktörlerin çıkarlarının farklılığı nedeniyle standart ve genel kabul gören bir tanıma ulaşamamıştır.

Bu çalışmada Türkiye’den ve dünyadan önemli iki sözlükteki tanıma ve uluslararası bazı örgütlerin terörizm tanımı temel olarak alınmıştır. Buna ek olarak terörizmi çalışan başlıca araştırmacılardan ‘*Bruce Hoffmann, Alex Schmid, Yohan Alexander, James Lutz, David Rodin ve David Rapoport*’un çalışmaları da izlenmiştir.

Türk Dil Kurumu (TDK) çevrimiçi sözlüğe göre terörizmin bir kelimeyle tanımı var: *Yıldırımcılık*.

Oxford İngilizce sözlüğe göre; terörizm öncelikle sistemlidir. Bu anlamın kökenleri, Fransız Devrimi sırasında iktidar partisinin halka gözdağı verme politikasına dayanır. Gözdağı verme ve yıldırma iki kilit tanım iken özellikle gelişen süreçte sözlük terörizm tanımında şu ifadelerle yer açar: “*Özellikle sivillere karşı hukuka aykırı bir şekilde şiddet ve korkutma unsurlarının kullanımı.*” Oxford sözlüğü bu fiillerin kesinlikle siyasal amaçlar peşinde olduğunu da belirtir.

Terörizm, yaygın kamusal algıda sadece bazı örgütlere özgü nitelikler gibi görünse bu tanım çerçevesinden baktığımızda çok daha geniş kurumları kapsayabilmektedir.

Terörizm ve terörle mücadele, isyanlar konularında uzman olan Bruce Hoffmann, siyasi bir analisttir ve aynı zamanda Georgetown Üniversitesi’nde profesör olarak görev almıştır. Hoffmann “*Terörle Mücadele*” kitabında terörizmin tanımını şöyle yapar: “*Terörizm, amaç ve güdüler açısından kaçınılmaz olarak politiktir. Şiddet ve bir o kadar önemli olan şiddetle tehdidi kullanır. Doğrudan kurbanın veya hedefin ötesinde çok geniş kapsamlı psikolojik yankı uyandırmayı amaçlar. Belirli bir komuta zincirine veya komplike hücre yapısına sahip (üyeleri üniformasız veya rütbesiz) olan*

bir örgüt tarafından yönetilir. Eylemler, alt kimliklere ait bir grup ya da devlet olmayan bir varlık tarafından gerçekleştirilir." (Hoffman, 2006, s. 2)

Hoffmann, tanımın kapsamını daraltır. Devletleri kapsam dışı bırakır ancak bu diskalifikasyonun nedenini açıklamaz.

Terörizm çalışmaları konusunda çok sayıda araştırma kitabına sahip olan Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Şubesi eski Sorumlusu Alex Schmid'e göre: *"Terörizm, bireysel, grup veya devlet aktörleri tarafından, kendine özgü, ceza veya siyasi nedenlerle yürütülen/yüklenen, tekrarlanan şiddet eyleminin, anksiyete ve endişe verici bir yöntemidir. Kurban suikasta uğramasına rağmen şiddetin ana hedefi değildir. Şiddet olaylarının kurbanları, genellikle hedef kitleden rasgele seçilir. Temsil ettikleri kategoride sembolik hedef olarak seçilen kurbanlar terör örgütlerinin mesaj üreticisi olarak görev yaparlar."* (Schmid, 2004, s. 777-794) Alex Schmid'in, terörizm yorumunda, terörist organizasyonlarla, mağdurlar ve hedef gruplar arasındaki tehdit ve şiddete bağlı ve odaklı iletişim süreçlerinde, ana hedef olan izleyiciler manipüle edilir. Propaganda, sindirme, zorlama ve dikkati yönlendirilmek istenen izleyicidir.

Schmid'in bu yaklaşımı örgütlerin iletişim ve medya kullanımı noktasına da önemli bir projeksiyon sunmaktadır.

Indiana Üniversitesi ve Purdue Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi Profesörü olan James Lutz da *"Küresel Terörizm"* adlı kitabında, terörizmin siyasi amaç ve motivasyon içerdiğinin altını çizer: *"Şiddet içeren ve şiddetle tehdit eden terörizm, şiddetin direk kurbanlarını aşan, bir hedef kitle içinde korku üretmek üzere tasarlanan eylemlerdir. Şiddet tanımlanabilir bir organizasyon tarafından yönetilir. Fail, şiddetin mağduru veya her ikisi de devlet dışı aktör veya aktörleri içerir. Şiddet eylemleri, daha önce gücün eksik olduğu bir durumda iktidarı oluşturmak üzere tasarlanmıştır"* (Lutz, 2008, s. 9).

Terör konusunda uzmanlaşmış bir yazar ve akademisyen olan Yohan Alexander, terörizmin *"genelleme niteliği"* üzerinde durur ve terörizmi *"siyasal hedefleri gerçekleştirmek amacıyla korkutmak ya da korkutmak için rasgele sivil hedeflere karşı şiddetin kullanılması"* olarak tanımlamaktadır. (Yörür, 2017)

Araştırmacı David Robin ‘yasal sürecin olmaması’na dikkat çekerek *"terörizmi, savaşa katılamayanlara, devlet veya devlet dışı aktörler tarafından ideolojik amaçlar için kasıtlı, ihmalkâr veya pervasız bir güç kullanımı, salt adil bir hukuki sürecin olmamasına bağlıyor."* (Yörür, 2017).

Kaliforniya Üniversitesi Siyaset Bilimi Profesörü, Los Angeles Terörizm Çalışmaları Bölümü’nün kurucu isimlerinden biri ve Terörizm ve Politik Şiddet dergisi kurucu ve baş editörü David Rapoport ise, terörizmin *"bilinç tarafına"* dikkat çekerek, terörizmi *"kendine ait bazı sempati duygularını uyandırmak ve bilinci kışkırtmak için şiddetin kullanılması"* olarak tanımlanmaktadır. Ve hedeflenenin *bilinç*, amaçlananın *şiddetin yaygınlaşması* olduğunu söyler. (Yörür, 2017)

Terör tanımında sözlükler ve araştırmacılar kadar önemli olacak bir diğer unsur ise uluslararası çatı örgütlerdir. Uluslararası örgütlerin terör tanımları için Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği, Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO) ve Terörle Mücadele Arap Sözleşmesi’ndeki tanımlar önemlidir.

BM uluslararası organizasyonlar içinde öncelikle ele alınması gereken kurumsal yapılardan biridir. Teröre karşı mücadele ve devletlerin temsil gücü açısından en önemli kurum olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, BM’de kabul edilen genel bir terör tanımı yoktur. Terörizm, Birleşmiş Milletler’de *"Kamuoyunda ya da bir grupta terör halini kışkırtmak amacıyla ölüm ya da ciddi bedensel yaralanmaya neden olma niyetiyle işlenen, sivilleri de kapsayan cezai eylemler"* olarak yer almaktadır. *"Genel kamuoyunda ya da bir grup insanda veya belirli kişilerde bir terör olayını kışkırtmak, bir nüfusa gözdağı vermek veya bir hükümeti veya uluslararası bir organizasyonu, herhangi bir hareketi yapmaya veya bunlardan vazgeçmeye zorlamak amacıyla yapılan eylemlerdir. Terörizm ile ilgili uluslararası sözleşmeler ve protokollerde tanımlanan suçları teşkil eden eylemleri, siyasi, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dini veya benzeri nitelikteki düşünceleri haklı çıkarmak için hiçbir şekilde kullanılamaz."* (Council, 2003)

Avrupa Birliği’nin terörizm tanımı, 1999’da İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından kabul edilen Uluslararası Terörizmle Mücadele Sözleşmesi’nde kesin tanım olarak belirtilmiştir. Bu tanıma göre; *"Buradaki eylemin motivasyonlarına ya da amaçlarına*

bakılmaksızın, bireysel ya da kolektif bir suç planını, insanları terörize etmek ya da onlara zarar vermekle tehdit etmek ya da hayatlarını, şereflerini, özgürlüklerini, güvenliklerini ve haklarını tehlikeye atmak, ya da ulusal bir kaynağı, ya da uluslararası tesisleri tehlikeye sokmak, ya da bağımsız devletlerin istikrarını, toprak bütünlüğünü, siyasi birliğini veya egemenliği tehdit etmek amacıyla hayata geçirmek üzere işlenen herhangi bir şiddet ya da tehdit eylemi” olarak kavramsallaştırır.” (OIC, s. www.cfr.org)

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) uluslararası literatürde, silahlı gücü ile terörle mücadele aracı olarak aktif bir örgüt olarak tanımlanır. Terör, NATO tarafından *"Siyasi, dini veya ideolojik amaçlara ulaşmak için hükümetleri veya toplulukları zorlamak veya korkutmak amacıyla bireylere veya mülke karşı şiddet veya şiddetle tehdit eden eylemler."* (Matusitz, 2013 , s. 4) olarak tanımlanır.

Terörizmle Mücadele Sözleşmesi, terörizmin yoğun olarak yaşandığı Ortadoğu’da ortaya çıkan Arap Terörizm Önleme Sözleşmesi'dir. Coğrafyası gereği de terörle mücadele perspektifi büyük önem kazanmaktadır. Terörle Mücadele Arap Sözleşmesine göre, terörizm: *"Motivasyonu ya da amacı ne olursa olsun, bireysel ya da kolektif bir suç gündeminin terakkisiyle ortaya çıkan ve insanlar arasında panik yaratmayı amaçlayan, insanlara zarar vermek yoluyla korkuya yol açan, ya da insanların hayatlarını, özgürlüklerini ya da güvenliklerini tehlikeye atan, ya da çevreye ya da özel ya da kamusal tesislere ya da mülklere zarar vermeyi ya da onları işgal etmeyi ya da ele geçirmeyi amaçlayan, ya da ulusal kaynakları tehlikeye atmayı hedefleyen tehdit ya da şiddet eylemi."* (Yörür, 2017).

Yukarıda tercihli bir temel üzerine ele alınan terör kavramı, açıklaması zor bir kavramdır. Bu aşamada: "Terörizm kavramı neden tanımlanamayacak kadar zahmetlidir?" sorusu sorulabilir. Terimin anlamı son iki yüzyıldır çok sık değişim geçirmiştir. Terörizm kavramı farklı siyasal ve toplumsal bağlamlarda ve ayrıca insanlık tarihi boyunca farklı zaman dilimlerinde kavramsallaştırılmış; dolayısıyla anlamı, bu hükümdarlar ve siyasi ortamların her birinde farklılık arz etmiştir. Tarihsel bir zaman çerçevesi içindeki değişiklikler ve bağlamlar meydana geldiği sürece, terörizmin

anlamında sürekli bir değişimler yaşanır. Bu nedenle, cevap terörizm kavramının tarihi arka planında yatmaktadır.

2.3.2. Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler üzerine tüm kavramsal tartışmalar, belli bir noktaya kadar (Arap Baharı) Batı hegemonik paradigması içinde kalmaktadır. Tartışmanın başlıca aktörleri Charles Tilly, Donatella Della Porta ve Mario Diani, Alain Touraine, John Markoff, Sidney Tarrow, Alberto Melucci, Manuel Castels sayılabilir. Bu araştırmacılar ve yazarlara getirilen eleştirilerin başında sosyal hareketlerin Batı tarihi ve demokrasilerine özgü tartışmalar olarak ele almaları gelmektedir. Manuel Castells'in Arap Baharı sonrası odağını Doğu'ya çevirdiği tartışmada “*demokrasi*” kavramı kilit öneme sahiptir. Önce toplumsal hareketler üzerine çizilen genel kavramsal çerçevelere bakıp sonra tartışmanın neden bu noktada düğümlendiğini değerlendirmek gerekmektedir.

Toplumsal hareketlerin tanımı, yapısal ve kavramsal çerçevesinin çizilmesi, analizi, tarihsel örnekleri ve çeşitliliği itibarıyla zorlayıcıdır. Hak talepleri öne çıkan en bariz özelliğidir. Genel karakteristiği gereği toplumsal gelişmeyi amaçlamaktadırlar. Bu gelişme, eşitlikçi ve demokratikleşme yanlısıdır. Devlet olmaya değil, politik haklar kazanmaya çalışırlar.

Araştırmacı John Markoff, bugünkü anlamada toplumsal hareketlerin 18. yüzyıl sonlarında İngiltere’de geliştiğini ve 19. yüzyıl Kuzey Avrupa ve Amerika’yla devam ettiğini söylemektedir: “*Toplumsal hareketler genellikle ‘meşru’ bir tarihsel netice arayışından başka bir şey değildir.*” (Tilly, 2008, s. 20). Buradaki ‘meşru’ sözcüğünün altını çizmekte fayda var. Çünkü ortaya koyulmaya çalışılan şey şey tam da bu noktadır. Süreçler, bölgeler, iktidarlar toplumsal hareketleri dönem dönem gayrı meşru göstermeye çalışsa da, sosyal bilimler açısından bakıldığı zaman toplumsal hareketler *meşru* zeminde hak mücadelesi veren yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

“1750’den sonra Batı’da geliştiği şekliyle toplumsal hareket şu üç unsurun, çeşitli sonuçlar yaratan, yenilikçi bir sentezinden doğmuştur:

1. *Hedef alınan otoritelere karşı hak talebinde bulunan, sürgit, organize halk girişimi (buna kampanya diyebiliriz).*

2. *Çeşitli politik eylem türlerinin geliştirilmesidir. Bu eylem türleri: Özel amaçlı dernekler ve birlikler kurmak, resmi kortejler, nöbetler, gösteriler, halk mitingleri düzenlemek, dilekçe göndermek, medyaya demeç vermek ve afişleme yapmak.*

3. *MBSB (Makul olma, birlik, sayı ve bağlılık)* (Tilly, 2008, s. 95).

Tilly'e göre ayrıca, demokrasi ve eşitlik üzerine birlikte ses çıkarmayı amaçlayan gruplar için *hak talebi* başlıca eylem tetikleyicisidir. *"Hak talep edenler, talep edilen nesne ve halkın etkileşimi arasındaki ahenk onların etki gücünü yaratır"* görüşündedir.

Toplumsal hareketler araştırmalarının kitlesel hareket noktasında dikkat çektikleri grupların başını işçiler, kadın grupları, gençlik grupları, entelektüel kesimler ve öğrenciler çeker. *"Bunlar çeşitli çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerdir"* der Tilly. Toplumun bu çeşitli çıkar grupları belli şikâyetler etrafında bir araya gelirler. Temel şikâyetler pek çok durumda belirli bazı politik sorunlar temelinde hissedilen demokrasi eksikliği ve yoksunluğudur. *"18. Yüzyılın bitimine doğru Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da toplumsal hareketler oluşmaya başlar. 21. yüzyıla girdiğimizde dünyanın her yerinde insanlar, 'toplumsal hareket' kavramını gür sesli bir çağrı, çok çeşitli sorunlara karşı geniş katılımlı eylem çağrısı, baskıcı iktidara karşı koyacak bir ağırlık olarak tanıdılar"* (Tilly, 2008, s. 16). Burada 21. yüzyıla dönüştüğü belirtilen yapının adını araştırmacılar zamanla geleneksel ve yeni toplumsal hareketler olarak ayıracaklar.

Tilly, toplumsal hareketleri *'çatışmacı'* olarak niteler ve bunun açıklamasını da, taleplerin hayata geçmesi halinde başka grupların çıkarlarıyla yaşanacak çatışmaya bağlar. Sürgit kampanyalar ve sokak yürüyüşlerini toplumsal hareketleri diğer politika biçimlerinden ayıran en önemli özellik olarak ele alır. *"Eğer toplumsal hareketler yok olmaya başlamışsa, yok oluşları, sıradan insanların kamu politikasına katılmasına yarayan büyük bir aracın da yok olduğunu bizlere bildirir. Toplumsal hareketlerin yükselişi ve alçalışı demokratik fırsatların genişlemesine ya da daralmasına işaret*

eder” (Tilly, 2008, s. 17). Tilly’nin burada ilk kez dikkat çektiği toplumsal hareketler ve demokrasi ilişkisi bizi şu soruyla karşı karşıya bırakmaktadır: Toplumsal hareketlerin vücut bulması için asgari düzeyde de olsa demokrasiye ihtiyaç var mıdır? Siyasal kurumların oluşmadığı, oturmamış da olsa temel demokratik unsurlardan yoksun bir ortamda toplumsal hareketlerin vücut bulması mümkün müdür? Bu soruların ele alınmasından önce toplumsal hareketlerle ilgili önemli bir tartışmaya daha değinmek gerekmektedir.

Toplumsal hareketler tartışmalarında önemli bir diğer nokta bu hareketlerin legal ya da illegal siyasi yapılarla kesişim ve geçirgenlik yetenekleridir. Tilly, toplumsal hareketlerin bazı politik oluşumlarla kesişimlerine dikkat çekerken, geçirgenlik ifadesini kullanır. Örnekleri azınlıklar, ayrılıkçılar üzerinden değerlendirir. Ayrılıkçı topluluklar – dini, politik ya da yaşam tarzı olarak – bazen toplumsal hareketlerden doğar diyen Tilly, *“Her ne kadar çoğu baskıcı rejim bu tür toplulukları ya şiddetle baskı altına tutmuş ya da kontrol altına almış olsa da, geçirgenlikler ve kesişimler engellenemez”*, der. Tilly, toplumsal hareketlerin zeminin farklı zeminlerle geçirgen olduğunu ifade ederken onun içinden doğan siyasi partilere, sendikalara, uzun ömürlü çıkar gruplarına, ayrılıkçı topluluklara bu kanallar üzerinden varıldığını belirterek geçirgenliği vurgular. Bu geçirgenlik ya da kesişimler bu ayrımlara ve kategorik farklılıkları görmeye engel olmamalı. Farklıları ortaya koymak, ele alınan konunun doğası gereği zorunludur. Ayrılıkçı hareketler, toplumsal hareketlerden doğabilir. Ama bir toplumsal hareket, ayrılıkçı bir hareketten farklıdır.

Genel tanımları aktararak devam edersek, bu alanda en önemli kaynaklardan biri olan, Donatella Della Porta ve Mario Diani’nin Toplumsal Hareketlere Giriş (Social Movements An Introduction) kitabıdır. Kitabın 1999 ve 2016 baskıları arasındaki içerik farkı alanın çalışılmasının zorluklarını ortaya koymaktadır. 1999 yılındaki baskı çok daha kategorik iken 2016 baskısı tartışmalara sahne olur. Bu tartışmalarda, hareketlere dönük kategorizasyondan, yapısal özelliklere ve hareketlerin işlevselliğine dair analizlere kayış görülmektedir.

Toplumsal Hareketlere Giriş kitabı ilk baskısında, ‘Sosyal hareketler nedir?’ sorusunu dört başlıkta ele alır:

- “1 - Gayrı resmi etkileşim ağlarına sahip,
- 2- Ortak inançlar için bir araya gelmiş,
- 3- Çatışmalar üzerinde odaklanan,
- 4- Sosyal ve kitlesel hareketler.”

Bu hareketler, kendi protesto biçimlerine sahiptirler.

2016'daki son baskı ise tarihsel seyirle başlamaktadır. 1970'lerde araştırma alanı olmaya başlayan toplumsal hareketlerin 80'lerin sonunda hala hakkında teoriler yazılan ve zamanla kuramsal çerçevede bakılmaya başlanan bir alan olduğu belirtilmektedir. 1950'lerde ve 1960'larda, kolektif davranış eğilimleri üzerine yapılan çalışmalarda kitlelerin; kalabalıklar, reaksiyonlar, panik, çılgınlık, moda gibi farklı fenomenlerle adlandırıldığı aktarılır.

“Bazı analizlerde, hareketler amaçlı olgular olarak tanımlanmış olsalar da, kolektif davranış eğilimleri kasıtlı örgütsel stratejilerden çok, genellikle aktörler tarafından anlık geliştirilen, döngüsel tepkiler olarak betimlenir, hareketler içinde beklenmedik dinamiklere rastlanma sıklığına dikkat çekilir. James Coleman'ın bahsettiği gibi hayal kırıklığı, köksüzlük, yoksun bırakma ve toplumsal kriz durumlarının otomatik olarak ayaklanmalar ürettiği hipotezi, toplu eylemi bireysel davranışların yığılmasına indirgemektedir. İşlevsellik, bireyin (mikro) seviyesinde duyguların yaşadığı dinamikleri, sosyal hareketler veya devrimler gibi (makro) olgulara neden olmaz” (Porta, 2006, s. 256).

“Büyük ölçekli organizasyonlara, nüfus hareketliliğine, teknolojik yenilikçiliğe, kitle iletişimine ve geleneksel kültürel formların azalmasına yönelik eğilimler, bireyleri yeni sosyal örgüt modelleri aramaya iten yeni koşullar olarak düşünülmüştür. Kolektif davranış, aslında değişimle ilgili davranışlar ve toplumsal hareketler hem toplumun normal işleyişinin ayrılmaz bir parçası hem de daha geniş bir dönüşüm süreci ifadesi olarak tanımlandı” (Porta, 2006, s. 256).

Aynı kitaptan özetle devam edersek; değişim, aslında, sistemin fizyolojik işleyişinin bir parçası olarak düşünülür. Yeni kuralların ve normların ortaya çıkmasıyla paniğe kapılan bireyin bir araya gelişlerle mevcut normları dönüştürme çabasıdır olan

biten. Toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı, karşıt değer sistemlerinin ve birbirleriyle çelişen grupların bir arada bulunmasıdır. Bunlar toplumsal yaşamın zıt parçalarıdır. Toplumsal yapıda ve normatif düzende meydana gelen değişiklikler, bireylerin zihninde yeni fikirlerin ortaya çıktığı bir kültürel evrim sürecinde yorumlanır. Geleneksel normlar artık davranış için tatmin edici bir yapı sağlamazlarsa, birey farklı biçimlerde uyumsuzluklarla toplumsal düzene meydan okumaya zorlanır. Bir sosyal hareket, hoşnutsuzluk hissi yayıldığında gelişir ve yeterince esnek olmayan kurumlar ona cevap veremezler.

Toplumsal hareketlerin sosyolojisi, pek çok görüşünü *kolektif davranış yaklaşımına* borçludur. İlk defa, kitlesel hareketler, sıklıkla gerekli ve olumlu bir toplumsal değişime neden olan anlamlı eylemler olarak burada tanımlanır. Bu ekolün araştırmacıları, kolektif davranışın temel bileşenleri olarak *sembolik üretim ve kimlik inşası* süreçlerini gösterir. Hareketlerin, kültürel değişim araçları olarak çalışan yeni fikir ve değerleri nasıl geliştirdiğini, toplumsal sorunları dönüştürdüğünü savunurlar. Tüm bu tanımlar bir sosyal dönüşüm ve ilerlemeci bir dönüşüme işaret eder. Tilly'nin tanımı gibi bu kitapta da toplumsal hareketler halen Batı demokrasileri dâhilinde ve asgari demokrasi içinde ele alınmaktadır. Tartışmanın bir sonraki aşaması, özellikle Amerikalı liberal görüşlerin tartışmaya dahliyle “*Pragmatik bir araç olarak toplumsal hareketler nasıl kullanılabilir?*” noktasına kadar taşınır.

“*Kaynak mobilizasyonu, olarak adlandırılan bu yaklaşım, toplumsal hareketleri liberal demokrasinin içinde belirleyici bir unsur olarak konumlandırma çabası taşımakla eleştirilecektir. Mancur Olson, ‘Kolektif Eylemin Mantığı’ (1965), kitabıyla kaynak mobilizasyonun öncülü sayılır. Liberal iktisadın temel varsayımlarını toplumsal hareketlere uygulamıştır.*” (Çetinkaya, 2008, s. 21). Sonuç odaklı ve bireyin ancak faydalı görüldüğü takdirde dâhil olabileceği bir seferberliğe işaret eder.

1990'lı yıllarda, David A. Snow (1988) ve Robert D. Benford (1992) başta olmak üzere bazı araştırmacılar, kaynak seferberliği teorisinden söz etmişlerdir. Onlara göre, toplumsal hareketlere içkin potansiyelin bilinçli aygıtlarca, stratejik planlarla ortaya koyulup, toplumsal hareketlerin mobilizasyonu sağlanarak, toplumsal gelişim ve dönüşümler hızlandırılabilir. Kültürlerin toplu eylemdeki rolünden memnuniyetsiz

olan bu tez çok daha stratejik ve akılcı olmayı buyurur. Siyasal alanın yarattığı fırsatların rasyonel kullanımı şans yaratabilir. Oysa aktivistler stratejik olmalı, önermesi toplumsal hareketlerin kendiliğinden yapısıyla çelişmektedir. Bu anlamlı eylemler her şeyden önce kendiliğindendir. Hem *'Kaynak Seferberliği'* teorisi hem de *'Siyasi Fırsatlar Yaklaşımı'* teorisinin ona yüklediği rasyonalist roller bu kendiliğindenlik haliyle çeliştiği için analizler, hareketlerin özünü kaçırmakla eleştirilir. Kaynak seferberliği önerisi, teoride kitlesel eylem araştırmasına rasyonalist çözümlemeler sunar ancak protestonun yapısal kökenlerini ihmal etme eğiliminde olmakla eleştirilir.

Stratejiyi toplumsal hareketler için reddeden analizler, bu hareketlerin daha çok duygusal ağırlıklı olduğunu vurgular. Onlara göre, sembolik üretim yalnızca stratejik olarak değil, daha çok duygular yoluyla ortaya çıkar. *Toplumsal Hareketlere Giriş* kitabına dönersek: *"Kurallar ve normlar ağırlaştığında gelişen etik şoklar genellikle bireysel seferberliğin ilk adımıdır. Ve aslında, protestocu bu yapılar, korkuyu etik karakterli öfke ve tepkiye dönüştürmeye çalışırlar. Hareketler, çeşitli duygu türlerini ortaya çıkarmak için yoğunlaştırılmış semboller ve retorikler üretirler"* (Porta, 2006, s. 233).

İnsanların toplumsal yaşamdan kaynaklı neredeyse tüm zevklerinin protesto hareketlerinde bulunduğu dikkat çeker ve topluluk ve kimlik duygusunun ön plana geldiğini vurgular. *"Devam eden arkadaşlık ve başkalarıyla bağlar; Konuşma, işbirliği ve rekabet ve paylaşım çeşitliliği ve ortak mücadele. Burada sağlanan bazı zevkler günlük yaşam rutinlerinde mevcut değildir."*

"Kolektif davranış perspektifinde ana problemini belirtmek gerekir. Bir yandan, hareketleri amaçlanan olgu olarak görme eğilimine rağmen, birçok toplumsal davranış çalışması, kasıtlı olmaktan çok, beklenmedik dinamiklerle (dairesele tepkiler gibi) ilerler" (Porta, 2006, s. 234). *"Görüleceği gibi, politika ve toplumsal ilişki kavrayışı seçkin bir kurumsal siyaset üzerinden şekillenen bu yaklaşım, kolektif hareketleri de toplumun 'normal' düzenini bozan, 'patolojik', 'istisnai ve histerik' hareketler olarak açıklamaktadır."* (Bulut, 2014, s. 115).

Filiz Göktuna Yaylacı, ‘toplumsal hareket’ kavramını ilkin Lorenz Von Stein’in kullandığını iddia ediyor ve kavramın siyasal mücadele bağlamında kullanıldığını belirtiyor. *“Başlangıçta bu kavram, işçi sınıfının özbilinciyle birlikte iktidarı elde edeceği, süreklilik gösteren birleştirici bir süreç anlamını taşıyordu. Von Stein ile aynı dönemde Marx ve Engels de Komünist Manifesto’da bu anlamı benimsemiştir. 1848 yılında politik analizciler çoğul olarak toplumsal hareketlerden bahsetmeye başlamışlardır. 19.yüzyılın sonlarından itibaren ise toplumsal hareketler, örgütlü proleterleri, sonra çiftçileri, kadınları ve hak talebinde bulunan diğer kesimleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir.”* (Yaylacı, 2014, s. 32).

“Elitlere, otoritelere, başka gruplara ya da kültürel kodlara karşı, kalıcı bir etkileşim içinde, ortak hedeflere sahip ve dayanışma içinde olan bireyler tarafından geliştirilen kolektif eylemler. Ortak bir hedef doğrultusunda bir araya gelenlerin taleplerini ve şikâyetlerini sergilemeleri; bireylerin birlikte hareket ederek hak, gönenc (refah) ve esenliğe ilişkin şikâyetlerini, taleplerini caddelerde protesto vb. ortak eylemler ile dile getirdikleri temel toplumsal davranış formu.” (Yaylacı, 2014, s. 60).

Alain Touraine’e göre; *“Sosyal hareketler, düzenin marjinal bir reddi değil, toplumun üretimini kendi kontrolüne almak için birbirlerine karşı savaşan merkezi kuvvetlerdir.”* (Topal, 2014). Özetle, toplumsal üretimin kontrolü için savaşırlar. Tarihselliği şekillendirmek için sınıfların hareketidir. Toplumda, egemen kuralları belirleyen anlamı oluşturma çabası taşırlar. Tarihselliğin, egemen paradigmaların, kültürel kodların, bilgi ve etik modellerin egemenliği üzerine bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıfa karşı, bu modellere ilişkin çatışmacı hareketidir.

Toplumsal hareket araştırmacıları, bu hareketleri sadece Batı demokrasilerinde ve tarihinde aramak ve takip etmekle eleştirilir. Toplumsal hareket çalışmalarının tarihsel seyrine örnekler sadece Batı toplumlarından verilir. Bu sorunsalın cevabı Tilly’nin metinlerindeki şu ifadelerle anlaşılmaya çalışılabilir: *“Toplumsal hareketlerin oluşması için demokratik ortamlara ihtiyaç vardır.”* (Tilly, 2008, s. 87) Örneğin bir Osmanlı İmparatorluğu’ndaki ayaklanma toplumsal hareketler kategorisinde bu çerçevede nedeniyle ele alınmamış olabilir mi? Kimi akademisyenler bu soruya makul pencereden baksa da araştırmacıların ortak kanaati, araştırmanın bu ayağının eksik olduğu

yönündedir. Batı kendi tartışmalarını, kendi dar çerçevesinde ele almıştır. Doğudaysa konuya ilişkin kapsayıcı araştırmalar oldukça kısıtlıdır. Tilly'nin metinlerine dönersek: *“Demokratikleşme yok ya da yetersiz ise toplumsal hareket yoktur. Demokrasi standardıyla toplumsal hareketler arasında doğrusal bir orantı vardır. İleri demokratikleşme süreci söz konusu ise toplumsal hareketler sınırlı kesimlerde de olsa yine görülür. Yaygın demokratikleşme süreci söz konusu ise, toplumsal hareketlerin yaygınlaşma görülür. Yeni başlayan bir uluslararası demokratikleşme sürecinde ise toplumsal hareket uluslararası nitelik kazanır. Demokratikleşmenin sağladığı ortam toplumsal hareketleri besler.”* (Tilly, 2008, s. 102)

Demokratikleşme süreci ve toplumsal hareketlerin ilişkisi için de Tilly şu noktaları vurgular:

a. *“Devlet ile vatandaşlar arasında daha düzenli ve kategorik ilişkilerin oluşmasıyla birlikte, vatandaşlık ilişkisinin kurulmasının sonucu olarak, hak talepleri daha makul ve çekici bir hâl alır.*

b. *Kamu politikası çerçevesinde hakların ve yükümlülüklerin eşitlenmesi sonucunda sosyal eşitsizliklerin giderilmesi, kategori ötesi koalisyonların ve yeni tesis edilmiş kimliklerin önündeki engelleri zayıflatarak toplumsal hareketlerin gelişimini kolaylaştırır.”* (Tilly, 2008, s. 105)

Görüldüğü gibi Tilly de, toplumsal hareketin varlığını demokrasiye bağlar. Demokratikleşme evrelerini Batı'nın ardı sıra yaşayan toplumlar ya da henüz demokratikleşme evresinde olan toplumlar için sancılı süreçler yeni başlamıştır. Avrupa aynı sancıları yaşadığı dönemde Kitleler Psikolojisi kitabında Gustave le Bon, sıradan insanın yekvücut olarak siyasete atılabilmesi, toplumsal konularda sokaktan müdahil olabilmesini küçümser. Gustave le Bon, elitler penceresinden sokağa bakarken hareketleri, yıkıcı, vahşi olarak niteler ve bireyler halindeyken akılcı olan insanları, kitleleşince aşırı duyguların esiri olan vahşilere dönüşmekle eleştirir. Kalabalıkların eylemleri irrasyonel, şuursuz, çılgındır. Kontrol edilemeyen heyecanlar abartılı yaşanır. Elitistler tarafından küçümseinen bu pozisyon alışla sosyal bilimciler 20. yüzyıldan sonra ilgilenmeye başlayacaktır.

“Yaklaşık bir milyar insanın kültürel kimliği ve siyasi kaderi için verilen mücadele, hızlı kentleşmeyle kalabalıklaşmış ve başarısız modernleşmeyle çözülmüş Müslüman kentlerin camilerinde, semtlerinde gerçekleşiyordu. İslami fundamentalizm, yeniden inşa edilen bir kimlik ve bir siyasi proje olarak son derece belirleyici bir sürecin merkezinde yer alıyor, dünyanın geleceğini de büyük ölçüde koşullandırıyor.” (Castells, 2006, s. 233). Castells, enformasyonel kapitalizmin karadelikleri olarak toplumsal bölgelere işaret eder. Bu karadelikler birçok kaynaktan akan insanları etkileyen bütün yıkıcı enerjinin yoğunlaştığı bölgeler olarak tanımlanır. Sosyal dışlanmalar buralarda yeniden üretilir. Amerikan kentlerinde evsizler, okuma yazma bilmeyenlerle başlayan örnekler geniş bir yaşam alanına sahiptir ve dünyanın her yerinde karşımıza çıkabilir. Bu Batı’daki faunadır, fundamentalizmin Doğu’daki İslamcı yapılanmalarında ise vücut bulunan ortam daha kaotiktir. Savaşlar ve işgallerle siyasi yapıların yerle yeksan olduğu, İslamcı köktencilik ve Batı karşıtlığı nedeniyle demokratik ve çoğulcu siyasi seçeneklerin Batıya özgü görülerek kökten reddedildiği bir ortamda var olan hareketlerin, Batı siyasi paradigması içinde bir aktör olan toplumsal hareketlerle ne derece örtüştüğü tartışmalıdır.

Kolektif davranışın temel bileşenleri olan sembolik üretim ve kimlik inşası süreçleri önemli bir yer tutmaktadır.

“Kolektif hareket yaklaşımı, toplumsal eylemi şekillendirmede sembolik üretimin rolü ve yeni konuların ve/veya kimliklerin ortaya çıkış şartlarının teorisini esas alır. Kaynak mobilizasyonu teorisi, ona katılmamak için birden fazla iyi nedene sahip olabilecek kişiler arasında toplu eylemin ortaya çıkmasına yol açan koşulları araştırır. En sonunda, siyasal süreç yaklaşımı, kolektif davranış ve onların toplu eylem biçimlerini inceler. Farklı siyasi rejimler ve zaman içindeki farklı noktalardaki değişime dikkat çeker.” (Porta, 2006, s. 58).

Amerikan liberal siyaset bilimi çerçevesinde kurumsal siyasetin işlevsel bir organı olarak ele alınan ve işlevselliği üzerinden fırsatçı bir araç olarak görülen *toplumsal hareketler yaklaşımı* hareketlerin kendiliğindenliği ve özü itibarıyla yapısal olarak anlaşılamamakla eleştirilir.

Bu noktada yaşanan tarihsel dönüşümler de araştırmacıları toplumsal hareketleri geleneksel ve yeni sosyal hareketler olarak ayırmak durumunda bırakır. *“Yeni sosyal hareketler perspektifi öncelikle değişen yapısal koşullar altında sosyal çatışmanın taraflarının ve kilit aktörlerinin nasıl değiştiğinin bir teorisi olarak görülebilir.”* (Porta, 2006, s. 65).

İki ayrımı kaba hatlarıyla ortaya koymak gerekirse: Geleneksel toplumsal hareketler, sınıfsal bir yapı arz eder ve ortak talepler üretebilirler. Ortak talepler etrafında, sonuç odaklı çalışmalar yürütebilir, liderlik pozisyonuna toleranslı ve genellikle öncüler olan hareketlerdir. ‘Yeni toplumsal hareketler’ olarak adlandırılan dönüşümün ana karakteristiği sınıf kökenli yapıların gitgide kimlik temelli bir forma bürünmesidir. Her sınıftan kadının patriarkal düzenden etkilendiği, formu ve dozu ne olursa olsun erkek egemen yapılar arasında eşitsizliği kırma mücadelesi burada sunulan argümanın en önemli örneklerinden biridir. Bir diğer fark olarak işaret edilen geleneksel hareketlerde eylemciler ne istediklerini bilen, sonuç odaklı, ortak talepler (oy hakkı, yasa maddesinin değişimi, asgari ücret gibi) dile getirebilen yapılardır.

Yeni toplumsal hareketler ise (ki dönüşümün kırılma noktası olarak 68 eylemleri gösterilir), ne istemediğini bilmekte ama kolektif ve çok sesli yapısından dolayı ortak bir talep ortaya koyamamaktadır. Doğuştan gelen veya sonradan seçilerek tercih edilen, sahip olunan, inşa edilen kimliklerin ön planda olduğu, karşı durulan şeylerde ortaklaşırken taleplerde ortaklaşamayan, tartışmacı ve diyaloga açık yapılar olarak gelişim göstermektedir. Lider ve öncüler tanımayan ya da sorgulayan, çok sesliliği ve tartışmayı merkeze koyan bir forma sahiptir.

Toplumsal hareketler hakkındaki bu yaklaşımlar ve son dönem birer tarih sahnesine adını yazan önemli, kitlesel mobilizasyonlar; Arap Baharı, Gezi Parkı Eylemleri, Ukrayna Kiev, Fransa Sarı Yelekliler eylemleri ve onların yarattığı deneyimler bu bakış açılarına önemli katkılar sunmaktadır. Radikal cihatçıların yarattığı isyan hangi noktalardan bu hareketlerden ayrıldığını sıralamak gerekirse:

- Hiyerarşik yapı,
- Düzenli ordular,

- Uluslararası finansman desteği,
- Dini dogmalar,
- Karşıt değer sistemlerine sahip olmayıp tekçilik savunusu,
- İçinde bulunulan ve yeşerilen siyasi koşullar (demokrasi - otoritarizm vb.)
- İktidar olma, devlet kurma amaçları,
- İnsan hakları ve birey yerine; yaradan ve ümmet ikiliği,
- Fundamentalist yapı

İslami fundamentalizmin bazı önemli kollarında, demokratik devlet kurumlarına dahiliyet, Müslüman ülkelere hakim olması gereken İslami ilkelere uygun değildir. Zira el Kaide'nin üst düzey liderlerinden Zevahiri'nin de '*Bitter Harvest*' adlı kitabında: "*Demokrasiye tabi olmak yasama yetkisini Tanrı'dan başka birine atfetme düşüncesine tabi olmak anlamına gelir. Bu düşüncüyü destekleyenler kâfirdir, çünkü insanlar adına yasama yapan kendini Tanrı ilan etmiştir.*" (Castells, 2013, s. 78).

İŞİD yola çıktığı andan itibaren hilafet devleti iddiasıyla ve organlarıyla hareket ettiği için zaten onu toplumsal hareket olarak konumlandırmak beyhude bir çaba olarak görülebilir. İlk bölümde ortaya koyulan Batılı paradigmaların ve siyasal kurumların toptan reddi İŞİD'i ideolojik olmaktan çok militer bir safa taşır. El Kadie ise bir direniş hareketi olarak çıktığı yolda bölgesel bağımsızlık ve özgürleşim talebiyle toplumsal hareket statüsüne yaklaşırken, yine de bu pozisyon savunma cephesi ve ordular kurulmasıyla başka bir formda vücut bulmuştur. Örgütsel sürdürülebilirliğiyle nedeniyle finansmanında ve ilişkilerindeki uluslararası temaslar onların bu yönünün sorgulanmasına neden olur. Her iki oluşumunda uluslararası güç dengelerinde önde gelen aktörler tarafından araçsallaştırılmış olması onların toplumsal hareketliğinde düşülen en önemli kuşkudur.

Şu iki örnek radikal cihatistlerin 'neliği' tartışmasında ufuk açııcıdır:

"Tevhit, şirk, imanda ısrar eder ve her şekil ümmetçiliği reddeder (Hristiyanlığa ve Yahudiliğe karşı husumet). İnsanın fiil ve davranışlarının bütününi İslami kurala tabi kılmak ister; bununla birlikte İslamcılara özgü İslami ideoloji kavramını benimsemez yani insanın fikir ve davranışlarının bütüncülleştirilmesinde

beşeri bilimlerden çıkan ‘Batılı’ kategorilerin (sendika, parti iş hukuku vb. mefhumları doğuran toplum, tarih ekonomi, demokrasi, toplumsal sınıflar, devlet gibi) kullanılmasına karşı çıkar. Yeni fundamentalizm toplumsal sorunlara karşı ilgisizdir. Felsefe ve siyaset bilimiyle ilgilenmeyi reddeder (oysa İslamcılar Batı felsefesinin, eleştirel de olan meraklı okurlarıdır). Geleneksel hukuk ve siyaset kategorilerini, bunları modernleştirme çabası göstermeden, özellikle de yeni bir şey olduğunu kabul etmeden kullanır.” (Roy, 2016, s. 125).

Ortadoğu’da ortaya çıkan İslami hareketlerin bölgenin kaotikleştirilmiş durumundan dolayı sıklıkla ve genellikle araçsallaşmalarına tanık oluruz. Sadece ilk akla gelen örnekleri sıralarsak; *“Müslüman Kardeşler giderek daha fazla bir siyasal parti gibi davranıyor olsa da yeraltında bir silahlı kanat örgütlenmişti, ısrarla kendisini bir toplumsal hareket olarak sunuyordu. Örgüt, Mısır Komünist Partisi’ni asıl düşman sayarken, savaştan sonra, sol milliyetçilerle komünistlerin başını çektiği etkili antiemperyalist koalisyonu zayıflatmak için Britanya’yla işbirliği yapmıştı.” (Ali, 2002, s. 148).*

Tarık Ali’ye göre; 1945’ten 52’ye Mısır’ın demokratikleşme ve sekülerleşme çabası süreçlerinde yaşanan kırılma anlarında Müslüman Kardeşler Britanya’nın kullanışlı aracı olmuş, antikomünist propaganda İslamcı söylem ve eylemlerle püskürtülmeye çalışılmıştır. Amerikalılar İslamcılığı asla ideolojik bir düşman olarak görmeyeceklerdir. Radikallerin planlarını bozmak için fundamentalizmi desteklediler, *(Suudi Arabistan, Pakistan, Nümeiri’nin Sudan’ı)*. Müslüman Kardeşler’in ve bütün muhafazakârların, köktencilerin kültürel perspektifteki Batı karşıtlığını ehven-i şer olarak gördüler, çünkü bunların her şeyden önce İran’ın ve Sovyetler Birliği’nin yayılmacılığına karşı engel oluşturduğu düşünülüyorlardı. *“Körfez Savaşı’na kadar radikal İslamcıların geniş kesimlerini desteklediler. (Afgan Hizb-i İslami örgütü 1989’a kadar Amerikalılar tarafından silahlandırıldı, Cezayirli FIS ve Tunuslu Gannuşi de öyle). Amerikalılar Müslüman müttefiklerine (Suudi Arabistan, Pakistan) bazı İslamcı grupların yönetiminin taşeronluğunu da verdiler; Washington’daki Suudi Elçiliği, 1982’den beri bir ‘İslami İşler Bölümü’ barındırmaktadır. Prens Muhammet bin Faysal tarafından yönetilen bu bölüm siyah Amerikalıların İslamileştirilmesinde son derece*

faaldir ve Amerika'daki İslami örgütler arasındaki temasları sağlamaktadır.” (Roy, 2016, s. 161). Oliver Roy, öğrenci örgütleri ve karmaşık (Suudi ve Amerikalı) finansörlerle örneklerine devam eder.

“1980’lerde Afganistan’da yürütülen Sovyet karşıtı cihatla başlayan, El Kaide başta olmak üzere tüm cihatçı grupların, Amerikan teknolojisi, Suudi - Amerikan parası, Pakistan desteği ve eğitiminin” (Ali, 2002, s. 148), kolektif seferberliği vücut bulup serpildiği konuyu çalışan tüm araştırmacıların uzlaştığı bir gerçekliktir. “Afganistan her şeyden önce Amerika için Ortadoğu petrollerinin boru hattı olarak görülmektedir. Afgan gerillaların bölgede Sovyetlere karşı zaferi ardından Bin Ladin’in bölgede araçsallaşma durumundan çıkmak istemesiyle birlikte El Kaide’nin bundan sonra (1998 ABD’nin Suudiler ve Sudanlılara Bin Ladin’i teslim etmeleri yönünde baskıyı arttırmaları üzerine El Kaide’nin süper güçle açıkça çatışmaya girmesi ve Nairobi ile Darüsselam’daki ABD Büyükelçiliklerini bombalamasıyla oldu.” (Castells, 2013, s. 153). Bundan sonraki küreselleşme karşıtı pozisyon ve ümmet eksenli cihatçı çağrı yine de örgütlü, liderli, planı bir yapı arz eder. Bu bir mücadele ve direniş pratiği değil açık savaş ilanıdır.

Afganistan toprakları Batı siyasi kültürüne göre, o kadar özgül bir yapı arz etmektedir ki Oliver Roy bu coğrafyayı tanımlarken Sovyet işgali sırasında bölge insanlarının devlet, ulus, ulusallık, strateji kavramlarına bile biganeliği ayrıntılı olarak anlatır ve olanı biteni kavimlerin, topraklarını kurtarmak için verilen bir savaş olarak tanımlar. *“Artık Afganistan sadece Afganlıların savaştığı bir alan olmaktan çıkmış, selefi düşünceye mensup uluslararası çeşitli radikal ve savaşçı (cihati, cihatist) grupların talimghâhı haline gelmiştir.” (Koca, 2015, s. 22). Burada siyasallaşmanın ilk düzeyi Roy’a göre, siyasi partilerin ortaya çıkışıdır. Yani en temel siyasi organların bile ortaya çıkması 1980 sonrasına tekabül eder. Bu partilerin de (Hikmet Yar’ın Hizb’i, Sayyaf’ın İttihad’ı, Halis’in Hizb’i vb.) hızla silahlanması ve silahlandırılması ve gerilla savaşları, toplumsal hareketler boyutunu sorgulamaya sevk eden önemli göstergelerden biridir.*

Buna karşın Manual Castells, yer yer bu örgüt ve yapıları toplumsal hareket olarak adlandıracaktır. Metinlerinde dolaşmaya devam edersek: *“Toplumsal hareketler*

toplumsal muhafazakar da olabilirler, toplumsal devrimci de olabilirler, her ikisi de olabilirler, her ikisi de olabildikleri gibi ne toplumsal muhafazakar ne toplumsal devrimci de olabilirler.” (Castells, 2013, s. 99) der.

Ancak sadece birkaç yıl sonra ve Arap baharı olarak adlandırılan süreç geçilirken çıkardığı İsyan ve Umut Ağları kitabında tanımladığı toplumsal hareketler büyümlü bir şekilde ilerici ve demokrasi yanlısıdır. Burada tanımladığı daha çok sosyal bilimlerin yukarıda çerçevesi çizilen yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan, hareketlerin kendiliğindenliğini ve lidersizliğini kabul eden bir yerdedir. *“Fikir birlikleri, birliktelikleri belli hedefler etrafında örölmüş doyurucu bir programa değil, vakalar bazında kafa yorma ve protestoya dayanır: bu hem güçlü yönleridir (açık cazibe) hem de zayıflıklarıdır (ulaşılacak hedefler tanımsızca nasıl olur da bir şeye ulaşabilir?)”* (Castells, 2013, s. 196). *“Devleti dönüştürmeyi amaçlarlar ele geçirmeyi değil.”* (Castells, 2012, s. 197).

“Bir toplumsal hareketin anlamını değerlendirirken üzerinde durulması gereken tek mesele hareketin pratiğinin tarihsel verimliliği, kişiler olarak katılımcıları ve dönüştürmeye çalıştığı toplum üzerindeki etkisidir.” (Castells, 2012, s. 209). Kamusal alanların işgal edildiği, lidersiz ve çok biçimli ağların yarattığı Tahrir Meydanı işgallerini hatırlatır yazar. *“Bireysel düzeyde toplumsal hareketler duygusal hareketlerdir. İsyan bir programla ya da stratejiyle başlamaz. ... Toplumsal hareketlerin büyük patlaması, duygunun eyleme dönüşmesiyle birlikte başlar.”* (Castells, 2012). Ardından Kimliğin Gücü kitabındaki çok yönlülüğü hiç hatırlatmadan: *“Prensip itibarıyla toplumsal hareketler şiddet dışı hareketlerdir. Genellikle kökenleri itibarıyla bu hareketler barışçıl, sivil itaatsizlik eylemleri düzenlerler.”* (Castells, 2012, s. 195). Castells ayrıca, Otorite karşısında baskı yaratabilmek için işgaller örgütleyen, stratejiler belirleyen hareketlerin hedefinin genel olarak toplum adına konuşmak olduğundan, barışçıl karakterini sistemin şiddetiyle yan yana getirerek meşruiyetini ayakta tutmak zorunda olduğunu belirtir.

Castells toplumsal hareketlerin barışçıl karakteristiğinden ayrılmasına örnek olarak, Arap Baharı sonrası sokak hareketlerinin şiddete dönüşen sürecini örnek verir. *“Öte yandan bireysel ve kolektif olarak temel kendini savunma içgüdüsünden kaçınmak*

zordur. Bu özellikle muazzam bir askeri şiddetin kullanıldığı katliamlarla tekrar tekrar karşı karşıya kaldıkça bazı demokratik hareketlerin nihayetinde kanlı iç savaşların tarafları haline geldiği Arap isyanları örneği de önemlidir.” (Castells, 2012, s. 102). Bu can alıcı örnek bize toplumsal hareketlerin vücut bulabilmesi için gerekli koşullardan birinin uygulanan bir anayasa ve yetersiz de olsa demokrasinin varlığı olduğunu hatırlatır. Diğer şekilde toplumsal hareketin aktörleri için sonuç almak ya da etki etmek söz konusu olmamaktadır.

Bir diğer önemli farkı yine Castells, İsyan ve Umut Ağları kitabında vurgular. Toplumsal hareketlerde talepler çok sayıda saikler sınırsız olduğu için bu hareketler herhangi bir örgüt ya da liderliği resmileştiremezler, şayet fikir birliktelikleri belirli hedefler doğrultusunda örülmüş yol gösterici bir programa ve perspektife değil, vaka ve olaylar bazında fikir üretme ve protestoya dayanır. Bu özellik de toplumsal hareketlerle selefî yapıların karakterleri arasındaki farklardan biridir.

“Selefi cihatçıların kafa yormaya ihtiyaçları yoktur. Onlar kuran ve şeriat hükümlerini koşulsuz kabullenmek zorundadır ve bu kılavuzları onlara vaaz eden liderlere ihtiyaç duyarlar ve katı hiyerarşi ile örüldürler. Kaynak mobilizasyonu yaklaşımının en önemli vurgusu olan toplumsal hareket örgütlerinin yerini almaya başlamış olan toplumsal ağ yaklaşımı dahi bu teori içinde erimiştir.” (Çetinkaya, 2008, s. 30).

Küresel bir profile sahip olan fundamentalist İslamcı grupların bu ulus ötesi yapısını onların en etkili yazarlarından Seyyit Kutub’un şu sözlerinden yola çıkarak anlayabiliriz:

“İdeoloji ve inancın bağları, bir bölge ya da ülkeyle ilgili ateşli vatanseverlik duygularından daha güçlüdür. Müslümanlar arasında ülkeye dayanarak yaratılan bu sahte ayrılık, Doğu’ya karşı seferberliğin, ortadan kaldırılması gereken Siyonist emperyalizmin bir ifadesinden başka bir şey değildir. Vatan toprak değil, müminler topluluğu ya da bütün bir İslami ümmettir.” (Castells, 2006, s. 23).

Bu sözler bu hareketlerin ağ toplumu kavramına örtüşen yanlarıdır ama yukarda çerçevesini çizmeye çalıştığımız toplumsal hareketler yaklaşımını cihatist

yapılar için kullanmak fazla iyimserlik olarak yorumlanır. Başta IŞİD kuruluşundan itibaren hilafet iddiasıyla ortaya çıkan ve devlet olduğunu savunan militer bir yapıdır. El Kaide gibi lider odaklı (Usame Bin Ladin) ve çeşitli bölgesel dengeler uğruna zaman zaman araçsallaşmış bir yapının toplumsal hareket olarak değerlendirilmesi anlamın esnetilmesi ve kesişim noktalarıyla odaklarının karıştırılması gibi görünmektedir.

Buradaki başlıca bir diğer çelişki toplumsal hareketler genel olarak Batı tarafından ortaya konulmuş ve Batılı bir siyasal aygıttır. IŞİD ve El Kaide gibi cihatçı hareketler ise kökten bir şekilde Batı'ya özgü kurumları reddeder ve şeriat formunda bir toplum dizayn etmeyi vaat eder.

2.3.3. Ağ Toplumlari

Manuell Castells'in Ağ Toplumu kuramına kadar toplumsal hareketler, sosyal bilimciler tarafından genel olarak demokrasi, eşitlik, hak, kimlik kavramlarıyla düşünülmüştür. Zaman içine milliyetçi hatta ırkçı bazı kalkışmaların da dâhil edilerek değerlendirildiği toplumsal hareketler, Batı demokrasileri içerisinde ve Batı'ya özgü örneklerle tartışıla gelmiştir. Bunun dışında istisnai örnekleri saymazsak Castells, Kimliğin Gücü çalışmasında yeni bir coğrafyada yeni bir tartışmaya öncülük etmiştir.

Manuel Castells, Ağ Kuramı'nı analiz ettiği üç ciltlik (*Enformasyon Çağı – Ekonomi, Toplum ve Kültür 1997-2004*) araştırmasında, toplumsal hareketler çalışmalarına, ağ kuramıyla yeni bir boyut getirmiştir. Ağ toplumlari adeta Mc Luhan'ın 'global köy'ünün toplumsal hareketleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsan, doğa mücadelesinde endüstrileşme ve dijitalleşmeyle insanın doğaya karşı zafer kazandığını ve bu zaferi ağlar kurarak yeni bir varoluşa taşıdığını belirten araştırmacı, finans ağlarından, devletlerarası ağlara, askeri ağlardan, muhalif ağlara dünyayı saran ağsal örgütlenmelere, organizasyonlara ve organizmalara dikkat çeker. Toplumsal hareketleri de bu ağlardan bir ağ olarak belirler. Castells fundamentalist yapıları, radikal cihatçı hareketleri de bu karmaşık ağlar içinde toplumsal hareketler kategorisinde değerlendirmektedir.

Bu koşullar içinde toplumsal hareketler olarak sınıflandırılmayacak bu yapılar, ağ mantığıyla ve işleyişiyle oldukça uyumlu görünmektedir. Yakından bakacak olursak:

Castells, ağ toplumlarında değerler başlığında önceliği ‘*Kimlik*’ olarak belirler. Sorunun kaynağı olarak da yine bu olguya işaret eder. “*Dünyamız ve hayatlarımız küreselleşme ve kimlikle, bu çatışan eğilimlerle şekillenmekte.*” (Castells, 2013, s. 3). Bu tespiti ortaya koyar ve enformasyon teknolojisi devrimi ve kapitalizmin yeniden yapılanmasının ‘*ağ toplumu*’nu yarattığını söyler. Teorisine göre; ağ toplumu, stratejik olarak belirleyici ekonomik etkinliklerin, küreselleşmenin damgasını vurduğu bir toplumdur. Ağlar oluşturan örgütlenme biçimi bu topluma damgasını vurmaktadır. İnsanları ağlar kurmaya iten sosyo - ekonomik koşulları sıraladıktan sonra Castells, başka bir devir yeni bir dünyada olduğumuzu belirtir.

Bu kavramsal açıklamalar radikal cihatizmin dijital dönemde evirildiği boyutun değerlendirmesinde için hayati önemde olacaktır. Toplumsal hareketten madde madde ayrılan bu fundamentalist yapılar ağ toplumlarından ayırtmak oldukça güçleşmektedir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte radikal cihatçılar o sıkı hiyerarşik yapılardan halka halka ağsal yapılara dönüşmüştür. Merkezini henüz hiç kaybetmemekle birlikte dijitalizmle birlikte katı ümmet yapısı küresel bir boyuta yayılarak bireyselliklere izin veren, alan tanıyan bir forma evrilmiştir.

İşte bu noktada Castells’in ağ teorisi bir oldukça yararlı bir çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. Castells, önce küreselleşmenin, kapitalizmin buna bağlı olarak sosyal yaşamın dönüşümü ve bireyin biganeliğini resmeder sonra buradan çıkış için sarılan *kimliklere* dikkat çekerek bu kimliklerle kurulan ağların tam da bu yeni dünyanın yeni dengesini nasıl bozmaya ve yeniden kurmaya savaş verdiğini anlatır.

“Baskın, egemen kurumlardan kaynaklanabilseler de yalnızca kurumsal aktörler onları içselleştirdiğinde, kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediğinde kimlik haline gelirler. Kimlikler anlamı örgütler, rollerse işlevi. Anlam bir toplumsal aktörün eyleminin amacına getirdiği sembolik tanımdır. Ağ toplumunda

birçok toplumsal aktör için anlamın zaman ve uzam içinde kendini koruyan asal bir kimlik etrafında örgütlendiği düşüncesini ileri sürüyorum.” (Castells, 2013)

Bireysel ve kollektif olarak inşa edilebilen kimlikler için Castells, “*Asıl mesele kim tarafından, nereden hareketle, nasıl ve ne için üretildiğidir.*” der ve kimliklerin toplumsal oluşum sürecinin her zaman iktidar ilişkilerinin belirleyici olduğu bir bağlamda hayata geçtiğini belirtir.

Simgesel olarak El Kaide’nin temsiliyetindeki küresel İslami ağlar, Castells’e göre farklı yapıda bir toplumsal hareket oluşturmaktadır. Farklı bir toplumsal hareketle kastedilen: “*Toplumda baskın değerleri ve kurumları, hareketin aktörleri için anlamlı olan değerler ve çıkarlar adına değiştirmeyi hedefleyen, maksatlı kolektif eylem.*” (Castells, 2013, s. 144). Buradan sonra El Kaide’nin daha geniş tanımına geçen Castells örgüt için bazen ağ hareketi, bazen toplumsal hareket, bazen terör örgütü tanımını kullanmaktadır.

Bu kargaşa Castells’in metin aralarına da yansır: “*Küresel terörist bir ağ olan El Kaide*” (Castells, 2013, s. 98). “*Açıkçası bu hareketler ne olduklarını söylüyorlarsa odurlar.*” (Castells, 2013, s. 99).

Yukarda değindiğimiz toplumsal hareketlerin geçirgenliği ve kesişimleri noktası burada önemle hatırlanmalıdır. Ağ kuramı uluslararası alanda kapsayıcı ve önemli bir yaklaşımdır. En militer yapıdan en barışçıl yapıya, en köklü uluslararası kurumlardan, yerel unsurlara ağlar kurarak varoluşlarını gerçekleştirebildikleri ve sürdürebildikleri teorisi çok önemlidir.

Ağ kavramını Castells, insan doğa ilişkisinde, insanın doğaya karşı zaferlerinden biri olarak değerlendirirken, sınırları kaldıran bu kültürel dönüşümün kapsayıcılığına çeşitli örneklerle dikkat çeker. Tarihsel bir görüş olarak, Enformasyon Çağı’nda dominant olan işlevler, dönemler giderek ağlar çevresinde ve çerçevesinde örgütlenmektedir. Ağlar grupların yeni sosyal morfolojisini teşkil eder. Ağlar yaratma mantığının yayılması da imal etme, deneyimleme, iktidar kurma ve kültürel paylaşım süreçlerinde işleyişi ve neticeyi ciddi biçimde dönüştürür.

Radikal cihatçılar ağlarını dijital dönemden önce Suudi destekli İslam Cephesi aracılığıyla, camiler ve yerel imamlarla kurarken ona ivme kazandıran dijital teknolojiler olur. Yukarda da değinilen konu ayrıntılarıyla medya kullanımları izlenirken ele alınacak. Ancak burada da belirtmek gerekir ki fundamentalistlerin ağ yapısı web 2.0 dan sonra başlamaz ne var ki ondan sonra hayal edilemeyecek bir sıçrama yaratır. Bu sıçrama örgütün medya beyinlerinin sadece dijitali kullanma yetenekleriyle açıklanamaz. Bu yapılar aynı zamanda insanlarda yaratılan sosyal ve manevi tahribat noktalarını da doğru okur. Bu tahribat gediklerinden onlara ümmet kimliğini sunar.

“Toplumsal örgütlenmenin ağ biçiminde olması başka zamanlarda, başka uzamlarda olsa da, yeni teknolojik paradigma, ağların toplumsal yapının tamamına yayılması için gerekli maddi zemini sağlar.” (Castells, 2013). Bu zeminin sağladığı en önemli unsur ise kimlik inşasıdır. Buradan sonra insanlar kimlikleriyle doğmazlar, kimlik inşası için açılan alanları onların kimliğini bulma ya da oluşturma şansı tanımaktadır. Toplumsal hareketlerin unsurlarından biri olan kimlikten de farklı ve dönüşmüştür bu kimlik. Toplumsal hareketlerde doğuştan gelen kimlikler burada, dijital teknolojiler ve iletişim olanaklarıyla yaratılır, geliştirilir. Bu tanımlama ve çerçeve kapsayıcıdır. Zamanın koşulları içinde varlık gösteren tüm yapılar bu dönüşümden payına düşeni almıştır. Dolayısıyla bir sivil toplum örgütü de, bir mizah dergisi de, bir siyasi partide, bir fundamentalist yapı da bu kategoride değerlendirilebilir.

Ağ toplumu kapsayıcılığı içine hiç kuşkusuz toplumsal hareketleri de alır ama masaya yatırılması gereken toplumsal hareketler ve ağlar arasındaki farktır. Castells, Kimliğin Gücü kitabında toplumsal hareketleri yorumlarken küreselleşme karşıtı olan her şeyi bu potaya alır. Küreselleşmeye karşı olmak adeta toplumsal hareketlerin tek koşuludur. Bu tezini Alain Touraine’e dayandıran Castells, Touraine’in toplumsal hareketleri üç ilkeyle tanımladığı klasik tipolojisini aktarır: *“Hareketin kimliği, hareketin karşıtı ve benim toplumsal hedef dediğim, hareketin hayali, ya da toplumsal modeli. Kimlik, hareketin ne olduğuna ilişkin, kimin adına konuştuğuna ilişkin, öz tanımına denk düşer. Toplumsal hedefse, hareketin kolektif eyleminin tarihsel ufkunda sağlamak istediği toplumsal düzen ya da toplumsal örgütlenme biçimine denk düşer.”* (Castells, 2013, s. 100).

Bu toplumsal düzen sürecinde ağların seçkinler ve yerellere ihtiyacı vardır. Aynı zamanda küresel ve yerel unsurlara. Tam bu noktada Castells bir çakışma tarihine işaret eder; 1970’le birlikte Silikon Vadisi’nde hayat bulan enformasyon teknolojisi devriminin, küresel kapitalizmin tekraren yapılanmasının başlangıcının İslam dünyası için farklı bir niteliği olduğunu söyleyerek; *“Hicret’in 14. yüzyılının başlangıcına denk düşüyordu bu gelişmeler. Her yeni yüzyılın başlangıcında olduğu üzere bir İslami uyanış, arınma ve güçlenme dönemiye bu.”* (Castells, 2013, s. 21). İzleyen 20 yıl içinde İran’dan Cezayir’e oluşan dalgalara bakan yazar bu dalgalanmalarda ortak tutunma direğinin İslami kimlik ve ‘ümme’ olma vasfında yattığını hatırlatır ve vasıf ağlar kurmada bulunmaz bir yapı taşıdır. DNA’sıdır İslami ağların. Bu yapı taşı karşısında ne ülke sınırları kalabilir, ne kan bağları, ne de sınıf farklılıkları. Bu durağan bir form da taşımaz. Akışa uyum sağlama mahareti de vardır. Ütopyası büyümlü bir eski çağa dönüş olsa da bunu bulunduğu yerde direngence yapmaz. Akıştan faydalanarak amacına yol alır.

“İslami kimliği tarihe ve kutsal metinlere dayandırmaya yönelik tüm yorumlama çabalarına karşın, İslamcılar toplumsal direniş ve siyasi isyan adına aslında hipermodern bir kültürel kimliğin yeniden yapılanması yönünde ilerlemiştir.” (Göle, 1995, s. 221) Bu süreç aynı zamanda büyük bir siyasallaşma sürecidir.

“Çeşitli toplumsal ve kurumsal bağlamlarda genişleyen siyasi İslam ve İslami fundamentalist kimlik her zaman toplumsal dışlanma ve/veya ulus devletin kriziyle ilgili olmuştur. Dolayısıyla Mağrip kökenli gençler, Britanya’daki Pakistanlılar, ya da Afrika kökenli Amerikalılar arasında yaygın olan toplumsal parçalanma, ayrımcılık ve işsizlik, radikal İslamcılığın gelişmiş kapitalist toplumların toplumsal olarak dışlanmış kesimlerine yönelmesiyle birlikte, küskün gençlik arasında yeni bir İslami kimliğin doğuşunu başlatmıştır.” (Castells, 2013, s.30)

Bu ulus devlet dinamiklerine karşı Ortadoğu’da yaratılan elverişli ortamlarla birlikte doğan İslami fundamentalizm yeni bir kimlik inşasıyla ağlar örerek ulus ötesi bir model yaratır. Bu modelin ‘başarısı’ önemli sacayaklarının varlığındadır. Nedir bunlar: temel bir olguyla bütünleştirici söylem; ümmet, ezici Batı varlığına karşı ana bölgelerde oluşan; ordular, Siyasi finans ağları; İslam Birliği ve aşırılık yanlısı alt

kurumları, Logistik ağları; Müslüman Kardeşler vb., Enformasyon ağları; IŞİD iletişim bakanlığı, Küresel İslami Medya Cephesi vb. Dünyanın her yerine farklı birimin ağırlıklı olarak ağ ördüğü bu yapılanmanın 2004'ten 2014'e kadar ağ mantığında ilerlediği yapılanmasında, potansiyelinin zirvesini yakaladığı görülmektedir. Ancak bunun alt yapısı ve örüntüleri 10 yıllara dayanmaktadır. Ve tam anlamıyla küresel bir organizmaya tekabül etmektedir.

Bu organizmaları bir birine bağlayan ağları üç kola ayıran Castells, mali ağlar, İslami ağlar, terörist ağlar başlığıyla radikal cihatçıların yayılışını açıklar.

Mali ağlarda o da hemen her araştırmacı gibi Suudi sermayesine işaret eder. Uluslararası İslami Yardım Örgütü'ne (IİRO) dikkat çeker. IİRO'nun El Kaide'nin bir unsur olduğu manasına gelmediğini ancak İslam adına mücadeleye giren militanların ihtiyaç duyduğu kaynakları farklı yollardan sağlamaya yönelik faydalı bir kanal olduğunu açıklar. Yine Suudi rejimi ve Suudi istihbarat birimlerinin bu yapıların mobilizasyonunda etkilerini örneklerle aktarır. *“11 Eylül araştırmaları sonucu ABD tarafından finans ağlarına örnek olarak yine El Şimal İslami Bankası çıkıyordu. Paranın gücü bu ağlara Bank of America'yı dahi katmış, bu Batı merkezli banka Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan'ın kara para aklama, vergi kaçırma, uyuşturucu ticareti ve İslami örgütlerle finans bağlarına girişmiştir. Banka uluslararası bir soruşturma ardından 1991 Temmuz'unda kapatılır.”* (Castells, 2013, s. 102). Castells, özellikle Bin Ladin'in aile, kabile, siyasi ve mali bağlar kurarken bölgesel ve siyasal dengeleri de çok iyi gözettiğini aktarır.

Castells'e göre ikincil strateji ise *'medya siyaseti'*dir. Neticede fiil insanların zihinlerini amaçlar, bilinci dönüştürmeye hedefler. Bu açıdan geleneksel ve sosyal medya bu organizmaların en işlevsel unsurlarının başında gelmiştir. Bölüm iki ve üçte ayrıntılı olarak göreceğimiz üzere. Terör ağları ise Doğu'da kamplar, cezaevleri ve ordularda Batı'da ise daha yeraltı unsurlar olarak hayat bulur.

Bu toplumsal örgütlenme biçiminin 10 yıllardır sistemli bir şekilde sürdürülen radikal cihatist ağ mantığıyla yayılarak nasıl toplumu sardığı 2018'de yayınlanan Doğu Eroğlu kitabında karşımıza çıkmaktadır. *“IŞİD Ağları / Türkiye'de Radikalleşme,*

Örgütlenme, Logistik” kitabında Eroğlu, IŞİD’in ağ yapısında ilerleyişine Türkiye özelinde bakarken, dünyadaki ilerleyişine de projeksiyon sunar. Bu ilerleme fiziksel, zihinsel, enformasyonel, lojistik pek çok ayaktan oluşur.

“Ağ toplumu kültürünün kalbinde yatan ise yeni bir ütopyaadır: toplumun kurumlarına karşı öznenin özerkliği ütopyası.” (Castells, 2012, s. 102). Özne, fundamentalist cihatçı yapılarda da dijitalleşmeyle birlikte aktör olacak, kitlesel cihat çağrılarının yerini, çağın ruhuna uygun olarak bireylere yapılan *bulunduğun her yer bir cihat alanıdır* çağrıları alacaktır.

2.4. Radikal Cihatist Hareketlerin Nihai Amaçları

“Doğa boşluklardan nefret eder, tıpkı halkın acıları gibi. Stalinist sistemin yıkılması sonrasında sosyalist değerlerin dünya çapında inandırıcılığını yitirmesi; Müslüman âleminde tüm sol akımların marjinalleşmesi veya kendine özgü nedenlerle yenilmesi; Washington ve Riyad tarafından palazlandırılan İslami fundamentalizmin tırmanışı; dünya çapında arka planda neo liberal uygulamaların bulunduğu bir ekonomik kriz ve gün geçtikçe artan toplumsal güvensizlik; tüm bunların üzerine Filistinliler ve Iraklılarla kendilerini özdeşleştiren Müslüman nüfusun maruz kaldığı gündelik hakaretler; işte bir araya gelen tüm bu etkenler şiddetli bir Batı karşıtı İslami tepki biçiminde güçlü bir patlayıcı karışım oluşturmuştur.” (Achcar, 2002, s. 104).

Olivier Roy’un çalışmaları hem örgütleri hem örgütlerin hedef kitlelerini anlamak açısından çok önemlidir. Bizzat saha araştırmaları yapan Roy, İslamcılığın, siyasallaşmanın, köktencilleşmenin basamaklarını ülke ülke ayrı ayrı değerlendirmektedir. *“Suudi Arabistan gibi muhafazakâr ülkeler, eylem ve ideolojilerini daha muhafazakâr bir yeni fundamentalizme doğru yöneltmek için İslamcı şebekeleri finanse ederek bunları denetim altına almaya girişti.”* (Roy, 1994)

Oliver Roy’un Küreselleşen İslam kitabında ise hem kurumsal hem toplumsal dünyaya yayılma adımlarına rastlamak mümkündür. Küreselleşmenin getirdiği uluslararası hareketlilikler ve göçler, Roy’a göre bir “gönüllülük” içinde gerçekleşmektedir. Özellikle Müslüman toplulukların gönüllü yer değiştirmelerine

ısrarla vurgu yapan Roy, Müslümanların iş ya da daha iyi yaşam koşulları için Batı'ya 'gönüllü' olarak göç ettiklerini söylemektedir. Oysa pek çok küreselleşme eleştirmeni yazar ve araştırmacı, başta Bauman olmak üzere bu hareketleri bir mecbur kalış, bir çaresizlik sonucu olarak değerlendirmektedir. Roy, bu göçün yarattığı bazen evrenselleşme ve bazen köksüzleşme gibi sonuçlarını ele alırken evrenselleşemeyenlerin toplum içinde hangi uçlara savrulabileceğine işaret eder. İslamcılığı bu tuzakların en güçlüsü olarak değerlendiren çalışma, İslamcılıktaki ümmeti yeniden oluşturma fırsatının da küreselleşme içinde olduğunu vurgular.

“Tam da İslam’ın Batı’ya geçişinin bir köken kültürü bunalımına yol açtığı sırada, Batı’daki kimliklerin din ile hâkimiyet arasındaki yeni bir karışıklık içinde yeniden oluşmaları tam bir paradokstur. Artık Müslüman terimi bir mümine işaret etmemekte, yeni etnik (ya da sözde etnik) bir kimliğin göstergesi haline gelmekte ve tam da göçmen işçilerin torunlarını sınıflandırmak için Batı pazarında geçerli olan kimlik kategorilerini yansıtmaktadır.” (Roy, 2016, s. 120)

“Kuzeyle Güney, Avrupa’yla Üçüncü Dünya arasındaki kırılma hattı Müslüman ülkelerden geçmektedir; bu da emperyalizmin (Çeçenistan) ya da imparatorluk çözülmesinin (Balkanlar) tipik olumsuz yan etkileri olan çatışmaların, etnik ya da milliyetçi olmasına rağmen dinsel bir okuma anahtarıyla tahlil edilmesini açıklamaktadır.” (Roy, 2016, s. 121).

Batı'daki çok kültürlülüğün Müslüman cemaati yaratmaya hizmet ettiğini ve bu cemaatlerin dışarıdan oluşturulduğunu savunan Roy, gerçek aktör olarak İslamcılar ve fundamentalistleri işaret etmektedir. Roy fundamentalizmin peşine düşerek şiddet eylemlerine karışmış militanların profillerini mercek altına almaktadır. *“Filistin’de bağımsızlık, Lübnan’da Fransa’dan kurtulmak amacı ve Bosna, Kosova, Çeçenistan gibi stratejik ve savaş alanında savaşan cihatçıların aksine Batıdaki yeni radikallerin ne programları ne de somut bir sonuç elde etme niyet ve derterleri vardır. Hareketlerin sonucu için değil anlamı için ölürlür. Kendi kendilerini hayata geçirir gibidirler, dolayısıyla mistik boyuttadırlar, siyasal düzlemde değil. Dolayısıyla üzerinde pazarlık edilecek hiçbir şey bulunmamaktadır.”* (Roy, 2016, s. 125)

Bir yanda anlam arayışı bir yanda iyi pazarlanan hayaller ağların ve bağların kurulmasını kolaylaştırır. İdeoloji ve dini bağlar bir coğrafya ya da ülkeyle ilgili tutkulu vatanseverlik duygularından daha güçlüdür. *“Müslümanlar arasında ülkeye dayanarak yaratılan bir sahte ayrılık Doğu’ya karşı seferberliğin ortadan kaldırılması gereken Siyonist emperyalizmin bir ifadesinden başka bir şey değildir. Vatan toprak değil müminler topluluğu ya da bütün bir İslami ‘ümmettir”*. (Castells, 2013, s. 23)

“İŞİD örgütünün amacı geniş bir alanda İslami halifelik yaratmak.” (Cordesman, 2014) El-Kaide'nin temel hedefleri, diğer İslâmî fundamentalist hareketlerin ana amaçlarından farksızdır. Hedef ulus-devletlerin sınırlarını aşan, müminler topluluğunun kurulmasıdır. Müslüman cemaatler şeriata, yani aslına olabildiğince uygun bir şekilde, ülkelerin dini otoritelerinin tasarrufuyla Kuran'a ve hadislere uygun yönetilmelidir. *“Afganistan'daki Taliban rejimi, Bin Ladin ve takipçilerinin savunduğu İslami ideallere en fazla yaklaşan rejim olmuştur. Hatta Bin Ladin, Molla Muhammed Ömer'in Emir-ül Mümin'in sıfatıyla Afganistan'a yadigâr kalmış en kutsal hatırayı, peygamberin hırkasını giymeye hak kazandığını söylemiştir. Bin Ladin Afganistan'ı, Mekke'yi yeniden fetih hazırlıklarının gerçekleştirileceği, 21. yüzyılın Medine'si olarak görüyordu El-Kaide'nin ana liderleri Bin Ladin ve el-Zevahiri'nin İslâm yorumunda, her ikisinin de Selefi olmaları olgusu etkilidir. Selefilik, Suudi Arabistan'da baskın olan, son derece Ortodoks Vehhabilikle bağlantılı olsa da, İslâm'ın çok etnili, çok uluslu karakterini vurgular. Selefilik, Selefi Dava'da (Selefilerin Çağrısı) ifade edilen ilahi yasalara uymayı, insanların davranış biçimlerinin ve toplumun örgütlenmesinin yegâne kılavuzu olarak görülür.”* (Castells, 2013, s. 24)

Mainz'daki ‘Arap Dünyası Araştırma Merkezi’ uzmanlarından Günter Meyer İŞİD'in nihai hedefini şöyle açıklamaktadır: *“Avrupa'yı istikrarsızlaştırıp, hilafet hedefine biraz daha yaklaşabilmek için Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında kutuplaşma ve radikalleşme tohumları ekip, taraftar kazanmaya çalışıyor.”* (Hodali, 2016)

Çeşitli görüş ve pencerelerden derlendiği gibi radikal cihatçılar basamak basamak hedeflerine koşullara göre ulaşmaya çalışmaktadır. Ümmeti bir araya getirip

gücü hissettiği anda hilafet kurmak, hilafette yeterli gücü gördüğü yerde devletleşmek, ülke kurmak.

3. GELENEKSEL MEDYA DÖNEMİNDE CİHADİST HAREKETLER

3.1. 1960 Yılından Dijital Teknolojilere Kadar Hedef Kitleleri ile İletişim Yöntemleri ve Medya Kullanımları

Geleneksel medya, kitle medyası, ana akım medya ve benzeri çeşitli adlarla adlandırılan dönem web teknolojileriyle hızlı bir dönüşüm yaşadı, karmaşıklaştı.

Dijitalleşme öncesi mesajı ve içeriği uluslararası alanda yaymak bazı uluslararası medya devlerinin tekelindeydi. Özel medya organları gelişmeden önce bu tekel pek çok ülkede devletlerin kontrolünde bulunmaktaydı. Zamanla önce özel sektöre sonra çeşitli bölgelere yayılım gösterse de geleneksel anlamda basın yayın kurumlarına sahip olmak oldukça maliyetli ve meşakkatli bir iş idi.

Gelişmiş teknoloji ve istihdam potansiyeliyle Batı, medya noktasında dünyaya neredeyse tek taraflı veri akışı sağlıyordu. Dünya üzerinde kurulan haber ağları Batılı medya devlerini beslerken mesaj tekeli Batı egemen paradigmaları üzerinden şekillenmekteydi. Dünyanın geri kalanı enformasyon tüketicileri olarak bu mesajlara erişebiliyorlardı.

Zamanla yerel medyalarda da önemli gelişimler olsa da Batılı gelişmiş ülkelerin bu yönde önemli üstünlüğü ola gelmiştir.

Radikal cihatçı örgütlerin savaşı yerelden alıp küreselleştirme amaç ve çabalarında medya organlarına sahip olmakla birlikte bunun son derece kısıtlı olduğu görülür. Bu koşullar altında aşırılık yanlısı bu gruplar için ana akım medyalarla sahip olmaktansa mevcut medyaların gündemine sahip olmak amaçlanmıştır. Geçmiş örnekler birer birer ele alındığında militanların bu amacı oldukça başarılı bir biçimde uyguladıkları görülmektedir.

Yerel iletişim ağları ve basılı ses ve yazı dokümanlarını kendi ağları etrafında paylaşmakla birlikte İslamcı terör grupları ana eylemlerini ana akım medyanın dikkatini

üzerlerine çekecek biçimde tasarlayıp, bir şekilde hep dünya gündeminde kalmayı başarmıştır.

3.1.1. Kitle İletişim Döneminde Grupların Kitle İletişim Stratejileri

Batı eliyle Sovyetler Birliği'ne karşı desteklenen radikal unsurlar belli bir döneme kadar kontrol altında kalabildi. Sovyetlere karşı mücadelede kullanışlı olan bu unsurlar ardından çatışması 16. Yüzyıla kadar giden Çeçenistan ve Kafkaslardaki rolüyle de sempati toplamaya devam etti. Kuruluş aşamasında olan yeni cihatçı ve bağımsızlık yanlısı kimliğin sempatik yüzü bu yüzün Batıya çevrilmesiyle antipati, korku ve nefrete dönüştü.

“İslamcı terörizm 1981 yılına kadar (Enver Sedat'ın öldürülmesi) esas olarak bir iç güvenlik sorunuydu.” (Roy, 2015, s. 203). *“Yukarıda bahsedilen antiemperyalist radikal unsurlardan ayrı düşünülüyorlardı. Oysa ortak bir küme, 1981 yılından itibaren İran, Suriye, Libya ve Irak gibi devletler nezdinde ‘hamiler’ buldular.”* (Roy, 2015, s. 204)

Böylece zaman içinde hem Batılı emperyalist güçlerin, hem de bölgesel çatışmaların ve çıkar ilişkilerinin kullanışlı orduları oldukları görülmektedir. Bölgesel istikrarsızlıkların artmasıyla da çeşitlenerek alan kazanan bu yapıların kontrolü bu noktadan sonra oldukça güç olacaktır.

İslamcı örgütler bu süreci yürütürken dünyaya mesaj verme kaygısını da taşıyordu. Çünkü kapitalizmin dördüncü gücü medyanın uluslararası siyasette oynadığı rolü ve Müslüman coğrafyaya yüklediği imajı, öfkeyi kabartıyordu. Araştırmacı yazar Edward W. Said'in Medyada İslam kitabında kapsamlı olarak yer verdiği bu imaj uzak, zengin ve cahil bir şeytana tekabül ediyordu.

Onlardan biraz daha farklı görülen ve antiemperyalist mücadele veren bazı radikal İslamcı hareketlerse daha idealist ve ideolojik konumlandırılıyor ve kesişim ve ittifakları gözden kaçırılıyordu. Bu gözden kaçırılan boyutun zamanla yönünü Batı'ya çeviren bir ejderhaya dönüşmesi oyun kurucu Batı'nın öngörmediği olaylar silsilesi yarattı.

Kontrolden çıkan unsurların Batı ve medyasına karşı öfkesi onları kendi silahlarıyla vurmayı amaç edindi. Sürece dair örnek vermek gerekirse: El-Kaide önderlerinden Eymen Zevahiri, Şiilere ve öncelikli olarak da sivillere yönelen saldırılarla ünlenen Irak El-Kaidesi lideri Zerkavi'ye bir mektup yazar. Zerkavi'nin basına yansıttığı infazları, Samarra'da Şiilerin kutsal mekanlarının bombalanması, sivillerin katledilmesi konularına değinerek basının örgüt stratejisindeki önemini şu şekilde açıklar:

“...Biz bir savaştayız ve bu savaşın yarısından çoğu medyada gerçekleşiyor. Ümmetin kalbini kazanmak için bir medya savaşındayız ve gücümüz ne kadar artarsa artsın, bizimle savaşan 'Şeytan Krallığı'nın gücünün binde birine bile eşit değildir.” (İlhan, 2017)

Bu örnekte görüldüğü gibi, radikal İslamcılar ve cihatçılar 1970'lerden 90'ların sonuna kadar bir dönüşüm geçirdi ve bu dönüşüm aynı zamanda öfkesini de Batı'ya yönelten bir dönüşüm oldu. Bu yön değiştiren öfkenin kaynağı öyle görülüyor ki, Batı'nın bu coğrafyada, ülkelerin kendi iç dengelerini oturmasına izin vermeyen faaliyetleriydi.

Batı'nın faaliyetlerine karşı bir araya gelen çeşitli radikal unsurlar, cihatistler örgütlenme pratiklerinde uyguladıkları stratejiyi iletişim stratejilerine de yansıttılar. Sırasıyla bakacak olursak:

Kuran ve şariat odaklı bakış açısında, tebliğ aşaması ilk aşamadır. *“Tebliğ, İslamî literatürde davet anlamına gelmektedir. Bu davet tüm insanlığın İslam'ı kabul etmesi, İslamî esaslara dayalı bir devlet kurularak, yaşamlarının İslamî kurallara göre düzenlenmesini içerir.”* (Çitlioğlu, 2001, s. 83). Tebliğ birinci basamakta açık ikinci basamakta daha örtülü yürütülür.

Bu aşamada legal medya yapılanmaları, vaaz ve hutbeler, yerel imamlar ve hatta uluslararası medya yoluyla örgüt liderleri İslam'ı tebliğ ederek ana ve temel tabakayı oluşturmaktadır.

Bundan sonraki evrede, tebliğ yoluyla oluşan ilgi örgütlenmeye başlamaktadır. Çağrıya katılan ya da ilgi duyanlar, *cemaat* adı verilen yeni bir tabaka oluşturur. *Cemaat* dini ve dünyevi faaliyetler için yoğun bir propaganda ve vaaza tabi tutulur. *Cemaat* kişileri aşkındır. Kişisel hak ve özgürlükler yoktur, dogmalar ve disiplin öne çıkar. Bu topluluğu oluşturan kişiler arasında İslam kardeşliği vaaz edilir. İslam kardeşliği, milliyet ve ulustan üstün görülmektedir.

Bu evrede ses kasetleri ve kitapların yaygın bir dağıtım ağı vardır. Sert ve keskin bir üsluba sahip bu yayınlar arasında dergiler de önemli yer tutar. İçerikte ötekileştirme, öfke, hınç ve intikam unsurları öne çıkar. Allah'ın varlığı vurgulanırken ona gölge etmek isteyen Batı'ya karşı İslam birliği çağrıları yapılmaktadır.

Son evrede, Cihat kavramı karşımıza çıkar. *“Kişinin önce kendi benliğini yok etmesini ardından sadece kendisini değil yaşadığı toplumu da ıslah etme düşüncesini dayatır. Kendi düşüncesinin karşısındaki tüm kitleleri, İslam dinine mensup olsun olmasın, karşıt sayar ve karşıt kişilerle cihat etmenin farz olduğunu savunur.”* (Çitlioğlu, 2001, s. 88).

Son evre için çağrıların bazen yer altından bazen açıktan örgüt liderlerinin yayınladığı videolarla paylaşıldığı görülmektedir.

Bu üç aşamada medya yapılarının da bu stratejiye uygun kullanıldığı görülmektedir. Tebliğ için tüm dünya medyası ve yerel medya organları kullanılmaya çalışılırken, cemaat aşamasında yerel imamalar ve kendi dar medya ayakları (dergiler, ses kasetleri, kitaplar gibi) kullanılmaktadır. Son aşama en dar halkayı oluştururken kitle iletişim döneminde bu son halka, konum bazlı ve yüz yüze, yeraltı faaliyetleri olarak yapılaşmıştır.

Buna karşın liderler düzeyinde bu mesajın uluslararası kamuoyuna açıklanmasından da geri durulmaz. Bunu yaparken örgütün öncelikli amacının etkiyi artıracak korkuyu yaygınlaştırmak olduğu görülür.

3.1.2. 11 Eylül ve Sonrası Cihatçılık, Medya Kullanımı ve Medya Etkisi

Amerika'nın Ortadoğu'da emperyalist planlarına karşı Usame Bin Ladin öncülüğünde yükselen ses tarihsel bir noktaya kadar küçümsenmekteydi. O nokta 9 Eylül 2011'di.

1993 Şubatında Dünya Ticaret Örgütü'ne düzenlenen bombalı saldırıda 6 kişi hayatını kaybetmişti. Bu saldırı büyük etki yaratsa da 9 Eylül 2001 gerçek kırılma noktası olarak ele alınır. Bu kırılma noktasından sonra cihatçı hareketlerin hem bölgesel niteliği değişir ve küresel bir unsur haline gelir hem de mesajlarındaki içerik ve etkiler dönüşür.

9/11 cihatçı hareketleri dünyanın gündemine taşır. Bölgesel radikaller artık dünyanın en büyük korku unsuru haline gelmektedir. 3 bine yakın kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırılar aslında hiçbir zaman aydınlanmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri saldırıları El Kaide'ye fatura eder. Usame Bin Ladin saldırılar ardından yayınladığı mesajda *"Biz yapmadık ama yapanın eline sağlık"* derken, El Kaide 11 Eylül'de girişilen saldırıları aylar sonra üslenecektir.

El Kaide'nin sözcüsü Süleyman Ebu Gayd, *"Tanrı bize mazumlara destek olmamızı emretti ve biz de mazumlara destek olduk. Tanrı bize inançsızlığın lideriyle savaşmamızı emretti ve biz de savaştık."* dedi. Ebu Gayd, *"Filistin'deki, Çeçenistan'daki ve her yerdeki mazlumların çağrısına yanıt verdiklerini"* savunur. 2002 Mayıs'ında paylaşılan ancak Aralık ayında doldurulduğu anlaşılan kasette Ebu Gayd, *"İslam'a karşı düşmanlığını açıkça ilan eden inançsızlığın başını vurabildik"* der. (Hürriyet, 2002).

İkiz Kuleleri vuran uçaktaki 19 militandan 15'i Suudi Arabistanlıdır. 11 Eylül saldırılarını soruşturan bağımsız komisyon raporunu saldırının üzerinden bir yıl geçince yayınlar. Raporun en önemli görülen '28 sayfa'sı, 13 yıl boyunca kamuoyundan saklanır. Açıklandığında da tüm sorular yanıt bulmayacaktır.

Öncesinde, 1990'ların ortasında Usame bin Ladin, Batı ülkelerini Müslüman dünyasının en büyük düşmanı ilan eder. Güçlü ve popüler bir şahsiyet olarak, takipçilerinin bu görünen düşmana karşı savaşmalarını teşvik etmektedir. Avrupa için

cihatçılık özel bir kronolojiye sahip olur. 1994-1996 yılları arasında Avrupa'nın yerel cihat için bir arena görevi gördüğü savunulur. Bazı kesimlerce cihatçı mücadele Fransa'ya karşı çıkan bazı Cezayir temelli gruplarla sınırlı görülür. 1998'den 2003 / 2004'e kadar Avrupa, küresel cihat için alan ve zemin olarak kullanılır görüşü hakimdir.

“El Kaide tarafından eğitilmiş birkaç terör ağı bir araya getirildi. Hedefleri Amerika Birleşik Devletleri vatandaşları, İsrail ve en azından Fransa idi. 2004'ten sonra Avrupa açıkça doğrudan bir hedef haline geldi. El Kaide'nin, İslamcı militanlara Avrupa ülkelerine yönelik saldırılar planlaması, hazırlaması ve gerçekleştirmesi için ilham vermesiyle küresel bir cihat ortaya çıktı.” (Narmanlıoğlu, 2016)

Tüm bu saldırılar ve eylemlerde cihatçı hareketlerin medyayı kullanma biçimleri yapısal bir farklılık arz etmektedir. Dijital teknolojilere kadar cihatçı yapılar kısıtlı ve lokal medyalara sahiptir. Asıl amaç medyaları yoluyla haber ve propaganda yapmak değil, uluslararası medya devlerinde haber olabilmektir. Dünyanın dört bir yanındaki mevcut medya yapılarını kendi propaganda ve imajları için kullanabilmek başarılarıdır. 11 Eylül saldırıları da dahil; amaç bilinirlik, korku salma, had bildirme, güvensizlik hissi yaratma ve tüm bunlara rağmen bu mesajların yanında eylemleri uluslararası adaleti sağlamak adına yaptığının altını çizme durumu vardır. Bu beş unsur uzun vadeli örgütlenmesinde örgütün çekim gücü olmasını sağlamaktadır.

“Washington ve New York saldırılarının bizzat hedeflerinin özellikleriyle bağlantılı birinci özgüllüğünün kaçınılmaz sonucu bu olayların olağan üstü düzeyde medyatikleştirilmesidir. Bu olayların ikinci özgüllüğünü teşkil eder. Bu medyatikleştirme Afrika'yı vuran felaketlerin veya ABD ve BM ambargosunun dağınık kurbanlarının ve istatistiki değerinin tersine Manhattan kitle kıyımının dramatikliği ve yoğunlaşmışlığının doğal sonucu değildi. 11 Eylül saldırılarının aşırı dramatikleştirilmesi aynı zamanda ve her şeyden önce, dünya pazarının bir sonucu olan Guy Debord'un ilan ettiği dünya çapındaki gösteri toplumunun medyasının bilinçli faaliyetlerinin ürünüydü.” (Achcar, 2002 , s. 92)

Bu saldırının yarattığı infial hem neden olduğu ağır ölümler hem de adeta bir ‘görsel şov’ olarak kurgulanmasından gelir. 11 Eylül saldırının görsel etkisi yüzyıllarca hafızalara kazınacak, örgütün yaratmak istediği korkuya sembol teşkil edecektir.

“Öyle ki ardından gelen Afganistan’ı işgal faaliyetleri sırasında İngiltere’de kamuoyu desteği azalınca Tony Blair “İkiz Kulelere çarpan uçakları izlerken hissettiklerimi hiçbir zaman unutmamalıyız. der” (Achcar, 2002 , s. 92) Böylece bu görsel terörizm şovu dünya zihninde hem Batı’da Doğu’yu işgalin gerekçesi olurken hem de Ortadoğu’da çatışma ortamlarının genişlemesiyle serpilen cihatçıların motivasyon kaynağı olur. Onlar için artık amaç Batı’ya salınmış bu korkunun ‘hakkını verebilmektir’.

Böylece cihatist hareketler daha önce Batı’dan Doğu’ya örülen gösteri toplumunda bu kez tersten yerlerini alırlar. Zihinlere kazınan bu görselliği yoğun saldırı sonrası Usame Bin Ladin’in her açıklaması ve görüntüsü bir Hollywood yıldızının ya da dünya liderinin açıklamalarını gölgede bırakacak kadar ilgi topluyordu. ABD, Bin Ladin için 5 milyon Dolar ödül ortaya koydu.

Batı’nın Bin Ladin’e bakışı bu yöndeyken, tüm bu medya yayınları, Batı’da yaşayan ama Batı kültürünü sosyo - ekonomik sebeplerle yaşayamayan göçmen ikinci kuşakların travmasının bu mesajlardan nasıl etkilendiğini çok hesaba katmadı. Kimliksiz ve kültürel çatışma içindeki geniş kesimler ‘kötülüklerin timsali’ olarak görülen ve devasa bir dünya düzenine meydan okuyan bu adamı ‘kahraman’ olarak görmeye çoktan başlamıştı.

11 Eylül ve Batı’daki diğer terör eylemlerinde hayatını kaybedenler birer özne olarak birer birer dünya medyasında kamuoyuna sunuluyor, onların hikayeleri göz dolduruyordu. Ortadoğu ve diğer çatışmalı bölgelerdeki ölümlerinse istatistik olarak ele alınıp, güler yüzlü televizyon spikerleri tarafından sunuluyor olması Batı medyasındaki ikiye yüzlülüğe öfkeyi arttırıyordu. Araştırmacıların çoğunluğu olaylara Batı merkezinden bakarken Tarık Ali, Noam Chomsky, Edward Said, Gilbert Achcar vb. isimler bu durumu ikiye yüzlülük olarak değerlendiriyor ve gidişatın daha daha büyük krizleri hazırladığına dikkat çekiyorlardı.

Avrupa'yı sarsan terör saldırıları devam etti: Sivillere dönük saldırılar 2004'te İspanya'da sürdü. Belçika ve Fransa'yı da vurdu. Türkiye'de de 2014 - 2017 arasında 13 saldırıda 304 kişi öldürüldü. Toplam ölü sayısının 900'ye yaklaştığı saldırılarda artık IŞİD öne çıkıyordu.

“11 Mart 2004: İspanya'nın başkenti Madrid'de üç ayrı trene bombalı saldırı düzenlendi. El Kaide'nin üstlendiği saldırılarda 191 kişi yaşamını yitirdi, yaklaşık 2 bin kişi yaralandı”. (Euronews, 2017).

“7 Temmuz 2005: İngiltere'nin başkenti Londra'da dört terörist çantalarında taşıdıkları patlayıcılarla yoğun ulaşım noktalarında intihar saldırıları düzenledi. Bu saldırılarda 56 kişi öldü, 700 kişi yaralandı.” (Euronews, 2017).

Dijital iletişim dönemine denk gelen sonraki dönemde saldırılar ve ölümler durmaksızın devam etti. 2003 ile 2008 arasında akıllı telefonlar ve sosyal medya mecralarının önemi artmaya başladı. 11/9'dan sonraki bu saldırılarda da Batı medyası aslında büyük bir ağ ile radikal cihatçılara ve saldırılarına yer verdi.

3.1.3. Amaçları ve Medya Araçları

3.1.3.1. Kitlel Medyalarını Araçsallaştırma ve Manipülasyon

Radikal cihatçı yapılar saldırılarla dünya medyasının gündeminde yerini korudu. Yaratmak istedikleri korku ortamını yarattılar. Bu korku ortamı aynı zamanda gelişmiş ülkelerde kontrolcü ve güvenlikçi politikalarını uygulamakta zorlanan liderlerin politikalarını hayata geçirebilmeleri için de elverişli ortamı sağlıyordu.

Fikir özgürlüğünden gündelik hayatın gözetimine kadar her alan, cihatçı örgütlerin *‘dehşet şovlarıyla’* kısıtlanmaya başladı. Bu da devam eden süreçten, saldırılara bire bir maruz kalmasa bile, her bireyin etkilenmesi demektir. Cihatçıların amacı tam da buydu. Etkiyi geniş kesimlere kadar yayarak emperyalizmin işgal ettiği topraklarda kaçan huzura karşı Batı'nın huzurunu kaçırmak. Masum insanların hayatlarına kast ederken hedef aldığı kesimleri masum olarak görmüyordu. Onlara göre,

sıradan insanlar hem inançları yönünden ‘kafir’ hem de emperyalizme seyirci kaldıkları için sorumluluk sahibiydiler.

Bu süre boyunca korkunç terör saldırıları, kitle iletişim araçları haberleri açısından neredeyse rutinleşti. Kitle medyasında saldırılar canlı olarak yayınlandı. Vahşet, gözle görülür bir korkuyu doğurdu. “*Bu yöntem ve zihniyetle, cihazçılar küresel korkuyu besledi.*” (Narmanlıoğlu, 2016).

İletişim, El Kaide’nin stratejisinin ayrılmaz bir parçası oldu. 9 / 11’den sonraki dönemdeki çatışmanın başlangıcından itibaren örgütün iletişim faaliyetlerinin arttığı görülmektedir. Söz konusu dönemde, El Kaide liderlerinin takipçilerine, Müslümanlara ve Batı halkına hitap eden konuşmalarına sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu açıklamalar yayınlanan video kasetlerle dolaşıma girmektedir. Büyük çoğunluğu önce yerel basın sonra El Cezire gibi bölgesel kanallardan geçerek uluslararası basına ulaşıyordu. ‘*International Terrorist Entities (SITE) Intelligence Group, the Nine Eleven Finding Answers Foundation (NEFA)*’ gibi araştırma kurumları bu dönemde örgüte artan ilgi ve açıklamalardaki artışa yer verir.

Bu kurumların araştırmaları, El Kaide liderliğinin 1996’daki çatışmanın başlangıcından sonra tanıtım ve iletişim faaliyetlerini yoğunlaştırdığını ortaya koyar. Bu faaliyetlerin de öne çıkanı olarak, sıklıkla yayınlanan bu demeçlere dikkat çekilir. Ocak 2004’te ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA)’nın hazırladığı bir rapor, 1994’ten 2004’e kadar El Kaide’nin demeçlerini derlemiştir.

Sercan Doğan’ın Bilkent Üniversitesi için yazdığı tezde yer alan rakamlara göre; Raporun derlediği 87 medya içeriğinden 52 tanesi (13 mülakat, 39 görüş ve mesaj) Eylül 2001’den önce, 35 içerik (2 mülakat, 33 görüş ve mesaj) Eylül 2001’den sonrasına aittir. Mesajlardaki düşüş 9/11 sonrası Bin Ladin’in gizli bir hayat yaşamak zorunda kalmasıyla ilgilidir. (Doğan, 2010)

Görüşme yapanlar arasında önemli gazeteciler ve yazarlar bulunur. ‘*Robert Fisk, Peter Bergen, Peter Arnett, CNN, Times, ABC, CBS, The Independent*’ gibi medya organları, Orta Doğu ve Arap medya organları ve gazetecileri bu grupta yer alır.

Görüşmelerde kapsamlı içerikler, Usame b. Ladin ve El-Kaide'nin tutumuna uygun bir üslup taşır. Zaten oryantalist Batı medyası için ilgi çekici bir figür olan bin Ladin, 1998 yılında Kenya ve Tanzanya'daki ABD elçiliklerinin bombalanmasından sonra aradığı ilgiyi daha da üzerine çekecektir.

“Bu dönemdeki ifadeler ve mesajlar, cihat çağrısını yeniden vurgulamak, belirli olaylara ve suçlamalara cevap vermek, belirli izleyicilere belirli mesajları iletmek, Amerika'ya yönelik saldırıları övmek ve belirli saldırılar için sorumluluk almak gibi içerikler barındırıyordu. Bu açıklamalar ve mesajlar, Usame bin Ladin'in halkın ve medyanın gündeminde yer almasını sağladı ve bu nedenle El-Kaide'nin ünü arttı.” (Doğan, 2010)

Terörist iletişim ile ilgili literatür Gabriel Weimann'ın *'terör tiyatrosu'* (Weimann, 1994) olarak adlandırdığı noktaya odaklanır. Terörizm, belirli bir izleyici kitlesini korkutmayı veya bazen birden çok izleyiciyi korkutmayı hedefler.

“Bunun için, örgütler, en azından geçmişte, mesajlarını yayınlamak için geleneksel medyayı mesajı yayınlamaya zorlayan sembolik hedeflere karşı dramatik şiddet olaylarını sahneye çıkarmak oldu. 9 / 11 ve gazetecilerin turuncu tulumda infazı gibi.” (Klausen, 2015, s. 12)

Bu aynı zamanda cihatçı yapıların kendilerine biçtikleri tebliğ rolünü de yapmak için bir araçtır. Kendini dinin temsilcisi olarak gören bu yapılar bu propagandayı aynı zamanda tebliğ vazifesi gibi yansıtır. Liderler uluslararası tebliğ misyonuna bürünürken, yerel imamlar lokal ağlarda bu misyonu yerine getirir.

Bu durum Cihatçılık Efsaneler Gerçekler kitabında şöyle ifade edilmektedir:

“Medyada sergilenenler dönemimizde terörün oksijenidir; sadece tehlikenin algılanışını büyütmez, kolektif bir histeriye de yol açarak toplumun istikrarsızlaştırılması tehdidini gerçek kılar. Medya organlarının haber vermekten ziyade kamuoyunda heyecan yaratma sanatında uzmanlaştığı bugünlerde bu daha da doğru. IŞİD'in bizim 'dünyadaki en güçlü' propaganda mekanizmamızı kendi avantajına çevirmesi çocuk oyuncağı haline gelmiştir. Böyle bir ju-jitsu hamlesi, yeni ve

güçlü bir asimetrik savaş biçimini temsil etmektedir. Sade, sorumlu ve olgusal bir haberciliği gözeterek rahatlıkla önünü alabiliriz bunun, ama böyle yapmıyoruz.” (Atran, 2017, s. 21 -22)

“Durum hem tehlikeli hem de matrak. ABD Adalet Bakanlığı, Kongrenin ve medyanın desteğini alarak bir teröristin elindeki basit bir düdüklü tencereyi bile artık bir ‘kitle imha silahı’ telakki ediyor. Otomatı olan bir pişiriciyle onun milyarlarca katı büyüklükte imha gücü olan termonükleer bir bombayla aynı düzeye koymak düpedüz gülünç. Hakiki kitle imha silahlarını sıradanlaştırmanın ve kullanılmalarını daha tasarlanabilir kılmanın bir şekli bu. Günümüz dünyasında herhangi bir mesajın ulaştırılması savaşı başka yollarla yapmanın bir şekli. Medyamızın IŞİD tarafından manipüle edilmesi kamuoyunun gerçekte mümkün olmayan kitle imhalarından çekinmesine yol açarken aynı zamanda gerçek tehdit algısını karartıyor.” (Atran, 2017, s. 21 -22)

Bu şiddeti yaratan kişilerin devşirilmesi ve cihatçıların sayısının artması için farklı çalışmalar gerekir. Bu nedenle bu yapıların dış iletişim stratejileri kadar iç iletişim stratejilerine de ihtiyaçları vardır.

Dijitalizasyon öncesi bu imkanların kısıtlı olduğu açıktır. Burada kitlesel medya araçlarını kitlesel örgütlenme pratikleriyle uygulayan cihatçı yapılar kitle haber medyasına haber olabilme çabasının yanında iç örgütlenme için dergiler, vaazlar içeren ses kasetleri gibi yayın organlarıyla propaganda yürütür. Hiçbir zaman legal bir kimliğe bürünemedikleri için bu faaliyet alanları kısıtlı olsa da etkili kullandıkları görülmektedir. Burada bir diğer unsur yerel imamlar olmuştur. Hedef bölgelerine gönderilen ya da orada yetişmiş örgüt imamları hedef kitleye bizzat seslenir. Dolayısıyla bu çalışmalar bölgesel ve kitleseldir. Kitle iletişim yayın organları kurma ve yürütme engeli onları açılımını zorlaştırıyordu.

3.1.3.2. Uluslararası Ağlar, Yerel İmamlar, Ses Kasetleri ve Radyo

Buradan doğan açığı da farklı ama paralel ağların ördüğü örgütlenmeler kapatıyordu. Oliver Roy Siyasal İslamın İflası kitabında ‘İslami bir enternasyonel mi?’

sorusunun yanıtını ararken fundamentalist yapıların damarlarına kan veren organizmaların birçok merkezi olduğuna işaret eder: *Mısırlı Müslüman Kardeşler, Pakistanlı Cemaat ve Suudi Arabistan'da üstlenmiş İslam Birliği*. Temaslar ve işbirlikleri, kişisel ilişkiler ağı çerçevesinde bu noktadan itibaren kurulur. Ona göre; Bu ilişkiler ağı küskünlükler ve bölünmelerle doludur; asgari ortak paydaları Müslüman Kardeşlerin ideolojisi değil, toplumun yeni fundamentalist tipte yeniden İslamileştirilmesidir.

Uluslararası ağlar bir yerden bir yere siyasal eylemden çok kültürel bir etkiyi taşırlar. Suudi parası, kendi ülkelerinde üretimleri siyasal ya da sadece mali sebeplerle sınırlı kalan birçok İslamcı aydının eserlerini finanse edip dağıtan endüstrilerin ve yayın merkezlerinin sayısını arttırmıştır.

“Hem Müslüman Kardeşleri hem Vahhabileri hem de mollaları ve üniversite profesörlerini bir araya getiren seminerler, kollokyumlar, konferanslar dünyanın dört bir yanında çoğalmaktadır. Çok geniş ve az aydın bir kitleye yani İslamcı, fundamentalist ve gelenekselci temalar arasında ayırım yapabilecek durumda olmayan bir kitleye yönelik yarı dinsel vaaz yarı, yarı propaganda kitapçıklarının dağıtımı büyük rol oynar. Başta gayet açık seçik olan İslamcı mesaj yaygınlaşması sırasında iyice karışır; büyük Marksist hareketlerde olduğu gibi bu mesajın tabanda tutarlı bir siyasal uygulamaya dönüşmesini sağlayacak piramit şeklinde bir örgüt yoktur. Müslüman Kardeşler Cemaat, Türk örgütler ve Şii ağlar her şeyden önce kurmaydırlar, propaganda yuvalarıdır.” (Roy, 2015)

Yine Roy'un araştırmalarına göre Suudiler göçmen işçilerin bulunduğu ülkelerde cami ağlarını finanse ediyordu. Bu ağlar göçmenlerin yaşadıkları ülke toplumlarıyla bütünleşmesine karşı Batılı ülkelerde İslami alanların yaratılmasından yana ve Selman Rüştü gibi 'döneklere' karşı amansız bir mücadele yürütüyorlardı. Bu mücadelenin radikal kesimlerin genişlemesine yataklık yaptığı savunulur.

Coğrafyadaysa dönem dönem tüm ülkelerde şiddeti farklı olmak üzere radikal İslami söylemdeki artış ve yaygınlık medya yapılarında artacaktır. Hukuku etki altına alır ve bazı ülkelerde hukuku dönüştürdüğü belirtilir. Cezayir'den Pakistan'a uzanan bu

ağlar bu bölgeleri radikalizmin beşiği yapar. Bölgelerin içinde bulunduğu kaos da bu süreci radikalizm lehine besler.

“Uluslar üstü ağlar (Müslüman Kardeşler, Dünya İslam Birliği yani Rabıta) İslamcı propagandanın yaygınlaşmasında kesin bir rol oynamaktadır.” (Roy, 2015)

“Körfez Savaşı’na kadar radikal İslamcılarının geniş kesimlerini desteklediler (Afgan Hizb-i İslam Örgütü 1989’a kadar Amerikalılar tarafından silahlandırıldı, Cezayirli FIS ve Tunuslu Ganuşi de öyle). Amerikalılar Müslüman müttefiklerine bazı İslamcı grupların yönetiminin taşeronluğunu verdiler. Washington’daki Suudi Elçiliği 1982’denberi bir İslami İşler Bölümü barındırmaktadır. Prens Muhammet bin Faysal bin Abdurrahman tarafından yönetilen bu bölüm siyah Amerikalıların İslamileştirilmesinde son derece faaldir ve Amerika’daki çeşitli İslami örgütler arasında bağlar sağlamaktadır.” (Roy, 2015, s. 144)

Bu ağların sağladığı iletişim sonucunda bu örgütlerin yapı taşlarını oluşturacaktır. Bu ağlar yerel radyo kanallarını kendi amaçlarına göre zaman zaman kullanabilse de radikal cihatçıların ilk radyosu ulaşabildiğimiz kaynaklara göre 2015’i bulacaktır. (YeniŞafak, 2015)

İŞİD’in, Irak’ın Enbar iline bağlı Felluce’de radyo yayınına başlattığı 2015’te duyurulur. Yeni Şafak’ın (YeniŞafak, 2015) aşiret kaynaklarına dayandığı bu habere göre, İŞİD 2014 yılı ortasında kontrolü sağladığı Felluce’de ‘El Beyan’ ismiyle ilk kez radyo yayınına başlar. Söz konusu radyoda, örgütün askeri operasyonları ve Felluce’deki çalışmalarının yanı sıra Kuran tilaveti, hadisler ve ilahiler yayınlanmaktadır. Ardından radyo yayınlarının dört dilde yapıldığı haberleri paylaşılır. 2016’da NATO güçleri radyo istasyonunu vurur.

İŞİD’in bir diğer radyo faaliyeti oldukça ilginçti. 2017’de, “İsveç’teki Mix Megapol radyosunun yayınına müdahale ederek örgüt saflarına katılma çağrısını içeren propaganda şarkısını çaldı. İsveç medyasının haberinde, binlerce vatandaşın yarım saat boyunca İngilizce propaganda şarkısını dinlemek zorunda kaldığı kaydedildi. Parça, 10 kez tekrarlandı. Mix Megapol yönetimi, radyo frekansının korsan verici kullanılarak ele geçirildiğini tahmin ediyor.” (YeniŞafak, 2017).

3.1.3.3. Örgütlerin Basılı Yayınlarında Stratejileri ve Kullanım Pratikleri

Yayınların kitle iletişim döneminde kısıtlı koşulları ve içeriği vardır. Fiziki zorluklara ek olarak fikirsel ve ideolojik içerikte belli döngü içinde kendini tekrar eder.

1965 yılında idam edilen Seyyid Kutub'un Köşe Taşları kitabı, ölümünden sonra binlerce kopya basılmıştır. Hapishanede tamamlanan kitap Kutub'un cihatçı fikirlerini özetler. Cihatçılar tarafından bugün bile yaygın olarak okunan kitap, İslamcı kadroların eğitiminde temel bir ders kitabı olarak kullanılmaktadır. Bu kitap İslami Cihat'ın ve Müslüman dünyanın başka köşelerinde Müslüman Kardeşler'in örgütlediği benzer grupların da başucu kitabıdır.

“Materyalist bir açıdan bakılırsa kitap tekrara dayalı, banal, yaratıcılıktan uzak ve saldırgan bir üslupla yazılmıştır. Buna rağmen bu kitap, Müslümanların iki kuşağı üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Tek başına bu bile Kutub'un fikirleri üzerinde ciddiyetle durulması gerektiğini gösterir. Kutub'un temel tezleri şöyle özetlenebilir: Bir kere, gıpta edilecek Müslümanlar varsa, İslam'ın ilk kuşağıdır, çünkü onlar akıl ve ruh olarak yalın insanlardı. Birbiri ardına gelen üç paragrafta, Müslümanların "susuzluklarını giderebileceği" yerler olarak "temiz kaynaklar" dan söz edilmektedir. Bu temiz kaynak Kuran'dır.” (Ali, 2002, s. 152)

İslamcılığın jeostratejisi lokal organizasyonlar ve global organizasyonlar arasında insan ağları örerek ilerlemek şeklindedir. Milliyetçilik unsurunun def edildiği İslam kardeşliğinin hedeflediği noktada bunu örmek kolaylaşıyordu. Fundamentalislerin bu hibrit yapısı ağlar için avantaj sağlar.

Oliver Roy'a göre; Selefilere çok yakın olan Müslüman Kardeşler reformculuğu ile Vahhabilik arasındaki sınırlar giderek silinmektedir. Afgan mücahitleri destekleyen Arap Müslüman Kardeşlerin yayını El Cihat, direnişi destekleyen Araplara verilen “Vahhabi” sıfatını kınamakta ve bundan “Batılı basını, Kabil Radyosu’nu, sufi dervişleri, Amerika’nın Sesi’ni ve Özgür İran Radyosu’nu bir araya getiren bir komplo görmektedir.

Bu ağların Suudi finansmanında örüldüğünü belirten Oliver Roy, İslamcı terörizmin 1981'e (Enver Sedat'ın öldürülmesi) kadar İslam ülkeleri arasında bir iç siyaset sorunu olduğunu, bu grupların 1981'den sonra Irak, Suriye, Libya ve İran nezdinde hamiler bulduğuna işaret etmektedir. *“Başka ülkeler de “darbe” için paralı askerler haline gelen terörist grupların yetiştiği havuza olta atmak konusunda tereddüt etmediler.”* (Roy, 2015, s. 75).

Bu sayede dünyanın çeşitli noktalarından desteklenen ve eklektik bir biçimde araçsallaşan bu yapıların kontrolden çıkması ve devletler ilan etmeye başlaması kaçınılmazdı.

“2000’li yıllarda İnternet kullanımının yaygınlaşması ile çok sayıda cihazçı forum kurulmuştur. Bu yıllarda medya ürünleri (videolar, ses kayıtları, e-kitaplar...) çeşitli formatlara ve boyutlara dönüştürülerek RapidShare, MediaFire, MegaShare gibi sitelere yüklenmiş; forumlarda paylaşılan indirme linkleri ile kişiler istediği ürünü bilgisayarına indirebilmiştir. Keza bu forumlarda şifreli girişlere ve yönetici (admin) kontrolüne tâbi tartışma sayfaları kurulmuş; küresel cihata dair birçok konu masaya yatırılmıştır. Ne var ki, forumlar görece kapalı ve merkezi topluluklar oluşturduğu için medya ürünlerinin kitlelere yayılması kolay olmamıştır. Ancak bu bir geçiş sürecidir.” (Akbaş, 2017)

4. DİJİTAL TEKNOLOJİLERDE RADİKAL CİHADİST ÖRGÜTLER

4.1. Dijital İletişim Teknolojileri ile Örgütlerin Değişen İletişim Stratejileri

Dijital ve mobil cihazların gelişimi kitle iletişiminde önemli değişim ve dönüşümler yarattı. Bunu aynı hızla takip eden sosyal medya platformları da sıradan insanlardan devletlere kadar tüm kesimleri etkisine aldı. Ancak öyle görünüyor ki terör gruplarının da bu platformlardan etkin bir şekilde yararlanacağı ilk etapta hesap edilmemişti.

Radikal cihatist gruplar dijital teknolojilere beklenenden daha hızlı bir şekilde adapte oldu. Üstelik kitle iletişiminde onlara güçlük çıkaran pek çok fiziki unsur burada ortadan kalkmıştı.

Evvelinde tebliğ, cemaatler kurma ve merkezi örgütlenme olarak gelişen süreç kitle medyasını araçsallaştırıyor veya yerel imamlar sayesinde yapılabilen propaganda faaliyetleriyle sürüyordu. Bu dönemde çağrı da kitleseldi.

İletişim, terör stratejisi ve organizasyon için kritik öneme sahiptir. El Kaide erken bir tarih te İnternetin küresel bir hareket kurma potansiyelini anlamıştı. “*Usame bin Ladin, 2002’den Taliban lideri Molla Muhammed Ömer’e yazdığı bir mektupta, “Bu yüzyıldaki medya savaşının en güçlü yöntemlerden biri olduğu açıktır; Aslında, mücadelede oranı yüzde 90’ına ulaşabilir.” demişti. Irak’taki ilk cihat isyanı sırasında, Ayman el-Zawahiri, dersi yineledi ve Irak’ta şu anda ölen El-Kaide lideri AbuMusab el-Zarqawi’ye şöyle yazdı: “Bir savaştayız ve dahası... Bu savaşın yarısından fazlası medya savaş alanında gerçekleşiyor. Ümmetimizin kalbi ve zihni için bir yarışta, bir medya savaşındayız.” Mayıs 2011’de Abbottabad kampında bulunan belgeler, Bin Ladin’in çevrimiçi medyanın önceliği ve önemi konusundaki ısrarını ortaya koydu. Bir cihatçıya yazdığı mektupta “Medya bugün savaşın büyük bölümünü işgal ediyor” diye yazdı.”* (Klausen, 2015)

Medyanın dijitalleşerek kiteselden bireysele dönüşmesiyle cihatistler hızla sürece ayak uydurdu ve hedef kitleler mesaj ve propaganda yağmuruna tutuldu. Tebliğ, cemaat ve merkezi örgütlenme üç aşamalı plan devam ederken farklılaşan bu bez dünyanın dört bir yanındaki insanlara verilen “*merkez sensin*” mesajıydı. “Allah için cihata katıl” sloganları dünyaya yayılmaya devam ederken bu kez katılımın bireysel olması talep ediliyordu. İslam topraklarına çağrı değişmeye başlamış “*Bulunduğun her yer cihat alanıdır*” vurgusu öne çıkmıştı. Mücahit ordulara çağrıdan ‘yalnız kurt’ kavramına uzanan bir zemin yaratıldı. Dijital yayınlarda artık örgüt sadece propaganda yapmıyor, ağlar kuruyor, kendine yeni merkezler belirliyor ve daha da ötesi eğitim de veriyordu. Bu da tehdidin tüm dünyaya yayılması anlamına geldi.

Tez boyunca çalışmalarına sıkça vurgu yaptığımız Oliver Roy, bu dönemi yeni fundamentalizm olarak ele alır. Daha esnek bir döneme işaret eder.

“Nasıl olmaktadır da aynı ideoloji hem kendi üzerine kapalı bir kabile dünyasından çıkan Afgan Taliban’ında hem Batı’da öğrenim gören öğrencilerde hem de Bin Ladin gibi şirket yöneticisi ya da Suudi ileri gelenleri arasında kök salabilmektedir? Yeni – fundamentalizmin yayılmasının açıklaması vardır, çünkü tam da çağdaş küreselleşme olgularına tekabül etmektedir; geleneksel toplumlardaki yapının çözülmesi, bireyden yola çıkarak hayali cemaatler kurulması.” (Roy, 2015, s. 221)

Bu hayali cemaatler Batı’nın karmaşık kültürel çatışmalardansa, haram ve helal darlığında dünyevi olanın inkarı, bilinmeyen bir dünyaya ertelenen uç beklentiler ve bu dünya düzenine karşı bir öfkeyle harmanlanan bir başkaldırıdır.

İslam ve Batı arasındaki popülaritesi hiç eksilmeyen ‘*uygarlıklar çatışması*’ kavramı ürpertici biçimde aldatıcıdır. Aşırılık yanlısı şiddet, geleneksel kültürlerin hortladığından ziyade, çöktüklerinin göstergesidir; binlerce yıllık gelenekselliklerin propagandasından sıyrılan genç insanlar sabırsızca, yaşamlarına mana ve şanlı bir kader sunacak bir toplumsal kimliğin arayışındadır.

“Küreselleşmenin kara yüzü bu bireyler, düzleşen bir dünyada sağlam kimlik bulmak maksadıyla radikalleşmektedir. Bu yeni gerçeklikte, kuşaklar arasındaki dikey

iletişim kanallarının yerini, denkler arası bağlar, tüm yeryüzünü kat eden bağlar almıştır.” (Atran, 2017, s. 22).

Dijital ortamda yayılan şiddet ve vahşet çağrıları geniş kesimlerden karşılık bulur, bu etki alanı araştırmacı Atran’a göre, dinin maneviyatıyla ilişkili değildir. “*Bu kesimler için Kuran ya da dinsel imandan ziyade, şan ve nam kazanma ve akranları arasında kabul görme beklentisidir.*” (Atran, 2017)

Fransa’da ‘İşlam’a Bağlı Sekter Sapmaları nleme Merkezi’, IşİD’e katılanların ve destek verenlerin yüzde 80’inin dindar olmayan ailelerde büyüdüğünü savunur. ‘*West Point’s Centre for Combating Terrorism*’e göre, yaş ortalamaları 25’tir. Pek çoğu geleneksel olan dini eğitimi almamıştır ve dinle tanışmaları ilerleyen yaşta ve anidendir. Hem kendilerini arayan hem de bir aidiyet ihtiyaı hisseden bu kesimler yukardaki araştırmalara göre, cihat fikriyle ya özel toplantılarda ya da İnternet ortamında tanışmıştır. Ağa takılanların çoğu işi cihata katılmaya vardırmasa da vardırıanların süreçleri daha çok dijital ortamdan devam eder. IşİD’e katılanlardan yüzde 80’ini aşkını ikili tanışıklıklar üzerinden örgüte gelir. Burada aracılarnın daha çok arkadaşlar olduğu görülür. Bazılarıysa daha önce işledikleri suçlar nedeniyle girdikleri hapishanelerde bu temasları kurarlar. (CombatingTerrorismCentre, 2018)

Kendi kendine radikalleşmenin ve evrimii örgütlenmenin olmayışının nedeni, gerçek dünyadaki sosyal ilişkilerin çok önemli olmaya devam etmesidir.

Avrupa’da konuyu araştıran pek çok enstitü, internetin doğrudan insan temasını ve kişisel bağlılıkların oluştuğu ilişkiler bağını destekleyip, kolaylaştırabileceğini ancak hiçbir zaman tam olarak yerini alamayacağı sonucuna varmıştır. Avrupa’da İşlamcı militan hareketin kadrolarını inceleyen araştırma projelerine göre, mülakat yapılan radikallerin ya da eski radikallerin hiçbiri yalnızca İnternette radikalleştirilmemiştir ya da toplanmamıştır.

İngiltere merkezli başka bir araştırmada internetin cihatçı hareketlerin mevcut yapılarına seslenmede önemli bir araç olduğu ancak örgütlenmede birincil temasın kişisel ilişkiler üzerinden kurulduğunun saptandığı paylaşılıyor. (Haid, 2018)

Buna karşın dijital ağların etkisi ve işleyişi Batı’da küçümsenmez ve derinlikli olarak araştırılır. Avrupa ve Amerika’da konuya ilişkin çok sayıda derinlikli araştırma, radikalizm ve dijital teknolojileri araştıran enstitü ve kurumlar tarafından ortaya koyulmuştur. Özellikle 11 Eylül 2001’den ve 2004 -2005 sosyal medya platformlarının gelişmesiyle yaşanan süreç araştırmacılar tarafından titizlikle araştırılmış, bu konuda önemli bir birikim oluşmuştur. Türkiye radikal cihatçılar tarafından en fazla hedef alınan ve coğrafi yakınlık nedeniyle en fazla tehdit altında olan ülke olmasına rağmen Türkiye’de bu konu hakkındaki çalışmalar çok az olmakla birlikte onlar da bireysel çabalarla ortaya çıkan çalışmalardır. Batı’daki enstitülerin araştırmaları bu çalışmaya kaynaklık edecektir.

4.1.1. Dijital İletişimin Örgütlere Sunduğu Olanaklar

Sosyal hareket teorisyeni Quintan Wiktorowicz’e göre, şiddete veya suça karışmak gibi riskli davranışlar, algılanan maliyet / fayda hesaplamasının lehine sonuç vermesi için daima sosyal ağlara ihtiyaç duyuyor.

Şiddete katılım, kişinin kendi kendine kaldığı, ilgi ve algılarının azaldığı ve grup sadakatlerinin ve kişisel bağların değerinin arttığı uzun bir “sosyalleşme” sürecinden sonra gelir.

Londra’da, ‘King’s Colloge London’ Üniversitesi bünyesinde kurulan ‘Uluslararası Radikalleşme Araştırmaları Merkezi’ (*The International Centre for the Study of Radicalisation - ICSR*) ‘Çevrimiçi Radikalleşmeye Karşı Bir Eylem Stratejisi’ isimli araştırmasında aşağıdaki tespitlere yer vermektedir.

Elbette ki İnternet radikal cihatçıları yaratmadı ama onların varoluşunda önemli bir alan yarattı.

İnternetin genel anlamda iletişim dünyasında devrim yarattığı temel noktalar şunlar oldu:

“• Bilgi alışverişini ve yayılması neredeyse ücretsiz kılarak iletişim maliyetini ciddi anlamda azalttı.

- *Fikir alışverişinde yüz yüzelik veya fiziksel zorunlulukları ortadan kaldırdı.*
- *Çok uzak mesafelerde ve ulusal sınırların ötesinde, benzer düşünen bireyler arasında ağlar oluşturmaya imkan verdi.*
- *Kullanıcıların kimliklerini gizlemeye yardımcı olduğu için “riskli” veya “utanç verici” davranışlarda bulunma eşiğini düşürdü.*

Bu nedenle, bir dizi çevrimiçi aktivitenin aşırılık yanlısı organizasyonlarla ilgili ve faydalı olduğu söylenebilir. Araştırmalara dayanarak, İnternetin radikalleşme ve örgüte kabul bağlamında özellikle problemli olarak düşünülebilecek üç yönü vardır:

- *İnternet, aşırılık yanlıları tarafından ideolojik mesajları ve / veya anlatıları göstermek ve güçlendirmek için kullanılabilir. İnternet üzerinden potansiyel militanlara, politik iddialarını kanıtlıyor görünen görsel olarak güçlü video ve görüntüler, mesajlar yayılır.*
- *İnternet, daha resmi organizasyonlara katılmayı ve entegre olmayı kolaylaştırır. Potansiyel acemiler için benzer fikirlere sahip bireyler ve ağlar bulup, izole bir çekirdek grubun ötesine ulaşmalarını mümkün kılmak için nispeten risksiz bir yol sunar.*
- *Kabul edilemez görüş ve davranışların normalleştirildiği yeni bir sosyal ortam yaratır. Diğer radikallerle çevrili olan İnternet, en uç fikir ve önerilerin en fazla teşvik ve destek aldığı sanal bir "yankı odası" haline gelir.” (Neumann, 2009)*

Bu yankı odalarının radikal cihatistler tarafından hızla fark edilip, etkin bir şekilde kullanıldığı görülüyor. Konu kapsamı dışında da olsa, özellikle IŞİD için, bir iletişim bakanlığı üzerinden medya çalışmalarının yürütüldüğü, çalışmaların uzman bir ekip tarafından sistemli olarak yerine getirildiği görülüyor.

Thomas Hobbes’un Leviathan’deki² ünlü sözü ‘*Bilgi güçtür*’ yüzyıllar önce telaffuz edilen ancak her çağda geçerli olan bir kanun. Kullanılan dijital aygıtların ve

² Dini iktidar ve dünya devletinin içeriği, yapısı ve gücü, genelinde Leviathan olarak tanınan - Thomas Hobbes’un (1588-1679) kaleme aldığı ve 1651’de yayınlanan (Latince baskısı 1668’de yayınlanır) bir kitaptır.

daha da ötesi sosyal medya platformlarının büyük bir kısmının kontrolü Batılı ülke ve şirketlerin kontrolünde. Bu da sunduğu olanaklar kadar kontrol mekanizmalarına sahip olduğu anlamına da geliyor.

Bireysel kullanıcılar için içerik mahremiyeti hayati önemdeyken, radikal örgütlerin takibi ve kontrolü açısından öne çıkan ‘güvenlik’ argümanı her zaman ağır bastı. ‘Uluslararası güvenlik’ kavramı ‘dijital güvenlik’ kavramını hiçe saydı. Dijital ortamda paylaşılan her içerik takip altındaydı. Radikal cihatistlerin de aktif olarak kullandıkları ağlar gözetim ve denetim altındaydı. Uluslararası enstitülerin raporlarında bu noktada 2007’den itibaren bu yapılarla etkin bir mücadelenin başladığına işaret ediliyor. Bu mücadele aynı zamanda bir iz sürme ve yöntem takibi olarak araştırmacı kurumlarla eş güdüm halinde yürütülüyor. Bu rapor ve araştırmalarda öne çıkan bulgulara yer vererek, platformların nasıl kullanıldığına teker teker bakalım.

Terör örgütleri genellikle İnterneti propaganda amacıyla kullanıyorlar. Dünya çapındaki web ve web 2.0’ın sürekli gelişmesi, bilgiye kolay erişim ve yayınlama imkanı sundu. Çevrimiçi olarak bilgi, fotoğraf ve video yayınlamak ve göndermek için artık yüksek IT becerileri gerekli değildir ve bu aynı zamanda çok düşük maliyetli bir iletişim yöntemidir.

“İnternetteki terör propagandası çeşitli platformlar aracılığıyla yayılır; YouTube gibi video paylaşım web siteleri; Facebook gibi çevrimiçi sosyal ağ hizmetleri; ve geleneksel çevrimiçi forumlar ve bloglar aracılığıyla.” (Halopeau, 2014)

Hollanda Terörle Mücadele Ulusal Koordinatörlüğü (*The National Coordinator for Counterterrorism NCTb*) tarafından yapılan araştırmalarda 2007 başından bu yana Avrupa’da İnternetin cihatistler tarafından kullanımının yarattığı tehdide karşı çok sayıda önlemin hayata geçmeye başladığına yer veriliyor. Bu önlemler sosyal ağların yöneticileri ve güvenlik birimleri arasında koordinasyonla gerçekleşiyor. Ardında konu hakkında çalışan enstitülerle şeffaf bir biçimde paylaşılıyor. Bu da bize ayrıca Avrupa ve Amerika’da kurumsal yapılar arasında radikalizm ve terörle mücadele konusunda bir konsensüs olduğunu ve kurumlar arası işbirliğinin zeminin yaratıldığını gösteriyor.

NCTb (2007 - 2009), “*Jihadism ve İnternet*”³ başlıklı derinlemesine çalışmasında cihatistlerin İnterneti öncelikle iletişim, propaganda ve örgüte kadro sağlamak amacıyla üç aşamalı kullandıklarını belirtiyor. Aynı çalışmada NCTb, cihatçıların İnterneti bir silah olarak kullanması riskini de ele alıyor ve siber saldırı risklerini değerlendiriyor. Propaganda faaliyetleri için yoğun kullanılan dijital araçlarla siber saldırıların hedeflendiğini ancak bunun dijital teknolojilerinin yapısı nedeniyle mümkün olmadığı sonucuna varıyor.

Hem İnternet hem de cihatçılık gelişmeye devam ediyor. İnternetin kendisi araç olarak kullanıldı ancak şu ana kadar terör eylemleri İnternet alt yapısını hedef almadı.

“Cihatçılar İnterneti - sıradan vatandaşlar gibi - çeşitli amaçlar için kullanmaya devam ediyorlar ve İnterneti çok önemli bir cihat kaynağı olarak görüyorlar. As-Sahab, GIMF ve Al Fajr adlı üç medya kuruluşu, cihat hareketi için 2006'nın sonundan 2009'a kadar geliştirerek kullanıyor. Aynısı, cihatçı yayınların ve cihatçı mesajın ilk dağıtıldığı ve çeşitli bilgi ve görüşler içeren her türlü cihatçı sorun üzerine forumlara ev sahipliği yapan beş ila on ana site için de geçerlidir.” (Halopeau, 2014)

İnternette propagandaının en yoğun ve özgürce yapıldığı dönem 2004 -2009 arası dönem. 2007’de takip ve engelleme sistemiyle bu tarihlerden sonra radikal unsurlar ağlarda daha ‘güvenli’ ve derin çalışmak zorunda kalıyorlar.

“Buna karşın, cihatistler yayınlarını dağıtmaya devam ediyor. 2006'dan beri çok popüler olan ancak açıkça cihatçı olmayan YouTube ve sosyal ağ siteleri gibi uygulamalar aracılığıyla mesajlarını gittikçe artırıyorlar. Bu bir implant işlemi şekli olarak kabul edilebilir. Her ne kadar cihatçılar bu siteler üzerinde daha az kontrole sahip olsalar da, erişimleri cihatçıların kendi sitelerinden çok daha fazladır. Bu çalışmaları yürüten siteler ve sayfalara 2008’de yapılan doğrudan müdahalelerden ders alan cihatistler 2009’dan sonra ağlarını derslerini almış olarak ördüler. Önde gelen

³ Jihadists and the İnternet - 2009 update - The National Coordinator for Counterterrorism drs. E.S.M. Akerboom

sitelerin İnternette kaldırılmasıyla açık ve aleni yayınlar dizginlendi.” (Halopeau, 2014).

Bu süreçte özellikle üç medya kuruluşu Al-Fajr, GIMF ve As-Sahab önemli propaganda mesaj akışı sağladı (ses, video ve metin). Aynı araştırmaya göre, İnternet üzerinden propaganda 2006'dan sonra daha profesyonel bir hale geldi. Önemli ölçüde erişime sahip ve göreceli olarak sınırlı bir dirençteler. Cihatistler, ilgililerle daha fazla etkileşime girmeye çalışıyorlar, çok farklı konulardan potansiyel ilgili kişileri yakalayabiliyorlardı. Batı medyasından öne çıkan haberlere propaganda amacıyla aktif olarak cevap veriyorlar ve İslam'a hakaret edildiği iddialarına karşı uyanık oluyorlar.

Bahsedilebilecek diğer eğilimler, cihatî yayınların ve cihatçı mesajın kalitesinde devam eden profesyonelleşme ve iyileştirmeler. Bu mesajların hedefi kısa sürede Batılı izleyiciye yöneldi. Üretilen içeriklerin hedefinde artık Batı'da yaşayan eğitimli kesimler de vardı.

Cihatist siteler taranarak oluşturulan Hollanda merkezli bu araştırma raporuna göre, Öncelikle İnternete erişimi olan ve onu cihat hareketinin propagandası için yoğun bir şekilde kullanan genç bir grup, radikalleşme için bir üreme alanı oluşturuyor. İnternet kullanımı tüm radikalleşme sürecini destekliyor. Her radikalleşme aşaması için bir tedarik mevcut. İnterneti kullanan potansiyel bir cihatçıların ağa çekilmesi, ideolojinin oluşumu, ideolojinin pekiştirilmesi ve ideolojik telkinlenme süreçleri bu skalada yer alıyor.

Tehdit, olarak adlandırılan bu sürecin, sosyal ağ siteleri veya forumlar gibi etkileşimli alanlarda, yalnızca belgelerin indirilebileceği statik sitelerden daha büyük olduğuna dikkat çekiliyor.

Artan etkileşim, propaganda ve sanal ağ oluşumu ve İnternet kullanımının bir bütün olarak radikalleşmeye etkisi ile bu oluşumların, cihatta yer almaya istekli birey veya grupları faaliyetlere karşı cesaretlendirdiği görülür. Bu kesişimlerin grup veya bireysel olarak şiddet içeren faaliyetler düzenleyebilecek, gayri resmi bir insan havuzunun oluşturulmasına yol açtığı saptanır.

Sonuç olarak, bu yapılarda yerel ve uluslararası unsurlar daha iç içe geçebiliyor. İnternette, etkileşimli propaganda yöntemleriyle güçlü bir şekilde bağlantılı çok etkileşimli bir örgütlenme ve kadroya alma şekli gözlemlenmiştir.

Bu uygulamaların sunduğu olanaklar teröristlerin terörist eylemlerini hazırlamalarını kolaylaştırıyor. Uygulamalar, belirli bir nesne, konum, kuruluş veya kişi hakkında kolay ve anonim bir şekilde bilgi sağlar ve yerel olarak keşif gerçekleştirme ihtiyacını azaltır.

Aranan hemen her bilgiye ulaşılabilir, çünkü kuruluşlar veya insanlar güvenlik açısından bilinçli değildir ve kendileri ve çevreleriyle ilgili çok fazla bilgiyi çevrimiçi olarak açıklarlar. Bu da ağların işini kolaylaştıran açıklardır.

Finansman yaratma:

Cihatçılar kendilerine İnternet üzerinden gelir ve fon kaynağı yaratabildi mi? Araştırmanın verdiği yanıt bunun sınırlı olduğu yönünde. İnternet üzerinden cihatçılar için fon yaratma yalnızca sınırlı bir ölçekte gerçekleşmektedir. Potansiyel olarak, cihatçılar için fon yaratma konusunda hala birçok imkan bulunduğu da yine araştırma kapsamında belirtiliyor. Bu varyantların birkaç örneği bilinmekle birlikte ancak pratikte nadiren kullanılmaktadır. İnternet bankacılığının suiistimalinde beklenen artış ve daha kamuoyundan gizli fon yaratma noktasında güvenlik birimlerince öngörülen değişim gerçekleşmemiştir.

Eğitim:

İnternet üzerinden derinlikli ideolojik eğitim eşik seviyeleri düşüktür ancak beden eğitimi ve fiziksel savaş eğitimi açısından tehlikenin daha büyük olduğuna dikkat çekilir. Fiziksel cihatçı eğitim kamplarının var olduğu gerçeğinin pratik gerçekliği sayesinde bu tehlikenin ertelendiği düşünülür. Tomurcuklanan cihatlar için, İnternet'in bir eğitim materyali kütüphanesi ve bir dereceye kadar sanal bir sınıf olarak görülmesi daha olasıdır. Doğru okuyabilen bir göz için bu sitelerin ve ağların içeriğinde aslında; talimatlar, kılavuzlar ve uygulama yöntemlerinin barındığı görülür. Bazı talimatların, "kullanım kolaylığı" ve güvenlikleri sorgulanabilir. Bununla birlikte, eğitim materyali

ve deneyimlerin ve içgörülerin paylaşıldığı yerler zararsız değildir. Kesinlikle evde yetiştirilen teröristler tarafından kullanılabilirler ve bu nedenle eşik, saldırganların saldırıları gerçekleştirilme potansiyeline indirgenebilirler. (Halopeau, 2014)

Soruşturma kuruluşları ve güvenlik hizmetleri tarafından izlenen bu ayak izlerine göre, cihatist ifadeler Avrupa İnternetinde hala bulunuyor ancak 2007'den bu yana sayıları azalır. Bu muhtemelen yöneticilerin ana merkezlerde sürdürdüğü aktif moderasyon politikası ve Hollanda gibi ülkelerin kendi içindeki yerel özerk cihat ağlarının faaliyetlerindeki düşüş ve cihatistler arasında artan 'güvenlik bilinci' ile açıklanabilmektedir. Ancak bu verilerin içinde Türkiye'ye dair bilgi bulmak mümkün değil ve Türkiye'de yürütülmüş bu kapsamda bir bilişim çalışmasına ulaşamadık.

Batı'da 2007 - 2008'deki bu gerilemeye karşı 2010-2013'den itibaren cihatistlerin online ortamda iyileşme aşaması ve değişim için güç toplama aşaması yaşadığını vurgulamaktadır. Cihatçılar bu tarih ve saptamalardan sonra da hala interneti birbirleriyle iletişim kurmak ve planlar yapmak için kullanmaktadırlar. Mantıksal olarak, bu büyük ölçüde daha korumalı bir şekilde gerçekleşir. Diğer iletişim araçlarında olduğu gibi, istihbarat organları ve polis de İnternet trafiğini engelleyebilmektedir. Cihatistler bunun farkında ve buna göre birbirlerini çoktan uyarmış durumdadır.

Bu online ortamda toparlanma süreci sonrasına denk gelen önemli bir aşama olur. Öyle ki bu olay cihatistlerin hem sanal hem de fiziki yaşamda moral ve motivasyonlarını toparlayacaktır. 2014 yılında Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) adıyla örgüt, Irak'ın Diyala bölgesinde Suriye'nin Halep şehrine kadar olan geniş bir alanda 'hilafet' ilanını açıklar. Adını İslam Devleti olarak değiştirir. Örgüt yine ilk kez internet aracılığıyla yayınladığı bir ses kaydıyla Ebu Bekir Bağdadi'yi de 'halife' ve aynı zamanda 'Müslümanların lideri' ilan edecektir.

Avrupa toplumunda ikinci üçüncü kuşak olarak yaşayan, kendini dışlanmış hisseden, ne ailesinin göçtüğü toplumla ne de içinde bulunduğu toplumla sosyo - ekonomik sebeplerle ilişkilenemeyen göçmenlerin uzak bir diyarda adeta 'kurtarılmış

bölge' yaratıldığı yönündeki bu ilanı, kaybolmuş ve arayış içindeki geniş kesimleri yeniden heyecanlandırdı.

“Avrupalıların çoğunun IŞİD’e katılması, Halifelik bugün artık var olduğuna ve onu görmek için yarını beklemek gerekmediğine inanmalarındandır. Üstelik çok sayıda IŞİD gönüllüsü kendi ülkelerinde marjinal değildir. Halifelik bu genç kimseleri mıknaş gibi çekiyor onlara anlam ve özgürlük sağlıyor, içinde sadece kötülük ve yapmacıklık gördükleri maddiyat dünyasının hükmünden kurtarıyor, onları IŞİD’in Peygambere ilk bağlananların (selef =atalar) saf yaklaşımına tekabül ettiği varsayıyordu. Saldırgan bir cihat gerektiren bir girişim hatta Dar-ül İslam’dan olan herkesin küffara karşı yürütmesi gereken bir kutsal savaş.” (Atran, 2017, s. 103).

Bu dönemde ABD’de, cihatistlerin İnternette hedef kitle seçmekten sonraki aşamasının İnternetin kendisinin hedef alınması olacağı endişesi hakimdi. 2010 yılı için ABD başta olmak üzere cihatistlerin siber saldırılara girişeceği iddiaları yaygın ve fantastikti. Batı’da İnternete bağımlı toplumlar için kabus senaryoları hayata geçmedi. Belki de henüz hayata geçmedi.

Sonuç olarak; cihat hareketi içinde, İnternet her şeyden önce, önemli bir etkileşimli iletişim aracı ve terörist faaliyetlerin hazırlanması için kullanılacak bir kaynaktır.

4.1.2. Kitle Medyasından Bireysel Medyaya Cihat Ordularından Yalnız Kurt’a

Tüm yukarda ele aldığımız sürecin önemli bir unsuru gelişir: Masabaşı cihatçıları. Araştırmacı Bruno Halopeau, Terrorist Use the İnternet çalışmasında Yalnız Kurt olarak adlandırılan bu grubu ve gruba dair yapılan incelemeleri ele alır.

“Tanım olarak Yalnız Kurtlar, tek başlarına hareket ettikleri ve İnterneti ekranlarıyla iletişim kurmak için kullanmadıkları için tespit edilmesi en zor kişilerdir. Bununla birlikte, İnterneti saldırılarını hazırlamak ve ayrıca iddialarını videolar veya e-postalarla duyurmak için kullanıyorlar. Bazen de benzer ideolojilere sahip kişi ve

gruplarla etkileşimde bulunmak ve sosyal ağlarda memnuniyetsizliklerini ifade etmek için kullanıyorlar.”

“Yalnız Kurtların ayak izlerine, arama motorlarındaki tarama saptamalarının tespit edilmesi ve patlayıcılar, silahlar ve benzeri ürünlerin çevrimiçi alışveriş ve incelemesi esnasında rastlanabilir. Bazı vakalar tehdidin ihmal edilmemesi gerektiğini gösterir. Genellikle bunlar, tehlikeli maddelerle ilgilenen, bir ortama erişimi olan veya organizasyonda iyi konumlandırılmış ve uzmanlık bilgilerini kullanarak tek seferlik bir saldırı yapmak için Yalnız Kurtlar'a dönüştürülen, çok yetenekli veya bilgili kişilerdir. Bugüne kadarki en bilinen vaka, 2001'deki Ivins Davası ve (Anterraks) Bioterrorism saldırılarıdır (Amerithrax)”.⁴ (Halopeau, 2014, s. 302)

Bruno Halopeau'ya göre, Yalnız Kurtlar için motivasyon iki yönlü olabilir:

- *İç etki ya da kendi kendine harekete geçiş: Hoşnutsuz ve bir ideolojinin benimsenmesi ile birleşen sinir ya da zihinsel sağlık sorunları.*
- *Dış etki: Sosyal mühendisliğin hedefi ve beyin yıkama yoluyla.*

4.1.3. Paylaşımlar ve Gizlilik

Örgütlerin gizli iletişim yöntemlerinden bazı teknik takiplerle bazıları ise güvenlik birimlerince yakalanan şüphelilerin ifadelerinden açığa çıkmaktadır.

11 Mart 2006'da Madrid'deki tren bombalamalarından sonra tutuklanan şüpheliler, e-posta gözetim ve tespitinin önlenmesi için izledikleri yolu dava süresinde açıkladılar. Grup üyeleri arasında e-posta yazabilecekleri tek bir e-posta hesabı belirleyip (Hotmail, Yahoo! gibi) ardından mesajlarını göndermeksizin taslak klasörüne bırakıyorlardı. Bunu yaparken, gönderilen hiçbir e-posta izine neden olmuyorlardı.

⁴ FBI'da dava dosyası adı Amerithrax olarak da bilinen 2001 şarbon saldırıları, 11 Eylül'den sonra, 18 Eylül 2001'de başladı, ardından ABD'de gerçekleşti. Şarbon virüsü bulunan mektuplar çeşitli basın yayınevlerine ve Demokrat Senatörler Tom Daschle ve Patrick Leahy'ye gönderildi, 5 kişi hayatını kaybetti ve 17 kişi daha enfekteye yakalandı.

Bunun ardından aynı anda birkaç farklı yerden tek bir hesaba erişildiğinde ya da çok kısa bir süre içinde çok uzak coğrafi konumlardan tek bir hesaba erişildiğinde, özellikle posta sağlayıcısına, kullanıcılar takibe alınmaya başladı.

“Geçmişte El Kaide ve cihatçı gruplar da bazı şifreleme teknolojilerini kullanmaya çalışıyorlardı. Ancak, özel olarak geliştirilen PGP⁵ veya açık kaynaklı bir araç olan TrueCrypt⁶ gibi uygulamalar da onlar için güvensizdi. Hükümetler tarafından bu uygulamalarda açılan gediklerle araçlar onlara toplam gizlilik koruma sigortası sağlamadı.

Bu nedenle cihatistler, “Mücahid Sırları” (“Asrar al-Mujahedeen”) ve daha sonra Mücahid Sırları 2’de kendi araçlarını geliştirmeye karar verdiler. Ancak bunları etkin ve kullanışlı hale getiremediler. Aynı zamanda böyle bir araca sahip olmak, bir kişinin bir terörist gruba ait olabileceği veya bir şekilde buna bağlı olduğu konusunda ek göstergeler sağlar.” (Halopeau, 2014, s. 303)

Şubat 2013’te Küresel İslami Medya Cephesi yeni bir şifreleme aracı (Asrar al-Dardashah) yayınladı. ‘Asrar al-Dardashah’ adlı yeni bir şifreleme aracı, ancak ‘Google Talk, MSN, Yahoo, AOL Instant Messenger ve Jabber / XMPP’ gibi popüler platformlardaki kullanıcı hesapları ile birlikte kullanılacak anlık mesajlaşma istemcisi ‘Pidgin’in bir eklentisi olarak kullanılabilirdi. Var olan hizmetlerin üstüne bir şifreleme katmanı uygulayarak İnternet kullanımı stratejisinde bir değişim olarak görünse de, ana dezavantajı, bu anahtar değişimi olarak adlandırılacak işlemin kamu sunucusunda fark edilmesiydi.

Küresel İslami Medya Cephesi’nin devam eden çalışmalarında şifreli SMS ve dosya gönderimi için bir Android uygulaması yayınladığı paylaşılıyor. Resmi mağazadan indirilemeyen uygulama eğitimiyle birlikte cihatçı web sitelerinde paylaşılıyor.

⁵ Pretty Good Privacy, 1991 yılında Phil Zimmermann’ın geliştirdiği, OpenPGP standartlarına sahip, veri şifreleme, şifreli veriyi çözme ve veriyi imzalama özelliklerine sahip, gönderilen ya da alınan datanın gizliliğini ve güvenliğini sağlayan dijital program.

⁶ TrueCrypt eş zamanlı şifreleme amacıyla kullanılan ödemisiz ve açık kaynak kodlu dijital uygulama. Program depolama aygıtının tamamı veya bir parçasını ‘AES, Serpent, Twofish’ şifreleme sisteminden birini uygulayarak şifreli parçalara dönüştürebilmektedir.

“Aralık 2013'te, Al-Fajr Medya Merkezi tarafından yeni bir araç geliştirildi ve kullanıma açıldı. Bu şifreleme aracı El-Kaide tipi teröristler için mevcut en son programdır ve “Amn el-Mücahid” (Mücahid'in sırrı) olarak adlandırılmıştır. PGP gibi bir yazılım, kullanıcıların iyi bilinen bir şifreleme algoritması kümesi arasında seçim yapma ve anahtar çiftleri oluşturma imkanı sunar.” (Halopeau, 2014)

Görüldüğü gibi çeşitli noktalarda çeşitli cihatist grupların inovasyon ve geliştirme işlemleri özel iletişim birimleri tarafından üstlenilmektedir. Bu kapsamlı çalışmalarda örgütün üst düzey isimleri yer almaktadır. Booking Enstitü'nün bir araştırmasında şu ifadeler yer almaktadır:

“Ebu Bekir el Bağdadi'ye verilen Şam görevinin içeriği, Irak El Kaidesi'nin online propaganda sorumlusu olarak çalışmak ve örgütün ultra-muhafazakâr marka kimliğiyle uyumlu bir online iletişim faaliyeti yürütmektir. Şam'daki görevi boyunca Bağdadi hem Irak'taki akraba çevresinin hem de diğer cihatçı örgütlerdeki bağlantılarının desteğini almış olmalı, çünkü asli görevinin yanı sıra birçok yabancı cihatçının gizlice Suriye'den Irak'a geçmesine de yardımcı oluyordu.” (McCants, 2015)

Birleşmiş Milletler'in 2017 Terörle mücadele çalışmalarında en öncelikli başlıklardan biri 'Online aşırıcılıkla mücadele' başlığı olmuştur. 'Terörle Mücadele Koordinatörü Gilles de Kerchove', 2017 Mart'ında, 'Göç, İçişleri ve Vatandaşlık Komiseri Dimitris Avramopoulos'la birlikte ABD - Kaliforniya'daki Silikon Vadisi'ni ziyaret eder. Kerchove, online köktencilik ve aşırılık hareketleriyle ne şekilde mücadele verileceğini görüşmek amacıyla Bilgi Teknolojileri sektörünün önde gelen temsilcileriyle toplantılar düzenler.

4.2. Değişen Strateji Döneminde Örgütün Genişleme Faaliyetleri ve Tersine Göç

Kendini devlet ilan eden hibrit terör örgütü ve konvansiyonel ordusu, propagandada benzeri görülmemiş bir oranda içerik üretti ve yaydı. Tarihte ilk kez bir terör örgütü bu denli geniş geniş bir küresel izleyiciye ulaşıyordu. Bölge ve kaynakları gittikçe daha fazla ele geçirerek, “2014 yılının sonunda fiziksel olarak da 100.000

km²'nin üzerinde araziye ve bu arazide bulunan 11 milyon kişiyi kontrolü altına aldı. IŞİD'ten ilham alan kişiler, en az 29 ülkede 4 bin 300'den fazla saldırı gerçekleştirdi ve bu da grubun küresel bir kaygı olarak ele alınması zorunluluğunu göstermeye yetiyordu.” (Vale, 2018, s. 12)

Tarihte hiçbir terör örgütünün ulaşamadığı çeşitliliği yakalayan örgütte dünyanın tüm kıtalarından militanlar görev aldı. Sadece tespit edilebilenler ışığında, “80 ülkeden en az 41 bin 490 kişinin Suriye ve Irak'a seyahat ettiği görüldü. Bunun 4'te 1'ini kadın ve çocuklar oluşturuyordu. Bu rakamlar, 2016'da ayda sadece 50'ye düşmeden önce, 2014'te ayda 2 bine kadar ulaşıyordu. İslam Devleti (IS) Irak ve Suriye'de sürekli yeni üyelere sahip oldu.

- 80 ülkeden 41bin 490 uluslararası vatandaş Irak ve Suriye'de IŞİD'e üye oldu.

- Küresel veri setinde, bunların 4,761'sinin (% 13) kadın, 4,640'ının (% 12) çocuklar oluşturuyor. Bunların büyük çoğunluğunu Asyalılar oluştururken katılımcıların Avustralya'dan Amerika'ya geniş yelpazesi dikkat çekiyor.

IŞİD'in bölgeler kaybedip, halifelik iddiası 2017'de düştükten sonra geri dönüşler oldu.

- 7 bin 366'ya kadar kişi şimdi kendi ülkelerine geri döndü (% 20) ya da geri dönüş sürecinde olduğu anlaşıldı.

- Toplam geri dönenlerin sadece 256'sı (% 4) kadınlar olarak kaydedilmekte olup, Suriye ve Irak'a seyahat eden kadınların% 5'ini oluşturmaktadır.” (Vale, 2018, s. 14)

IŞİD'e dünyadaki 112 ülkeden katılmak için gelen ve Türkiye'yi kullanarak bölgeye ulaşmaya çalışan yabancı militan rakamı 19 bin 626'dır. Bu sadece Türkiye tarafından giriş yasağı konulan kişi sayısını ifade etmektedir. 2 bin 122 kişiyse Türkiye tarafından yakalanıp sınır dışı edilen IŞİD'lilerdir. Bu rakamları Göç İdaresi Genel Müdürü Tarık Toros 2015 Eylül'ünde açıklamıştır. (tgrthaber, 2019)

21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Ortadoğu Masası Başkanı Doç. Dr. Serhat Erkmen'in araştırmasına göre, "2013, 2014, 2015'te cihatçı silahlı gruplara katılmak üzere 10 bine yakın kişi Türkiye'den Suriye ve Irak'a gitti, bunun 7000'den fazlasıysa IŞİD'e katıldı." (Yezdani, 2015)

4.3. Sosyal Medyada Radikal Cihatist Gruplar

4.3.1. Youtube'da Radikal Cihatist Gruplar

YouTube, bir video paylaşım web sitesidir. Merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya eyaletinde olan site, 15 Şubat 2005 senesinde kurulur. Kasım 2006'da arama motoru Google, video paylaşım sitesini 1.65 milyar dolar bedelle satın alır. Site Google'ın bileşeni yapılarından biri olarak çalışmaya devam etmektedir.

YouTube hayata geçtiği andan itibaren internete erişebilen dünya tarafından büyük bir ilgiyle karşılanır. Sanatçı Andy Warhol tarafından 1960'larda sarf edilen "Herkes bir gün 15 dakikalığına ünlü olacaktır" sözlerini de aşan, herkesi yapımcı, yönetmen, yayıncı olmaya çağıran bu mecra tüm dünya insanlarına dakikalar içinde ünlü olma olanağı sunmaktadır. YouTube günde bir milyar kullanıcı ulaşmaktadır. Bu daha önce hiçbir uluslararası medya devinin yakalayamadığı bir erişimdir. Mobilin, istenilen anda istenilen yerde olabilme özelliğiyle bu sağlanmaktadır.

Bu aynı zamanda takipte olan ve karasal yayın için hareket alanı olmayan cihatistler için bulunmaz nimettir. "Büyüleyici' ve 'havalı' bir imaj sergileyen IŞİD savaşçıları, küresel siber cihatın yeni rock yıldızları olarak rol oynamaya başlıyor." (Awan, 2017, s. 140)

2017 yılındaki saptamalar, sosyal medya üzerinden kullanılan imajların cihatistleri ve cihat coğrafyasını nasıl çekici kıldığını anlamaya çalışmaktadır. İngiltere merkezli araştırmanın yapıldığı günlerde savaşmak için Suriye'ye seyahat eden en az 750 İngiliz'in olduğu tespitine de yer verilmektedir. Cihat propagandasının bu göçte etkili olduğunu savunan araştırma nasıl kullanıldığına da genişçe açıklamaktadır.

4.3.1.2. Video Cihatizm

Terörizm çağımızda artık gösteri toplumunun önemli bir unsuru haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Terör eylemlerinin, saldırıların, infazların görsel şovlarla sunumu mesajın en geniş kitleye ulaşmasını sağlamaktadır. Önce etki altına alınması gereken dünyanın zihin haritasıdır.

“Videolar propagandada kilit bir rol oynar; Bir terörist grubun intihar saldırıları gibi başarılı operasyonlar yürütme yeteneğini gösterirler. Ayrıca, bağışçıların ve sponsorların, bağışladıkları paranın örneğin, El-Kaide tipi örgütlerin "Cihati davası" için ve düzgünce kullanıldığının kanıtı şeklinde sunarlar.

Bölgedeki kolluk kuvvetlerine göre, Suriye'deki grupların açık kaynak takibi gösteriyor ki, bir yıl içinde, Beşar Esad'ın çöküşünden sonra demokratik seçimleri hedefleyen ılımlı Suriyeli savaş gruplarının çoğu, şeriat yasalarının kurulmasını hedefleyen cihati ideolojilerine yöneldi. Bütün bu savaş grupları ideolojideki değişimlerini duyurmak için - muhtemelen Şeriat yasalarının hüküm sürdüğü bir Suriye'nin lehine olan sponsorların dikkatini (ve fonlarını) almak için İnternette açıklamalar yaptılar”. (Halopeau, 2014) .

Tüm bu zihinsel dönüşümün kolaylaşması için Batı'da ve Doğu'da oluşan toplumsal sorunları yığınının unutmaksızın, medya ve sosyal medya etkisini anlamaya çalışırken YouTube'un nasıl kullanıldığına odaklanmak gerekmektedir.

Önceki araştırmalara dönük okumalarımız ışığında tarif etmek gerekirse; cihatçıların 2005'te açılan YouTube'da ilk yıllarda daha yumuşak bir çizgisinin olduğu kanısı oluşmaktadır. İslam'a övgü ve Batı'ya öfke ilk yıllarda daha ön plandayken örgütün yıldan yıla YouTube'da daha sert bir çizgiye kaydığı ve İslam'a çağrının cihat ve vahşete çağrı olarak dönüştüğü kişisel akış gözlemi olarak ortaya konulabilmektedir. Tüm bu süreç boyunca ihmal edilmeyen unsur, cihatistlerin belli başlı simgeleri ve bayrakları bir şekilde videolarda yer almaktadır. Bu da örgütün yeni medyanın ruhuna uygun bir marka yaratmakta kararlı ve bilinçli olduğunu göstermektedir. Bu gözlemin Hollanda merkezli 'The National Coordinator for Counterterrorism' araştırmalarında da yer aldığı görülmektedir.

“2008 yılının sonundan bu yana, YouTube’da bir dizi Hollandalı cihat klibi (İslami aşırılıkçı şarkılar içeren) yayınlanmıştır. YouTube’daki bu cihat şarkıları, öncelikle Müslümanlar arasında Batı’ya karşı öfke hissi uyandırmaya ve Müslümanları harekete geçmeye çağırıyor. Ek olarak, bu ‘ilahiler’ şiddet içeren cihatın romantik bir görüntüsünü yansıtıyor.” (Counterterrorism, 2009, s. 50).

Hollanda merkezli bu araştırmaya göre; bu ilahiler ve vaaz videolarının hem kendileri bir mıknatıs oldu hem de altına yapılan yorumlar örgütün hedef kitlelerine yeni imkânlar sağliygeldi. Araştırma, bu hedef kitlelerden bir kısmının zamanla daha örgütlenmeye dönük sohbetlerin gerçekleştiği forum odalarına kaydığını savunmaktadır.

“Siber terörizm ve sosyal medyanın gücü, hem İnternet üzerinden hem de sosyal medya üzerinden siber terör kullanımı, aşırılık yanlısı gruplar tarafından çevrimiçi nefret süreci üretmek için kullanılmıştır. Bu durumlarda analiz edilen tweet ve videoların birçoğunda, İnternet ve sosyal medya siteleri, şiddeti sosyal öğrenme teorisi yoluyla bir strateji olarak nasıl geliştireceklerine dair bilgili bir veri tabanı görevi görür.” (Crane, 2008, s. 6).

4.3.1.3. YouTube Kullanımı, Terör Tiyatrosu ⁷, Günlük Yaşam ve Görselin Gücü

“İletişim bilimciler cihatist grupların YouTube’u propaganda amaçlı bir araç olarak kullandıklarını tespit etti. Al-Muhajiroun’un YouTube propaganda kampanyasının grubunu incelediler ve grubun desteği siyasallaştırmak ve güçlü terör ağları oluşturmak için YouTube medya kanallarını kullandıklarını açıkladılar.” (Awan, 2017)

Mesajların hem Batı’daki potansiyel cihatçıları hem çatışma bölgelerine yakın radikalleri hedeflediği görülmektedir. Imran Awan ve Halopeau araştırmalarında içeriklerin bir merkezden ve sistematik olarak üretildiğini belirtirler. Mıknatıs görevi gören bu tarz videoların yerini zamanla öfke dozu yüksek cihat çağrıları içeren videolar

⁷ Terörizm literatürüne, Gabriel Weimann’ın kazandırdığı terim. Terim terörün de artık bir gösteri toplumu unsuru olduğunu bu terimle aktarır.

alacaktır. Bu videolar çoğunlukla savaş bölgelerindeki cihatistleri hem fiziksel hem ekipman olarak güçlü gösteren çekimler olur. Onlar Allah için bir savaşın varlığını savunup bu savaşı kazanmaya yakın unsurlar olarak kendilerini başarıyla sunmaktadırlar. Markalaşmayı her videoda ön plana çıkarılan IŞİD bayrağıyla sağladıkları görülmektedir. Marka etkisi, güç imajı ve bir din birlikteliği etrafında birleşme psikolojik etkisi bu videolarla empoze edilmektedir.

“Bugün hızı biraz yavaşladı ama birkaç ay önce IŞİD, El Hayat Medya merkezindeki stüdyolar aracılığıyla bir günde birkaç dakikalık birçok film ürettiyordu ve bunlar birbirine eklenince önemli bir üretim ortaya çıkıyordu. Bu görüntülerin miktarı önemli bir öğedir çünkü bu önemli bir vuruş gücüdür. Ayrıca yapıldıktan sonra hemen dağıtılırlar. Bu kısa filmler özellikle geniş anlamda Müslüman dünyada dağıtılırlar ve Mağrip’te, Ortadoğu’da olduğu kadar Endonezya ya da Pakistan’a kadar yüzlerce özel Arapça televizyon kanallarında yayımlanırlar ve bunlar da zengin Arap şeyhleri tarafından finanse edilirler.” (Barbezat, 2017)

“İnsanları gelip IŞİD için savaşılmaya teşvik eden üç İngiliz dövuşçünün yer aldığı “Cihatsız Hayat Yok” videosu da bunlardan biriydi. YouTube’da görüldü ve şu ana kadar 4 bin 289 kez izlendi.” (Al Hayat Media Centre, 2014).

Ardından, “YouTube’da yayınlanan videoların ilgi görmesiyle, Müslümanları IŞİD’e katılmaya davet eden ve bir milyarı hedefleyen kampanyayı başlattılar. Videolar çok büyük izleyicileri çekti ve şu ifadelerle eşlik etti: “Müslüman davasını gururla destekleyin.” (Awan, 2017)

Örgütün liderleri bu organizasyonda önemli bir yere sahiptirler. Bu da onların iletişim ve medya kullanımını nasıl önemsediğini kanıtlamaktadır. Yani sonuç tesadüf değildir.

“IŞİD liderleri Bağdadi “Sünni gençleri” IŞİD için savaşılmaya çağırıldığı yeni videolar yayınlandı. Dünyanın dört bir yanındaki İslamcı gençlere ve erkeklere hitap ediyor, onları İslam devletinin sütunlarını güçlendirmeye çağırıyordu. Şii’lere karşı cihat etmek için harekete geçirmeyi ve IŞİD’e katılmayı buyuruyordu.” (Yeni Delhi Times, 2014).

Söylemler birbirinin aynı, ajitatif ve derinliksiz üretilmektedir. Derinlikli bir ideoloji ve dini bilgiye yer verilmez, hınç popülizmi üzerinden propaganda yapılmaktadır. Ancak iyi kurgulandıkları için istedikleri etkiye hızla ulaşabilmektedirler.

“Bu kaygan ifadeler ve iyi donanımlı videolar, bu aşırı ideolojiye karşı savunmasız olanları baştan çıkarabiliyordu. Tanık olunan şey IŞİD’in, YouTube’u izleyen ve Facebook, Twitter’ı kullanan çok sayıda insanın zihnine dokunuyor olmasıydı.” (Awan, 2013).

Araştırmacıları şaşkına çeviren platformların başarılı kullanılması değil yarattığı etki ve dokunabildiği kesimlerin genişliği olur. Bu nedenle içeriklerdeki şu unsurlara dikkat çekmektedirler.

“Cihatçı gruplar bireysel mağduriyetler üzerinde oynayabilecekleri doğrudan bir kanal ile bu savunmasız kişilerin kendilerini önemli hissettiren, tatminsizliklerini yatıştıran etkiyi sağlıyorlardı.” (Blakemore, 2012).

“Videoların genişliği ve uzunluğu doğru kurgulanıyor, Cezayir, Libya ve Mısır gibi farklı dillerde ve ülkelerde yayınlanıyordu, böylece IŞİD’in ulusötesi çekiciliğini yansıtılıyordu. Daha sonra, bu videoları, tweet'leri, Facebook yazılarını ve forumları çevrimiçi radikalleşme amaçları için kullanabiliyorlar, böylece “aşırılık” ı çekici hale getirebiliyorlar ve “onlarla savaşıyor” gibi görünüyorlar.” (Awan, 2017, s. 140)

Sosyal medya çalışmalarının örgütün en tepesinden yürütüldüğüne dair çok sayıda veri bulunmaktadır. İletişim Bakanlığı olarak adlandırılan birimin çalışmalarına Zerkavi ve Bağdadi bizzat dâhil olagelmıştır. Bu medyaya yansıyan pek çok haber ve yazıda açığa çıkmaktadır.

“Kaçırılan Batılı tutsakların kafalarını kesmek ve bu eylemin nasıl gerçekleştiğini YouTube üzerinden dünyaya yayınlamak da Zerkavi’nin düşüncesi idi. Tutsaklar tıpkı Amerika Birleşik Devletleri’nin ünlü tutukevi Guantanamo’da olduğu gibi turuncu rengi tulumlar içinde ve diz çökerek kimliklerini açıklarken keskin bir kılıç

boyunlarına dayanıyor ve yüzü kapalı bir cellat tarafından kafaları uçuruluyordu.”
(Awan, 2017, s. 141).

İmran Awan’ın burada bahsettiği korkunç olay Amerikalı gazeteci James Foley’nin infazıdır.

Irak Şam İslam Devleti adlı örgüt, Suriye’de kaçırdığı gazeteciyi Amerikan ordusunun hava saldırılarına bir cevap olarak katleder. Video “*Amerika’ya Mesaj*” adıyla yayınlanacaktır. 2014 Ağustos’unda yaşanan bu infaz ve yayınlanan video IŞİD’in aynı zamanda sosyal medyada siber bir cihat halinde olduğunun en güçlü kanıtıdır.

“Bu filmlerin biçimi genelde standart olup tekrar çoktur. Şimşek, görüntü karışımı, patlamalar gibi sayısal efektlerle dolu kısa bir girişten sonra kameranın karşısına bir asker çıkar ve bir ya da beş dakikalık Arapça bir vaaz sunar ve seyircileri daha iyi Müslüman olmaya çağırır. İstisnai olarak bir ya da birkaç mahkûm kamera önünde konuşurlar ve tövbekârlık söylemi içinde Amerikalı ya da İsraili ajanlarla ilişkileri olduklarını itiraf ederler.

Sonra, askeri müzik eşliğinde zincirle birbirine bağlanmış ve Guantanamo’nun meşhur ettiği portakal renkli kıyafetler içinde kimlikleri bilinmeyen bir dizi mahkûmun ölüme doğru gittikleri görülür. Ölüm biçimleri kalaşnikofla taramadan daha korkunç biçimlere doğru gider: Boğma, işkence, boğaz kesme, suda boğma, yakma... Bu eylemleri yapmak ve bir de filme çekmek sadece propaganda yapmak değil bu görüntüleri izleyenleri yıldırma ve şu ikilemin önüne koymaktır: Ya bize katılırsınız ya da ölümü hak edersiniz!” (Barbezat, 2017)

IŞİD bu video ile sadece potansiyel radikallerin değil tüm dünyanın dikkatini çekmeyi başarmıştır. 2012’den itibaren bölgede muhabirlik yapan James Foley’in infazı başlı başına tüyler ürpertici olmakla birlikte videonun kurgusu ve çekim kalitesiyle de nasıl bir savaş ve yeni dönemde olduğuna dair insanların dikkatini uyandırmaktadır.

Bu korkunç infazın videosu bir kez dolaşıma girdikten sonra örgütün artık hiçbir şey yapmasına gerek kalmaksızın dünyaya yayılmaktadır. IŞİD bu video ile

dünyaya meydan okumaktadır ve ABD'ye “Saldırılarını durdur” çağrısı yapmaktadır. Çağrı tehdidi içermektedir ve videonun devamında infazcı militan başka bir Amerikalı gazeteci Steven Sotloff'u işaret ederek, saldırıların sürmesi durumunda onun da katledileceğini duyurur. Sotloff, Eylül ayında infaz edilecektir. Onun da videosu Youtube aracılığıyla servis edilir. İnfazlar ABD ve dünyayı sarsar. ABD'nin politikaları tartışılmaya açılacaktır. Ama esas gündemde kalan hep IŞİD olur.

Şekil 1: IŞİD'in İngiltere'ye Casusluk Yaptığı İddia Edilen Kişileri İnfaz Videosundan.

Kaynak: BBC (2016)

'IŞİD, Sinema ve Ölüm' yazısında Jean-Louis Comolli, Eugénie Barbezat'la yaptığı söyleşisinde karşı karşıya olunan şeyin videolardan ibaret olmadığını, sinema sanatının teknik bilinçle kullanıldığına dikkat çekmektedir: “*Palmira'da çekilmiş, seyrettiğim bir filmde, tövbekarlık sahnesinden sonra bir dizi mahkumun bir kalaşnikofla tarandığını gördüm. Bu sahne filme çekildiğinden, yönetmenin önüne sayısal olarak gelir ve bu da sahneleri çoğaltır, sondan başa, baştan sona yeniden çoğaltır. Böylece ölen, sonra ayağa kalkan ve yeniden ölen insanlar görürsünüz. Bu da sinema tarihinin ilk filmlerinden birine benzer: Lumieres Kardeşler'in çektiği bir duvarın yıkılışı. 1896 yılında filmi yanlışlıkla tersten gösterirler. Yıkılan duvar*

seyircilerin şaşkın bakışları altında yeniden ayağa kalkar. Sinema dünyanın ters düz edilebileceğine inandırır. Ne yazık ki, bu yöntemin uygulandığı IŞİD'in filmlerinde söz konusu olan taş, duvar değil insanlardır ve ölümler bir oyun olmaktadır. Kurbanlara tanınan bir gram haysiyet yoktur çünkü onlar bu ölümcül oyunun parçasıdır.” (Barbezat, 2017)

“Bu gösteri dünyasında kurban nesneleşirken seyirci esas kurban dönüşür. Seyirci insan niteliğinden yoksunlaştırılır: İnsan avdır ve ona görsel, işitsel, duygusal darbe, şoklar verilir ve her tür kritik muhakeme uygulama imkânından yoksundur çünkü görüntüleri anlayacak hiçbir anahtar ona verilmemiştir. Anlatım olmadığından özdeşleşme mümkün değildir. Bu görüntülerin taşıdığı ‘ölüm itkisi’ - ‘gözetlemeciliğe’ dönüşür. Halkın korkunç olana ilişkin her zaman bir merakı vardır: Grève meydanında işkence görenleri binlerce seyirci seyrederek zevk alırlardı. Tanrıya günah çıkaran Aziz Augustin bu canavarlıkları görme arzusuna dayanamadığını anlatır.” (Barbezat, 2017)

Büyük soykırımlar ve kırimlarda dahi cinayetlerin gizlenmesi yönündeki eğilim IŞİD’le birlikte savaşın vitrinine çıkarılacaktır. 1. ve 2. Dünya Savaşındaki ülkeler ve diktatörler, Vietnam, Afganistan ve Irak’a savaşa giden ABD cepheye bizler için sadece istatistik olarak kalan cinayetleri işlerken vitrine ‘barış’ı koymuşlardır. Öldürme, can alma gizlenesi bir suçtur. IŞİD için ise bu kavramlar söz konusu olmayacaktır. Sorumluluk sadece Allah’a karşı hissedilmektedir. Onun uğrunda savaşırken can almak sorumluluğun bir parçası olmaktadır. Bunun sunumuysa tüm ötekilere, kafirlere ve münafıklara bir ihtar olarak sergilenmektedir. IŞİD, vitrine şiddeti koymaktadır. Savaş bölgesinin ortasına kurulan adeta bir tiyatro sahnesidir. Ölüm şovun sıradan bir unsurudur. Can alan cihatçılar Allah yolunda bir kahramanlardır.

Bu Zerkavi’nin medya kullanma yöntemlerindeki başarısında ikinci dönem olacaktır. İlk dönemi Melek Ulagay Bianet için kaleme alır:

“Bu şiddet görüntülerinin yaygınlaşması Zerkavi’nin hedeflediği sonucu doğurdu. El Kaide’nin Suudi kanadının yayınladığı Voice of Jihad dergisinin 2004 yılının Ağustos-Eylül aylarında çıkan sayısında Zerkavi’den şöyle söz ediliyordu: Ey

katillerin şeyhi Ebu Musa el Zerkavi, Allah'ın izniyle yürüdüğü doğru yolda devam et. Zerkavi, artık Katillerin Şeyhi olarak anılıyordu.” (Ulugay, 2015)

“Zarkavi'nin stratejisini açıklayan uzun bir yazı, Vahşetin Yönetimi adıyla 2004'te internet üzerinden dolaşıma girdi. Ebu Bekir Naci imzasıyla çıkan bu yazı, ABD'yi Irak'ta kara savaşına çekmek, Amerikan askerlerinin ölmesini sağlamak, Müslümanların bu süper güce karşı savaşabileceklerini kanıtlayarak, cihat çağrısını hayata geçirmeyi amaçlıyordu.” (Ulugay, 2015).

Zerkavi ardından ele alınacak isim Enver el Evlaki olabilir. “Amerika’da mühendislik eğitimi görerek 2002’de İngiltere’ye geçen ve gençlere vaazlar ve dersler veren 2004’te Yemen’e yerleşen bir radikal. 2004’te ABD Hazine Bakanlığı ve BM onu ‘özel görevli küresel terörist’ olarak tanır. Evlaki'nin Yemen'e dönüşünün ardından konuşmalarında ve internette, şiddeti açıkça bir dini görev olarak nitelemesi, harekete yeni İslamcı militanların katılımını sağladığı düşünülüyordu.” (BBC, 2011)

“Facebook sayfasında, yayımladığı kitapçıklar ve CD'lerde şiddeti teşvik eden Enver el Evlaki'nin 2009 Temmuz'unda yazdığı blogda, ‘Diğer Müslümanlarla çarpışan bir Müslüman asker, kalpsiz bir canavardır. Şeytana uymuştur. Birkaç dolar için dinini satmıştır’ diyordu. Youtube’da Enver el Evlaki’nin yüzlerce videosu vardı. Bunlar zamanla kaldırıldı. New York Times’ın haberine göre İslam’ın tarihini anlatan bu videolar Evlaki’nin El Kaide’ye katılmadan önceki dönemine ait. Yemen asıllı ve Amerikan vatandaşı olan Enver el Evlaki, 2011’de Yemen’de bir hava saldırısında öldürülmüştü.” (Hüseyin, 2017) Ancak etkisinin ölümünden sonra da sürece kadar güçlü olduğu pek çok haber sitesinde yer almaktadır.

2004’ten 2014’e geçen on yıllık sürede cihata katılım adeta bir tersine göç yaratacaktır. Yukarda verdiğimiz göç rakamlarının da bu dönemde ayda iki binlere ulaştığı göz önünde bulundurulursa çalışmanın etkileri daha iyi anlaşılacaktır. Göçün büyük oranda Türkiye üzerinden gerçekleştiği bilinmektedir. “İŞİD göçe dair yolları da yine İnternet yoluyla ilgililere duyuruyordu. 2014’te Batı ve dünyanın çeşitli yerlerinden savaş bölgesine göç zirve yaptı. Wired dergisinde yayımlanan bir habere

göre de, IŞİD'in dijital propagandası 30 bin kişiyi binlerce kilometrelik seyahatlerle, kendi saflarına kattı.” (Hüseyin, 2017)

Bu dönem IŞİD'in sosyal medya yönetim merkezi çoğunlukla Al Hayat Medya Merkezi olacaktır. *“Kullandığı propaganda araçlarını ortaya çıkaran, bu mesajların çoğunu gönderen bu merkez oldu. Bu videoların bir kısmı aynı zamanda IŞİD'in ahlaki bir bilinçliliğe sahip savaşçıları olarak tasvir ediyor ve onları sivillerin korunmasına yardımcı olurken gösteriyordu. Videolardan bazılarında ayrıca IŞİD üyelerinin hastanelerde yaralı savaşçıları ziyaret ettiğini ve çocuklara tatlılar sunduğunu gösteriyor.” (Awan, 2017)*

Özellikle 2014'te IŞİD'in ardı ardına yayınladığı sekiz video bulunmaktadır. Örgütün Mujatweets adını verdiği bir dizi videoda şu unsurlar yer almaktadır:

1- *“Videolar yerlilere ve yabancılara sesleniyordu. Videolarda Doğu'dan Batı'ya çeşitli ülkelerden cihatçılara yer veriliyor. “İslam devletini kurduk. Mücahitlere katılın” mesajı veriliyordu.*

2- *Bir yandaş vahşet videolarının yayınladığı dönemde perde arkası tasvir normalleştiriliyor. Günlük yaşamdan anlara yer verilerek videolarda gülen mutlu çocuklara yer veriliyordu.*

3- *Videolar samimiyet için yakın çekim unsuru kullanılacak kadar profesyoneldi.*

4- *Hilafet ilan edile yerlerde günlük yaşam güzel gösterilirken tüm diğer ötekiler şeytanlaştırılıyordu.*

5- *Bakış açısı tekniğiyle kullanılan elde tutulan kamera yürüyerek çekim yapıyordu. Bu izleyenlere orada olma hissi yaratıyordu.*

6- *Olan bitenlerin hepsinin nedenlerini daha yüksek bir güce bağlama durumu vardı. “Allah her şeyi hallediyor ve edecek.” Bu verilmek istenen güveni pekiştiriyordu.*

7- Videolarda hilafet ilan edilen bölgelerde ferah ve bolluk içinde bir yaşam çiziliyordu.

8- Son olarak bir şiddet videosuna sığrama yaşıyordu izleyici. Mesaj, “Bu İslam Devleti’ne savaşmadan ulaşamayız” mesajıydı.” (Otayek, 2014)

Sekiz unsurlu bu videolar sekiz ayrı çekimle yayınlanmıştır. Hem videoların izlenme oranı hem de videolara yapılan yorumlar oldukça yüksektir. “love islamic state!!♥♥” Batı’dan da gelen yorumlarda bu gibi ifadeler vardır.

“Bu videolar aynı zamanda ‘Mujatweets’ adlı daha geniş bir dizinin parçasını oluşturur ve yüksek kalitede HD ve güçlü görüntülerle üretilir. Bunlar çevrimiçi podcast’lerle pekiştiriliyordu. Suriye’nin kuzeybatısındaki bir İnternet kafede konuşan Abu Summayyah, çatışmanın niteliğini ayrıntılı olarak anlatıyor, şunu söylüyordu: “Şu ana kadar rejimin kontrolünde olan yerleri geri almakta başarılı olduk.” Ve ekliyordu: “Suriye’de savaşmak Call of Duty’yi oynamaktan daha iyidir”. (Lucas, 2014).

İŞİD artık savaş ilanını da, infazlarını da, günlük yaşamını da, üst düzey açıklamalarını da YouTube videoları aracılığıyla yayınlamaktadır, videolar binlerce kez izlenir, yorum alır. Videoların sadece örgüt hesaplarından paylaşılmasına gerek yoktur, aynı zamanda ulusal ve uluslararası medya organları da kendi hesaplarından bu açıklamalara yer vermektedir. Elbette ki açıklamaların haber değeri de vardır ancak klasik basın anlayışıyla videoların ilgi çekici olması bunda etkili olmaktadır.

İfade özgürlüğü sınırları nereye kadardır? Basın özgürlüğü ve sorumlu yayıncılık nerede çelişir? Bu görüntülerin yayınlanması mevcut durumun ortaya serilmesi midir, propagandaya alet olmak mıdır? Basın odalarının yaşadığı çelişkileri bu sorular yaratmaktadır. Bazen hükümetlerine, bazen toplumlarına karşı sorumluluk hisseden medya kurumlarında bu tartışmalar daha kapsamlı yapılabildiği bazı önlemler hayata geçtiyse de pek çok yayın organı habercilik heyecanı ve hızlı çalışmanın verdiği düşüncesizlik zeminiyle bu videoları dünyada yeniden ve yeniden dolaşıma sokulmasına neden olmaktadır. Her eklenen video örgütün çekmek istediği kitleye katkı sunarken aynı zamanda da Suriye, Irak gibi savaş ve çatışma bölgelerinde örgütün çatışma halinde olduğu grupların üzerine korku salmaktadır, onların bir müdahaleye

gerek kalmaksızın geri çekilmesine neden olduğu sahadaki pek çok gözlemci tarafından belirtile gelmektedir.

Ne vardı bu videolarda, özellikle 2013'te gelişmiş arazi araçlarında cihatçı ordular, devasa silahlarıyla Ortadoğu topraklarında ilerlerler ve videolarla tam bir boy gösterisi yer almaktadır. Ardından vahşice çekilen infaz videoları servis edilir, coğrafyaya gözdağı verilir. Başta Kobani'de olmak üzere sahada çalışan muhabirler o dönemde bu videoların etkisinin çok güçlü olduğunu ve bölgedeki diğer gruplara istenilen korkunun bu videolarla salındığını kişisel sohbetlerde paylaşmışlardır.

Birebir örgütlenme içinse işleyiş uluslararası takip mekanizmaları açısından şöyle raporlanacaktır: *“İnternet kullanıcıları veya terörizme sempati duyanlar başlangıçta terör saldırılarını gösteren videoların YouTube gibi video paylaşım web sitelerinde paylaşılmasıyla terör ortamına çekilmektedir. YouTube hesapları, kişilerin aynı faaliyet için yönetilen bir foruma erişmek için tıklayabilecekleri URL'sini barındırır ve izleyenler yöneticilerine bir e-posta göndererek foruma katılabilirler.”* (Haloiseau, 2014)

Haloiseau'nun araştırmasına göre; 'Küçük üye' foruma katıldığında, temel görevleri yerine getirme kapasitesi test edilecektir. Daha sonra sonuçlar değerlendirilerek katılımcılar 'üye', 'onaylanmış üye', 'kıdemli üye' gibi daha yüksek bir dereceye hak kazanacaklardır. Zamanla katılımcılara daha fazla imtiyaz da verilerek forumlarda yeni gelenleri yönetme görevi de alabilmektedirler. Belli bir süre sonra üst düzey yöneticilerden biri, 'kıdemli üyeden' bu kişiyi iyi bir aday olarak daha fazla değerlendirmek ve onamak için fiziksel olarak buluşma isteyecektir.

“Bu önemli toplantının ardından ‘örgüte kabul’ Skype veya Paltalk gibi VoIP⁸ üzerinden çok küçük bir radikalleşmiş bireyler ağına tanıtılır. Adayın, saldırıların planlandığı veya hedeflerin belirlendiği yer de dahil olmak üzere hassas bilgilere sahip olduğu yer burasıdır.” (Haloiseau, 2014)

⁸ VoIP (Voice Over İnternet Protocol), IP adresinden ses verisi iletmektedir. Bu da ödemesiz uluslararası telefon iletişiminin bir imkanıdır.

Görüldüğü gibi hem cihatist örgütler hem de onları izleyenler sürekli strateji geliştirmek zorunda bulunmaktadır. Bu durumun sıradan kullanıcılar için büyük dijital güvenlik sorunları yaratmaktadır, dijital ortamda hiçbir veri güvenliği olmadığını ve kişisel mahremiyetin ortadan kalktığını kanıtlamaktadır.

2014 - 2015'teki zirve yapan başarısını yavaş yavaş kaybeden IŞİD'e karşı Youtube ve sosyal medya platformları savaş açacaktır.

IŞİD materyallerini YouTube'dan kaldırmak düşünüldüğü kadar kolay olmayacaktır. Google'ın yan kuruluşu YouTube ve diğer sosyal medya uygulamaları, IŞİD gibi aşırılık yanlısı gruplardan çektiklerini kısa tarihlerinde hiçbir şeyden çekmemiş olsa gerekir. Videoların engellenmesi değil yayılması odaklı bir vizyonla yola çıkan bu uygulamalar şiddeti teşvik eden videolar nedeniyle devletlerin güvenlik birimlerinden gelen uyarılarla da birlikte videoların yayımının durdurulmasını da politikasına katmak zorunda kalacaktır. Google, dünya çapında, her bir dakikada toplam 100 saatlik bir videonun YouTube'a yüklendiğini açıklamıştır. YouTube ne kadar ihtar alırsa alsın videoları ve kanalları kapatmadan önce incelemek zorundadır. Bu da bu sosyal medya platformuna daha çok kişi istihdamı ve daha uzun saatler çalışmak anlamına gelmektedir. *"Google, günün her saati bir inceleme ekibine sahip olduğunu ve "hızlı" davrandığını söylüyor, ancak bu günler, saatler veya dakikalar anlamına geliyor. Bu süre zarfında da mesaj hedef kitlesine ulaşıyor. Aynı zamanda içerikleri haberleştiren haber kanalları da videoların yeniden dolaşıma girmesini sağladıkları için süreç daha da karmaşıklaşıyor."* (Arthur, 2014)

Diğer platformlara nazaran YouTube kuruluşundan bu yana kaç radikal cihatçı kanalı kapattığını ne kadar videoyu kaldırdığını açıklamamıştır. Tez boyunca bu sorunun yanıtına dair YouTube'a sorular yöneltememe rağmen şu ana kadar bu sorularıma yanıt alamadım. Basına yansıyan rakamlarda net değil. 2017 Ağustos'unda New York Times'ta yer alan haberde şu ifadeler yer almaktadır:

"Aşırılık yanlısı propagandayı platformundan arındırma çabasıyla YouTube, Suriye'deki vahşetleri belgelemek için kullanılabilecek binlerce videoyu yanlışlıkla sildi"

ve gelecekteki savaş suçları kovuşturmalarını, gözlemcileri ve hak savunucularını potansiyel olarak tehlikeye attı.

Suriye'deki çatışma başladığında, bağımsız medya yoktu ve Suriyeliler çatışma haberlerini yayınlamak için YouTube'u kullandı. Airwars, Londra'da bulunan ve uluslararası hava saldırılarını ve siviller üzerindeki etkilerini izleyen bir kuruluş. Airwars direktörü Chris Woods, arşivin silinmesiyle ilgili, "Gözlerimizin önünde kaybolan, bu korkunç savaşın tarihi." dedi.

YouTube şirket kurallarını potansiyel olarak ihlal eden içeriği otomatik olarak işaretlemek ve kaldırmak için yeni bir teknolojiyi uygulamaya koyduktan sonra uygulamadan çok sayıda kanal ve içerik silindi. Bazı videolar, içerik oluşturucuları YouTube'u uyardıktan sonra eski durumuna getirildi.

Şirket daha önce uygunsuz malzemeyi bildirmek için kullanıcılarına güveniyordu. Gelen ihbarları çalışanlar değerlendiriyordu. Yeni sistemde silinecek videoları bir algoritma değerlendiriyor. YouTube sözcüsü, çoğu içerik kaldırılmadan önce hala insan incelemesine tabi tutuluyor dese de, otomatik kaldırmalar da yaşanıyor.

Sistem, özellikle İslam Devleti ve sempatizanları gibi aşırılık yanlısı gruplar tarafından yayınlanan videoları tanımlamak için tasarlandı. Ancak kaldırılan videolar her zaman IŞİD'in üretimi ve propagandası değildi. İnsan hakları soruşturmaları için çalışan Benetech başkan yardımcısı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin teknoloji danışma grubunun yönetim kurulu üyesi olan Keith Hiatt, "Muhtemelen yalnızca Suriye'de çalışan 200 kadar sivil toplum örgütü var. Bazıları hayatlarını tehlikeye attı, bazıları ise acımasızlıkları belgelemek ve insan hakları ihlallerini belgelemek için hayatlarını verdi." Bu içerikler YouTube yüklenmişti ancak kaldırıldı.

2014'ten bu yana Suriye çatışmasını belgeleyen 6 binden fazla video, YouTube Suriye'de düzinelerce muhabiri olan aktivist bir medya grubu Qasioun Haber Ajansı'nın kanalını kapattığında geçici olarak kaldırıldı. Her dakika YouTube'a 400 saatlik video yüklendiğini hatırlatan şirketten bir sözcü, yeni filtreleme teknolojisinin zamanla gelişeceğini söyledi." (Browne, 2017)

IŞİD 2016'da, içlerinde İngiliz olduğu sanılan bir çocuğun da olduğu, beş erkek çocuğunun, Suriye'de rehinleri öldürürken ki video ve resimlerini servis eder. Çocukların 10 ila 13 yaşlarında olduğu görülmektedir.

“Videoda çocuklar, ellerinde silahlarla, Kürt savaşçılar oldukları belirtilen ve dizlerinin üstüne çöken tutsakları öldürürken görülüyor. Çocukların üzerinde askeri kamuflaj desenli formalar ve başlarında siyah bereler var. Tutsakların üzerinde de turuncu renkli üniformalar var.” (BBCTürkçe, 2016) Bu gibi haberlerle IŞİD sosyal medyada eski gücünü yakalamaya çalışmaktadır ancak artık hem medya hem de sosyal medya hesaplarının daha sorumlu davrandığı görülmektedir.

Bir yandan bölgedeki savaşı kaybederek hızla geri çekilen ve darmadağın olan IŞİD diğer yanda sosyal medyada tasfiye süreci, IŞİD'in tükenişi gibi okunabilmektedir. Ne var ki bu durum 'küresel cihat' fikrinin sona erdiği anlamına gelmemektedir. *“80'li yılların sonunda ortaya çıkan bu ekol, çeşitli ilerleme ve gerileme dönemleri yaşamakla birlikte, dünyanın pek çok yerindeki pek çok örgütlenmeyle ve eylemle 30 yılı aşkın bir süreyi geride bıraktı ve kendi duygu dünyasını, anlatısını, mitolojisini yaratmayı başardı. 30 yılı aşkın bir süreçte biçimlenen bu mitolojinin, farklı yer ya da zamanlarda yeni aktörlerle kendini tekrar var etme potansiyeli varlığını sürdürüyor. (Nitekim, gözler genel olarak Irak ve Suriye'ye çevrilmiş olsa da, Asya'dan Afrika'ya, IŞİD lideri Ebu Bekir Bağdadi'ye bağlılıklarını bildiren örgütler varlıklarını ve eylemlerini sürdürüyor.)”* (Top, 2017)

4.3.2. Twitter'da Radikal Cihatist Gruplar

IŞİD'in geçtiğimiz dönemde en aktif olarak yer aldığı platformlardan biri Twitter oldu. Temmuz 2006'da kullanıma açılan Twitter, kullanıcıların ilk yıllarda 140 sonra 280 karakter ile sınırlandırılmış mesajlar paylaşmasını sağlayan bir sosyal ağ. 350 milyona yakın aktif kullanıcıya sahip. Tespitler Twitter'da bir dakikada ortalama olarak 98 bin tweet atıldığını ortaya koyar.

Bu yüksek trafik ve cihatistlerin yoğun kullanımına sahip platform IŞİD'in yine özellikle 2013 ve 2015 arası dönemde en yoğun kullandığı alandı. Dolayısıyla

ardından gelen konuya ilişkin araştırmalarda da araştırmacılar radikal cihazçıların bu platformu nasıl kullandığını çeşitli yollarla ele aldı. IşİD vb. örgütlerin Twitter'ı nasıl kullandığı yönündeki araştırmalar bu alanda yapılan araştırmalar içinde en geniş diyebiliriz. Türkiye'de yine bu alana dair araştırmalar son derece kısıtlıyken incelemeleri yoğunluklu olarak gelişmiş ülkelerin ortaya çıkardığını hatırlatmakta fayda var. Öyle ki uluslararası bu incelemeler olmasa radikalizmle mücadele kapsamında bu hesapların kapatılması sonrası konuya dair araştırma yapma şansımız olamayacaktı.

Önce 2015'te Twitter'ın bu hesaplarla mücadeleyi yoğunlaştırmasına kadar yürütölen propaganda ve örgütlenme çalışmalarına bakalım.

“Sosyal medya, cihazçıların Suriye ve Irak'taki ve ötesindeki operasyonel stratejisinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Twitter, diğer sosyal medya platformları üzerinden iletişimi sağlamak için kullanılmıştır.” (Klausen, 2015)

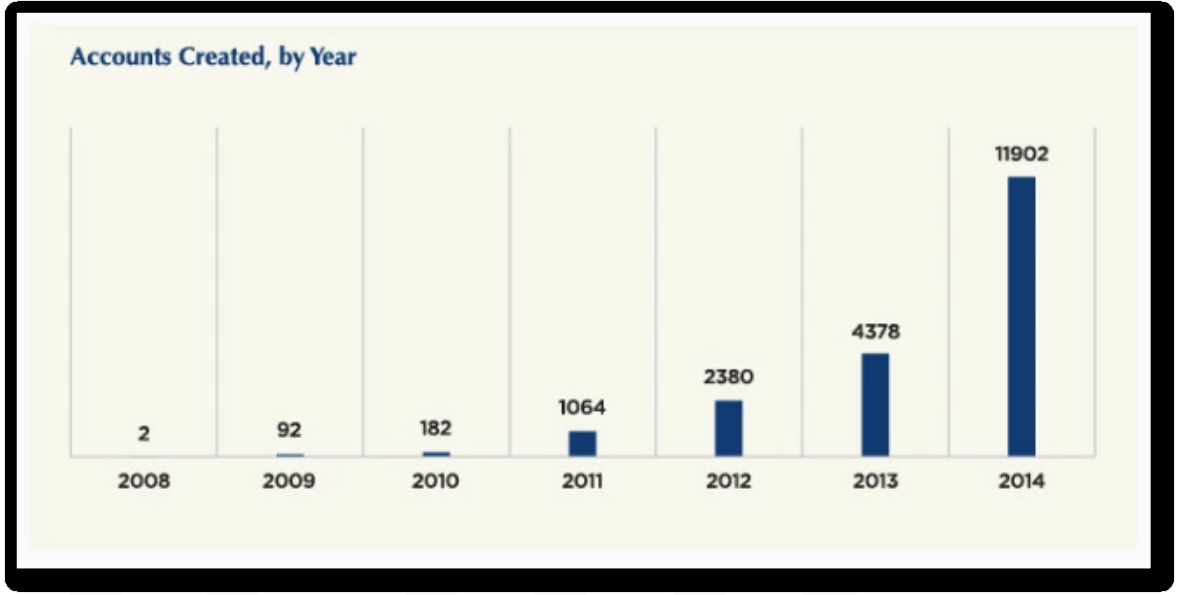
Brookings Enstitü radikalizmin dijital medyayı nasıl kullandığını en yakından merceğe alan kurumlardan bir tanesidir. 2015 yılında yayınlanan bir raporla Twitter'da IşİD'i destekleyen hesapları yakından gözlemiştir.

Araştırmada 20 bin IşİD destekli Twitter hesabı analiz edilmiştir. Twitter'da IşİD destekçilerinin demografik bir görüntüsü çıkarılmıştır. Gelişmiş ve yenilikçi bir metodoloji kullanan yazarlar, içerik üretenlerin konumlarını, tercih ettikleri dilleri ve bu hesapların izleyicilerinin sayısını ve türünü veri analizleriyle ortaya koymaktadırlar.

Anahtar bulgular arasında:

- *Eylöl-Aralık 2014 arasında, hepsi aynı anda aktif olmasa da, IşİD destekçileri tarafından en az 46 bin Twitter hesabının kullanıldığını tahmin ediyor.⁹ Bu sayı 2013'te 4 bin 378.*

⁹ Bu sayı Radikal cihazçıları destekleyen tüm hesapları kapsamayıp açıktan propaganda yapan grubu kapsar. Diğeriyile birleştirildiğinde Twitter'daki hesapların rakamının 90 bini bulduğu belirtilir. Bu hesapların hepsi aynı anda çalıştırılmaz bazıları kapanmalara karşı yedekte bekletilirler.

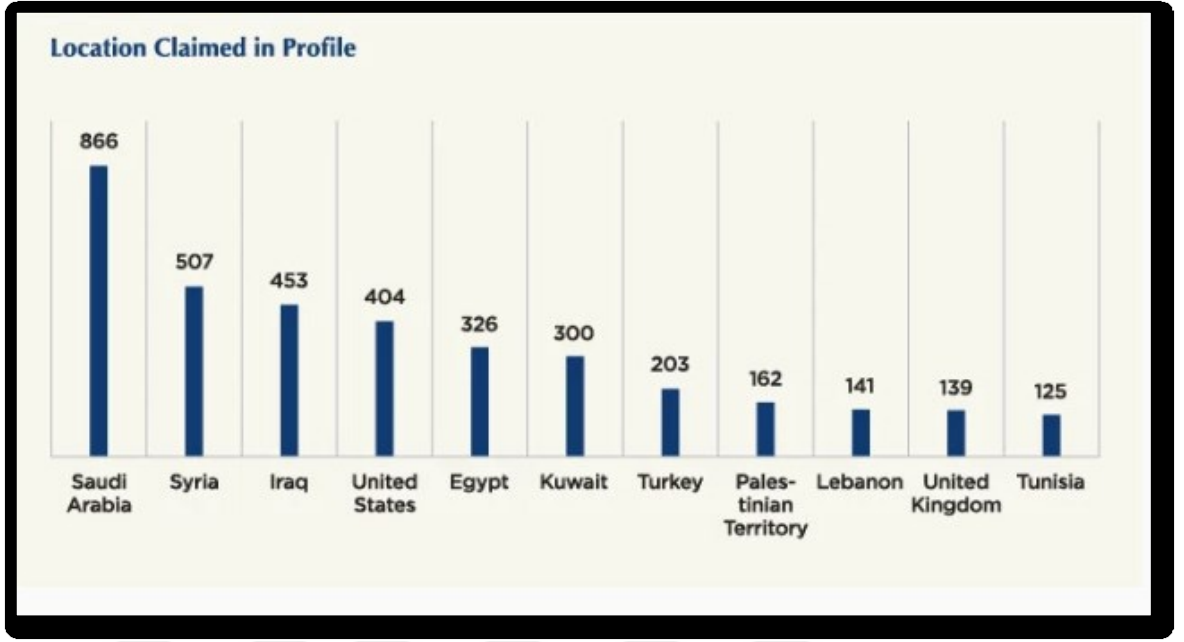

Şekil 2: IŞİD’i Destekleyen Twitter Hesapları (Yıllara Göre 2008-2014)

Kaynak: (Morgan, 2015)

- *Tipik IŞİD destekçileri, örgütün Suriye ve Irak'taki bölgelerinin yanı sıra IŞİD'in karşı olduğu bölgelerde de bulunuyordu. Yüzlerce IŞİD destekleyici hesap, konum, meta verilerinin gömülü olduğu tweetler gönderdi.¹⁰ Gönderilerde Suudi Arabistan ilk sırada yer alıyordu. Suriye ve Irak'ın ardından ABD geliyordu. Türkiye'de bu cihatçı hesaplardan atılan tweetlerde 7. sıradaydı.*

¹⁰ Bu rakam bot ve spam gönderiler hariç tutularak derlenen rakamlardır.

Şekil 3: IŞİD’i Destekleyen Twitter Hesapları (Bölgelere Göre Rakamlar)

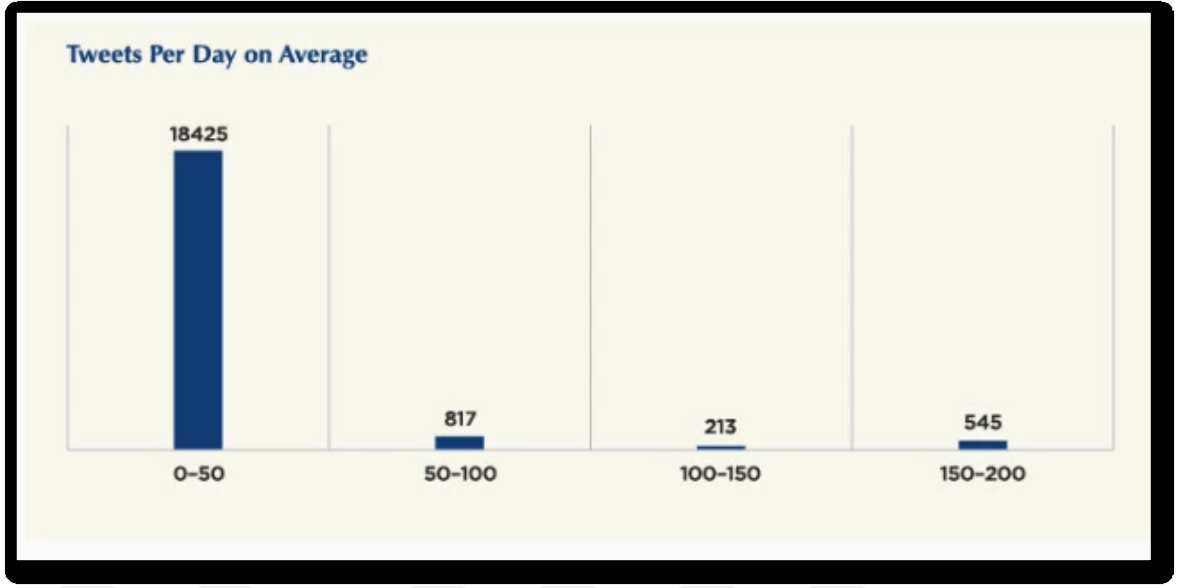
Kaynak: (Morgan, 2015)

- “Her beş IŞİD destekçisinden yaklaşık bir tanesi Twitter kullanırken İngilizce’yi ana dili olarak seçti. Dörtte üçü Arapça kullandı. İki dilin de birlikte kullanıldığı çok sayıda hesap da vardı.

- IŞİD’in desteklediği hesaplar sıradan bir Twitter kullanıcısından oldukça yüksek takipçilere sahipti, her birinin ortalama 1.000 takipçisi vardı. IŞİD’i destekleyen hesaplar da diğer sıradan kullanıcılardan çok daha etkindi.

- Eylül ve Aralık 2014 arasında en az 1.000 IŞİD destekleyici hesap Twitter tarafından askıya alındı. En sık paylaşım yapan ve en çok takip edenlerin askıya alınma olasılığı daha yüksekti.

- IŞİD’in sosyal medya başarısının büyük bir kısmı, 500 ila 2 bin hesap arasında olan, nispeten küçük ama hiperaktif kullanıcı kümesine bağlanabilir. Onlar büyük etki yaratan paylaşımları üreten grubu oluşturur.” (Morgan, 2015)

Şekil 4: IŞİD’i Destekleyen Twitter Hesapları (Günlük Ortalama Paylaşım Rakamları)

Kaynak: (Morgan, 2015)

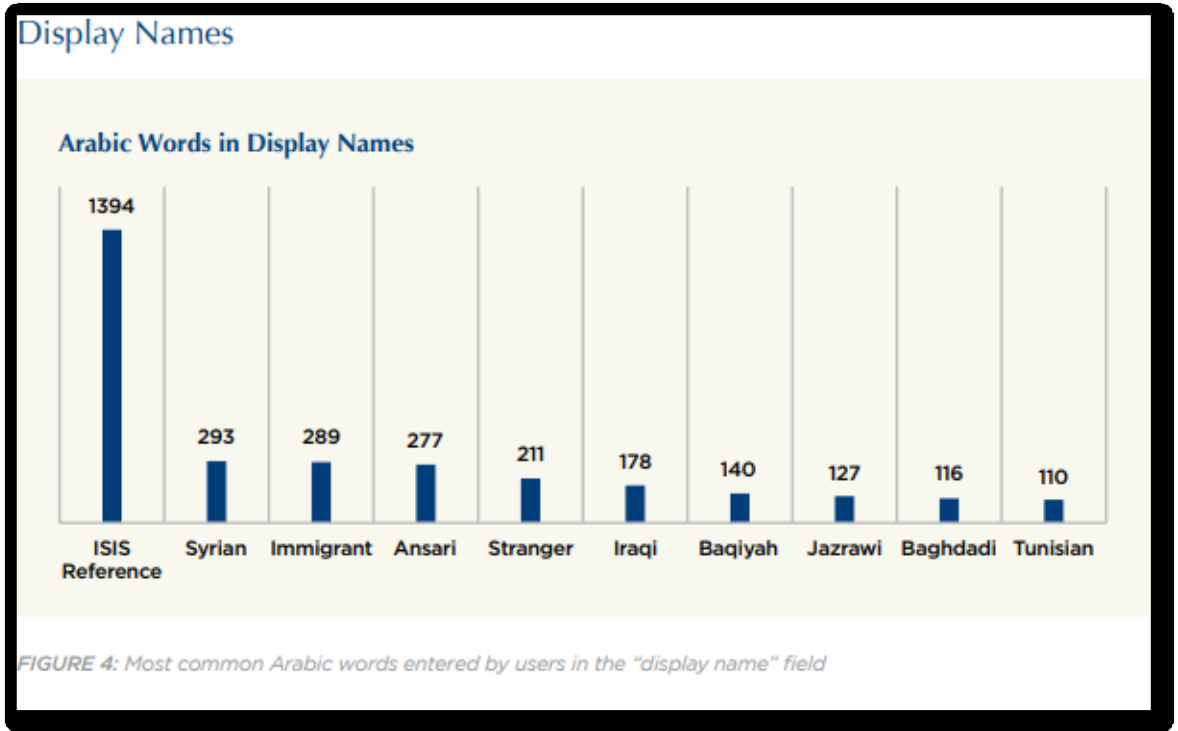
Eylül 2014'te Morgan, Berger ve Jonathon'ın bu araştırması devam ederken, Twitter çok sayıda IŞİD hesabını askıya almaya başlayacaktır. Bu da çalışmanın derinleşmesini engellemektedir. Hesap askıya almanın, IŞİD faaliyetlerinin sosyal medyadaki erişimini ve kapsamını sınırlama konusunda somut etkileri olacaktır. Tüm hesapların kapanmaması eleştiri çekerken araştırmacılar örgütleri çevrimiçi izolasyona tabi bırakmamak için bu yaklaşımı olumlamaktadırlar.

Her ne kadar bu konuyla ilgili tartışmalar ABD hükümetinin fikir özgürlüğüne müdahalesi ve ihlali olarak yorumlansa da, gerçekte sosyal medya şirketleri şu anda askıya almaların nasıl uygulandığına dair hiçbir açıklama yapmadan çalışmalarına devam etmektedirler.

Çok çeşitli isimler almalarına rağmen, profil adlarının seçimindeki bazı eğilimler tespit edilmiştir.

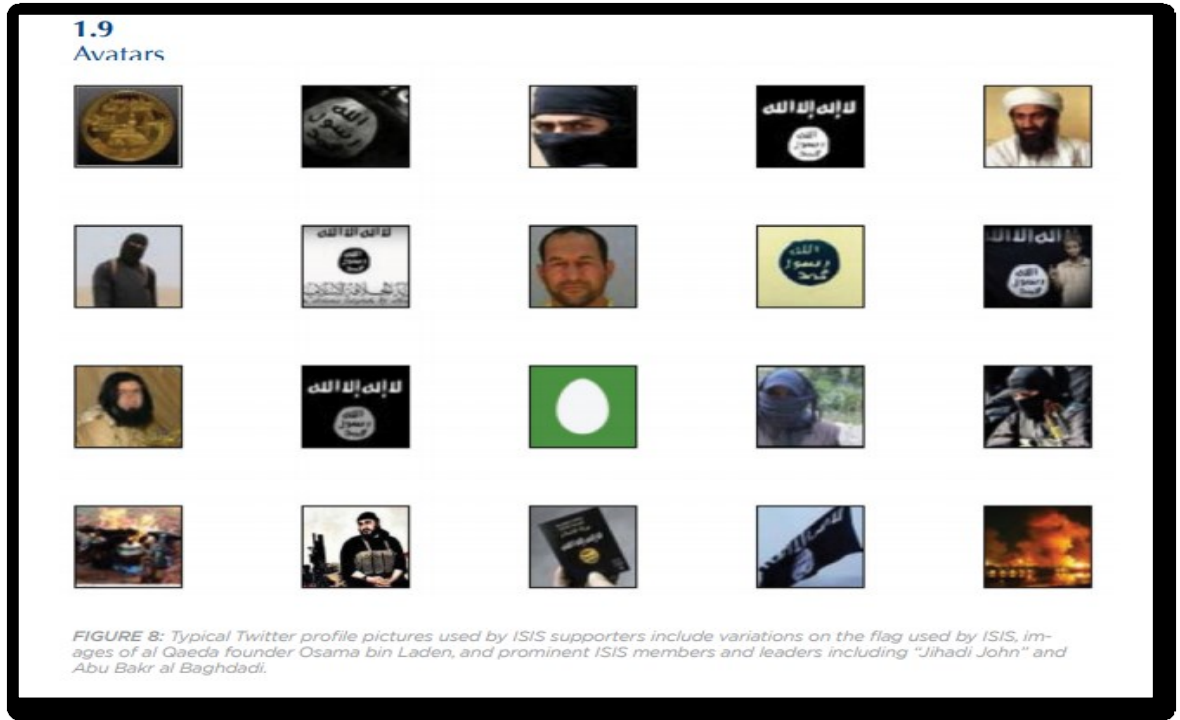
En güçlü eğilim, İslam Devleti ve ona refere eden isimler olmaktadır. Suriye ve oraya vurgu yapan isimler, ‘Baqiyah’ (bir IŞİD sloganı) gibi terimleri kullanarak tanımlamayı içermektedir. Ve elbette halifelığe referanslar vardır. Bu terimler ezici bir

şekilde, görünen adlarda kullanılan neredeyse tüm sözcüklerden çok daha sık karşılaşılan terimler olmaktadır.

Şekil 5: IŞİD Hesapları (Kullanıcıların 'Display Name'e Girdiği En Yaygın Arapça Kelimeler)

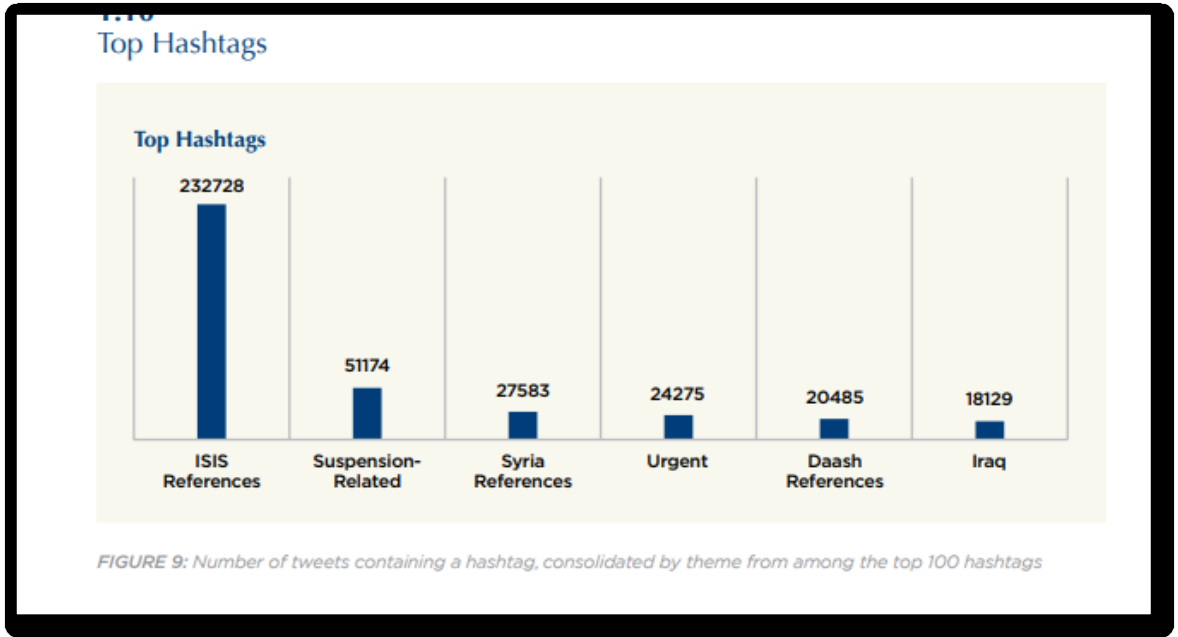
Profil fotoğraflarında bir standart görünmektedir. IŞİD bayrağı ve liderlerinin resimleri kullanılmaktadır.

Şekil 6: IŞİD’i Destekleyen Twitter Hesapları (Yaygın Profil Fotoğrafları)

Kaynak: (Morgan, 2015)

Örgütün bu hesaplarda kullandığı hashtag olarak adlandırılan etiketlerde de öne çıkan olgular şunlar olacaktır: IŞİD, İslam Devleti vb., askıya alınan hesaplar, Suriye hakkında paylaşımlar, Acil kelimesi.

Şekil 7: Hashtag İçeren Tweet Rakamları (İlk 100 Hashtag Arasında İçeriğe Göre Sınıflandırılmıştır)

Kaynak: (Morgan, 2015)

Araştırma, hesapların takipçilerinin büyük oranda sempatzanlar olduğunu belirtirken yüzde 30 oranında meraklılar ve ilgililer olduğunu savunmaktadır. Araştırma ayrıca IŞİD sosyal ağlarında takipçiler arasında çok az sayıda gazeteci ve akademik araştırmacı bulunduğunu paylaşmaktadır.

Aktif olan hesaplar arasında (2014 için) El Nusra ve Ahrar el Şam de dahil olmak üzere Suriye'deki diğer cihatçı hiziplerin destekçileri tarafından kontrol edilen hesaplar olduğu görülmektedir. Rapora göre, El Kaide de çevrimiçi cihatçı aktivistler arasında yer almaktadır.

“Hesaplar çoğu zaman organik ve kendiliğinden olmayan bir gürültüyü aynı anda yayıyor. Bazı kullanıcılar, IŞİD sosyal medya stratejistleri tarafından yayınlanan ve IŞİD ile tamamen ilgili olmayan çok sayıda hesabı takip etmelerini söyleyen yönergeler kullanıyor. Bunun hesap askıya almayla da ilgili bir mücadele olduğu düşünülüyor.” (Morgan, 2015)

Amerikalı araştırmacılar da aylar süren ağ izlemeler sonucunda IŞİD ve benzeri örgütlerin sosyal medya kullanımının kendiliğinden olmadığına işaret etmektedirler.

Ocak-Mart 2014 arasında Suriye'de olduğu bilinen, popüler 59 Batı kökenli savaşçının Twitter hesaplarını izleyen ve bilgi toplayan Jytte Klausen planlı bir organizmaya işaret etmektedir. Sosyal ağ analiziyle, Batı Suriye savaşçıları ve isyan bölgesindeki terörist örgütlere ait ana hesapları, yasaklı İngiliz örgütü Al Muhajiroun ve özellikle Londra merkezli vaiz Anjem Choudary ile ilişkili Avrupa merkezli örgütsel hesapların oynadığı kontrol rolüne dikkat çekmektedir.

‘Suriye ve Irak'taki cihatçı isyancılar, en belirgin *‘Facebook, Instagram, WhatsApp, PalTalk, kik, viper, Ask.fm, JustPaste.it ve Tumblr’* gibi sosyal medya uygulamalarını ve dosya paylaşım platformlarını kullanıyor’ diyen Klausen, TOR gibi şifreleme yazılımlarının da yerel bilgileri gizlemek için gazetecilerle iletişimde kullanıldığını belirtmektedir.

Tüm bu uygulamalar içinde Twitter’ın neden öne çıktığını şöyle açıklamaktadır: *“Şartlar Twitter’ı en popüler uygulama haline getiriyor. Cep telefonlarına uyumu ve ucuzluğu tweetler, resimler veya metinler içerebilmesi, diğer platformlara bağlantılar gömülebilmesi ve gelen bir tweetin kolayca bir adres listesindeki herkese iletilebilmesi, İnternet olmadığı zamanlarda da kullanılabilmesi bunu sağlar.”* (Klausen, 2015)

Klausen’in ağ analizine göre: Arka plan web sitesi yöneticileri, cephe savaşçılarının heyecanlı yayınlarını önce YouTube’a yüklüyorlar sonra Twitter’da paylaşarak geniş kitlelere yayıyorlardı. Bu arka plan yürütücüler genellikle eş ve genç kadın destekçiler olagelmektedir. Rakka’dan mı yoksa Nice’den mi çalıştıkları çok fark etmemektedir. Telefon ve İnternet erişimi savaş bölgelerinde daha kötü olduğundan, isyancılar mesajlarını yaymak için savaş bölgesi dışındaki dağıtıcılara güveniyor olabilirler.

Gazeteciler, *‘alimler’* ve militanların Twitter’da onlarla iletişim kurduğu ve onları takip ettiği görülmektedir. Geleneksel medya (TV, gazeteler ve radyo) rutin

olarak isyanın ilerleyişı hakkında etkin bir bilgi kaynağı olarak Twitter'dan alıntı yapmaktadırlar

Klausen, bu kullanımın cep telefonlarını kullanmaya alışkın bir neslin kendiliğinden bir etkinliği olarak görülmesini ‘*otantiklik illüzyonu*’ olarak yorumlamaktadır.

Cihatistlerin kendi yayıncılıklarının, görüntülerinin ve bilgilerinin çevrimiçi akışının genel olarak sanıldığından daha sıkı bir şekilde yönetildiği tespit edilmiştir. Savaşçıların iletişiminin kısıtlandığına ve yalnızca güvenilir militanların yüksek hacimli sosyal medya faaliyetlerini sürdürdüğüne dair kanıtlar mevcuttur. Birkaç militan, Facebook profillerini zorunlu olarak güncellemektedir ve Twitter’ı savaş alanından beslemektedir ama daha pek çoğu sahada hiç iletişim kurmamaktadır.

“Yeni katılanlar, eğitim kamplarına vardıklarında cep telefonlarını teslim eder. Aktarılanlara göre, aile üyeleri ile izinsiz temasa geçilmesi cezalandırılır. Açıkça, yeni ve yabancı savaşçılar tarafından yapılan denetlenmeyen iletişim, istemeden kanun uygulayıcı ve rakip savaşçıların yararlanabileceği bilgileri ifşa edebilir. Dolayısıyla bizim çalışma hipotezimiz, sosyal medyayı kullanarak kendiliğinden yayılım akışı gibi görünen şeyin aslında kontrollü iletişim olduğudur.” (Klausen, 2015)

Klasusen çok boyutlu bu araştırmada şu tespite de yer vermektedir: Terörizm literatüründe, Gabriel Weimann’ın ‘*terör tiyatrosu*’ olarak tanımladığı haritaya odaklanma, teröristlerin interneti başkalarının kullandığı nedenlerle de kullandığı savını gölgelemektedir; Onlar İnterneti, organizasyon ve planlama, din değiştirme ve inananları eğitmek için kullanmaktadırlar. Ve aslında, teröristlerin çevrimiçi iletişiminin çoğunun, zararsız görünme noktasında sıradan olduğunu savunulmaktadır.

Araştırmaya göre; Twitter artık birden fazla savaş alanında faaliyet gösteren terörist gruplar ve onların savaş bölgesi dışındaki taktik destek gruplarıyla birleştirerek coğrafi kısıtlamaları ortadan kaldırmaktadır.

Yani araştırmacı tam anlamıyla merkezsiz de olmayan bir dağınıklığa işaret etmektedir. Merkezilik örgütün yapısından, dağınıklık Twitter'ın yapısından kaynaklanmaktadır ancak akış bu ikilemin içinde bir uyum yaratmaktadır.

Geleneksel dönemde ürettikleri mesajı çeşitli yollarla ana akım medyaya bırakan cihatistler burada Twitter ağlarına bırakırlar. Sosyal medya dinamiği temelden değiştirmektedir. Teröristlerin ana akım medyaya bağımlılığını ortadan kaldırarak ana akım medyayı cihatçıların yönettiği sosyal medyaya bağımlı hale getirerek ilişkiyi tersine çevirmiştir.

2014 baharında işler çığırından çıkmaya başlayacaktır. IŞİD politikasının bir parçası olarak korku yaymak işini akıl almaz noktalara taşıyacaktır. Sosyal medya ve özellikle Twitter bir vahşet sergileme alanına dönüşmektedir.

“Cihatçılar Irak'taki savaştan paylaşımlar yapıyorlardı. Çeşitli ülkelerden savaşçılar Instagram ve Twitter'da kesik başlar, çarmıha gerilmiş insanlar, öyle ki bu görüntülerin içinde çocuklar bile vardı. Bunları yapan cihatçılar sosyal medyada sergilerken çok eğlendiklerini de ifade ediyorlardı. Batıdaki yaşlılarına “banliyölerde sürünmeyi bırakıp cihata katılın. Bu Call of Duty oynamaktan daha iyi” diyorlardı.” (Klausen, 2015)

#WorldCup ve benzeri günün ilgi çeken etiketleri de eklenen paylaşımlar yapılmaktadır; *“Bu bizim topumuz... Üzerinde gerçek deri var.”* yazar. IŞİD'in medya kanadı Al Furkan'a göre Twitter, mesajlarını hızlı bir şekilde iletebilmelerini ve bu anlatıyı binlerce takipçinin retweetiyle güçlendirmelerini sağlamaktadır. Twitter bu nedenle IŞİD'in Suriye'de olmasının nasıl bir şey olduğunu tweetleyen savaşçıların canlı güncellemeleri ile bir megafon görevi görmektedir. Sonuçta, IŞİD'in amacı, kalpleri ve zihinleri kazanmak ve gençlerin ilgisini çeken organizasyonları sürdürmektir. Twitter, küresel odağı sürdürmeye araç olmuştur.

R. Katz Twitter'da IŞİD'i takip ettiği çalışmasında şunları ifade etmektedir: *“Genel ve yerel sayfalara ek olarak, IŞİD yaklaşık 30 diğer çevrimiçi medya grubu tarafından desteklenmektedir. Örneğin, 32 bin takipçisi olan el-Battar Medya Grubu, IŞİD yayınlarını çevirerek ve bağımsız olarak içerik üreterek, Twitter kullanıcılarını*

IŞİD'i desteklemek için sürekli harekete geçirmeye çalışır.” Katz, IŞİD’in Bir Milyar Müslüman kampanyasının 13 Haziran 2014'te başlatılmasından sonra dört gün içinde 22 binden fazla gönderi yayınladığını tespit edecektir. Bazı hashtagler artık 30.000 tweetin üzerindedir. Twitter, IŞİD hesaplarının çoğunu aktif olarak askıya alırken, IŞİD çevrimiçi bir varlığa sahip olmaya devam etmektedir ve bu çalışmaların gösterdiği gibi, insanları korkutmak ve radikalleştirmek için kullanılmaktadır.

İmran Awan'ın araştırmasındaysa (Awan, 2017), IŞİD sosyal medya ağının %90 erkekler, % 10 kadınlar olduğu belirtilir ve paylaşımların çoğunlukla Birleşik Krallıktan yapılmakla birlikte; Avustralya; Pakistan; Endonezya; Mısır; Almanya; Kanada; Suudi Arabistan, Türkiye ve Libya'dan da katılımın yoğun olduğu belirtilmektedir.

İmran Awan bu ağa katılanlarının mesajlarını veri analizleriyle inceleyerek yedi tipolojiye ayırmaktadır; Siber Çeteler, Yalnızlar, Fanatikler, Heyecan Arayanlar, Moral Crusaders¹¹, Narsistler ve Kimlik Arayanlar. Bu tipoloji, sosyal medyada IŞİD'in etrafında halkaları oluşturmaktadır. Bazı durumlarda bu kişilerin bir adrenalin arayışı içinde oldukları ve heyecan aradıkları anlaşılmaktadır. Bunlar, farklı amaç ve görüşleri olan farklı insan kümeleridir.

¹¹ Her zaman bir durumu 'doğru' yapmaya çalışan ve sonunda sadece bir piskopatlaşan kişi. (Urban Dictionary)

Table 1 Offender behaviour characteristics

Type	Characteristics	Cases on Twitter	Cases on Facebook	Total No of Cases
Cyber Mobs	Using social media platforms to create a mob mentality and urging others to fight for the Isis goal. This is done through group posts, videos and comments of hate directing groups of Muslim's to fight. Often personified through retweets, likes and views of specific Isis propaganda materials.	78	55	133
Loners	Often done through individual posts and comments. This individual is someone who is attracted to the Isis campaign but clearly is exposed to individual grievances and has a lone mentality.	51	65	116
Fantacists	Someone using social media platforms to fantasise over the Isis movement. In particular, these individuals have blurred the lines between reality and fiction and are making direct plea's to fight for Isis.	45	94	139
Thrill Seekers	People who are promoting Isis propaganda through videos and posts and forums. Indeed, some of these individuals claim to be directly using the Internet for online extremist purposes. These individuals are describing the sense of adrenaline rush they are receiving by watching and partaking in fighting on the battlefield whether online or offline.	85	98	183
Moral Crusaders	These individuals are talking about the moral duty to fight. Many of these individuals are also constructing arguments based on ideology and theology as a means to promise people external rewards.	140	95	235
Narcissists	These people are using political, foreign policy and individual grievances as a means to whip up a climate of revenge seeking and wanting to fight for the Isis mission and goals.	166	104	270
Identity Seekers	Mostly this is users who appear to be seeking some form of identity. Primarily people searching for some form of masculinity and therefore the Isis recruitment drive appeals to them. This applies to males and females.	87	101	188

Şekil 8: IŞİD Sosyal Medya Hesapları (Suçlu Davranış Karakteristikleri)**Kaynak:** (Awan, 2017)

Yine bu kümelerin oluşturduğu içerikler, araştırmalara göre, ayda 2 milyon izlenmeye ulaşmaktadır. “Suriye'deki durum hızla gelişiyor ve istihbarat ve güvenlik birimleri önlem almaya devam ediyor. Tutuklamalar ve kovuşturmalar Türkiye vb. ülkelerde yoğun yaşandı. Bunlar aynı zamanda sosyal medyanın gücünü anlamaya da yardımcı oldu. Bu, çevrimiçi aşırılık yanlısı anlatı, özellikle önemlidir ve varlığı, fundamentalist düşüncelerin yerleştirildiği, yeniden dağıtıldığı, yayıldığı ve güçlendirildiği bir yankı odası olarak işlev görebilir.” (Awan, 2017)

Diğer yankısı Batı’da şiddetli bir biçimde sürmektedir. James W. Foley'in idam edilmesi Amerikan halkını kışkırtmıştır ve Amerika Birleşik Devletleri'ni çatışmaya sokacaktır. Şiddet fotoğrafları, çağdaş terörist taktiklerde sosyal medyanın oynadığı rolü vurgulamaktadır. Bununla hem hükümetler, hem sosyal medya şirketleri hem de bölgesel unsurlar mücadele etmeliydiler.

“İç savaştan önce, Suriye telekomünikasyon sistemi, bölgedeki en fakir ülkeler arasındaydı. Nüfusun sadece beşte birinin İnternete erişimi olduğu tahmin ediliyor. Kasım 2012'de Suriye hükümeti İnternet ve cep telefonu iletişim kartellerini kontrol altına aldı. 2014 yılında, çok yaygın İnternet kesintiler yaşadı. Irak, IŞİD'in kuzeydeki birçok şehri ele geçirmesinin ve “İslam Devleti” ilan edilmesinin ardından Haziran ayında İnternetin kapatılmasını emretti. Facebook, YouTube ve Twitter ve diğer uygulamalara erişimin engellenmesi için de özel önlemler vardı. İnternetin zayıf erişimiyle ilgili şikayetler cihatçı sosyal medyada ortaya çıktı ancak genel olarak cihatçıların İnternet erişimindeki engellerin üstesinden gelebildikleri görülüyor. İsyancılar kendi uydu bağlantı ağlarını sağlayabildi. Bunlar devlet ağlarının devre dışı bırakıldığı alanlarda, sıcak noktalarda, geçici açılır pencere ağları oluşturarak kullanılıyordu. İslam Devleti, Rakka ve diğer kalelerindeki elektrik ve iletişim altyapılarını güvenceye almak için hızlı hareket etti. Elektrik, kullanılabilir telefonlar ve aktif uydu şebekeleri için de bir önkoşuldur.” (Klausen, 2015, s. 3)

Klausen ve ekibi, üç aylık bir süre boyunca, 2014 Ocak-Mart arasında, Suriye'de olduğu bilinen 59 Batılı savaşçının Twitter hesaplarından bilgi toplar. Bu hesaplardan 3 aylık sürede toplamda 154 bin 119 tweet paylaşmıştır (ortalama 2.612). Ortalama olarak, her hesap 85 resim ve 91 video yayınlamaktadır.

Aynı araştırmaya göre; Hesap sahiplerinin ulusal kökenlerinin, genellikle Twitter yayınlarında kullanılan baskın diller olduğu tespit edilmiştir (örneğin, İngilizce ya da Hollandaca). Hesap sahiplerinin ulusal kökenini belirlemek genellikle zor olmaktadır ve sadece 27 hesap için bu yapabilmektedir (yüzde 44). Bunların yarıdan fazlası Fransa ve Birleşik Krallık olarak ortaya çıkmaktadır. Hesaplar gezicidirler.

Klausen ve ekinin araştırmasına göre; Örneğin önce Danimarka'dan tweetlerken sonra Suriye'de bulunan kullanıcılar görülmektedir. Bir kartopu yöntemi kullanarak, orijinal hesaba sahip bir takipçi ağından yola çıkan araştırmacılar tüm ağı kapsayan daha büyük bir veri kümesi oluşturmaktadırlar. Yaklaşık 29 bin Twitter hesabından oluşan daha büyük veri kümesi, ağdaki 59 başlangıç hesabını izleyen veya takip eden tüm hesapları içermektedir. Bu hesaplar içinde baskın ve kısmen pasif

hesaplar vardır. Bir hesap her gün birçok kez iletişim kurmaktadır ve bazıları hesaplarını her beş ila 10 dakikada bir güncellemektedir (Klausen, 2015).

Aynı araştırmanın tespitlerine göre; genel olarak mesajlar hızlı iletişim kurmak için kullanılmaktadır ve sadece metin tweetleri toplamın % 93'ünü oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte, turistik enstantaneleri içeren korkunç kareler bulunmaktadır. Kopmuş kafaların resimleri ve infazlarla dolup taşan arka planda, arkadaşlarla takıldığını yazan savaşçılar çok soğukkanlı görünmektedir. Twitter'da aktif olan Batı yabancı savaşçıların yüzde 70'inden fazlası, orijinal içerik yayınlamak yerine diğer bireylerin içeriğini retweetlerler. İçeriği doktrin veya dini öğretiyle ilgili olsa bile, genellikle tweetlenirken ana dillerini kullanmaktadırlar.

Klausen'in araştırması, 59 başlangıç hesabına ait tüm yayınların yüzde 85'inde anadil kullanıldığını tespit etmiştir. Arapça tweetler yüzde 9,4 oranında yer almaktadır. Araştırmacılar Twitter kullanan her dört Batı menşeli yabancı savaşçının yaklaşık üçünün şiddetli bir cihat için misyoner olarak önemli etkisi olduğunu belirtmektedir. (Klausen, 2015, s. 7).

Bu tip çalışmalarda hesap sahiplerinin kimliğini belirlemenin zorlukları belirtilmektedir. Klausen'in araştırmasında hesapların bir kısmı şahıslara ait, ancak en az iki kuruluş adına yönetildikleri tespit edilmiştir. Savaş bölgesinden bildirilen her beş tweetten dördü cihatçı dogmalara atıfta bulunmaktadır. (Klausen, 2015, s. 7).

Araştırmacılar, Twitter kullanımlarını, cihatçıların Web 1.0 ortamında çevrimiçi forumları kullanma biçimleriyle karşılaştırmaktadır. Her iki ortamda da cihat inanç sisteminin doğru anlaşılmasındaki çaba ve eğitimin öncelikli temalar olduğunu düşünmektedirler. *'Mesajlaşmadaki süreklilik, teknoloji çarpıcı biçimde değişse bile devam eder.'* (Klausen, 2015, s. 8) Tespitine yer verilir.

Twitter paylaşımlarında içerik kategorileri:

“• *Dini öğretiler: Fetvalara, tavsiyeler vardır. 'Alimler', tanınmış dini şahsiyetler, Usame bin Ladin veya diğer önde gelen cihatçılara veya kutsal yazılardan alıntılara referanslar içerir.*

• *Muharebe Raporları: Ölülerinin resimleri, savaş resimleri veya tartışmaları, Suriye’deki veya Suriye ile ilgili olayların paylaşılması. Savaş bölgelerindeki faaliyetleri bildiren fotoğraflar.*

• *Kişilerarası İletişim: Düzenli konuşma, hesap sahibi ile Twitter zincirindeki diğer katılımcılar arasında iletişim.*

• *Turizm: Örneğin, akşam yemeğinde ne yediklerini bildirme veya turist benzeri resimler içeren yazılar (savaşla ilgili olmayan), cihatçıların günlük yaşamıyla ilgili konuları kapsar.*

• *Batıya Yönelik Tehditler: Batı ülkelerine yönelik özel ve doğrudan tehditler.”*
(Klausen, 2015)

Tweeing the Jihad		
Table 3		
Primary content of Twitter postings		
Twitter usage	# of tweets	% of total
Religious Instruction	217	38.54
Reporting from Battle	227	40.32
Interpersonal Communication	101	17.94
Threats against the West	3	0.53
Basic Tourism	15	2.66
Total	563	100.00

N = 563 tweets from 59 accounts. Eighty-three percent reliability between coders.

Şekil 9: IŞİD’i Destekleyen Twitter Hesapları (Öncelikli Twitter Paylaşım İçerikleri)

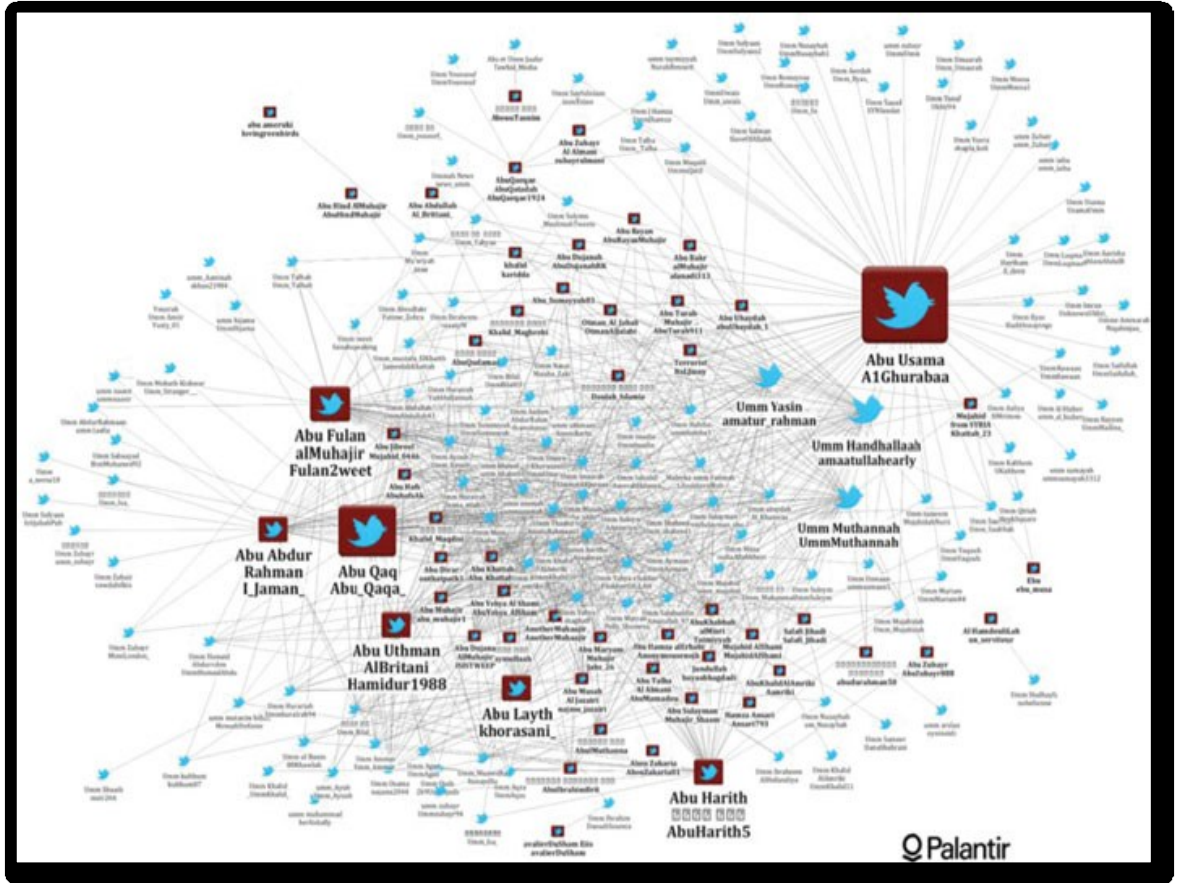
Kaynak: (Klausen, 2015)

Araştırmacılara ilginç gelen savaşçı grupların her şekilde sosyal medyayı kullanabilme yetenekleri olmaktadır. Tespitlere göre; kısıtlama dönemlerinde iletişim oranları düşse de onlar belli bir istikrarda ağ içinde eylemlerine devam edebilmektedirler.

Cihatçı medya, Afganistan’ın komünist Afgan hükümeti ve Sovyetler Birliği’ne karşı savaşan İslamcılara yardım etmek için Afganistan’a gelen mücahitlerin

günlerinden bugüne oldukça değişmişti. Ancak, çekirdek mesaj aynı kaldı. Abdullah Azzam'ın sözleri ve gücü yerinde olan tüm Müslümanların cihat etmeleri gerektiği düşüncesi, Müslümanların dış güçler tarafından baskı altına alındığı yerlerde çağdaş cihatçılık için temel teşkil eder.

“Çatışma bölgesi dışında kalan ve kadınlara ait hesaplar öne çıkıyordu. Bu geniş ağın çarpıcı bir özelliği idi. Kadınların bir kısmının Rakka'da ya da Suriye'de isyancılar tarafından tutulan diğer yerlerde ve muhtemelen Irak'ta olduğu bilinmektedir.” (Klausen, 2015, s. 9)

Şekil 10: Twit bulut ağları

Kaynak: (Klausen, 2015)

Aynı araştırmada, bu kadın kimlikli görünen hesaplara dair cinsiyetler tam olarak tespit edilemese de kendini kadın olarak sunan hesaplar daha çok Fransa ve Belçika'da tespit edilmiştir.

“Twitter, yeni üyeler kazanmak ve propaganda için ve ayrıca aşırılık yanlısı ulus ötesi bir topluluk oluşturmak için kullanılır. Aynı zamanda uzak ve yerel düşmanlara yönelik bir psikolojik savaş aracıdır (Kürtler, rakip isyancı savaşçılar ve rejim güçleri). Twitter ayrıca trafiği diğer sosyal medya platformlarına yönlendirmek için de kullanılır. Farklı mikroblog katmanları yerelleştirilmiş içerikler üretilir.” (Klausen, 2015, s. 12)

Sosyal medya, sahte güç imajlarını kolayca yükselmesine yataklık eden önemli bir mecradır. *“Sosyal medyanın saldırgan bir psikolojik savaş stratejisine dönüştürülmesi, IŞİD’in terör stratejisinin özel bir yeniliğidir. Orta Doğu genelinde, akıllı telefonlar güvenilir haberler edinmek için en yaygın kullanılan araç haline gelmiştir. Bu bağlamda, IŞİD’in Twitter yayını, Halep ve Deir Hafer’de yapılan idamlar ve çarmıha gerilmeleri, sosyal medyayı saldırgan psikolojik savaş ve savaş taktikleri aracına dönüştürdü.”* (Klausen, 2015, s. 12)

“IŞİD liderleri, sosyal medyanın iki ucu keskin bir kılıç olduğunu kabul ediyor gibi görünüyor. Grup, üst kadrolar arasındaki elektronik iletişimi en aza indirerek ve elden kumanda ve kontrol mesajları iletmek için kuryeler kullanarak liderliğinin kimliğini ve yerini korumaya çalışıyor. Sosyal medya propaganda için ayrılmış durumda.” (Farwell, 2015, s. 52)

2014 - 2015’te yapılan bu araştırmalar ardından Amerikalı üç araştırmacı ‘Kenneth Joseph, Matthew C. Benigni, Kathleen M. Carley’, Çevrimiçi aşırılıkçılık ve onu sürdüren topluluklar: IŞİD’i destekleyen topluluğu Twitter’da tespit etmek üzerine bir araştırma yaptı. 2017’deki araştırmada şu tespitlere yer verildi:

“IŞİD, sosyal medyayı desteğini ve motivasyonunu devam ettirmek için ve kampanyasının temel unsurlarından biri olarak kullanmaya devam ediyor.

Twitter’da, IŞİD’in basit retweet propagandasını yapan, örgüte bağlı olmayan sempatizanlardan yararlanma becerisi var. Aynı zamanda hem yeni üye hem de “yalnız kurt” saldırılarını motive etmedeki başarısında Twitter birincil mekanizma olarak tanımlandı.” (Matthew, 2017, s. 5)

Dijital öncesi merkezi iletişim stratejisinin dijital dönem sonrası nasıl dönüştüğüne en iyi örneklerden biri @ShamiWitness Twitter hesabıydı. Hindistan'da bir şirket yöneticisi tarafından yönetilen bu hesap 17 bin takipçiye sahipti. Hesap hakkında bilgiler yine BBC'ye şöyle yansıtılacaktı:

“İŞİD sempatizanı @ShamiWitness hesabı aslında örgütün sosyal medya operasyonlarının ne kadar merkezileşmekten uzak olduğunu gösteriyordu. Örgütün İnternetteki destekçilerinden yalnızca biri olan @ShamiWitness, doğrudan İŞİD'e bağlı çalışmıyordu. Ancak o ve diğerleri, örgütün mesajlarını farklı dillerde İnternet üzerinden yayıyordu. Channel 4 News kanalı tarafından kimliği açıklanan @ShamiWitness'in arkasında, Asya'nın Silikon Vadisi olarak da anılan Bangalore'daki bir şirketin yöneticisinin olduğu öğrenildi. Shami Witness, İngilizce konuşan cihatçı toplulukta oldukça tanınan bir hesaba sahipti. Özellikle de İŞİD'in çok dilden yayın yapan organı el-Hayat Medya, ustaca kendisinin propagandasını yapıyordu.” (BBC T. , 2014)

“King's College London'a bağlı ‘Uluslararası Radikalleşme Çalışmaları Merkezi'nin 2014'te yayınladığı bir rapora göre, @ShamiWitness'in en çok cihatçı propaganda yapan hesap olduğu ifade edilmektedir.” (Wood, 2014, s. 6). Hesabın Suriye'deki cihatçılarca takip edildiği belirtilmiştir. *“İŞİD sempatizanı kişi ve medya gruplarının Twitter hesapları düzenli olarak kapatılırken birçoğunun Twitter'da varlığını sürdürmek için izlediği bir dizi taktik bulunmaktadır. Devamlı isimlerini, fotoğraflarını değiştirmektedirler. Yoğun mücadeleye rağmen, örgüt mesajını hedef kitlelerine ulaştırmayı başarabilmişlerdir. BBC editörleri bunu; İŞİD'in sosyal medyadaki merkezi olmayan gücünün becerikliliğine ve kolay uyum sağlayabilme yeteneği ve esnekliğine bağlamaktadır.”* (BBCTürkçe, 2013)

Amerikalı üç araştırmacı ‘Matthew C. Benigni, Kenneth Joseph, Kathleen M. Carley’in araştırmasındaki diğer önemli tespitler şöyle özetlenebilir: İŞİD'i destekleyici topluluklar içinde, savaşçılar, propagandacılar, üye alım koordinatörleri, ‘din alimleri’ ve örgüte bağlı olmayan sempatizanlar dahil çeşitli aktör türleri gözlemlenmektedir. Bu kullanıcılar arasındaki etkileşim, İŞİD'in sürdürdüğü benzersiz iletişim politikasına bir fikir sunmaktadır.

Etkili bir sosyal medya kampanyasıyla IŞİD güçlü, küresel bir silahlanma çağrısı yapmaktadır. Youtube'da, Twitter'da ve bir dizi sosyal medya platformunda, etnik açıdan farklılara sahip bir cihat grubu, Batı'da yaşayan cihatçılara da seslenmektedir, örgüt savaş çağrılarına cevap verenlere cenneti vaat etmektedir.

Bu strateji başlangıçta, yabancı savaşçıları Suriye ve Kuzey Irak'ta IŞİD kampanyalarına katılmaya motive etmek için kullanılmıştır ancak çevrimiçi radikalleşme zamanla grupların Batı'da ademi merkezîyetçi saldırılara yönelmesinin kritik bir bileşeni gibi görünmektedir.

Çevrimiçi aşırılıkçılık, grup desteğinin savunuculuğu veya herhangi bir görüş ve eğilimin 'kuyruğuna takılmak' olarak tanımlanabilmektedir. Her ne kadar IŞİD'in çevrimiçi pazarlama kampanyası tarafından benimsenen yöntemler uç olsa ve aşırılıklar içerse de, kampanyaya küresel erişim, operasyonel olarak önemli miktarda çevrimiçi ve çevrimdışı destek sağlamaktadır. (Matthew, 2017, s. 9)

"Ocak 2015'te, Amerika Birleşik Devletleri istihbarat kaynakları IŞİD'in Irak ve Suriye'de 9.000 ila 18.000 savaşçıya sahip olduğunu tahmin etmektedir." (Matthew, 2017, s. 9)

Aynı araştırma tespitleri arasında: IŞİD'in sahadaki savaşçılarının çoğunluğunun Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan olduğu bilgisinin yanı sıra, şaşırtıcı sayıda savaşçının Batı dünyasından cihata geldiği tespiti de yer almaktadır. Yine araştırmaya göre; IŞİD'in sosyal medya mesajları küresel erişime sahip ve hatta Kanada, Fransa, ABD ve İngiltere'de 'yalnız kurt' saldırılarını bile motive etmektedir.

Şöyle ki, IŞİD'in çevrimiçi topluluğunun tüm üyeleri aynı düzeydeki çevrimiçi aşırılıkçılık göstermemektedir. Bazıları propagandayı sadece retweetleyen ya da yeniden yayınlayan örgüte bağlı olmayan sempatizanlardır. IŞİD'in benzeri görülmemiş çevrimiçi başarısını açıklayan paradigmatik bir kaymayı temsil ederler. Çoğu durumda, bu bağlı olmayan kullanıcıların etkinliği, çoğu kişiye saldırıya da, açıkça yasaları veya "Twitter Kurallarını" ihlal etmemektedir.

Ancak, bu büyük ‘pasif destekçiler’ gövdesi, Twitter'da çoğalan IŞİD ile ilgili içeriğin hacmine katkıda bulunmaktadır ve IŞİD sosyal medya kampanyasının hayati bir bileşeni gibi görünmektedir. Bu pasif sempatizanların bazıları örgütlenme hedefleri haline gelmektedir. IŞİD, potansiyel acemilere odaklanarak sohbeti daha güvenli çevrimiçi platformlara taşımaktadır.

Dolayısıyla Twitter, örgütlenmenin son değil ilk halkası olur. Görüşmelerin hepsi sona ermemekle beraber göstergelere göre, örgütlenme modellerinin Twitter'da başladığı anlaşılmaktadır. (Matthew, 2017, s. 10). Örgütlü olmayıp bu ağlarda potansiyel ilgili olanların sayısı 46 bin ila 70 bin gibi izlenmiştir. Bununla birlikte, aktivistler ve araştırmacılar tarafından tutulan mevcut veri kümeleri arasındaki nispeten küçük kesişme, grubun aslında daha büyük olabileceğini göstermektedir. (Matthew, 2017, s. 10).

Üçlünün araştırmasına göre; IŞİD’in popülerliği arttıkça ona karşı sosyal ağlardaki direnç de artmaktadır; Bu nedenle, IŞİD ve genel olarak aşırılık yanlısı gruplar, tespit edilmemek için gizli olma eğilimindedir. Twitter artık grupla ilişkili kullanıcı hesaplarını sistematik olarak tespit etmekte ve askıya almaktadır.

“Aslında, Twitter, IŞİD’in siteyi kullanımını nötralize etmek için sistematik bir kampanya başlattı ve 2016 yılının Mart ayında, altı aylık ilk dönemde 125 binin üzerinde IŞİD’in destekleyici hesabının askıya alındığını açıkladı. Ayrıca, Anonim Troll Kulübü gibi aktivist gruplar, IŞİD üye ve sempatizanlarını Twitter'da tanımlamak ve ortaya çıkarmak için belirli hesapları yönettiler. Bu, IŞİD’in sosyal medya platformlarını kullanımını sınırlama girişimleri, IŞİD’in Twitter’daki ağını anonim ve esnek hale getirmek için sistematik girişimlerde bulunmaya başladığı avcı-av benzeri bir sistemle sonuçlandı.” (Benigni, 2017, s.12)

Aynı araştırmaya göre; sosyal medya, cihatçıların Suriye ve Irak'taki ve ötesindeki operasyonel stratejisinde önemli bir rol oynamaktadır. Tespitlere göre; özellikle Twitter, diğer sosyal medya platformları üzerinden iletişimi sağlamak için kullanılmıştır. Twitter'daki isyan akışları, kendi cep telefonlarını yayın için kullanmaya alışkın bir neslin kendiliğinden bir aktivitesi olarak görülüp yanılsama yaratabilmektedir

ancak erişim ve içerik ne ölçüde kontrol edilirdir? Üç ay boyunca, Ocak-Mart 2014 arasında Suriye'de olduğu bilinen 59 Batı kökenli savaşçının Twitter hesaplarından toplanan bilgiler bu sorulara yanıt bulmak için incelenmiştir.

Bir kartopu yöntemi kullanılarak, 59 başlangıç hesabı araştırma için ele alınmıştır. Ağdaki en popüler hesaplarla ilgili verileri toplamak için kullanılan yöntem, Batı Suriye merkezli savaşçılarda Twitter kullanıcıları hakkında toplanan verilere ilişkin sosyal ağ analizi, isyan bölgesindeki ve bölgedeki terör örgütlerine ait besleyici hesapların ve yasaklı İngiliz örgütü ile ilgili Avrupa merkezli örgütsel hesapların oynadığı kontrol rolüne işaret etmektedir. Üç araştırmacının bulguları; Muhajiroun ve özellikle Londra merkezli vaiz Anjem Choudary'nin bu noktada öne çıktığını tespit edecektir. (Matthew, 2017, s.15)

“Mesajımızı kitlelere ulaştırmalıyız, cihat hareketine dayatılan medya kuşatmasını kırmak, İnternet'i kullanarak bu başarılabilir.” (Matthew, 2017, s.13). Eyman el Zevahiri'nin bu açıklamasının üzerinden 19 yıl sonra bugün 'online cihatizm' ifadesi yerleştiyse bunda Twitter'ın güçlü bir etkisi vardır. Twitter eylemlerin planlandığı, harekete geçirildiği yer olmaktan ziyade örgüt ve sempatizanlarının arenasına dönüşmüştür. 140 karakterli yapı, derinliksiz ve ajitatif cihatistler için oldukça uygun bir yapı arz etmektedir.

Araştırma örneklerinde ortaya çıkan mesajlar birbirinin tekrarı gibidir ancak ilgi çekmeye ve mesaja yapılan yorumlarla çoğalmaya devam etmektedirler. Buna karşın 2014 -2015'te pek çok eylemde aktif olarak kullanıldıkları medyada yüzlerce haberlere yansımaktadır.

Örgüt bu mecraları çeşitli taktiklerini duyururken de kullanmaktaydı. *“Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), örgüt safında savaşmak isteyen Batılılar için bir kılavuz hazırladı. İnternet üzerinden paylaşılan 50 sayfalık kılavuzda, 'müstakbel militanlara' gelirken nelere dikkat etmeleri ve hangi yolları kullanmaları gerektiği tarif ediliyor.”* (Sputniknews, 2015).

“İslam Devleti'ne Hicret-2015' adlı 50 sayfalık İngilizce kılavuzun kapağında Şanlıurfa Havaalanı, Akçakale Sınır Kapısı ve Rakka'nın işaretli olduğu bir harita yer

alıyor: 2012-2014'te Suriye'nin Babüsselam (Öncüpınar) veya Baas el Havva (Cilvegözü) sınır kapılarından geçmeden önce bir arkadaşla buluşup dini olmayan bir görüntüyle Suriye sınırına ulaşıldı. Türk sınır muhafızları vize verirdi. Sonrasında kişi sınır kapısı yakınındaki sığınmacı kampındaki kişilerle buluşurdu. Güncel yöntemdeyse (2014/2015) 'hicret' edenlerin çoğu Türkiye'ye ulaşp bir otele gidiyor ve Twitter'la iletişime geçiyor. Kontakları Suriye'den geliyor ve otelde buluşuyor. Güvenlik için sınır geçişi öncesi buluşma büyük önem taşıyor. Şanlıurfa'ya gidiliyor. Tel Abyad (Akçakale) sınırında kapı bulunmuyor. Ancak sınır boyunca asker bulunabiliyor. Sınırı geçmeden önce etrafta kimsenin olmadığından emin olunuyor ve Suriye'ye doğru olabildiğince hızla koşuluyor. Sınır geçilince bir otomobile biniliyor ve Rakka'ya gidiliyor." (Sputniknews, 2015).

Sputnik News'te yer alan bu incelemeye göre: Bu zaman zarfında, İngiltere'den 50 - 60 arası oldukça genç kadınların Türkiye'yi kullanarak, Suriye'ye varıp, IŞİD'e katıldığı ön görülüyor. Lise yaşlarındaki Yusra Hüseyin'in, üniversiteli Aksa Mahmud'un ve ikiz olan Selma ile Zehra Halane'nin medyaya yansıyan hikayeleri, İngiltere'de Müslüman kadınların radikalleşme gerçekğini tartışmaya açar.

Aynı habere göre; Batıdan savaş bölgesine geçen ve özellikle Suriye'ye varan kadınlar, ABD, Hollanda, Avusturya, Fransa, Kanada, İsveç ve Norveç gibi Batılı ülkelerden kadınlarla buluşmaktadırlar.

Yusra Hüseyin'in Suriye'ye ulaşp ulaşmadığı kesin olarak öğrenilmez ama istihbarat birimleri bu yönde görüştedir. Diğerler kadınların hikayeleri ise 'Twitter, tumblr, LinkedIn ve ask.fm' gibi sosyal medya platformlarından doğrudan takip edilmektedir.

Bu sıra dışı göçte sosyal medya tesirinin güçlü olduğu düşünülmektedir. İslami yaşam biçimini ve cihatta olmayı idealize eden ve IŞİD propagandası içinde olan internet araçları genç kadınlara Suriye'ye gitme konusunda yardım ve destek sunmakta, siteler ve sayfalar adeta bir kılavuz işlevi görmektedir. Oraya vardıktan sonra da bu 'online cihatın' yeni aktörleri olarak boy gösterdikleri görülmektedir. "Suriye'den gelen fotoğraflarda kalaşnikof taşıyan, üzerlerinde bombalı intihar ceketleri bulunan ve

ellerinde kesik bir başla poz veren kadınlar görüüyor. Ama aynı zamanda yemek yaparken, ev işleriyle uğraşırken, birbirlerine kahveye oturmaya giden, annelik yapan kadınların görüntüleri de var.

Ev kadınlığını kalaşnikofla buluşturan bu toplumsal manzara, gözlemcilerin aklını karıştırıyor. Ümmül Baraa adıyla bilinen Malezyalı kadın doktor geçen Ocak ayında attığı Twitter mesajında "Boynumda steteskop, omzumda kalaşnikof, en büyük hayalim şehit olmak." diyordu." (Brown, 2014)

Bu saf savaş romantizmi uzun sürmeyecektir. Bölgede savaş ağırlaşp radikal cihatçıların vahşeti örgütte dökümler başlayacaktır. Tersine göç harekete geçmek ister ancak alan kısıtlıdır çünkü örgütten ayrılmak, katılmak kadar kolay olmayacaktır. Bu noktada geri dönmek isteyip dönemeyenlerin çılgılığı yine sosyal medyadan duyuluncaya kadar Twitter çok sayıda hesabı kapatacaktır. (Arthur, 2014)

İŞİD, Twitter CEO'su olarak çalışan Jack Dorsey'i ve diğer görevlilerini hesap kapatmalar üzerine ölüm tehditleriyle korkutmaya çalıştı. *Justpaste.it*'e Arapça olarak yüklenen tehdit mesajında "Size en başından beri bunun sizin savaşınız olmadığını söyledik ama hesaplarımızı kapamaya devam ettiniz. Biz her seferinde geri döndük ama aslanlarımız gelip nefesinizi aldığında siz hayata geri dönemeyeceksiniz" (HaberTürk, 2015) ifadeleri bulunmaktaydı.

Bu mesaj hedef tahtasında bulunan Jack Dorsey fotoğrafıyla siteye yüklenecektir. Mesajda fotoğrafla uyumlu bir biçimde "Jack Dorsey ve Twitter çalışanları, artık aranızda sızmış Halife destekçilerinin hedefindesiniz" denilmektedir. (HaberTürk, 2015).

Şekil 11: IŞİD’in Jack Dorsey Ve Çalışanlarını Tehdit Eden Mesajı

Kaynak: (HaberTürk, 2015).

“2015’in son yarısından itibaren rüzgar tersten esmeye başlamıştır. Büyük sosyal medya firmaları cihatçı propagandayla mücadele yöntemlerini geliştirmiştir. 2015 ortasından 2016 Şubat’ına kadarki süreçte 125 bin cihatçı hesap Twitter’dan silinmiştir. Bunu Ocak-Ağustos 2016 arası yapılan çalışmada tespit edilen 235 bin hesabın silinmesi izlemiştir. Hesap/içerik silme gibi önlemlere ek olarak, hükümetler siber alana dair yeni hukuki önlemler almış; sosyal medya firmaları ile aşırıcı (ekstremist) online içerikle mücadelede uzmanlaşmış örgütler işbirliği içinde hareket etmiştir.” (Hüseyin, 2017)

Bu çalışmalar neticesinde cihatçı örgütlerin dijital ortamdaki varlıklarına büyük ölçüde zarar verilmiştir. “Aralık 2016’da Twitter, Facebook, Microsoft ve Youtube bir araya gelerek terörist içeriklerle mücadele konusunda bilgi paylaşımında bulunmuştur. Bu zirvede yenilikçi mücadele araçlarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Twitter da 2017’nin ilk yarısında 300 bine yakın terör bağlantılı hesabı askıya aldığını açıkladı.” (Hüseyin, 2017)

2016'ya gelindiğinde örgütün dijital dünyada ayak izleri günden güne silinmekteydi.

“Cihatçı örgütlerin faydalandığı sosyal medya imkanları, 2016'dan itibaren bu örgütlerin dezavantajına çalışmaya başlamıştır. Büyük veri analiz yöntemlerinin sağladığı kolaylık ve dijital parmak izi gibi spesifik araçlar cihatçı hesapları çok çabuk fark edebilmektedir. Ayrıca, her ne kadar sahte isimler kullanılsa da sosyal medyada anonim kalabilmek zordur. Bu durum da özellikle Batı'daki cihatçıların güvenliğini tehdit etmektedir. Üstelik sosyal medyada üretilen kontrol edilemeyecek ölçüde veri, firmaların belirli durumlarda bu verileri hükü metlerle paylaşıyor oluşu ve yazışmaların şifrelenmemesi istihbarat örgütlerinin eline koz vermektedir. Cihatçı hesapların sosyal medyadaki varlığı önemli ölçüde kısıtlanmış olsa da bu mecralardan bütünüyle kovulduğu söylenemez. Cihatçı örgütler yeni stratejilerle sosyal medyaya dönmekte; bunun için de Telegram'ı kullanmaktadır.” (Akbaş, 2017)

4.3.3. Telegram'da Radikal Cihatçı Gruplar

Telegram, çoklu platform desteği sunan anlık mesajlaşma servisleridir. Rus programcısı Pavel Durov tarafından geliştirilmiştir. Ağustos 2013'ten beri kullanılmaktadır. Kullanıcılar birbirleriyle metin mesajı, fotoğraf, video, ses kaydı ve dosya paylaşımı yapabilmektedirler. Telegram'ın kanallar özelliği tek taraflı paylaşımlara izin verirken gruplar özelliği etkileşimli mesajlaşmaya açıktır. Bu veriler uçtan uca şifreleme yöntemiyle transfer olmaktadır. Telegram, hiçbir 3. şahıs veya hükümetle veri paylaşmadığını açıklamaktadır.

Duvar internet haber sitesinden İbrahim Akbaş Telegram'ı, 'Online cihatın yeni adresi' olarak ele alır ve bir mesajlaşma uygulaması Telegram'ın bulut tabanlı sistemiyle kullanıcıların pek çok farklı cihazdan mesajlarına ulaşabilmesinin avantajına dikkat çeker. Mesajlar hem kriptolu hem de kendi kendini yok edebilme özelliğine sahiptir.

İnternet ortamında ve sosyal medya platformlarında hükümetlerin ve güvenlik birimlerinin takibine günden güne daha yoğun maruz kalan cihatçı yapılar mesaj ve

paylaşımlarını uçtan uca korumalı bu uygulamaya taşır ve takibi daha zor bir alanda iletişimini sürdürmeye devam eder. Takibi zorlaştığı gibi iletişim alanı da daha kısıtlanmıştır. (Akbaş, 2017).

“ABD İç Güvenlik Bakanlığı’nın eski danışmanı Fran Townsend’e göre terör örgütleri, yeni güvenlik önlemlerince köşeye sıkıştıkça farklı yollar buluyor. WhatsApp, Telegram gibi şifreli hizmetler ve Google Drive gibi dosya paylaşım platformları, örgütlerin yeni adresleri. Townsend, geçen ay New York’taki saldırıyı düzenleyen Seyfullah Saipov’un da Amerikalı yetkilileri atlatmak için Telegram uygulamasını kullandığına dikkat çekti. Washington’da bir panelde konuşan Fran Townsend, “Bu adam Telegram’da IŞİD’in sohbet odalarında idi. Onları aradı ve buldu. Şifreli bu uygulama sayesinde onlarla irtibata geçti” dedi. ABD’li yetkililer Saipov’un telefonunda terör bağlantılı 4 bin fotoğraf bulunduğunu açıkladı. Saldırgan telefonundan 90 kadar IŞİD videosu izlemişti ve araçlı saldırının nasıl düzenleneceğini anlatan talimatlar da telefonundaydı.” (Hüseyin, 2017)

IŞİD, medya kanallarıyla sürdürdüğü mücadeleyi sahadaki savaştan bağımsız görmemektedir ve video hazırlarken ya da örgüte dijital içerik üretirken hayatını kaybedenleri 'medya şehitleri' olarak yüceltmektedir. *“Birçok örgüt gibi IŞİD sosyal medyayı, interneti propaganda yayınları ve örgüte üye toplamak için kullanıyor. Twitter’ın IŞİD hesaplarını kapatmasıyla örgüt, duyurularını 2015 yılı Eylül ayında şifreli mesajlaşma uygulaması Telegram aracılığıyla yapmaya başladı.” (Smith, 2017)*

“Telegram’ın sağladığı gizlilik sayesinde cihatçı örgütler eylemlerini koordine edip yönetebilmektedir. Bu sayede yüzlerce mesajlaşma kanalı kullanılarak günde ortalama 30 bin mesaj atılmaktadır.” (Akbaş, 2017)

Dijital olarak takibi zorlaşan radikal cihatçıların takibini Telegram’da daha çok gazeteciler yapmıştır. Sızma yöntemiyle cihatçı grup ya da kanallara giren gazeteciler dijital güvenlik kalkanlarını kırarak bu ağları gözlemlene şansı bulmaktadır. Özellikle BBC World servisi ve Monitoring analiz sayfası konuyu yakından takip etmektedir.

2015’ten itibaren örgütlerin ve özellikle IŞİD’in bu platformda varlığı görülmektedir ve kullanımın yine diğer platformlarda olduğu gibi belli bir örgütlülük

çerçevesinde ve profesyonelce işlediği görülmektedir. Telegram uygulamasının izin verdiği iki yöntem, gruplar ve kanallar, aktif olarak propaganda yapmaya bu mecrada devam etmektedir. “İŞİD’in Telgram’da en bilinen ilk eylemi Londra’da düzenlenen ve beş kişinin öldüğü saldırıyı üstlenmesiydi. İŞİD’in haber ajansı olarak tanımladığı Amaq, Telegram’da yayımladığı mesajda: Londra’da dünkü saldırıları İŞİD savaşçıları arasındaki bir güvenlik birimi düzenledi. İfadeleri yeraldı.” (Smith, 2017)

“İŞİD’e bağlı olan Telegram kanalları ağı, resmi İŞİD propagandası için birkaç gün boyunca çok sayıda yeni açılan Telegram grubunu ilan etti. Telegram’da hem Arapça hem de İngilizce dillerinde çok sayıda kanal ve grup işleten Nashir Haber Ajansı, 12 Kasım - 1 Aralık 2018 tarihleri arasında ‘Nashir Haber Ajansı’ markası adı altında Arapça Telgram gruplarına yeni katılım bağlantıları paylaştı. Bazı İngilizce / Fransızca dil gruplarının da reklamı yapıldı. Bu iki hafta boyunca yoğun bir çalışma yapıldığı görülüyor.” (Bay, 2018)

Şekil 12: İŞİD’in Nashir adlı ajansının logosu.

Bu yoğun çalışma elbette ki gözlerden kaçmayacaktır. “Telegram’daki faaliyetlerinin ortaya çıkması ve resmi hesapların askıya alınmasıyla, İŞİD 2016 yılı Ağustos ayında yer altına indi. Ama örgüt, resmi açıklamaları tekrar yayınlayan ayrı kanallar da kurmuştu. Bu kanallar İŞİD’in merkez medya operasyonlarında üretilen içerikleri eş zamanlı olarak yayınlıyor. İŞİD’in resmi haber ajansı olarak tanımladığı Amaq da bu kanallar arasında.” (Smith, 2017)

Örgütün birden fazla yeni grup oluşturup bunu gözler kendisine dönmeden paylaşmasının nedenini tahmin etmek zor olmayacaktır. Daha önce YouTube, Twitter

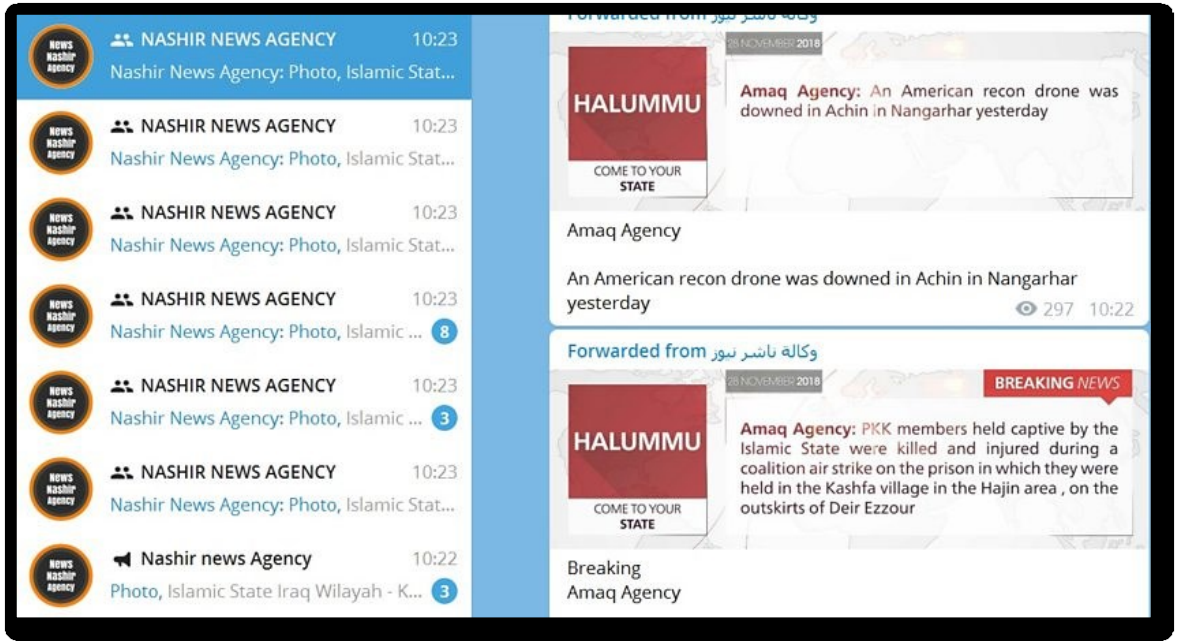
vb. platformlardan gelen hesap kapatma deneyimleri nedeniyle, Telegram tarafından kaldırılabilir grupların ve kanalların yerini hızla alabilecek yedek gruplarının oluşturulduğu görülmektedir.

Telegram'daki gruplar normalde üyeler arasındaki sohbetler için kullanılmaktadır, ancak gruba sızan gazetecilerin aktardıklarına göre örgüt uygulamanın etkileşimli özelliğini devre dışı bırakarak uygulamayı bir haber ajansı gibi kullanmaktadır. IŞİD'in Telegram gruplarını kullanımı, tek yönlü bir kamu yayın tesisi niteliği taşımaktadır. *“IŞİD, 2017 yılının ortasında Telegram’da kanallarının yanı sıra, grup işlevini de kullanmaya başladığında, aynı anda birden fazla grup oluşturuldu. 2017 sonuna kadar 600’ün üzerinde hesaptan, esneklik mekanizmasıyla aynı içeriği yayınlayan 600’den fazla ayna hesaba (grup ve kanal) sahipti.”* (Bay, 2018)

BBC’den Smith Loure’un tespitlerine göre; IŞİD’in kitle iletişimden sorumlu savaşçıları da, bir kullanıcı ya da bir hesap oluşturup takipçi toplamakta ardından bu kanalları IŞİD'in bir 'ayna markası' durumuna getirmekteydiler. Bu kanallar devamlı IŞİD destekçileri vasıtasıyla içeriklerin yaygınlaşmasını sağlamaktaydı. *“Popüler sosyal medya platformlarında promosyonları yasaklı olan kanallar ise, askıya alınmamak için profilleri düşük tutuyor. Bu kanallar da genellikle takipçi sayıları 1000’i aşmadan kaldırılıyor. Ama bu rakamlar bile IŞİD’in İnternet ortamındaki destekçilerine mesajlarını ulaştırmaları için yeterli.”* (Smith, 2017)

Telegram’da çalışmaların Nashir Haber Ajansı üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Ajans bu yeni platformda bir çatı görevi görmektedir. *“12 Kasım’dan bu yana Nashir Haber Ajansı, İslam Devletinin Arapça propagandasını yayınlamaya kendini adayın medya kuruluşunun adını taşıyan grupların bağlantılarını açık ve kapalı olarak paylaştı. Cihatist grupların zamanla yerini kanallar ağırlıklı bir iletişime bıraktığı görülüyor.*

29 Kasım’da, Nashir Haber Ajansı, kanallarına İngilizce dilini de ekledi. Artık aynı yayınlar İngilizce olarak da kanal abonelerine iletiliyordu. Gruplarda da İngilizce içerik yaygınlaştı. Ancak hala grupların büyük çoğunluğu Arapça IŞİD propagandasına devam ediyordu.” (Bay, 2018)

Şekil 13: Nashir Haber Ajansı İngilizce kanal içerikleri.

Kaynak: (BBC)

Telegram, içeriklerin genel aramaya açık olmasına sistemselsel olarak izin vermemektedir, bu da köktenci grupların ve kullanıcıların tespitini de zorlaştırmaktadır.

“Nisan ayı ortasında Nashir ajansı 100 'ayna hesap' kurulduğu için kendisini tebrik eden bir duyuru paylaştı. Hesapların sayısının şimdi 130'u aştığı söyleniyor.” (Smith, 2017)

“Nashir Ajansı 2016 Haziran’ından beri faaliyet gösteriyor. Kampanyalarının parçası olarak destekçilerinden, okurlarından yaptıkları işleri öven makaleler, görüntüler paylaşmalarını istiyor, bu çağrılarına çok sayıda takipçileri yanıt verdi. Bu kampanyalar, Telegram paylaşımlarındaki serbestlikten faydalanan IŞİD destekçileri arasında da morali arttırmayı hedefliyor. Nashir ajansı Telegram'daki takipçilerine seslenen IŞİD sözcüsü olmasının yanı sıra, içeriklerinin Twitter ve Facebook'ta da paylaşılmasını hedefliyor.” (Smith, 2017)

Gruplara sızan gazetecilere göre, cihatçılar son dönemde kanallar yerine grupları tercih etmektedir. Çünkü Telegram’ın, gelen baskılar neticesinde grupları yakın

markaja aldığı görülmektedir. Bu durumda kanalların ele geçirilmesi gruplardan daha kolay hale gelmektedir.

Telegram kendi sayfasında da açıkça belirttiği gibi, tüm Telegram sohbetleri ve grup sohbetlerinin katılımcıları arasında özel olduğunu savunur ve içerik talep eden istekleri işleme koymadığını belirtir. Bu kişisel veri gizliliği açısından oldukça önemli olmakla birlikte bu durumda Telegram cihazlarla matematik analizleriyle mücadele etmek zorunda kalır. Ancak, ISİD yanlısı gruplar ara sıra askıya alınır. Bu askıya alma işlemleri uçtan uca şifrelenen mesajlarda nasıl tespit edilir? Öyle görünüyor ki grup ve kanal içerikleri değilse bile isimleri kolaylıkla tespit edilebiliyor. Kendi propagandası ve markalaşma gayreti nedeniyle kanal ve grup isimlerini ilgili cümlelerden seçen cihatistlerin öncelikle isimlerden bloklandığı belirtiliyor. Buna karşı da örgüt şu şekilde çalışmaya başlıyor:

“Gruplara başlangıçta harf veya rakamlardan oluşan geçici bir ad veriliyor. Bunun nedeni hesap açma işlemini Telegram’ın engellemesinin önüne geçmek. Aktif olan grup ve kanallar daha sonra Nashir Haber Ajansı olarak yeniden adlandırılıyor. Aynı şekilde hem kanal hem de grup olarak birden fazla çıkış yaratmak, Nashir’in Telegram yönetimi tarafından ortadan kaldırılmaya karşı korunmasını sağlıyor. Beş veya 20 kanal ve grup kaldırılrsa bile onlarcası aktif kalıyor. Bu taktik, IŞİD’in Telegram’da kesintisiz bir varlık sürdürmesine izin verdiği için başarılı olduğunu kanıtladı.” (Bay, 2018).

BBC Monitoring için Driss El Bay tarafından yapılan incelemeye göre; Nashir Telegram gruplarının tek handikabı kanallara göre kolay tespit edilebilmesi değil aynı zamanda üye olan bazı sıradan Telegram kullanıcılarının küfürle dille anti-IŞİD yorumları paylaşıyor olmasıdır. Ardından, tüm üyelerin gönderileri kaldırılarak ve resmi propagandalar tek taraflı devam etmektedir.

“Nashir Haber Ajansı 27 Kasım’daki bir yayında, grup üyelerinin yeni üyeler ekleyebildiğini söyledi. Nashir ağı, kullanıcılarına, kanallarına bağlantılar kurmalarını sağlamak için Telegram adresi (@nashirnewsagency1) aracılığıyla düzenli olarak iletişim kurmalarını hatırlattı. Gözlemlerimize göre, yeni başlatılan Nashir Haber

Ajansı gruplarının çoğu, daha sonra "üst gruplar" olarak yükseltildi. Telegram'daki gruplara ilk etapta en fazla 200 üye şansı verilirken, süper gruplar 100 bin üyeye sahip olabilirler. Şimdiye kadar, Nashir gruplarının çoğunun 200'den az üyesi var ve az sayıda kişinin 200 sınırına ulaştığı gözlemlendi.” (Bay, 2018)

“Örgütler Telegram'da örgütlenip belirli Facebook ve Twitter sayfalarına ‘vur-kaç’ eylemleri yapmaktadır. Paris (Kasım 2015) ve Brüksel (Mart 2016) saldırıları gibi büyük eylemlerden sonra buna benzer koordineli sanal saldırılar gerçekleştirilmiştir. (Akbaş, 2017)

Cihatçılar bu saldırıları ‘sosyal medya baskınları’ olarak adlandırmaktadır. Buna göre, büyük saldırılardan önce tweet’ler ve hashtag’ler hazırlanıp Telegram’da dolaşıma sokulmaktadır. Paylaşım yapılmak istenen her mecrada birden fazla sahte hesap açılarak hazırda bekletilmektedir. Yalnızca Twitter ve Facebook üzerinden değil; Youtube, Vimeo, DailyMotion gibi alanlar da saldırı görüntülerini içeren, hızlıca hazırlanmış videoların paylaşımı için kullanılmaktadır. Propaganda ürünlerini dolaşıma sokan hesaplar askıya alınsa da; ürün çoktan kitlelere ulaşmış olmaktadır.” (Akbaş, 2017)

‘Uluslararası Radikalleşme ve Siyasi Şiddet Çalışmaları Merkezi’nden araştırmacı Charlie Winter, IŞİD’in Telegram’da hedeflerine ulaştığı görüşündedir. Winter, Telegram uygulamasının IŞİD destekçisi kanallara doğru düzenli bir strateji yürütmediğini ifade etmektedir: “IŞİD destekçileri de örgütün mesajlarını erişimin zorlaştığı başka platformlarda yaymak yerine, Telegram’a yöneliyor”. (Smith, 2017)

Bu kez Mayıs 2017’de BBC Türkçe şu habere yer alacaktır: “Geçen aylarda örgütün Telegram’daki bir kanalından ve YouTube’da şimdi kapatılmış olan video hesabından animasyonlar yayımlanmaya başlandı.” (BBCTürkçe, 2017)

Örgütün önceden bu yana paylaştığı vahşi ve sarsıntı yaratıcı görüntülerden son derece farklı bir taktik kullandığı belirtilen haberde, bir dış sesin anlatıcı olarak bulunduğu hatırlatılmaktadır. Bu anlatı animasyonlara dayanmaktadır. Özellikle çocukları hedeflemektedir. ‘Hakim ve Cesur’ adı verilen çizgi filmde, bir tiranın

yönetiminden usanan bir ülkenin öyküsü anlatılmaktadır. Çizgi film BBC'nin şikayetine kadar YouTube'da kalmıştır.

"Facebook ve Twitter'da şiddet görüntüleri içeren video ve fotoğraflar genellikle birkaç gün içinde kaldırılırken, aylık 100 milyon aktif kullanıcısı olan Telegram'da bu videoların paylaşıldığı kanallar hâlâ aktif." (BBCTürkçe, 2017)

Wired dergisi içerik üreticilerinden *Brendan Koerner*, çizgi filmlerin sayıca çoğalmasında IŞİD'in hakim olduğu ülkelerden gelen video ve fotoğraflarda yaşanan düşüşün etkili olabileceği söylenmektedir. BBC Trending'e demeç veren Koerner, *"Askeri kayıpları nedeniyle görsel içerik üretme imkanları azaldı. Artık içerik üretmek için dışardaki destekçilerine bağımlılar"* diyecektir. Koerner, *"Yeni sempatizanlar kazanmak için yeni yollar bulmak zorundalar"* diyor ve ekliyor: *"Bunun bir yolu da temel ihtiyaçları ve adaleti sağlayan, ütopya gibi bir devlet kurdukları izlenimini yaratmak."* (BBCTürkçe, 2017)

Telegram kanalının yürütücüleri ise kullanıcıların potansiyel yeni üyelerle iletişimde yumuşak bir tona sahip olmaları gerektiğini belirtir: *"Cahillere ve kararsızlara nazikçe vaat çekin."* (BBCTürkçe, 2017).

Şekil 14: IŞİD'in Telegram'daki destekçileri arasında popüler olan görsellerden biri

Kaynak: (BBC)

“Filmde ülkeyi yöneten tiranın tebaasına, kendisine başkaldırmaya cesaret eden ‘cesur adamlar’ hakkında yalan söylediği, ‘cesur adamlar’ın ise IŞİD militanları olduğu görülüyor.” (BBCTürkçe, 2017).

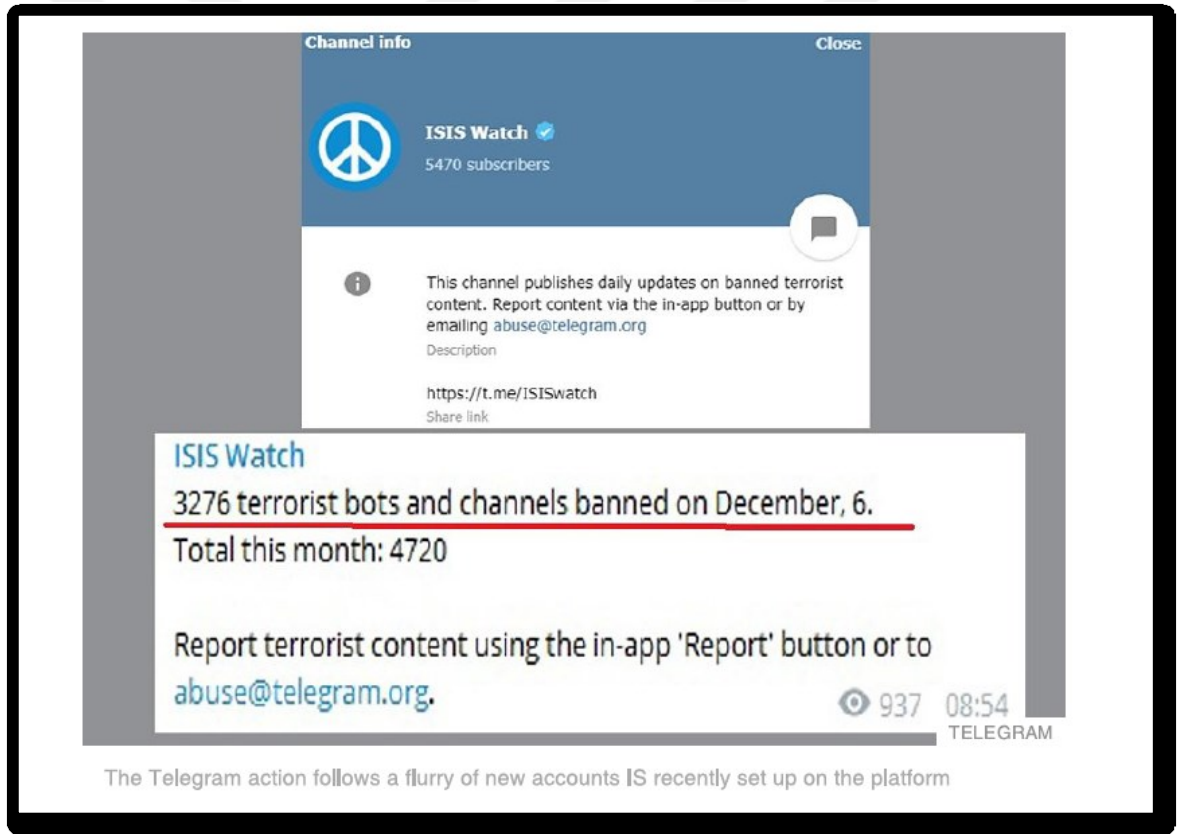
Telegram, yeni üye elde etme, yeni militanlar bulma amacı ile de kullanılmaktadır. *“Haziran 2016’da ABD’de bir gece kulübüne saldırı düzenleyen Omar Mateen örneğinde olduğu gibi, cihatçılar saldırılardan sonra Telegram’da yoğun bir ‘şehitlik’ propagandası yapmaktadır. Temmuz 2016’da Almanya’da aralıklarla eylem yapan cihatçılar son anlarının videosunu çekmiş ve şehitliğe giden yolu kutsamışlardır. Cihatçı ideolojinin kökeninde oldukça katı bir şekilde var olan iyi-kötü, Müslüman-kafir/mürtet gibi ayrımlar üzerinden yüceltilen şehitlik olgusu, Telegram gibi kapalı bir mecrada örgütün yeni eylemcilere ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Hâlihazırda ideolojik bombardımana tutulan gizli Telegram kanallarının dünyanın dört bir yanında üyesi bulunmaktadır. Bu kanallarda sıradaki şehitin kim olacağını belirlenmekte, saldırı planlanmakta ve uygulamaya konulmaktadır.” (Akbaş, 2017)*

Telegram örgütün daha önce kullandığı İnternet ve sosyal medya mecralarına göre kapalı bir yapı. Telegram’ın bu özelliklerine karşın cihatçıların sosyal medyadan arındırılması ile geniş kitlelere temasının önüne geçilmiştir. Tepe kadro, örgütün Telegram’da izolasyona uğramaması gerektiğini önermektedir. Hatta Telegram, 2000’lerdeki forumlar gibi yarı kapalı ve yönetici (admin) kontrolünde gruplardan teşekkül etmektedir. 2013’den beri IŞİD yanlısı kalemlerden Ebu Usame Sinan el-Gazi’nin şu sözleri bu durumu açıklamaktadır: *“Kafirler (...) medya savaşında zamanını cihat halkının savunmasına adanmış İslam Devleti’nin ordusuyla karşı karşıya gelmiştir. (...) Sosyal medya platformlarında hilafet destekçilerine sorun çıkarmak Haçlıların en önemli amaçlarından biridir. (...) Telegram’ın tüm pozitif yanlarına rağmen birtakım olumsuzlukları vardır. (Telegram’da) Gruplar yöneticinin kontrolünde ve kapalıdır. (...) Misyonerlik operasyonlarımız (da’wa) için erişim alanı çok daha geniş olan Facebook ve Twitter’a dönün.” (Akbaş, 2017).*

Örgüt hem sosyal medya platformlarında kendisine karşı yapılan mücadeleye yeni yöntemler geliştirmeye çalışır hem de Telegram gibi kısıtlı mecralardaki mesajlarını katılımcıların sosyal medya platformlarından yayması gerektiğini hatırlatır.

“Cihatçıların siber dünyanın değişen şartlarına uyum sağlamadaki ısrarı ve başarısı, bu örgütlerin İnternet medyasına verdiği kritik önemde yatmaktadır. Cihatçı örgütlerin sınırları aşan küresel niteliği siber dünyada çok daha berrak bir şekilde görülmektedir.” (Akbaş, 2017)

Bu çalışmalara kamuoyundan yükselen tepkiyle birlikte Telegram yöneticileri hareke geçecektir. Telegram, yalnızca 6 Aralık 2018’de 3 binin üzerinde ‘terörist’ hesabını askıya aldığını açıklayacaktır. Telegram’ın engellenen hesaplara dair günlük raporunda genellikle günde ortalama 200 ila 300 iptal bildirmektedir. Ancak bu sayı 5 Aralık’ta 507’ye yükseltecek ve ardından 6 Aralık’ta 3 bin 276’yı bulacaktır.

Şekil 15: IŞİD' Destekçisi Telegram Kanalları Engelleme Sistemi 'ISIS Watch'

Şifreli mesajlaşma uygulamasının ‘terörist içerikli’ kanalları engelleme sistemi olan ‘IŞİD Watch’ girişimi, 2016 yılında şirketin platformunda faaliyet gösteren cihatçı hesaplardaki artış üzerine yaşadığı baskı sonucu ortaya çıkmaktadır. ISIS Watch sistemi hesap askıya alınmaları için günlük ve aylık raporlar sunmaktadır.

Cihatçı grupların, ‘Nashir Haber Ajansı’ markası altında Telegram’da çok sayıda kanal ve grup ağı çalıştırdığı tespit edilmektedir. *“12 Kasım’dan bu yana Nashir, halihazırda şişen kanal sayısını sürdürmek için telaşlı duyurular yaptı. IŞİD’e özgü bugüne kadar onlarca ayna hesabına sahip olmanın nedeni, hesap kaldırmaların grubun medya operasyonları üzerindeki etkisini azaltmak için tasarlanmıştır. Dolayısıyla 10 veya 50 hesap askıya alındığında, diğer yinelenen hesaplar hala etkindir.”* (BBCMonitoring, 2018)

2017 yılının Kasım ayında Nashir, 600 çift kanal ve grup işlettiğini iddia etse de BBC Monitoring editörleri bu rakamı abartılı bulmaktadır. Ancak grubun Telegram’da onlarca aktif hesabı olduğunu da hatırlatmaktadır.

Aralık ayında yapılan Telegram süspansiyonu dalgasında Telegram’da kaç tane IŞİD hesabının etkilendiği tam olarak belirlenemese de, 7 Aralık’tan önceki günden itibaren propaganda içeren önemli gruplar inaktif olmuştur. Bunlar arasında çok aktif çalışanlar da vardır. *“7 Aralık’ta Nashir ağı aktif kanal almak isteyenler için yeni bir yedek irtibat hesabı duyurdu. Bu, kanal operatörlerin suyun Telegram’da da ısındığını hissettiğinin ve destekçilerle teması kaybetmekten korktuğunun bir göstergesi olarak yorumlandı. Nashir ağı önceki aylarda yeni kanallarla bağlantıların halka açık bir şekilde tanıtılmasından kaçınmak için bu ayrık reklamcılık yöntemini (özel bir temas sunarak) takip etmişti. Telegramın mücadelesine rağmen IŞİD çoklu aktif Nashir kanalları üzerinden propagandaya devam ediyor. Grup, 2015 yılının sonlarında mesajlaşma uygulamasında var olduğundan beri hiçbir zaman tamamen susturulmamıştır.”* (BBCMonitoring, 2018)

Baskılar ve engellemelerle cihatistlerin yazışmaları daha ajitatif bir hal alacaktır. Herkes birbirini iletişim birimlerine desteğe çağırmaktadır. En son yapılan Telegram müdahalesi, ISIS destekçilerinin gözünden kaçmamaktadır. BBC Monitoring’in takibine göre, birçoğu eyleme meydan okurcasına tepki göstermektedir. Ayrıca, IŞİD’in grup destekçilerine daha önce yaptığı sadık çevrimiçi üyeler olma yönündeki telkinleri birbirlerini hatırlatmaktadır. Medya savaşının askeri savaştan daha az önemli olmadığı vurgulanmaktadır. IŞİD’in lideri Ebu Bekir El Bağdadi’den, mesajlar yayınlanmıştır. Çevrimiçi aktivizme çağrılan radikallere *“Mücahitlerin sesi*

kısılmaya çalışılıyor. Sesimizi yayın.” Mesajları gönderilmektedir. (BBCMonitoring, 2018). *"Kuffar [kafirler] zamanlarını boşa harcadı"* diyerek IŞİD taraftarlarının platformu terk etmeyeceğini söylemektedirler. Kısa bir süre sonra, bu hesap da askıya alınacaktır. BBC, Telegram ve IŞİD arasındaki hesap savaşlarını kedi fare oyununa benzetmektedir.

IŞİD, 30 Ekim'de yayınlanan yüksek profilli bir propaganda videosunda, çevrimiçi kalmak için destekçilerini savaşmaya çağırmaktadır: *"Bir hesabı kapatırlarsa, üçü açılır ve üçünü kapatırlarsa, başka bir 30'u açılır."* Denilecektir.

"Telegram'ın grup ve kanalları askıya alması, İslam Devletinin sert cihatçı rakibi olan El Kaide'yi destekleyen kanalları ve grupları da etkiledi. 6 Aralık'ta oluşturulan kıdemli Küresel İslami Medya Cephesi (GIMF) gibi yüksek profilli medya grupları için hesaplar ertesi gün aktif değildi. GIMF 7 Aralık'ta daha fazla kanal yarattı ancak kısa sürdüler. Diğer yüksek profilli El-Kaide bağlantılı kanallar da aynı kaderi yaşadı. Telegram'ın radikal unsurla mücadelesi yoğunlaştı." (BBCMonitoring, 2018)

Ardından, BBC Monitoring, El Kaide'ye bağlı ya da onu destekleyen ve ayrıca Suriye merkezli Hayat Tahrir al-Şam'a (HTS) bağlı yeni ya da yeniden ortaya çıkan cihat kanallarını işaretlemeye adanmış iki Telgraf kanalının yükselişini gözlemleyecektir.

Bu kanallar sadece yeniden ortaya çıkan kanalları ve grupları teşvik etmek için hizmet etmekle kalmamaktadır, aynı zamanda sahte hesapların girmemesini sağlamak için onları incelemektedir. (BBCMonitoring, 2018).

4.3.4. Diğer Sosyal Medya Kanalları

"Gerilla savaşçıları diye tanımlansalar da en iyi bildikleri şey yüz yüze çatışmaya girmeden bomba yüklü araçlar ve intihar bombacılarla saldırılar düzenlemek. Irak'ta bu tür saldırıların attığı 2013'te 7 bini aşkın insan öldü. Ele geçirdiği bölgelerde ise kendi katı kurallarını çok acımasızca uygularken halkı kazanmak için sosyal hizmetlere ve davet çalışmalarına ağırlık veriyor. Sanal

propaganda da en ileri teknolojileri kullanıyor. Propaganda için Furkan Medya Prodüksiyon Enstitüsü, İtisaam Medya Vakfı, Küresel İslami Medya Cephesi, El Hayat Medya Merkezi, Ecned Medya Vakfı'nı kurdu.” (Taştekin, 2014).

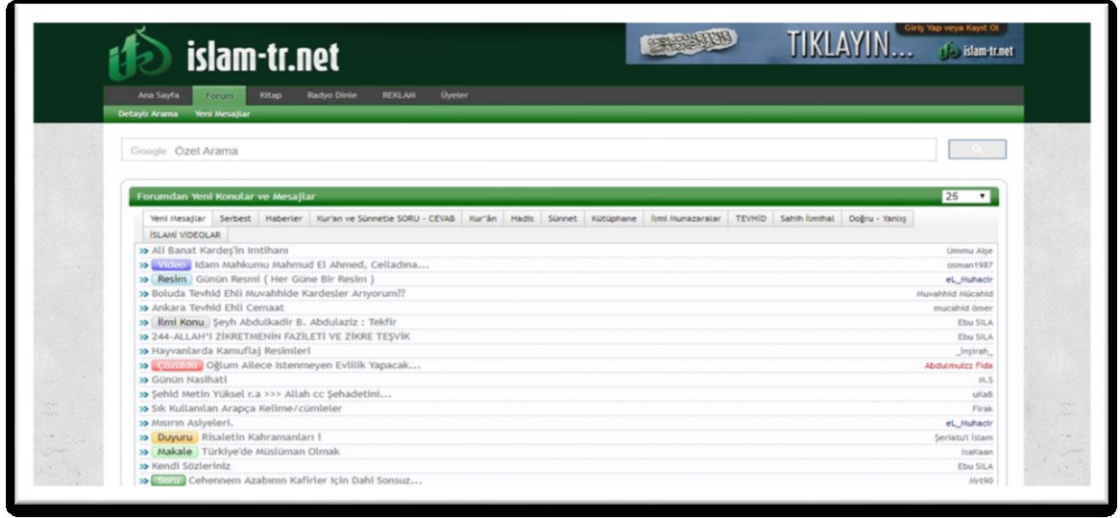
Bu medya merkezleri yukarıdaki bölümlerde ayrıntılandığımız sosyal medya hesapları yoluyla ‘cihatı’ dünyaya yaymaktaydı. *“Örgütün insan kazanma stratejisinde özellikle bölge dışından katılacaklar için sosyal medyada aktif rol oynamaktadırlar.”* (BM Raporu, 2014). IŞİD’in teşekkülünde önemli rolü olan Zerkavi internetin kilit unsur olması yönünde faaliyetlerde bulunmuştur. *“İnternette yaptığı çalışmalarla örgüte insan kazanma amacının yanında İnternette yayınladığı şiddet görüntüleriyle düşmanlarına korkutmak ve sindirme amacı gütmektedir. Ayrıca bölge halkını korkutarak yönetmeyi amaçlamaktadır.”* (Dolunay, 2016)

Odaklanılıp ele alınan mecralar YouTube, Twitter ve Telegram olsa da örgütün dijital ortamdaki tüm araçların çeşitli özelliklerini kendi amaçları için kullanabildiği görülmektedir.

Bunların başında, sosyal medya uygulamaları yaygınlaşmadan önce aktif olan forumlar gelmektedir. Kişiler arası iletişim ve diğer dijital mecralarda kurulan birincil temasların forumlar vasıtasıyla sürdürüldüğü, ilişkilerin geliştirilip örgüte yeni militanlar kazanmak için forumların kuluçka merkezleri olarak kullanıldığı yukarıda taranan tüm araştırmalar ışında karşımıza çıkan bir tespittir.

Bu forumlarda Kuran tefsiri, Siyar gibi ayrıntılı dini bölümler, kitap tanıtım ve satış bölümleri, canlı radyo yayınları olmakla birlikte esas çekim alanları forumlardaki etkileşimli tartışmalar olagelmektedir.

Çeşitli başlıklarda açılan forum tartışma panellerinde dini konulardan savaş bölgesinden gelen haberlere kadar farklı tartışma ayaklarına şahit olmaktadır.

Şekil 16: Türkiye’de Radikal İslam Propagandası Yapılan Forumlardan ‘islam-tr.net’.

Yukarıda ekran görüntüsü paylaşılan forum 24.02.2019 tarihi itibarıyla halen aktif olarak Türkiye’de kullanılmaktadır.

Forumlar çeşitli dillerde ve ülkelerde binlerce üyeye ulaşmış olup, birincil temasların ardından dini ve savaş eğitimleri için adeta birer sanal okul ve sanal kamp işlevi görmektedir. “Forumların sağladığı etkileşimli iletişim ile savaş bölgelerinde gerilemeler Batı’da gözaltı ve tutuklamalar olduğu dönemlerde militanlar ve militan adayları burada bu etkileşim özelliğiyle motivasyonlarını güçlü tutabilmektedir.” (CombatingTerrorismCentre, 2018)

Örgüt zaman zaman sızıntı ve korsan eylemlere de imza atmaktaydı:

“ABD’de 800 kadar okulun İnternet sitesi, IŞİD yanlısı bilgisayar korsanlarının saldırısına uğradı. İki saat süren saldırı, siteye giren ziyaretçileri IŞİD videolarına ve eski Irak lideri Saddam Hüseyin’in fotoğraflarına yönlendiriyordu.” (Hüseyin, 2017)

Facebook, Twitter, Google ve G7 ülkeleri cihatçı online propagandaya karşı güçlerini birleştirme kararı almıştır. Hedefleri zararlı içerikleri, internete yüklendikten sonra iki saat içinde kaldırmak idi. “ABD İç Güvenlik Bakanlığı’nın eski danışmanı Fran Townsend, ABD önceliğinde Batı ülkelerinin IŞİD’le fiziki mücadeleye daha fazla

dikkat verdiğini ve siberalemi ihmal ettiğini kabul ediyor. Townsend sadece küresel değil yerel anlamda da halka iş düştüğüne dikkat çekiyor.” (Hüseyin, 2017)

Eylül 2017’de BBC Türkçe’de şöyle bir haber yer almaktadır: “Facebook, Twitter ve YouTube gibi sosyal medya kanallarında sıkı takip altına alınan cihatçı hesapların, propaganda için Instagram’a yöneldiği belirtiliyor.” (BBC, 2017). BBC’nin İngiliz Times gazetesine dayandırdığı habere göre, Instagram’da 50 bini aşkın Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) örgütü hesabı ve ya sempatizan hesap tespit edilmiştir. Hesapların aktif olarak cihat propagandası yaptığı, örgütün kendi propagandası için uygulamadaki stories (hikayeler) özelliğini kullandığı görülmektedir. (BBC, 2017).

“Örgütün bu özelliği kullandığı paylaşımlarında, İŞİD bayrağı sallayan bir bebek ile kafası kesilmiş bir cesedin bulunduğu aktarıldı. Hikayeler özelliğini kullanan propaganda hesapları, hayatın normal akışını gösteren paylaşımlarda da bulunuluyor. Hasat yapan çiftçiler, yol tamiri gibi paylaşımlarla da ‘işleyen bir devlet’ izlenimi verilmeye çalışıldığı düşünülüyor. Yapılan araştırmalar, Instagram’daki en az 10 bin hesabın örgütle çok sıkı bağı olduğunu ortaya koydu. Times’ta yer alan habere göre, bu hesapların paylaşımlarının yüzde 30’u örgütsel içerikten oluşuyor. Uzmanlar, İŞİD’in propaganda birimlerinin ana akım sosyal medya kanallarını eskisi kadar kullanmadığı uyarısını da yapıyor. Örgütün bunlar yerine, kısa ömürlü mecralar olarak bilinen platformlara yöneldiği belirtiliyor.” (BBC, 2017)

Aynı haberin devamında fotoğraflı mesajlaşma uygulaması Snapchat’in de örgütce Batılı ülkelerden üye toplamak için kullanıldığına dair bulgular paylaşılmaktadır. Yine aynı haberde ‘Policy Exchange’ adlı düşünce kuruluşunun verilerine yer verilmektedir. Buna göre, internet ortamında yayınlanan cihat propagandası en çok etkileşimi İngiltere’de elde etmektedir. Instagram’dan gelen açıklamada, “Teröristlerin, terör propagandasının veya terör övücü içeriklerin Instagram’da yeri yoktur. Bu tür içerikleri ve hesapları tespit eder etmez kaldırıyoruz” denilmektedir. “Snapchat de benzer bir açıklama ile bu tür içeriklere ve hesaplara göz yumulmadığını açıkladı.” (BBC, 2017)

Araştırmalara dayanan başka bir BBC haberinde ise şu istatistikler yer almaktadır: “*Mariusz Zurawek isimli bir Polonyalı ülkesinde yeni bir sosyal medya sitesi kurdu. Üyelik gerektirmeksizin fotoğraf ve video yüklemeyi çok kolaylaştırmak istiyordu. justpasteit.com adını verdiği sitesi bir gecede popüler oldu. Ancak kullanıcı profili şaşırtıcıydı. Ziyaretçilerin yüzde 60'ı Arapça konuşan ülkelerden olması dikkat çekti. 2014 yılının başlarından itibaren bazı kullanıcılar sorun olmaya başladı. Suriye'den bazıları çok çarpıcı, ürkütücü görüntü ve fotoğraflar yüklenmeye başladı. Zamanla sitenin IŞİD militanları tarafından kullanıldığı anlaşıldı. İngiliz yetkililer sosyal medyadaki mücadele arttıkça, militanların da giderek daha küçük ve tanınmayan sitelere kaçtıklarını belirtiyorlar.*” (BBC, 2015)

5. GELENEKSEL MEDYA ÖRNEĞİNDE USAME BİN LADİN VE SOSYAL MEDYA ÖRNEĞİNDE ZERKAVİ SÖYLEMLERİ: ÇAĞRI DİLİNDE KİTLESELDEN BİREYSELE

Tüm bu aşamalarda araçlar kadar söylemler de değişim geçirmiş olabilir mi? Hızlı dönüşümler geçiren dünyada radikal cihatistler de bu dönüşüme kendi ideolojileri çerçevesinde ayak uydurmaktadır. Bu çalışmada radikal cihatist söylemin değişen iletişim teknolojileriyle birlikte değişen karakterinin bir karşılaştırması yapılacaktır. Kitle yayıncılığının özellikle televizyonla yaygın olduğu dönemdeki cihatist söylemin dijital dönemde nasıl değiştiği her iki döneme ait cihatist ideologların ve liderlerin söylemleri üzerinden incelenecektir.

Bu amaçla Usame bin Ladin'in 11 Eylül 2001 saldırısından sonra El Cezire televizyonuna verdiği 2002 yılındaki ünlü demeci ile Ebu Musab Zerkavi'nin gazeteci James Foley infaz videosunda verdiği demeci incelenmiştir.

Her iki demedeki söylem farklılaşmasının ortaya konulması için '*Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modeli*' esas alınmıştır.

5.1. Kitle Medyası Öncesi Köktenci Gruplar ve Mesajları

Kitle medyasına kadar ideologlar basılı yayınlarla muhataplarına ulaşmaya çalışmaktaydı. Bu da içeriğe bir çerçeve kazandırma zorunluluğu getirmekteydi. Tek taraflı olan bu iletişim hali dağıtım ağının gücüne bağlı olarak kısıtlılıklar ortaya çıkarmaktadır. Yazar ve ideologlar bir kitap kaleme alırken onun mesajının ulaşabileceği sınırları aşağı yukarı tahayyül edebilmektedirler.

Radikal cihatçıların ilk ideologlarından biri olarak ele aldığımız Seyyit Kutup tam da bu çerçevede, mesajını kitaplarla ileten bir yönetime sahiptir. Söylemlerinin odağında Kuran var olmaktadır.

“1939’da makale olarak hazırladığı, 1945’te kitap haline getirdiği *et-Taşvîrû’l-fennî fî’l-Kur’ân*’ın önsözünde (s. 7 vd.) Seyyid Kutub ‘Kur’an’ı keşfettiğini’ ifade eder. 1950’li yılların ortalarına kadar süren bu dönemde onun yazılarında adalet, eşitlik, hürriyet, emperyalizm gibi kavramlarla ekonomik, sosyal ve siyasal konular geniş yer tutar. Eserlerinde çağdaş dünyanın ekonomik ve sosyal problemlerine kapitalizm ve komünizm gibi sistemlerin çare üretemediğini, aksine bunların problem kaynağı olduğunu, kesin çözümün sadece İslâm’da bulunduğunu savunmuştur. Batı sistemlerini eleştirirken sık sık Muhammed Esed (Leopold Weiss) ve Alexis Carrel’den alıntılar yapması dikkati çeker.” (Görgün, 2009).

Kutub’un yazılarında Mısır’da başlayan sekülerleşme hareketlerine tepki yer almaktadır. Daha bölgesel bazlı yazılar kaleme almakla birlikte yazılarının temelinde Müslümanlar ve olmayanlar ayrımı yer almaktadır: “*Toplumlar Müslüman ve câhili olmak üzere ikiye ayrılır. Müslüman toplum sadece Allah’a kul olup hayatını O’nun hükümlerine göre düzenleyen insanların oluşturduğu toplum, câhiliye toplumu ise İslâm inancı, düşüncesi ve değer hükümlerinin, İslâm hukuk, ahlâk ve davranış kurallarının hâkim olmadığı toplumdur.*” (Görgün, 2009)

Bu ayrıma karşın mesajlar yeryüzündeki tüm insanların ‘kurtuluşuna’ odaklanır. Bu da İslam’ın yolunu seçmekle mümkündür. “*Seyyid Kutub, cihati sadece Müslümanların kendilerini savunma mücadelesi olarak görenleri sert bir dille eleştirir. Zulmün Müslümanlara ya da Müslümanlarla aralarında anlaşma bulunmayan halklara karşı olması bu yükümlülüğü değiştirmez; yeryüzündeki bütün insanları kurtarmayı hedefleyen bir çağrının cihata dayanması şarttır.*” (Görgün, 2009). Bu odak noktalarını içeren yayımları dünyanın çeşitli dillerine çevrilerek farklı ülkelerde insanlara ulaşmayı başarmıştır.

Onun oluşturduğu bu ideolojik zemin Batı yayılmacı politikaları karşısında kendini baskı ve şiddet altında hisseden kesimleri derinden etkilemektedir. Bu etki altındaki geniş kesimleri yönetecek lider ise Usame bin Ladin olacaktır.

5.2. Kitle Medyası ve Radikal Cihatçıların Söylem Analizi

Ladin'in dönemi aynı zamanda kitle medyası olarak tarif edilen televizyon, radyo ve gazetenin yaygın iletişim aracı olarak kullanıldığı döneme tekabül etmektedir. Bu araçlar ön planda '*kamunun bilgi edinme aracı*' olarak sunulurken arka planda etkili birer propaganda aygıtlarıdır. Ancak bu etkili araçların sahibi ve hakimi genel olarak tam da Ladin'in karşı olduğu Batı olmaktadır.

Tüm diğer unsurlar gibi Usame bin Ladin'in de bu medya organlarında yer alabilmesi için önce medyatikleşmesi gerekmektedir. Ladin, ilgili bölümde aktardığımız Batı'ya yaptığı saldırılarla ilgiyi üzerine çekerek, açıklamalarındaki güçlü ifadelerle medyatikleşmektedir.

Usame bin Ladin'in mesajlarında bölgesel ve küresel iki ayrı perspektif ortaya çıkmaktadır. Küresel bir savaş içinde olduğunu vurgulayan Ladin, komünizm, emperyalizm ve kapitalizme savaş ilan etmektedir. Cihat olarak tanımladığı bu savaşa çağrı yapmaktadır. Özellikle bölge ülkelerinin Müslüman halklarına yapılan bu çağrı kitle medyası ve fetvalar yoluyla paylaşılmaktadır.

"6 Aralık 1993'te The Independent'ta yayınlanan, Robert Fisk ile yapılan röportaj, bin Ladin'in Batılı bir gazeteciyle yaptığı ilk röportajdı. Daha sonra yeryüzünün kötülük timsali olarak bahsedilecek olan Ladin için burada başlık: Sovyet karşıtı savaşçı, ordusunu barış için yola koydu, idi. Röportajda, Ladin'den Suudi iş adamı olarak bahsediliyordu. Röportajda kendisi hakkında, basında yer alan, Afganistan'dan yüzlerce Arap savaşçı getirdiği ve Cezayir, Mısır ve Tunus'ta cihat savaşları başlatacağı yönündeki iddialar için 'medya ve konsoloslukların saçmalaması' diyen bin Ladin, 'Ben bir inşaat mühendisi ve agronomistim. Eğer burada, Sudan'da eğitim kampları kursaydım, muhtemelen bu işi yapamazdım.'" (Fisk, 1993). " ifadeleriyle bu iddiaları yalanlamıştı." (wikipedia, 2018).

Batı basınıyla bu ilk temaslardaki akıllıca ifadeler onun zaman içinde bu mecralarda medyatikleşmesini sağlayacaktır.

Ladin ardından The Independent sayfalarında kendisine üç yıl sonra yine Robert Fisk ile yer bulur. Söyleşiler her defasında daha da ilgi çekmektedir. Ve ifadelerindeki ton kademe kademe sertleşmektedir.

Haziran 1996'da Suudi Arabistan'da yapılan el-Huber saldırısı¹² hakkındaki röportajda Ladin, saldırısının sorumluluğunu üstlenmemektedir. “*Saldırının Suudi Arabistan'da bulunan Amerikan askerlerine karşı ülke halkının duyduğu nefretin bir göstergesi olduğunu ve aynı kaderi paylaşmaması için Birleşik Krallık kuvvetlerinin ülkeden ayrılması gerektiğini belirtti.*” (Fisk, 1996). Bu Ladin'in uluslararası basın aracılığıyla dünya devlerine yaptığı ilk tehdit olacaktır. “*Amerika Birleşik Devletleri ve Suudi Arabistan'dan gelen baskılar sonucu, terk etmek zorunda kaldığı Sudan'dan sonra yerleştiği ve kendisi için 'en güvenli yer' olarak tanımladığı Afganistan'da, 'Amerikan sömürgesine' dönmüş olan Suudi Arabistan'da şeriatın geçerli olacağı 'gerçek' bir İslam devleti kurma çalışmalarını yürüteceğini eklemiştir.*” (Fisk, 1996).

Bu sertleşen ton 1998'de cihat ilanına varmaktadır. “*23 Şubat 1998'de, Ladin önderliğindeki 'Dünya İslam Cephesi' Londra'da Arapça yayınlanan El Kudüs el Arabi gazetesinde bir fetva yayınlarak, Yahudiler ve Haçlılara karşı cihat ilan ettiğini duyurmaktadır.*” (Atwan, 2011). “*Her Müslüman, kalbindeki temayüzü anladığı an, Amerikalılardan, Yahudilerden ve Hristiyanlardan nefret eder. Bu inancımızın ve dinimizin bir parçası. Hatırladığım kadarıyla, kendimi hep işkence altında ve savaşta hissettim, Amerikalılara karşı kin ve husumet besledim.*” (Yerdeniz, 2014).

Bu nedenlerle bundan sonraki çağrılarında şu yönde bir ikilik görülmektedir. Uluslararası güçlere ‘*İslam coğrafyası ve Doğu topraklarından elinizi çekin*’, Müslüman toplumlara ‘*Bu amaçla yaptığımız cihata katılın.*’ Bu çağrılar muhataplarını cihat toprağında toplamayı amaçlamaktadır. Müslüman olanlarla olmayanlar arasına katı çizgiler çizilmektedir.

¹² Suudi Arabistan'ın el-Huber kentinde bulunan ve Güney Nöbeti Harekâtındaki koalisyon güçlerinin barındığı binaya yapılan saldırı. 19 Amerikalı asker ve bilinmeyen sayıda sivil öldü. 400'ü aşkın kişi yaralandı.

“ABD hükümetine cihat ilan ettik, çünkü ABD yönetimi haksız, suçlu ve zorba. Filistin’de, Lübnan’da, Irak’ta öldürülenlerden doğrudan sorumlu olduğuna inanıyoruz.” (Ladin, 2002).

Bu ifadeler, 2001 tarihinde El Cezire’den Teysir Alloni’ye verdiği röportajda yer almaktadır. Ladin bu cihata kitleleri sürükleyemezse kazanamayacağını kendisi de bilmektedir. Bunun için sesini daha geniş kesimlere duyurmayı amaçlamaktadır. Aşağıda paylaşılan mesajlarında Batı’ya korku salma amacı, yakın coğrafyaya ise çağrı görülmektedir. (Bu aynı zamanda dijital dönem öncesinin stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır).

“Haçlılar benim topraklarıma, kutsal mekanlara saldırarak, Müslümanların petrolünü yağmalayacak ve bunlara karşı herhangi bir tepkiyle karşılaştığında, bana terörist damgası vuracak. Bu ya aptallık ya da başkasını aptal yerine koymaktır. Biz, bu işgale tüm gücümüzle karşı koymanın ve onları aynen bize yaptıkları şekilde cezalandırmanın meşru vazifemiz olduğuna inanıyoruz.” (Ladin, 2002).

“Bizler şüphesiz bir ümmetin parçalarıyız. Hedefimiz ümmetimizin zafer kazanmasını, zulmün, zilletin, değersizliğin, boyun eğmişliğin, ümmet üzerinden kaldırılmasını sağlamak. Ümmetten istenen bu haçlı seferleri karşısında birleşerek çaba göstermesidir. Şu anki Haçlı seferleri Müslüman dünyasına karşı, İslam’ın doğuşundan bu yana düzenlenen en şiddetli, en vahşi Haçlı seferlerdir. Daha önce de Haçlı seferleri düzenlenmişti. Ancak bunun gibisi görülmedi. Bush kendi ağzıyla Haçlı seferleri düzenlediklerini söyledi. O ‘haçlı seferleri’ dedi ve dünyayı iki kısma ayırdı. ‘Ya bizdensiniz ya terörden yanasınız’ dediğinde aslında ‘Ya haçlılardansınız ya da İslam’dan yanasınız’ demiş oluyordu. Bush’un bugünkü görüntüsü kocaman haç taşıyan önde giden tabur şeklindedir. Bush’un yolunun ardından giden herkes kesinlikle Muhammed’in milletinin dininden dönmüştür.” (Ladin, 2002)

Toplumlar arasına kesin bir sınır koymaktadır. Sert bir ötekileştirme yapmaya ihtiyaç duymaktadır. Bunu da Kuran’a dayandırmaktadır:

“Bu hüküm Allah’ın kitabı ve Resul Allah’ın sünnetindeki en açık hükümlerden bir tanesidir. Bu delilde Allahu Teâla’nın müminleri muhatap alarak buyurduğu şu

ayettir. 'Ey inananlar Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah zalimler topluluğuna doğruyu iletmez.' (Maide: 51). İlim ehli, kâfirleri dost edinenlerin kesinlikle kâfir olduklarını söylediler. Ve en büyük yardımcı dostluk sözle, gittiği yolla, bildirilerle oluyor. Bush'un ve Müslümanlara karşı başlattığı hamlesinin peşinden koşanlar, kesinlikle Allah'a ve Resul'üne küfür etmişlerdir. Süphanehu Teala Bir ayetinde şöyle buyuruyor: İşte kalplerinde nifak bulunanların başımıza bir felaket gelmesinden korkuyoruz, diyerek onların arasından koşup durduklarını görürsün. Kafirleri dost edinenler dinden dönmüşlerdir. Bir ayette şöyle der: Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki Allah onları sever onlar da Allah'ı sever. Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludur. Allah yolunda cihat ederler." (Ladin, 2002).

Ötekileştirici, kutuplaştırıcı bu ifadeler somut olarak şeytanlaştırılan lider figürleri (Bush vb.) ötesine geçip tüm Hristiyan ve Yahudi toplumları kapsamaktadır. Korku unsuru tehditlerle Batılı ve Müslüman olmayan toplumlara iletilirken, aynı zamanda Müslüman toplumlara bu cihata katılmazlarsa dinden çıkma ve kafir olma korkusu salınmaktadır.

"Bu yolda hiçbir kınayıcıdan korkmazlar işte bu Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Ve Müslümanlara Yahudi ve Hristiyanları dost edinmekten sakınmalarını söylüyorum. Her kimin ayağı bir kelimeyle kayarsa Allah'tan korkarak imanını tazelemeli ve yaptığına tövbe etmelidir. Bu büyük bir ayırım değildir Allahu Teâlâ'nın bize kitabında açıkça bildirdiği bir hükümdür. Ya hak vardır ya batıl ya İslam vardır ya küfür." (Ladin, 2002).

Ayrışma büyük bir kaos yaratacaktır. Bu kaosa cennet vaadiyle çağrı yapılmaktadır: "Bizler güçlü ve kesin bir savaşın içindeyiz. Bu savaş İsrail başta ve ona destek veren Hristiyanlarla. Allah'ın izniyle savaşı sürdüreceğiz. Ümmeti de buna teşvik edeceğiz ki Allahu Teala ile buluşmamızda bizden razı olsun. Kim hakkı aramaktan ve onun için savaşmaktan geri durursa kıyamet günü zulüm onunladır. Amerika halkı ve Amerika çukura girdi bunun karşılığını görecekler. Bize gelince biz ibadetteyiz.

Cihattayız. Peygamberimiz hadiste: safta bir saat geçirmek 60 sene ibadetten daha hayırlıdır.” (Ladin, 2002).

Herkesi ayetleri hatırlatarak cihata çağırır. Hadisleri okurken aniden şu sözleri araya alır: “*Amerikalıları öldürmek için kimseye danışma, Allah’ın emriyle ilerle, peygamberin sohbetine katılmayı hatırına getir.*” (Ladin, 2002). Aynı röportajda Pakistanlılara seslenir, onları iktidarı yıkıp cihata katılmaya çağırmaktadır. Bu çağrıya yakın kamplarda eğitimler devam etmektedir. Çağrının muhataplarının buralarda eğitim alarak fiziksel savaşa katılması beklenir. Bu dönem bahsedilen cihat, klasik savaş mantığıyla kamplarda eğitim almak suretiyle bir ordunun belli parçalarında rol almak şeklindedir. Bir yapı ve klasik mekanizmalar ve bu mekanizmalara çağrı görülmektedir.

5.2.1. Cihatçı Söylemin İlk Dönem Analizi

Radikal cihatın geleneksel ve dijital dönem olmak üzere iki dönem liderlerinin söylemleri ‘*Van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi modeli*’ çerçevesinde analiz edilecektir. Söz konusu çözümleme ana kategorileriyle şöyle ifade edilebilir:

“Metinsel – Üretim - Yorumlama

Metinsel düzey: *Metin üzerinde yapılan çalışma mikro ve makro düzeylerde gerçekleşmektedir.*

Mikro düzey:

Sözcük seçimleri

Cümle yapıları

Cümleler arasındaki nedensellik ilişkisi

Retoriğin incelenmesi.” (Bal, 2016)

Sözcük seçimleri: Metinlerde yer bulan kelimeler, bu kelimelere yapılan vurgular ve sözcük seçimleri, sözcüklerin ne sıklıkla kullanıldığı, zihinsel şemayı ve ideolojik altyapıyı gözler önüne sermektedir. Araştırmanın odaklandığı metinde

vurgulanan sözcükler ve ifadeler şunlardır: *Ümmet, Rab, Müslüman, kafir, Resul, Allah, Haçlı Seferleri, Bush, Muhammet, dost, düşman, küfür, cihat, güç, barış, Yahudi, Hristiyan, savaş, cihat, ibadet, Amerika.*

Kelimelerdeki zıtlık ve keskinlikler dikkat çekici biçimde açığa çıkmaktadır. Bu zıtlıklar defalarca kez tekrarlanmaktadır. Kullar (ümmet) ve yaratıcının gücü arasındaki zıtlık sıklıkla tekrar edilen bir unsur olmaktadır. Burada hedef kitleye önce dolaylı olarak (kulluğu üzerinden) zayıflığı anlatılmakta, takdiri mutlak yaratıcıya işaret edilerek ‘tüm gücün onun elinde olduğu’ hatırlatılmaktadır.

Bu güç dengesini dünyada bozmak isteyen kafirlere karşı Müslümanlar seferberliğe çağırılmakta, düşmanın maddi gücünü bu manevi güç unsuruyla dengeleyerek çekim merkezi yaratılmaya çalışılmaktadır. Fiziki ve maddi koşullar açısından ‘düşman’ daha güçlü olsa da o gücü aşan bir yaradan gücü motivasyonu sağlanmaktadır.

Amerika ve Başkan Bush şeytanlaştırılmakta ve Haçlı seferberliği vurgusuyla tarihsel bellek uyarılmaktadır. Düşman unsuru dostlarla ve kardeşlerle yani sadece mümin olanlarla bir aradayken yenilebilir. Bu düşünceyle sıklıkla savaşa ve cihata çağrı yapılmaktadır. Kitleleşmek amaçlanmaktadır.

Savaş ve barış kavramları vurgulanmaktadır. Savaşın bir zorunluluk barışın bir kandırmaca olduğu söylenmektedir. Cihat ve ibadet unsurları aynı potada eritilmektedir ve hem dünyaya hem ahirete çalışmak bu sayede mümkün olmaktadır. Böylece savaş lojistiği anlamında düşmanlarından hayli geride olan ve bu fiziki dengesizliği çok iyi bilen bin Ladin, kitleleşerek güçlenmeyi amaçlamaktadır. Bu kitleliliği sağlamak için merkezi yapıya insan çekmeye çalışırken, fiziki güçleri aşan uhrevi bir güce işaret etmektedir. Bu motivasyon lojistik yoksunluk gerçekliğini örtmek zorundadır.

Cümle yapılarında gücünü hadis ve ayetlerden almaktadır. Dogmatik söylemler baskındır.

Söylem ve Tutarlılık: Bir söylem yapısı ile önermelerden meydana gelir. Önermeler bir bütünlüğe sahipse ve en azından bir konuyu açıklayabiliyorsa ‘küresel tutarlılık’ barındırıyor demektir. Araştırma kapsamında ele alınan Bin Ladin demecinde önermeler ve denge söz konusudur. Bu anlamıyla da metin ‘küresel tutarlılık’ içindedir.

Örneklerle açıklamak gerekirse, söylem boyunca bin Ladin ikili bakış önermektedir. Bu ikili bakış çerçevesinde çelişiklere pek rastlanmamaktadır. Tutarlı bir biçimde bir ikilik yaratan bin Ladin, bizler ve ötekiler perspektifi ortaya koyar. Bizler kısmını ümmet ve ötekiler kısmını kafir olarak tanımlar.

“Bizler şüphesiz bir ümmetin parçalarıyız. Hedefimiz ümmetimizin zafer kazanmasını, zulmün, zilletin, değersizliğin, boyun eğmişliğin, ümmet üzerinden kaldırılmasını sağlamak. Amerika’yla işbirliğini yapan rejimlerin ortadan kaldırılmasını ümmete yaradan Rabbinin hükümleriyle hükmedilmesini sağlamaktır.” (GlobalResearch, 2014)

Bu ikilik arasında tarihsel düşmanlığa vurgu yapılır. Tarihsel sürecin sürmekte olduğu belirtilmektedir.

“Ümmetten istenen bu haçlı seferleri karşısında birleşerek çaba göstermesidir. Şu anki Haçlı seferleri Müslüman dünyasına karşı, İslam’ın doğuşundan bu yana düzenlenen en şiddetli, en vahşi Haçlı seferlerdir. Daha önce de Haçlı seferleri düzenlenmişti. Ancak bunun gibisi görülmedi. Bush kendi ağzıyla Haçlı seferleri düzenlediklerini söyledi.” (GlobalResearch, 2014)

Aynı tavrı düşmanı ABD Başkanı George W. Bush’un da gösterdiği görülmektedir.. Bin Ladin de bu duruma dikkat çeker: *“Ya bizdensiniz ya terörden yanasınız, dediğinde aslında ‘Ya haçlılardanansınız ya da İslam’dan yanasınız’ demiş oluyordu. Bush’un bugünkü görüntüsü kocaman haç taşıyan önde giden tabur şeklindedir. Bush’un yolunun ardından giden herkes kesinlikle Muhammed’in milletinin dininden dönmüştür.”* (GlobalResearch, 2014).

Bu ikiliği pekiştirmek, kutuplaşmayı kesinleştirmek ve saflar oluşturmayı amaçlar.

“Bu hüküm Allah’ın kitabı ve Resul Allah’ın sünnetindeki en açık hükümlerden bir tanesidir. ‘Ey inananlar Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah zalimler topluluğuna doğruyu iletmez. (Maide: 51) İlim ehli, kâfirleri dost edinenlerin kesinlikle kâfir olduklarını söylediler. Ve en büyük yardımcı dostluk sözle, gittiği yolla, bildirilerle oluyor. Bush’un ve Müslümanlara karşı başlattığı hamlesinin peşinden koşanlar, kesinlikle Allah’a ve Resul’üne küfür etmişlerdir. Süphanehu Teala, bir ayetinde şöyle buyuruyor: ‘Kafirleri dost edinenler dinden dönmüşlerdir.’” (GlobalResearch, 2014)

Çizgiler katı, keskin ve seçeneksizdir. ‘Ya bizdensin ya ötekilerden’ ayrımından sonra ‘ya bu cihata katılırsın ya da kafir olursun’a uzanan bir tehditvari çağrı dile getirilmektedir.

“Bir ayette şöyle der: Sizden kim dininden dönerse , (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki Allah onları sever onlar da Allah’ı sever. Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludur. Allah yolunda cihat ederler.” (GlobalResearch, 2014)

Bu süreçte düşmana karşı zafer kazanmak için Müslümanlar savaşa (cihat) çağırılır. Çağrı tek bir ağız (bin Ladin) tarafından dile getirilmektedir. Çağrılan mekanizma hiyerarşiktir.

“Bizler güçlü ve kesin bir savaşın içindeyiz. Bu savaş İsrail başta ve ona destek veren Hristiyanlarla. “Allah’ın izniyle savaşı sürdüreceğiz. Ümmeti de buna teşvik edeceğiz ki Allahu Teala ile buluşmamızda bizden razı olsun.” (GlobalResearch, 2014)

“Kim hakkı aramaktan ve onun için savaşmaktan geri durursa kıyamet günü zulüm onunladır. Amerika halkı ve Amerika çukura girdi bunun karşılığını görecekler. Bize gelince biz ibadetteyiz. Cihattayız. Peygamberimiz hadiste: safta bir saat geçirmek 60 sene ibadetten daha hayırlıdır.” (GlobalResearch, 2014)

Herkesi ayetleri hatırlatarak cihata çağırmaktadır. Hadisleri okurken aniden şu sözlerle yer verir: “Amerikalıları öldürmek için kimseye danışma Allah’ın emriyle ilerle,

peygamberin sohbetine katılmayı hatırına getir.” (GlobalResearch, 2014). Bu sözler aynı zamanda bin Ladin’in geleneksel dönemde ifade ettiği ilk küresel cihat sözleridir. Dijital dönemin özü olacak bu tavır geleneksel dönemde bin Ladin tarafından ilk kez dile getirilmektedir. Cihat her yerdedir. Ancak yine de bu dönemde oldukça merkezi ve hiyerarşiktir. Pakistanlılara seslenir, onları iktidarı yıkıp cihata katlamaya çağırmaktadır. Bu söyleşi boyunca ve yıllar boyunca Ladin, insanları savaş bölgelerine çağırarak, cihatı güçlendirmenin yolu olarak saflara çağrı yer alacaktır.

Van Dijk’ın eleştirel söylem modelinde önermelerin birbirleriyle karşılıklı ilişki çerçevesi, olayların ya da durumların ele alınmasındaki ilişki söylemin ‘*yerel tutarlılık*’ perspektifini ortaya koymaktadır. Bu açıdan Ladin cihat çağrısında bir *nedensellik* ilişkisine sahiptir. Düşmanın geçmiş filleri karşısında kurulan bu *nedensellik* ilişkisi yerel tutarlılık açısından birinci ayak olmaktadır. İkinci olarak *olanaklılık*, çerçevesinden bakarsak, Ladin savaş bölgesinde oluşturduğu kamplar ve müminlerin nüfusu vurgularını bu nedenle yapmaktadır. Temeli atılmış bir cihata çağrı yapmaktadır.

Van Dijk’ın ‘eleştirel söylem analizinde’ metinsel özellikler önemlidir. Bu açıdan incelediğimiz metinlerde cümlelerin genel olarak, aktif cümle kalıbında kullanıldığı görülmektedir. Ve aynı zamanda cümlelerde var olan eylem ve fiili sergileyen özneler net bir şekilde yer bulmaktadır. Bu cümle yapıları bütünsellik içinde izlendiğinde metinlerin hangi mesajı göndermeye çalıştığı ve söylemin ne şekilde kurgulandığı anlaşılabilmektedir.

Retorik İncelenmesi: Retorik incelenmesi, hitabetin inandırıcılığına bakmayı amaçlar. İncelenen söylemin retoriği, kamuoyunu ve kitleleri etki altına almaya dönük tüm argümanları kullanması açısından güçlüdür. Tarihsel perspektif, ilahi dayanaklar ve açık net ifadeler bu argümanlara örnek olarak verilebilir.

Retoriğin kurgusunda yer alan unsurlar dahilinde yapılan benzetmeler, metaforların kullanımı, ironiler, ifadelerde abartmalar, küçümsemeler, olgularda karşılaştırmalar, gözdağı verme ve çağrı göze çarpmaktadır. “*Yine de bizim istediğimiz. Rabbimizin kitabı ve Resul Allah sünneti altında tek bir kelime üzerine ümmetimizin toplanmasıdır.*” (GlobalResearch, 2014).

Retoriğin temelindeyse bu ifade vardır:

(Benzetme) *Haçlı seferi*

(İroni - küçümseme) *“Bizler basit sözler söyledik. Fakat Amerika onların anlamını bozarak, Usame teröristlere şifreli mesajlar gönderdi, dediler. Sanki güvercinle haber uçurma çağında yaşıyoruz. Telefonlar, yolcular, İnternet, normal, hızlı ve elektronik posta yok. Yani gerçekten komik. İnsanların akıllarını hafife alıyorlar.”* (GlobalResearch, 2014).

(Metafor) *“Bush’un bugünkü görüntüsü kocaman haç taşıyan önde giden tabur şeklindedir. Bush’un yolunun ardından giden herkes kesinlikle Muhammed’in milletinin dininden dönmüştür.”* (GlobalResearch, 2014)

(Abartma) *“Şu anki Haçlı seferleri Müslüman dünyasına karşı, İslam’ın doğuşundan bu yana düzenlenen en şiddetli en vahşi Haçlı seferlerdir. Daha önce de Haçlı seferleri düzenlenmişti. Ancak bunun gibisi görülmedi.”* (GlobalResearch, 2014).

(Çağrı) *“Bize gelince biz ibadetteyiz. Cihattayız. Peygamberimiz hadiste: safta bir saat geçirmek 60 sene ibadetten daha hayırlıdır. Bize katılın kafirleri alaşağı etmemiz için.”* (GlobalResearch, 2014).

Makro Düzey: Total metni, söylemin zamanlamasını, sunumunu ele aldığımızda amacı açısından neye tekabül etmektedir? Tematik ve şematik olarak sunum ve söylem önemlidir. Mülakat neden yazılı olarak değil de video olarak servis edilmiştir?

11 Eylül saldırısı, saldırının başladığı andan itibaren dünya ana akım medyasında canlı yayınlarla dünya gündemine oturmuş, bir anda dünyanın tek konusu oluvermiştir. Bu saldırının etki alanının bu kadar geniş olmasında, medyanın bu sıra dışı saldırı anını, anı anına dünyaya servis edebilme yeteneğinin büyük payı olmuştur.

Usame bin Ladin eylem ve açıklamalarında tam da bu medya gücünü kullanmaktadır. Bu gücün en önemli boyu televizyon haberleridir, bu nedenle Ladin

açıklamayı kamera karşısında yapmaktadır ve o yolla dünya ana akım medyasında geniş yer bulmuştur.

11 Eylül saldırısı ardından tüm gözlerin çevrildiği isim olmasına karşın bin Ladin son derece mütevazı bir video yayınlayacaktır. Aileden gelen servetinin izin vermesine karşın, tüm dönemlerinde bu sadelik ve doğallık onun tercihi olmaktadır.

Şekil 17: Usame bin Ladin 11 Eylül Sonrası İlk Röportaj – El Cezire

Kaynak: (Dailymotion)

Bu duruş mesajının bir parçası olagelmiştir. Kapitalist devletlere karşı dünya için değil Allah için tüm varlıkların seferber olması çağrısını yinelemektedir. Sunduğu çağrı içinde bulunduğu duruma ilişkin çelişkiler içermemektedir. Sarığıyla bir mümin, ceketıyla bir asker görüntüsü vermektedir. Yanı başında sıklıkla referans verdiği Kuran vardır.

Metin boyu amacını, koşulları sıralamaktadır. İzleyici merkezi bir çağrı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bin Ladin bu dönemde kendi medyasına sahip değildir. Ve Ladin'in bu mesajı tüm dünyaya yaymasının tek yolu mesajı dünya medyasına

ulaştırabilmek olmaktadır. 11 Eylöl'ün dünya siyasetinde etkisi sürerken bu da güç olmamaktadır.

Ladin'in bu bağlamda zamanlaması önemlidir. Açıklamasını 11 Eylöl'ün hemen ardından kısa bir yalanlama olarak paylaşan El Kaide Lideri uzun ve kapsamlı bu mülakat için aradan bir miktar zaman geçmesini bekleyecektir. 10 binlerce kişinin yaşamını yitirdiğı saldırının öfkesi taze iken sessizliğini korur. Olayın etkisinin önüne geçmeye çalışmamaktadır, tartışmalar yatışınca ve olayın etkisi sönümlenmeye başlayınca açıklamasını El Cezire üzerinden tüm dünyaya ulaştırmıştır. Ladin merkezi mesajlarının yayımı için bu noktada dünya medyasına adeta muhtaçtır. Orada yer bulabilmesi gerekmektedir. El Kaide ile sağladığı popülarite sayesinde bu zor olmamaktadır.

11 Eylöl sonrası mülakatın tam metin deşifresi:

“Bizler şüphesiz bir ümmetin parçalarıyız. Hedefimiz ümmetimizin zafer kazanmasını, zulmün, zilletin, değersizliğın, boyun eğmişliğın, ümmet üzerinden kaldırılmasını sağlamak. Amerika ile işbirliğini yapan rejimlerin ortadan kaldırılmasını ümmete yaradan Rabbinin hükümleriyle hükmedilmesini sağlamaktır.”

“İçişleri Bakanı'nın bizi direk suçlayan suçlamalarını işittim. Bizim Müslümanları kafir saydığımızı söylüyor. Böyle bir şeyden Allah'a sığınırız. Bizler Müslümanları Müslüman olarak görüyoruz. İslam dininde zorunlu olarak aykırı bilinen bir suç işlemedikçe kimseyi kafir saymayız. Yine de bizim istediğimiz. Rabbinizin kitabı ve Resul Allah sünneti altında tek bir kelime üzerine ümmetimizin toplanmasıdır. Ayrıca Resul Allah'ın bizleri sahih bir hadisinde Raşit halifeliliğın Allahu Teâlâ'nın izniyle döneceğı yönünde müjdelediğı gibi ümmetin bunun için hareket etmesini diliyoruz.”

“Ümmetten istenen bu haçlı seferleri karşısında birleşerek çaba göstermesidir. şu anki Haçlı seferleri Müslüman dünyasına karşı, İslam'ın doğuşundan bu yana düzenlenen en şiddetli en vahşi Haçlı seferleridir. Daha önce de Haçlı seferleri düzenlenmişti. Ancak bunun gibisi görülmedi. Bush kendi ağzıyla Haçlı seferleri düzenlediklerini söyledi. Bizler söylemediğimiz sözleri asılsız sayıyoruz. Bush kendisini

sarf ettiği sözlerden dolayı özür dilenmesi istendiğinde, Haçlı seferlerini kast etmedik, dedi. O ‘haçlı seferleri’ dedi ve dünyayı iki kısma ayırdı.”

“Ya bizdensiniz ya terörden yanasınız, dediğinde aslında, Ya haçlılardanansınız ya da İslam’dan yanasınız, demiş oluyordu. Bush’un bugünkü görüntüsü kocaman haç taşıyan önde giden tabur şeklinedir. Bush’un yolunun ardından giden herkes kesinlikle Muhammed’in milletin dininden dönmüştür.”

“Bu hüküm Allah’ın kitabı ve Resul Allah’ın sünnetindeki en açık hükümlerden bir tanesidir. Daha önce de başka şeylerin verdiği gibi fetva veriyorum. Bu delilde Allahu Teâla’nın müminleri muhatap alarak buyurduğu şu ayettir. Ey inananlar Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah zalimler topluluğuna doğruyu iletmez. (Maide: 51). İlim ehli, kâfirleri dost edinenlerin kesinlikle kâfir olduklarını söylediler. Ve en büyük yardımcı dostluk sözle, gittiği yolla, bildirilerle oluyor. Bush’un ve Müslümanlara karşı başlattığı hamlesinin peşinden koşanlar, kesinlikle Allah’a ve Resul’üne küfür etmişlerdir. Süphanehu Teala, bir ayetinde şöyle buyuruyor, İşte kalplerinde nifak bulunanların başımıza bir felaket gelmesinden korkuyoruz, diyerek onların arasından koşup durduklarını görürsün. Kafirleri dost edinenler dinden dönmüşlerdir.”

“Bir ayette şöyle der, Sizden kim dininden dönerse , (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki Allah onları sever onlar da Allah’ı sever. Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı güçlü ve onurludur. Allah yolunda cihat ederler.”

“Bu yolda hiçbir kınayıcıdan korkmazlar işte bu Allah’ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Ve Müslümanlara Yahudi ve Hristiyanları dost edinmekten sakınmalarını söylüyorum. Her kimin ayağı bir kelimeyle kayarsa Allah’tan korkarak imanını tazelemeli ve yaptığına tövbe etmelidir. Bu büyük bir ayırım değıldir Allahu Teâlâ’nın bize kitabında açıkça bildirdiği bir hükümdür.”

“Arap ve İslam ülkelerindeki rejimler?

Onların hiçbirisi bize zarar veremez. Ömer ve Zeyd diyebilirsin. Ben hakkı biliyorum ehlini biliyorsun. Hakkı adamlarla bilemezsin. Bu Allahu Teala'nın kitabıdır. Dünyanın hepsi değişse bize zarar veremezler. Kanaatimiz de değiştiremezler.”

“Zalimin senin kardeşini öldürme hakkı yoktur. Biz ancak Allah ve Resulü'nün kitabıyla hareket ederiz. Fakat Yahudi ve Hristiyanlar saf masum Müslüman halkına batılı getirerek onları kandırmaktadırlar. Ve maalesef bölgedeki rejimler onlara tabi olmaktadır. Aynı şekilde entel çevrelerde barış dünyada barış çağrılarıyla aynı yolu izlemektedirler. Oysa bu kesinlikle hurafeden başka bir şey değildir. Onların çağırdıkları barış anlayışı Müslümanları öyle bir uyuşturur ki kesecek kıyama getirsinler. Sonra da kesme aralıksız devam etsin. Eğer kendimizi savunmaya kalkarsak bize terörist desinler ki kesmeye devam edebilsinler. İslam düşmanlığı ile savaşımız sürekli vardır ve bu kıyamete kadar sürecektir. Onların barışları hurafedir ve barış ödülleri de en büyük katillere verilir.”

“Biz Resul Allah'ın sahih bir hadisinde belirttiği gibi bir zamanda yaşıyoruz. İnsanların aldanacağı seneler gelecek. O dönemde yalancılara inanılacak doğru söyleyenler yalanlanacak. Haine güvenilecek güvenilir insana ihanet edilecek. Önemsiz kişiler genel konularda konuşacak. Şu an İslam dünyası yüksek makamlarında durum budur. İşte bu aldanıştır. İnsanları kandıracaklar ve üzerine iftira atacaklar. Ancak Allah'ın izniyle Allah'ın ferahlığı ve zaferin vakti yakındır.”

“Bizler güçlü ve kesin bir savaşın içindeyiz. Bu savaş İsrail başta ve ona destek veren Hristiyanlarla. Bizler basit sözler söyledik. Fakat Amerika onların anlamını bozarak, Usame teröristlere şifreli mesajlar gönderdi, dedi. Sanki güvercinle haber uçuşma çağında yaşıyoruz. Telefonlar, yolcular, İnternet, normal, hızlı ve elektronik posta yok. Yani gerçekten komik. İnsanların akıllarını hafife alıyorlar. Filistin halkı rahat yüzü görmeden Amerika rüya görmeyecek diye yemin ettik. Amerika İsrail'i desteklemeye devam ettikçe.”

“Allah'ın izniyle savaşı sürdüreceğiz. Ümmeti de buna teşvik edeceğiz ki Allahu Teala ile buluşmamızda bizden razı olsun. Bugün Yahudilerle savaşımız belli esaslar üzerine dayalıdır. Japonya'dan Almanya uyarır. Bush başı çekiyor bazı Arap

ülkeleri de destekliyor. Bir milyondan fazla çocuk öldü. Kendi ölümlerine ağlamayanlar bugün Amerika'nın ölümlerine ağlıyor. Kim hakkı aramaktan ve onun için savaşmaktan geri durursa kıyamet günü zulüm onunladır. Amerika halkı ve Amerika çukura girdi bunun karşılığını görecekler. Bize gelince biz ibadetteyiz. Cihattayız. Peygamberimiz hadiste: safta bir saat geçirmek 60 sene ibadetten daha hayırlıdır.” (Ladin, 2002).

5.3. Dijital Medya ve Radikal Cihatçıların Söylem Analizi Ve Dönüşüm

Hem coğrafyada hem örgütlerde hem de kullanılan teknolojilerde çok fazla şey çok hızlı bir biçimde dönüşmekteydi. Ladin'in geleneksel köktenci örgütü ve kitle medyasıyla yakaladığı popülarite ve güç de bununla birlikte dönüşmekteydi. Onun dönemindeki koşulların uluslararası güçlerce kontrolü ve kısıtlanması daha az bilinmeze sahipti. Merkezi yapının kontrol mekanizmaları da daha farklı bir işleyişe sahip olmakla birlikte daha güçlü bir yapı arz etmektedir.

El Kaide'nin 2. İsmi olan Ayman El Zevahiri tarih sahnesine çıktığında bu denklem alt üst olacaktır. Zevahiri'nin en güçlü yanı dijital medya olanaklarını çok hızlı fark edip onu sistemli kullanması olmuştur. “2005'te, o dönem örgütün Irak koluna liderlik eden Ebu Musab El Zerkavi'ye yazdığı mektupta, ‘Savaştayız ve yarısı medya cephesinde geçiyor’ demekteydi.” (Özel, 2015). Bu farkındalığını medyanın tüm araçlarını seferber ederek kullanmaktadır. Dijital medyaya öncelik verir. Zevahiri'nin “Kalpleri ve beyinleri kazanın” tavsiyesini, kastedildiği şekliyle yerine getirmemektedir ama mesajını yaymak için sosyal medyayı ustaca kullanmaktadır.

Irak'taki ilk cihat isyanı sırasında, Ayman el-Zawahiri, dersi yineleyecektir ve Irak'ta şu anda ölen El-Kaide lideri AbuMusab el-Zarqawi'ye şöyle yazacaktır: “Bir savaştayız ve dahası... Bu savaşın yarısından fazlası medya savaş alanında gerçekleşiyor. Ümmetimizin kalbi ve zihni için bir yarışta, bir medya savaşındayız.’ Mayıs 2011'de Abbottabad kampında bulunan belgeler, Bin Ladin'in çevrimiçi medyanın önceliği ve önemi konusundaki ısrarını ortaya koydu. Bir cihatçıya yazdığı mektupta ‘Medya bugün savaşın büyük bölümünü işgal ediyor’ diye yazıyordu.” (Klausen, 2015).

Medyanın dijitalleşerek kiteselden bireysele dönüşmesiyle cihatistler hızla sürece ayak uyduracaktır ve hedef kitleler mesaj ve propaganda yağmuruna tutulmaktadır. Tebliğ, cemaat ve merkezi örgütlenme üç aşamalı plan devam ederken farklılaşan bu kez dünyanın dört bir yanındaki insanlara verilen ‘*merkez sensin*’ mesajıdır. “*Allah için cihata katıl*” sloganları dünyaya yayılmaya devam ederken bu kez katılımın bireysel olması talep edilmektedir. İslam topraklarına çağrı değişmeye başlamıştır, “*Bulunduğun her yer cihat alanıdır*” vurgusu öne çıkmaktadır. Mücahit ordulara çağrıdan ‘yalnız kurt’ kavramına uzanan bir zemin yaratılmaktadır. Dijital yayınlarda artık örgüt sadece propaganda yapmamakta, ağlar kurarak, kendine yeni merkezler belirlemektedir ve daha da ötesi eğitim de vermektedir. Bu da tehdidin tüm dünyaya yayılması anlamına gelmektedir.

‘*Mesajı üret, fetva ve röportajlarla kitle medyasında yer bul ve insanları cihata çağır.*’ Diyen söylemin yerini ‘*Mesajı üret, kendi sosyal medya ağ ve kanallarınla dolaşıma sok.*’ stratejisi almaktadır. Bu strateji ile üretilen dijital içerik gücüne göre zaten çoğu zaman kitle medyasında da kendiliğinden yer bulacaktır. Örnek teşkil eden ve çağrı taşıyan içerikler “*kendi cihatını bulunduğun yerde ver*” çağrısına da sahiptir. IŞİD’in Ortadoğu’da 10 yıl kadar sürecek vahşet dönemine ve Batı’da neden olduğu saldırılara zemin hazırlayan çalışmalar ve aşırılık yanlılarına yataklık etmektedir.

Bu dönem aynı zamanda sözün yerini görselin aldığı fotoğraf ve videonun gücünün yoğun bir biçimde kullanıldığı dönem olacaktır. Bin Ladin döneminde Ladin’in demeçleri çarşaf çarşaf yayınlanırken bu dönemin öne çıkan unsurları videolar ve fotoğraflardır. Bunlar arasında öne çıkan video örneği ile örneklendirecek olursak:

20 Eylül 2004’te Zerkavi, Irak’ta esir alınan Amerikalı Eugene Armstrong’u infaz eder, infazın profesyonelce çekilen ve kurgulanan görüntüleri, video kayıt olarak yayınlanmıştır. Siyah giysili ve maskeli grubun içerisinde yalnızca o yüzünü açık tutmaktadır. Bu Zerkavi’nin yaptığı meydan okumadır ve ardından dünya ‘*Müslümanlarına*’ yaptığı çağrıda, bu meydan okumayı sizde bulduğunuz her yerde ‘*Kafirlerle*’ karşı uygulayın emri vermektedir. O bin Ladin gibi ana akım medyaya sızmaya çalışmamaktadır, cihat topraklarına çağırmamaktadır. “*Siz neredeyse cihat orada*” mesajı vermektedir. (Taştekin, 2014). Bunu direk kendi verdiği fetvalarla

yapmamakta, sosyal medya ağlarındaki kanallarla dolaşıma sokmaktadır. Bu mesajlar korku salma, özendirme, teşvik etme, yüreklendirme ve yaygınlaştırma amacı taşımaktadır.

'Siyah Bayraklar IŞİD' in Doğuşu ve Yükselişi' kitap tanıtımında The New Yorker yazarı, şu ifadeleri kullanacaktır: *"IŞİD militanlarının, ideolojilerinden infaz videolarına, tutsaklarına ve giydikleri tulumların rengine kadar tüm eylem ve sembollerini 2006'da öldürülen Zerkavi'ye ne derece borçlu olduklarını ortaya koyuyor. IŞİD militanları Zerkavi'nin çocuklarıdır."* (Warrick, 2016).

5.3.1. Dijital Medya ve Radikal Cihatçıların Söylemi ve Dönüşen Eylem

IŞİD 'İletişim Bakanlığı' tarafından sosyal medya için üretilen ve dolaşıma sokulan her bir içerikte, çağrı, tehdit ve duyurular yer almıştır. Sosyal medya hesap içerikleri, ait şirketler tarafından belli bir tarihten itibaren sistemli olarak geriye dönük temizlendiği için bu medya mesajlarına birebir ulaşamamaktadır. (Bu aynı zamanda bu araştırmada ciddi bir kısıtlılık yaratmaktadır.) Geleneksel dönem örneğinde verdiğimiz Bin Ladin açıklamasının karşısına dijital dönemde Zerkavi'nin öne çıkan bir mesajını vermekte de güçlük çekilmektedir. Zaten Zerkavi'deki ilk farklılık da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zerkavi mesajını yayınlama ve yayma şekli ile bile büyük bir farklılık göstermektedir.

O profesyonel bir gazetecinin kendisiyle görüşmesine ihtiyaç duymadan kendi içeriğini bir ekip eşliğinde üretilip kendisi dolaşıma sokmaktadır. Her ne kadar ana akım medya yapıları bu ve benzeri radikallerin içeriklerine yer vermemek konusunda uyarı almış olsalar da bu içerikler tüm dünya medyasında kendine genişçe yer bulmaktadır.

IŞİD'in çağrısı siyasi ve ideolojik ayrıntılara girmemektedir. Basit ve odaklıdır. Selefilik çok çeşitli siyasal tutumlardan oluşan bir yelpazeyi barındırmaktadır: *"İlmli kutupta muhafazakar yeniden İslamileşme hareketliliği içinde sadece ibadetin ve iman saflaştırılması üzerinde ısrar eden muhafazakarlar; onların peşinde eylemlerinin eksenini davet ve tebliğ üzerine kurup egemen kültüre ve topluma her türlü katılıma*

karşı çıkan vaiz militanlar; yelpazenin diğer ucunda da Batı dünyasına karşı savaş vazeden cihatçılar vardır.”(Roy, 2016, s. 130).

Bu cihatçı çağrının mevcut coğrafya içinde yanıt bulması yadırganmazken, konuyu hassas ve pek çok kesim açısından anlaşılmaz kılan nokta, bu cihat çağrısının dünyadan bulduğu karşılık olacaktır. *“Yeni fundamentalizmin bu esnekliği sorun çıkarmaktadır: Nasıl olmaktadır da, aynı ideoloji, hem kendi üzerine kapalı bir kabile dünyasından çıkan Afgan Taliban’ında, hem Batı’da öğrenim gören öğrencilerde, hem de Bin Ladin gibi şirket yöneticisi ya da Suudi ileri gelenleri arasında kök salabilmektedir? Yeni fundamentalizmin yayılmasının açıklaması vardır, çünkü tam da çağdaş küreselleşme olgularına tekabül etmektedir: geleneksel toplumlardaki yapının çözülmesi, bireyden yola çıkarak hayali cemaatler kurulması.”*”(Roy, 2016, s. 134)

Tam bu noktayı iyi yakalayan IŞİD ‘iletişim bakanlığı’ hayali cemaatleri bölmeden ‘Vahşetin Çağrısı’ndaki prensiplerle dijital dünyada çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaya başlarken (2017 – Ocak) dijital medya döneminin merkezsiz ve kendiliğinden olduğu kanısı ağır basmaktaydı. Ancak araştırma boyunca sosyal medya döneminin de profesyonel bir merkeziliğe sahip olduğu görülmektedir. Mesajın yayılımı konusunda dağınık ancak üretimi konusunda merkezi bir yapı araştırmalar ışığında karşımıza çıkmaktadır. İletişim Bakanlığı bunun en önemli kanıtı olmaktadır.

Mesajların ve çağrılarının bu denli kitlesel karşılık bulması ise pek çok araştırma ve analize konu olacaktır. Bu cihatist grupların en güçlü argümanları olarak karşımıza çıkan ve tüm dünyada kabulünü kolaylaştıran Batı emperyalizmine karşı, hınç ve öç politikaları, söylemin daha hızlı karşılık bulmasını ve küreselleşmesini sağlamaktadır. Yapıların, gerek topladığı militanların geniş bir coğrafyadan olması nedeniyle, gerekse bu bir araya gelişlerin kazandırdığı yeni kimlikler nedeniyle küresel bir form aldığı görüşü genel kabul görmektedir. Bu formu belirleyen temel unsur ise İslam kardeşliği olur. Ulus kimlikleri reddeden ve Allah’ın birliği üzerine onun için mücadele eden, savaşan tek bir kimlik inşa sürecidir. Burada ne eski tip ideolojiler ne modernizme yer yoktur. Katı bir Kuran ve şeriat doktrini ve Altın Çağ olarak adlandırılan belirli bir periyoda, (hem de ne olduğunu tam bilmeden) dönme isteği bulunmaktadır. Konjonktür

içinde sıkışmış bu istek zamanla önce radikalleşmekte ve gittikçe artan oranda şiddet odaklı katı bir sürece evrililmektedir. Burada fark bu şiddetin askeri bir tutumdan ziyade sosyolojik yanı olmaktadır. Bu dönem sosyolojisinde stratejik el kitabı *‘Vahşetin Çağrısı’* olacaktır.

“İŞİD’in canice saldırılarının ardında elbette karanlık ama aynı zamanda bilinçli ve iyi düşünülmüş bir siyasal ve askeri strateji var. Zarkavi çizgisine belli bir ‘teorik tutarlılık’ sağlayan, ‘Vahşetin Yönetimi’ kitapta, Müslüman dünyadaki ‘sapkın’ ya da ‘mürtet’ rejimlere karşı, onların direnme kapasitelerini nihayetinde kıracak yoğun ve sürekli bir şiddet kampanyası açılması gereğini öne sürüldü. Acımasız ve yıkıcı saldırılarla ‘vahşet bölgeleri’ oluşturmak, merkezi önemdeydi.” (Benlisoy, 2014)

Odağına öncelikle Ortadoğu’yu alan kitap küresel bir cihat perspektifine karşı merkezi yapılar oluşturma ihtiyacını açığa çıkarmaktadır. Bu perspektifle örülen süreçte 2004 internetin örgüt için bir numaralı propaganda aracına dönüşme yılı olacaktır. Bu yeni dönemin analizinde bu kitap belirleyicidir.

“Devlet güçleri saldırılar karşısında zayıflarken cihati güçlerin etki ve müdahale kapasitesi çoğalacak, iktidarın eski rejimle yenisi arasında gidip geldiği kaotik ve vahşi bir dönem söz konusu olacaktı.” (Benlisoy, 2014) Bu vahşi dönem için yaygınlık önemli olsa da merkezilik sanılandan çok önem taşımaktadır.

“Devletin kısmen ya da tamamen geri çekilmek durumunda kaldığı bu bölgelerde ahali, cihati güçlere itaat etmek durumunda kalacak ve böylece bu bölgeler İslami bir devletin (hilafetin) çekirdeğini teşkil edecekti. Yani ‘vahşet yönetimi’, İslami devletin nüvesini oluşturacak kurtarılmış bölgelerin ve ilkel-alternatif yönetsel birimlerin yaratılması sürecinin adı. ... İslami devletin kuruluşuna temel oluşturacak kurtarılmış bölgelerin tesisi, ancak şiddetli bir terör kampanyasıyla yaratılacak kaosun ürünü olacaktı. Cihat hareketi vahşetten kaçmamalı, onu ‘yönetmeye’ girişmeliydi. ... Zaten İŞİD’in başarısının nedeni, onun ‘entelektüel zenginliği’ falan değil, stratejik referanslarını etkin olduğu sahaya uyarlama kabiliyeti.” (Benlisoy, 2014)

Merkezi vahşet yönetiminin küresel bir ağ olarak dünyayı sarmasının odağında internet teknolojisi vardır. Bu ağ küresel ancak merkezsiz olmayan bir yapıdadır. Bu merkezler profesyonelce oluşan yapılardır ve hakkında çıkan bazı haberler şöyledir:

“İŞİD'in ABD terör listesindeki yayın organları Amaq Haber Ajansı ile Al Hayat Medya Merkezi, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından Yabancı Terör Örgütleri listesinde yer alıyor. Bakanlık, Amaq Haber Ajansı'nın İŞİD propaganda kolu olarak görev yaptığını ve teröristlerin mesajlarını yaymak için kullanıldığını belirtti.

Al Hayat Medya Merkezi'nin ise İŞİD'in çok dilli medya kuruluşu olarak uluslararası platformlarda savaşçı toplama amacına hizmet ettiğini kaydeden bakanlık, Amerikan halkına ve uluslararası topluma söz konusu iki kuruluşun faaliyetleri konusunda dikkatli olmaları çağrısında bulundu. Amaq Haber Ajansı'nın İŞİD'i dünyaya tanıtan, 2014 yılındaki 8 saatlik Musul işgalinden beri kullanıldığı ve haber yaydığı biliniyor.” (TimeTürk, 2019).

Özellikle dijital medya bölümlerinde genişçe ele aldığımız sosyal medya kullanımı yapılan araştırmalar göre kendiliğinden değildir. Al-Furkan Medya Üretimi Merkezi, El Hayat Medya Merkezi gibi merkezi yapıların organizasyonu ile planlı yürütülen çalışmalar olmaktadır.

“2014 yılının ortasında, İŞİD, Batı izleyicilerini hedefleyen ve İngilizce, Almanca, Rusça ve Fransızca dillerinde materyal üreten Al Hayat Medya Merkezi'ni kurdu. İŞİD, Kasım 2014'te diğer ülkelere yayıldığını duyurduğunda yeni şubeler için medya bölümleri kurmuş, yeni şubelerin Irak ve Suriye'de kullandıkları modelleri takip etmelerini sağlamıştır. Ardından FBI Direktörü James Comey, İŞİD'in “propagandasının alışılmadık derecede kaygan olduğunu” belirterek “Onlar 23 dilde yayın yapıyorlar.” dedi. (Ryan, 2014)

2014 yılının Temmuz ayında, El-Hayat, İngilizce de dahil olmak üzere birçok dilde, Dabiq adlı bir dijital dergi yayınlamaya başladı.

“Al-Hayat ayrıca Türk dili Konstantiniyye, İstanbul için Osmanlıca kelime ve Fransızca Dar el-İslam gibi diğer dijital dergileri yayınlamaya başladı. 2016 yılının

sonlarına doğru, bu dergiler görünüşte kesildi, Al-Hayat'ın materyali Rumiya (Roma için Arapça) adlı yeni bir dergide birleştirildi.

Grup ayrıca, Arapça, Rusça ve İngilizce olarak bülten yayınlayan ve Irak, Suriye ve Libya'daki faaliyetlerini kapsayan Al-Bayan adlı bir radyo şebekesini işletiyor.” (Ryan, 2014)

NATO'nun resmi yayın organı olan NATO Dergisi'nde yer alan “İçerik Savaşları: IŞİD'in iletişim kanallarını kullanmaktaki becerisi” başlıklı makalede de bu duruma dair şu bilgiler yer alır:

“Avustralya'nın sivil askeri düşünce kuruluşu Info Ops HQ Avustralyalı Yabancı Savaşçılar ve Yurtiçi Oyuncular konusunda 18 aydır sürdürdüğü ve halen devam etmekte olan araştırmayı kısa süre önce yayımladı. Açık kaynaklı istihbarata dayanan bu araştırma sözde İslam Devletinin (veya DAESH, al-Dawla al-Islamiyya fil Iraq was al-Sham) eş kullanıcılar arasında ileri düzeyli bir doğrudan iletişim ağı kurmuş olduğunu ortaya çıkardı.

IŞİD bizim bağımlısı olduğumuz aynı çağdaş iletişim metotlarını kullanarak hem sürdürdüğü içerik savaşına ilgimizi arttırmış, hem de tek başına, hiç bir rakibi olmadan bu medyaya hakim olmuştur.” (Matejic, 2016)

Tüm bu çalışmaların Zerkavi'nin önderliğinde, merkezi olarak yürütüldüğü, araştırma boyu incelenen kaynaklar da görülmektedir.

Sosyal medya çalışmalarının örgütün en tepesinden yürütüldüğüne dair çok sayıda veri bulunmaktadır. İletişim Bakanlığı olarak adlandırılan birimin çalışmalarına Zerkavi ve Bağdadi bizzat dâhildir. Bu medyaya yansıyan pek çok haber ve yazıda açığa çıkmaktadır.

Zerkavi'nin çalışmalarından öncelikli olanı, iletişim birimlerini yapısal olarak oluşturmak olacaktır. El Kaide'nin uluslararası medya organlarına olan bağımlılığı dönemin teknolojik olanaklarıyla ortadan kalkmaktadır. Dünyada yapılan araştırmalar bu organizasyonun ne kadar sistemli olduğunu ilk etapta olmasa da zamanla ortaya koyacaktır. Zerkavi ve Bağdadi bu noktada hem oyuncu hem aktör olarak yer

almaktadır. Ancak esas aktör Zerkavi olur. YouTube başlığında ele alınan açıklamayı yineleyecek olursak:

“Kaçırılan Batılı tutsakların kafalarını kesmek ve bu eylemin nasıl gerçekleştiğini YouTube üzerinden dünyaya yayınlamak da Zerkavi’nin düşüncesi idi. Tutsaklar tıpkı Amerika Birleşik Devletleri’nin ünlü tutukevi Guantanamo’da olduğu gibi turuncu rengi tulumlar içinde ve diz çökerek kimliklerini açıklarken keskin bir kılıç boyunlarına dayanıyor ve yüzü kapalı bir cellat tarafından kafaları uçuruluyordu.” (Awan, 2017).

İmran Awan’ın burada bahsettiği korkunç olay Amerikalı gazeteci James Foley’nin infazıdır.

“Bu şiddet görüntülerinin yaygınlaşması Zerkavi’nin hedeflediği sonucu doğurdu. El Kaide’nin Suudi kanadının yayınladığı Voice of Jihad (Cihatın Sesi) dergisinin 2004 yılının Ağustos-Eylül aylarında çıkan sayısında Zerkavi’den şöyle söz ediliyordu, ‘Ey katillerin şeyhi Ebu Musa el Zerkavi, Allah’ın izniyle yürüdüğün doğru yolda devam et.’ Zerkavi, artık Katillerin Şeyhi, olarak anılıyordu.” (Awan, 2017).

Her ne kadar Zerkavi öne çıkıyor olsa da dijital dönemin Bin Ladin gibi bir süper starı olmayacaktır. Tek sesli yapı birden bire milyonlarca sesi dönüşmüştür. İşin ilginç bu seslerin çoğu anonimdir ancak varlıkları dijital alanda baskın bir unsur olarak ortadadır.

5.3.2. ‘Eleştirel Söylem Analizi’ Çerçevesinde Dijital Dönem Örneği

Dijital dönem örnek mesajı Van Dijk’ın modeli çerçevesinde analiz edilmektedir. Modelin ana kategorileri: Metinsel Analiz – Üretim – Yorum.

Metinsel düzey: Metinde gerçekleşen inceleme mikro ve makro düzeylerde yapılmaktadır.

Mikro düzey:

Sözcük seçimleri

Cümle yapıları

Cümleler arasındaki nedensellik ilişkisi

Retoriğin incelenmesi

Bin Ladin dönemi için ele alınan mesaj 11 Eylül sonrası yaptığı ilk açıklamadır. Bu Ladin'in en fazla ses getiren demeci olarak tarihte yerini almıştır. Zerkavi demeçleriyle değil eylemleriyle ses getirmiş bir lider olmuştur. Zerkavi esas olarak gazeteci James Foley infaz videosuyla öne çıkar. Bu bile süreçteki dönüşün gözler önüne serilmesinde oldukça önemli bir bulgudur. Ancak söylem analizimiz çerçevesinde en öne çıkan demecinden birkaç paragrafla başlamak gerekmektedir:

“Siz kıymetli kardeşlerim, cihat ve savaşın liderleri, kılavuzları ve sembolik figürleri sizsiniz. Kendimizi size meydan okumaya uygun bulmuyoruz ve kendimiz için şeref elde etmek için asla çaba sarf etmedik. Tek umduğumuz şey, öncül, güç veren, öncü bir İslam ulusunu vaat edilen zafere taşıyan köprü olmaktır.

Bu bizim vizyonumuz ve biz bunu açıkladık. Bu bizim yolumuz ve bunu netleştirdik. Eğer bize katılıyorsanız, bunu bir program ve yol olarak kabul ederseniz. Eğer döneklik mezhepleriyle savaşma fikrine ikna olmuşsanız, hazır askerleriniz olacağız. Bayrağınız altında çalışmak, emirlerinizi yerine getirmek ve gerçekten de kamuya ve haber medyasına sadakatsiz küfür etmek, kâfirleri sinirlendirmek ve Allah'ın birliğini vaaz edenleri sevindirmek görevimiz olur.

O gün inananlar, Allah'ın zaferinden mutluluk duyacaklar. Eğer işler başka türlü ortaya çıkarsa, biz kardeşiz ve anlaşmazlık arkadaşlığımızı bozmaz. Bu, iyi bir cihat için işbirliği içinde olmamızın bir nedenidir. Allah sizi, iyiliğin anahtarı ve İslam ve halkı için birikim olarak korur.” (Picus, 2004)

Bu açıklama Zerkavi'nin ve IŞİD'in yükseliş dönemine yani 2004 -2007 dönemine tekabül etmektedir. Ardından yaptığı açıklamaların pek çoğu dijital ortamdan temizlenmiştir. Türkçe yayın yapan Dabıq dergisindeki şu ifade onun stratejisinin vahşeti yayma odağını açıkça ortaya koymaktadır. “Kıvılcım burada; Irak'ta tutuştu ve

alevi –Allah’ın izniyle– haçlı ordularını Dabık’ta yakana kadar artmaya devam edecek.” (DABIQ, 2016)

Kelime Seçimleri, Cümle Yapısallığı, Cümleler Bağlamında Nedensellik

İlişkisi: “*Kardeşlerim, siz, lidersiz, islam ulusu, zafer, vizyon, yol, asker, bayrak, Müslüman, kafir, küfür, cihat, işbirliği, Allah, kıvılcım, ateş...*”

Sözcük seçimlerinde hiyerarşiyi ortadan kaldıran eşit ilişkiyi vurgulayan ifadeler yer almaktadır. Ortak bir gayeye işaret edilmektedir. Ancak bu sayede bir kazanım şansı olduğu vurgulanmaktadır.

Bin Ladin’in bir komutan edasıyla çağrısının yerini alan bu eşit düzlem ilk olarak açığa çıkan unsurdur. Her bir birey kendi networkünde amaçlanan vahşeti yayabilir. Orduların yerini bireyin gücü ve olanakları alır. Sadece o gücü fark ettirmek ve ateşlemek Zerkavi’nin mesaj gücüne bağlıdır. Bu strateji binlerce insanı bu ağa katmak için iyi kullanılmıştır. IŞİD yoğun kitlelere bireysel güce hitap ederek ulaşır. Yaygınlığındaki sihi bu noktada yatmaktadır.

Zerkavi de Ladin gibi kutuplaşmadan beslenir ve ‘*müslüman*’ – ‘*kafir*’ ayrımını ortaya koyar. Ancak Zerkavi Bin Ladin’in metinlerinin büyük bir oranını kapsayan Kuran ayetlerine demeçlerinde yer vermez. Onun mesajları dini derinlikten uzaktır.

Buna karşın en temel fark, bir coğrafi noktaya çağrı yapmak yerine bir ideolojiye çağrı yer almaktadır. Bu da dijital dönemde mesafesizleşmeye örnek olarak görülebilmektedir. Zerkavi söylemleriyle savaş noktasına çağrı yerine kaosun yaygınlaşmasını salık vermektedir. Cihat artık her yeredir.

Metinler belli tutarlılık ve dengeye sahiptir. Bundan sonrasında sözü, başucu kitapları Vahşetin Çağrısı’nda işaret edildiği gibi şiddet ve vahşete bırakırlar.

James Foley infazıyla başlayan süreçte aktör artık şiddet ve vahşet olmuştur. Cihatçı John gibi medya tarafından popülerize edilen kişiler olsa da örgütün stratejisinde bir kahraman bulunmamaktadır. Metinler alttan alta ‘*Kahraman sizsiniz*’ mesajı vermeye çalışmaktadır. İki hedef kitle belirlenmiştir: *Müslümanlar* ve *Kafirler*.

Müslümanların kendilerini vahşeti sergileyen tarafla, kafirlerin ise vahşete kurban olan tarafla özdeşlik kurması amaçlanmaktadır.

Zerkavi: “Kıvılcım burada; Irak’ta tutuştu ve alevi –Allah’ın izniyle– haçlı ordularını Dabık’ta yakana kadar artmaya devam edecek.” (DABIQ, 2016).

Zerkavi’nin bu cümlesi tüm politikasını yansıtmaya açısından oldukça önemlidir. Kıvılcımdan yangına geçen betimleme bireyselden kitlesele dönüşen vahşeti ve Zerkavi’nin zihninin arka planını güçlü biçimde yansıtır. Devamında esas amacın düşman ordularını evinde yok etmek olarak ortaya koyulur.

Retoriğin İncelenmesi: Güç, bu mesaj bombardımanında öncelikli unsur olmaktadır. Bireye sen güçlüsün mesajı düşmana biz güçlüyüz mesajı verilir. Her bir unsur, düşmana karşı güçlü olduğunu vurgular. Kazanma şansının yüksek olduğuna vurgu yapar. Umut burada salık verilen bir kavramdır. Çünkü kitlelerin önündeki en büyük duvar, kapitalist ve emperyalistler karşısında zayıflık hissidir. Bunu ilkin ajitatif söylemlerle yıkmaya çalışır örgüt ama esas güç ve boy gösterisinde ilk dönem retoriğini ciddi biçimde aşan başka bir unsur devreye girecektir. Görselin gücüdür bu.

Van Dijk’ın analiz yöntemi bu noktada yapı bozumuna uğrar. Yeni dönemde sözcüklerin retoriği görselin gücü karşısında ezilmektedir. Burada hem dönemin hem liderlerin farkı açığa çıkar. Ladin hitabet noktasında ve donanım olarak Zerkavi’den üstündür. Zerkavi ise çağına uyan bir lider olarak daha az donanımlı olmakla birlikte daha güçlü araçlara sahiptir. Bunları ustaca kullanır.

Geleneksel dönemde Ladin’in sözcüklerle ve hitabet gücüyle kurduğu etkiye karşı dijital dönemde retorik zayıflar. Buna karşı aurayı yaratan mesajların içerisindeki sözcüklerden çok görseller olacaktır.

IŞİD tarafından servis edilen her bir mesaj içerik olarak da format olarak da ciddi bir dönüşüm yaşamaktadır. Retoriğin odağındaki mesaj görsellerle desteklenmektedir (fotoğraf, video, sosyal medya paylaşımı vb.). Bir gövde gösterisi yapmak için sunulan her bir unsur, sözcüklerin gücünü aşarak görsel etkiyle zihinlerde yer etmektedir.

Retoriğin Logos, Pathos ve Ethos boyutlarına dijital dönemde Photos eklenir.

Şekil 18: 2013 Yılı IŞİD Orduları Savaş Bölgesinde Boy Gösterisi Yapıyor.

Kaynak: (Euronews)

Şekil 19: IŞİD İnfaz Görsellerinden.

Kaynak: (Euronews)

Söylem analizine boyut katan söylem ve mesaj iletim yöntemindeki dönüşümdür. Yeni dönem söylem ve mesaj iletimini görsellerden bağımsız değerlendirmek neredeyse imkansızlaşmıştır. Görseli gücü vahşetin etkisini katlamak

için kullanılır. İntihar saldırıları infazları izler. Görseller ve mesajlar bazen Suriye’den çıkmaktadır karşımıza bazen Yeni Zelanda’dan. Bu sayede örgüt ‘her yerdeyiz’ mesajı vermektedir. Sözcüklerin yerini imajlar alır.

“İntihar saldırıları ve VBIED [Vehicle-Born-Improvised-Explosive-Device] olarak adlandırılan arabalara yerleştirilen patlayıcılarla yapılan saldırıların yüzde 42’si Zerkavi’nin imzasını taşıyordu. Zerkavi’nin şiddet tutkusu sınır tanımıyordu. Kaçırılan Batılı tutsakların kafalarını kesmek ve bu eylemin nasıl gerçekleştiğini YouTube üzerinden dünyaya yayınlamak da onun düşüncesi idi.” (Ulugay, 2015)

Şekil 20: IŞİD Tehdit Haberleri

Kaynak: (BBCTürkçe, 2014)

Bu görsel kullanımı söylemin güçlü bir argümanı olarak yaygınlaşır. Yerli ve yabancı basında bu dönemde sıklıkla ve sayısız şekilde bu mesajların etkisini ortaya koyan haberler yer almaktadır. YouTube artık örgütün adeta bir televizyon kanalı durumundadır. Tehdit videolarının ardı arkası gelmez. Etkisi hem bölgedeki diğer ordu ve sivilleri hem de dünyanın farklı noktalarındaki insanları sarar.

“Bu durumda ortaya çıkacak olan vahşet ve kaos ortamında cihat tek çözüm yolu olarak kalacaktı. Yazıda ayrıca ‘cihat’ın tanımı da yapılıyordu. Cihat, kağıt üzerinde yazı ile anlatılamaz, ancak daha önce cihat yapanlar bunun sadece şiddet, acımasızlık, başkalarını korkutma ve katliamla gerçekleştiğini bilirler. Ben cihattan ve savaşmaktan söz ediyorum, İslam’dan değil. Bu iki kavramı karıştırmayın. İlk aşamada düşmanı yok etmek ve yersiz yurtsuz bırakmak gerekir.” (Ulugay, 2015)

Söylem analizinde yer verilen görseller, söylemlerde yer alan ifadelerin medya mesajına nasıl dönüştüğü göstermektedir. Aynı zamanda bu bölümde kullanılmasının amacı Zerkavi stratejisinde, dijital dönemde söylem üretiminin dönüşümünü, görselleşmesini yansıtmak amacı taşımaktadır. Bu amaçla söylem analizine ek olarak yer verilmiştir.

5.4. Sonuç ve Çıkarımlar

5.4.1. Sonuç

Radikal cihatizm politik, güvenlik, ekonomik, sosyal, dini gibi birçok alanda araştırma konusu haline gelmiştir. Akademik ilgede özel bir yer işgal eden radikal cihatizm iletişim boyutuyla ele alındığında oldukça geniş bir alan karşımıza çıkmaktadır. Özellikle dijital medyanın ortaya çıkıp gelişip yaygınlaşmasıyla radikal cihatizmin iletişim stratejileri de hızla değişiklik göstermiştir. Başlangıçta yalnız sözlü kültür ortamları vasıtasıyla ve kısıtlı sayıda yazılı eserlerle söylemini yaygınlaştırmaya çalışan radikal cihatizm dijital kültürle birlikte yepyeni imkanlara kavuşmuştur. İletişim teknolojilerindeki değişim ile radikal cihatizmin söylemi arasında bir ilişki bulunduğunu savunan bu çalışma beş temel soru etrafında şekillendirilmiştir. Söz konusu sorular şöyle sıralanabilir:

- 1) Radikal cihatçılar hangi yöntemlerle medyayı kullanmaktadır?
- 2) Radikal cihatçılar kitle medyası ve sosyal medya döneminde ne tür bir metodoloji kullanmıştır?

- 3) Bu iki dönem metodolojisi arasında temel farklar nelerdir?
- 4) Teknolojinin değişmesi söylemde dönüşüme neden olmakta mıdır?
- 5) Radikal örgütlerin kitle medyası ve sosyal medyada kontrol edilmeleri arasında nasıl bir farklılık vardır?

5.4.2. Çıkarımlar

1) Radikal cihatçılar kitle medyası döneminde kendi medyalarını kurma şansına sahip olamamışlardır. Kitlesele anlamda ana akım medya organlarına bağımlıydılar. Kısıtlı coğrafyadaysa, fetvalar, vaazlar ve basılı yayınlarla propagandalarını yapabiliyorlardı.

Dijital dönemde IŞİD'in de vücut bulmasıyla iletişimin önemi artmaktadır. Merkezi birkaç noktadan yürütülen iletişim stratejisinde, ilk bakışta tüm dünyaya yayılmış dağınık bir yapı göze çarparken araştırmalar zamanla IŞİD'in iletişim stratejisinin merkezi bir beyin tarafından yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Bir bakanlık, haber ajansları ve yayın organları şeklinde sıralanan yapı özellikle 2004'ten 2013'e kadar aktif olarak etki alanı yaratmıştır. Bu yapı bu dönem içerisinde sosyal medyanın hemen her mecrasında aktif olmayı başarmıştır. Beyni merkezi bir noktada olmasına karşın dünyaya yayılma becerisi göstermiştir.

2) Radikal cihatçıların, kitle medyası döneminde üç aşamalı bir stratejisine ilgili bölümde genişçe değinilmektedir. Vaazlarla etki altına alma, kapalı toplantılarla militanlaştırma ve cihatın bir unsuru (askeri) haline getirme.

Dijital dönemde de üç aşamalı bir strateji ile karşı karşıya kalınmaktadır. Yaygın ve açık sosyal medya kanallarından genel propaganda, kapalı forumlarda radikalleşen fikir alışverişleri ve birebir ve yeraltı iletişimle eyleme katma.

3) İki ayrı dönem arasındaki temel fark, ilkinde markalaşmak, mesajı üretmek ve yaymak için ana akım medya organlarına ihtiyaç duyan radikal unsurlar, ikinci dönemde dijitalleşme ile birlikte daha geniş olanaklar yakalamaktadırlar.

Sosyal medya gücü ile markasını yaratmak, içeriğini üretmek ve aracı yayın organlarının röportaj taleplerine ihtiyaç duymadan mesajını servis etmek. Üstelik artık servis edilen mesaja sadece ana akım medya değil milyonlar taşıyıcılık yapmaktadır.

El Kaide’de IŞİD kadar küresel bir perspektife sahiptir ancak onun sahip olduğu dijital araçlara sahip olamamıştır.

4) Teknolojinin değişimi ve söylem değişimi arasında bir paralellik bulunmaktadır. Kitle medyası döneminde tek bir lider öne çıkmaktadır. Bu lider dini söylemler ağırlıklı, Kuran’a hakim ifadelerle daha derinlikli bir üsluba sahiptir. Bazen bir din alimi bazen bir komutan gibi konuşmaktadır. Tarihsel referanslarla aktarılan mesajlar, kutuplaştırma, kin, öfke, intikam üzerine kuruludur. Mesajda güç ve iman vurgusu yapılmaktadır, umut kendini buradan yaratmaktadır.

Dijital dönemde, bazı oyun kurucu beyinler olmakla birlikte özne kitlelerdir. Sözün yerini esas olarak görsel almaktadır. Buna karşı sözlü mesajlarda derinlikten eser yoktur. Kurana referans azalmaktadır. Ancak Allah’ın gücü hatırlatılmaya devam edilmektedir. Yüzeysel ve ajitatif söylemler dolaşıma sokulmaktadır. Kısıtlı sayıda cümleye sahiptirler. Ancak sunulan görseller etki açısından çok güçlüdür. Hala dünyanın zihninde kazınmış kareler o dönem dolaşıma sokulacaktır. Mesajların odağında güç, kin, öfke, intikam ve kutuplaştırma vardır. Umut bu güç ve boy gösterisi üzerinden yayılmaya çalışılmaktadır.

İlk dönemde savaş bölgesine yapılan çağrı sonraki dönemde ‘*sen neredeyse cihat orada*’ şeklinde vahşetin yayılması ve yaygınlaştırılması üzerine kurulacaktır.

5) Devletler ve uluslar çıkarları gereği radikal unsurlarla savaşmaktadırlar. Bu savaşım ülke çıkarlarına göre kutuplar yaratmaktadırlar. Kutuplaşan tarafların çıkarları gereği bazen bir devlete tehdit oluşturan radikallerin desteklenmesine yol açarken bazen kutbun diğer tarafı bu unsurlarla yoğun bir savaş içine girmektedir.

Buna karşın El kaide de IŞİD de bölgesel ve uluslararası birer tehdit olarak tarih sahnesinde bulunmaktadır.

El Kaide'nin yöntemi olan mesajı ana akım medya organları aracılığıyla yayma çabasına karşı uluslararası yayın organları yöneticileri zaman zaman kafa kafaya verip bu mesajlara genişçe yer vermeme kararı almıştır. Bu mesajların propagandasını yapmaya karşı temkinli bir tutum eğilimi medya devlerinde kabul görmektedir. El Kaide'nin zaman zaman kurduğu yayın evleri ve radyolar saldırıya uğramakta ve kapatılmaktadır.

Buna karşın dijital dönemde başta IŞİD olmak üzere radikal unsurlar daha geniş ve kaygan bir zemine sahip bulunmaktadır. Sosyal medyanın özgürlük temelli ve küresel yapısı radikal unsurlar için üretme, yayma ve örgütlenme alanı yaratmaktadır.

Sürecin başında mekanizmanın yapısı onun kontrolcü bir form almasını karmaşıktırmaktadır. Hükümetler, şirketler ve kullanıcılar durum karşısında tutum alınca kadar geçen süreç radikal cihatçıların en geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

Bir radyo istasyonunu bombalamaktan farklı olarak, tek merkezden açılan binlerce hesap yedekleriyle birlikte sırasıyla devreye girmektedir. Devreye giren hesabın mesajı çekim gücüne göre dakikalar içinde milyonlara ulaşma yeteneğine sahiptir. Bu aynı zamanda IŞİD'in fiziki ve coğrafi gücünün de en yaygın olduğu zamana denk gelmektedir.

Ardından IŞİD'e karşı koalisyon güçlerinin saldırıları başlar. Yakın bir dönemde de radikal cihatçılar dijital dünyada yoğun bir yok etme kampanyasıyla karşı karşıya kalır. Şiddetin genişlemesi ve IŞİD'in geldiği nokta sosyal medya şirketlerine tepkiyi de arttırmaktadır. Şirketler hükümetler, istihbarat birimleri ve araştırmacılar arasında bazı ağlar kurulmaktadır ve böylece sosyal medyada radikallere karşı bir savaş başlar. Onlarca farklı mecradan milyonlarca hesap devre dışı bırakılacaktır. İçerikler silinir. (Bu aynı zamanda bu araştırma için kısıtlılıklar yaratmıştır).

Bu savaşı karşı bazı şifreleme özellikli mecralara kayan radikal cihatistler halen bu mecraları kullanmakta olsa da bu görünürlük ve bilinirlik, erişilebilirlik ve kitleselleşme açısından büyük handikap oluşturmaktadır.

Ancak bu durum bize gösteriyor ki bu süreçte radikaller yine kendi medyalarına sahip olamamış ve uluslararası şirketlerin adeta tekelindeki sosyal medya mecralarında var olabilmektedirler. Bu nedenle varlıkları ve yoklukları yine bu şirketler elindedir. Dijitalde kendileri için oluşturdukları mecralarsa geleneksel dönemdeki olanaklarında olduğu gibi kısıtlılıklar barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Achcar, G. (2002). Barbarlıklar Çatışması . M. Kürkçügil içinde, *Sahibini Arayan Barış* (s. 92). İstanbul: Everest Yayınları.
- Achcar, G. (2002). Barbarlıklar Çatışması (11 Eylül ve Sonrası). M. Kürkçügil içinde, *Sahibini Arayan Barış* (U. U. Aydın, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Akbaş, İ. (2017 , Haziran). *İnternete hücum: 'Darül online'da cihat*. Ocak 2019 tarihinde www.duvar.com.tr: <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2017/08/09/internete-hucum-darul-onlineda-cihat/> adresinden alındı
- Ali, T. (2002). *Fundamentalizmler Çatışması - Haçlı Seferleri, Cihatlar ve Modernite*. (A. Yıldız, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Ali, T. (2002). *Fundamentalizmler Çatışması HAçlı Seferleri Cihatlar Modernite*. Londra: Everest Yayınları.
- Arthur, C. (2014). *Taking Down ISIS*. 2019 tarihinde www.theguardian.com : <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/23/taking-down-isis-youtube-twitter-google-video> adresinden alındı
- Atran, S. (2017). İŞİD Bir Devrimdir. H. Bayrı içinde, *Cihatçılık Efsaneler Gerçekler* (s. 21 -22). İstanbul: Metis Yayınları .
- Atwan, A. B. (2011). *My weekend with Osama bin Laden*. 2019 tarihinde www.theguardian.com: <https://web.archive.org/web/20150227113944/http://www.theguardian.com/world/2001/nov/12/afghanistan.terrorism2?INTCMP=ILCNETTXT3487> adresinden alındı
- Awan, I. (2017, Mart). Cyber-Extremism: Isis and the Power of Social Media. *Society*, s. 138 -149.
- Bal, H. (2016). Nitel Araştırmalar Yöntemi. Sentez Yayın.
- Barbezat, E. (2017, Mart). *“İŞİD’in filmleri parçalanmış zamanımızın temsilidir”*. (İ. Kılınç, Düzenleyen) Şubat 2019 tarihinde www.sendika63.org: <http://sendika63.org/2017/03/isidin-filmleri-parcalanmis-zanimimizin-temsilidir-eugenie-barbezat-406098/> adresinden alındı
- Bay, D. E. (2018, Aralık). *Analysis: IS steps up use of Telegram*. Şubat 2019 tarihinde BBC Monitoring: <https://monitoring.bbc.co.uk/product/c200gneu> adresinden alındı

- Bayrak, D. (2012, Eylül 9). *El Cezire'de yayınlanmayan Bin Ladin röportajı*. Nisan 2019 tarihinde [www.timeturk.com.tr: https://www.timeturk.com/tr/2012/09/10/ladin-in-el-cezire-de-yayimlanmayan-11-eylul-roportaji.html](http://www.timeturk.com.tr:https://www.timeturk.com/tr/2012/09/10/ladin-in-el-cezire-de-yayimlanmayan-11-eylul-roportaji.html) adresinden alındı
- BBC. (2011). *Portre: Enver el Evlaki*. Şubat 2019 tarihinde [www.bbc.com/turkce : https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110930_al_awlaki](http://www.bbc.com/turkce:https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110930_al_awlaki) adresinden alındı
- BBC. (2015). *IŞİD'in sosyal medyadaki yeni mekanları*. 2019 tarihinde [www.bbc.com/turkce: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150313_isid_sosyal_medya](http://www.bbc.com/turkce:https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150313_isid_sosyal_medya) adresinden alındı
- BBC. (2017). *IŞİD'in yeni propaganda aracı: Instagram*. 2019 tarihinde [www.bbc.com/turkce: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41360381](http://www.bbc.com/turkce:https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41360381) adresinden alındı
- BBC, T. (2014, Aralık). *IŞİD sosyal medyada neden başarılı?* 2019 tarihinde [www.bbc.com/tr: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_isid_sosyal_medya](http://www.bbc.com/tr:https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_isid_sosyal_medya) adresinden alındı
- BBCMonitoring. (2018, Aralık). *Analysis: Wave of Telegram suspensions hits jihadist accounts*. Şubat 2019 tarihinde [https://monitoring.bbc.co.uk: https://monitoring.bbc.co.uk/product/c200h0s4](https://monitoring.bbc.co.uk:https://monitoring.bbc.co.uk/product/c200h0s4) adresinden alındı
- BBCNews. (2014 , Ağustos). *Syria Iraq: The Islamic State militant group*. 2019 tarihinde [www.bbc.com/news: https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24179084](http://www.bbc.com/news:https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24179084) adresinden alındı
- BBCTürkçe. (2013). www.bbc.com/turkce. 2019 tarihinde IŞİD sosyal medyada neden başarılı?: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_isid_sosyal_medya adresinden alındı
- BBCTürkçe. (2014, Temmuz). *IŞİD Irak ordusunu 'infaz' videosuyla uyardı*. Mayıs 2019 tarihinde [www.bbc.com/turkce: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140729_isid_video](http://www.bbc.com/turkce:https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140729_isid_video) adresinden alındı
- BBCTürkçe. (2016). *IŞİD videosunda 'İngiliz çocuk'*. Ocak 2019 tarihinde BBC Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37203718> adresinden alındı
- BBCTürkçe. (2017, Mayıs). *IŞİD'in yeni propaganda aracı: Çizgi filmler*. Şubat 2019 tarihinde [www.bbc.com/turkce: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39888529](http://www.bbc.com/turkce:https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39888529) adresinden alındı
- Benigni, M. C. (2017). *Online extremism and the communities* . 2019 tarihinde [https://pdfs.semanticscholar.org: https://www.semanticscholar.org/paper/Online-extremism-and-the-communities-that-sustain-Benigni-Joseph/c95b039e92181e23c1b1f5313bc5557d984fb927](https://pdfs.semanticscholar.org:https://www.semanticscholar.org/paper/Online-extremism-and-the-communities-that-sustain-Benigni-Joseph/c95b039e92181e23c1b1f5313bc5557d984fb927) adresinden alındı

- Benlisoy, F. (2014, 8). *ışid'in hedefi: "vahşetin idaresi"*. 5 2019 tarihinde [www.baslangicdergi.org: https://baslangicdergi.org/isidin-hedefi-vahsetin-idaresi/](http://www.baslangicdergi.org/isidin-hedefi-vahsetin-idaresi/) adresinden alındı
- Brown, D. K. (2014, Ekim). *Avrupa'nın cihatçı kadınları IşİD'e neden katılıyor?* Şubat 2019 tarihinde www.bbc.com/turkce: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/10/141007_isid_batili_musluman_kadin adresinden alındı
- Browne, M. (2017). *YouTube Removes Videos Showing Atrocities in Syria*. 2019 tarihinde www.newyorktimes.com: https://www.nytimes.com/2017/08/22/world/middleeast/syria-youtube-videos-isis.html adresinden alındı
- Bulut, Ç. K. (Güz 2014). *Yeni Toplumsal Hareket Tartışmalarında Amerikan Ekolü: Kaynak Mobilizasyonu ve Siyasi Fırsat Yaklaşımları. İletifim Kuram ve Araştırma Dergisi* , 39.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı Ekonomi, Toplum ve Kùltür*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.
- Castells, M. (2012). *İsyen ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). *Enformasyon Çağı Ekonomi,Toplum ve Kùltür Kimliğın Gücü* (Cilt 2). İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.
- Cilga, M. (2015). *Ebubekir el Bağıdadi'nin portresi: Din ve futbola tutkun, içe kapanık bir adam nasıl IşİD lideri oldu?* 2018 tarihinde www.medyascope.com: https://medyascope.tv/2015/12/09/ebubekir-el-bagdadinin-portresi-din-ve-futbola-tutkun-ice-kapanik-bir-adam-nasil-isid-lideri-oldu/ adresinden alındı
- CombatingTerrorismCentre. (2018). *Islamic State & Predecessor Groups*. 2019 tarihinde <https://ctc.usma.edu: https://ctc.usma.edu/terrorist-groups/islamic-state-predecessor-groups/> adresinden alındı
- Cordesman, A. (2014). *IşİD'in hedefleri ve olası kazanımları*. 2019 tarihinde www.bbc.com/turkce: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140612_isid_hedefleri_analiz adresinden alındı
- Council, S. (2003). *Security Council Act Unanimously ToAdopt resolution Strongly Condemning Terrism as One of the Most Serrious Threats to Condeming Terrorist as One of the Most Serious Threats to Peace*. April 2017 tarihinde www.un.org: https://www.un.org/press/en/2004/sc8214.doc.htm adresinden alındı
- Counterterrorism, T. N. (2009). *Jihadist and the Internet* . Hollanda: The National Coordinator for Counterterrorism.

- Çakır, F. (2015, Ekim). *Yargıtay: IŞİD'in amacı Müslüman ülkelerde devlet kurmak*. 2019 tarihinde [www.haberturk.com](https://www.haberturk.com/gundem/haber/1137364-yargitay-isidin-amaci-musluman-ulkelerde-devlet-kurmak): <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1137364-yargitay-isidin-amaci-musluman-ulkelerde-devlet-kurmak> adresinden alındı
- Çakır, R. (2003, Kasım). *El Kaide Hakkında Yanlış Bildiğimiz 10 Şey*. 2019 tarihinde [www.rusencakir.com](http://rusencakir.com/El-Kaide-hakkinda-yanlis-bildigimiz-on-sey/66): <http://rusencakir.com/El-Kaide-hakkinda-yanlis-bildigimiz-on-sey/66> adresinden alındı
- Çakır, R. (2003, 11 22). *El Kaide hakkında yanlış bildiğimiz on şey*. 05 09, 2017 tarihinde [www.rusencakir.com](http://rusencakir.com/El-Kaide-hakkinda-yanlis-bildigimiz-on-sey/66): <http://rusencakir.com/El-Kaide-hakkinda-yanlis-bildigimiz-on-sey/66> adresinden alındı
- Çetinkaya, Y. D. (2008). *Toplumsal Hareketler / Tarih, Teori ve Deneyim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- DABIQ. (2016). *Dabıq Dijital Dergi*. 2019 tarihinde [idrakersleri.com](https://idrakersleri.com/wp-content/uploads/2019/06/Dabik-4.pdf): <https://idrakersleri.com/wp-content/uploads/2019/06/Dabik-4.pdf> adresinden alındı
- Doğan, S. (2010). *AL-QAEDA AFTER 2001 WITH REGARD TO ITS STRATEGY . A Master's Thesis*. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- DolunayŞenol, S. E. (2016). *IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü*. Nisan 2019 tarihinde [www.researchgate.net](http://www.researchgate.net/file:///C:/Users/Hp/Desktop/tez%20radikal%20islam%20ve%20ileti%C5%9Fim/T%C3%BCrk%C3%A7e%20tezler/21DolunayENOLSezginERDEMElifERDEM-16syf-277-292.pdf): [file:///C:/Users/Hp/Desktop/tez%20radikal%20islam%20ve%20ileti%C5%9Fim/T%C3%BCrk%C3%A7e%20tezler/21DolunayENOLSezginERDEMElifERDEM-16syf-277-292.pdf](http://www.researchgate.net/file:///C:/Users/Hp/Desktop/tez%20radikal%20islam%20ve%20ileti%C5%9Fim/T%C3%BCrk%C3%A7e%20tezler/21DolunayENOLSezginERDEMElifERDEM-16syf-277-292.pdf) adresinden alındı
- Donatella Della Porta, M. D. (2006). *Social Movements and Introduction*. USA: BLACKWELL PUBLISHING.
- Eryılmaz, Z. (1997). *Cihat Kervanı*. Vural Yayıncılık.
- Euronews. (2017). *Avrupa'yı kana bulayan büyük terör saldırıları*. 2019 tarihinde [www.euronews.com.tr](https://tr.euronews.com/2017/08/18/avrupayi-kana-bulayan-buyuk-teror-saldirilari): <https://tr.euronews.com/2017/08/18/avrupayi-kana-bulayan-buyuk-teror-saldirilari> adresinden alındı
- Evkuran, M. (2015). Bir Kriz Teolojisi ve Toplumsal Hareket Olarak Selefilik. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 71-99.
- Farwell, J. P. (2015). The Media Strategy of ISIS. *Survival: Global Politics and Strategy*, 49 -55.
- Fisk, R. (1993). *Anti-Soviet warrior puts his army on the road to peace: The Saudi businessman*. 2019 tarihinde [www.independent.co.uk](https://web.archive.org/web/20150107153954/http://www.independent.co.uk/news/world/antisoviet-warrior-puts-his-army-on-the-road-to-peace-the-saudi-businessman-who-recruited-mujahedin-now-uses-them-for-largescale-building-projects-in-sudan-robert-fisk-met-): <https://web.archive.org/web/20150107153954/http://www.independent.co.uk/news/world/antisoviet-warrior-puts-his-army-on-the-road-to-peace-the-saudi-businessman-who-recruited-mujahedin-now-uses-them-for-largescale-building-projects-in-sudan-robert-fisk-met-> adresinden alındı

- Fisk, R. (1996). *Arab rebel leader warns the British: 'Get out of the Gulf'*. 2019 tarihinde [www.independent.co.uk](http://www.independent.co.uk/news/arab-rebel-leader-warns-the-british-get-out-of-the-gulf-1328034.html): <https://web.archive.org/web/20150227110722/http://www.independent.co.uk/news/arab-rebel-leader-warns-the-british-get-out-of-the-gulf-1328034.html> adresinden alındı
- GlobalResearch. (2014). *September 2001 Interview with Osama bin Laden. Categorically Denies his Involvement in 9/11*. 2019 tarihinde [www.globalresearch.ca](http://www.globalresearch.ca/interview-with-osama-bin-laden-denies-his-involvement-in-9-11/24697): <https://web.archive.org/web/20150109181732/http://www.globalresearch.ca/interview-with-osama-bin-laden-denies-his-involvement-in-9-11/24697> adresinden alındı
- Göle, N. (1995). *L'emergence du sujet Islamique*. Dubet and Wieviorka (der.).
- Görgün, H. (2009). Seyyid Kutub. *TDK İslam Ansiklopedisi*, 37(66).
- Görgün, H. (2009). *Seyyid Kutup*. Nisan 15, 2019 tarihinde İslam Ansiklopedisi - Türkiye Diyanet Vakfı: <https://islamansiklopedisi.org.tr/seyyid-kutub> adresinden alındı
- H. Yörür, A. A. (2017). *Literature Review On Terrorism*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- HaberTürk. (2015, Mayıs). *İŞİD Jack Dorsey ve Twitter çalışanlarını tehdit etti!* Şubat 2019 tarihinde [www.haberturk.com](http://www.haberturk.com/ekonomi/teknoloji/haber/1048664-isis-jack-dorsey-ve-twitter-calisanlarini-tehdit-etti): <https://www.haberturk.com/ekonomi/teknoloji/haber/1048664-isis-jack-dorsey-ve-twitter-calisanlarini-tehdit-etti> adresinden alındı
- Haid, H. (2018). *Reintegrating ISIS Supporters in Syria: Efforts, Priorities and Challenges*. 2019 tarihinde [https://icsr.info](https://icsr.info/2018/08/20/reintegrating-isis-supporters-in-syria-efforts-priorities-and-challenges/): <https://icsr.info/2018/08/20/reintegrating-isis-supporters-in-syria-efforts-priorities-and-challenges/> adresinden alındı
- Halopeau, B. (2009). Terrorist use of the internet. *Jihadist and the Internet*. içinde Hollanda: National Coordinator for Counterterrorism .
- Halopeau, B. (2014). Terrorist use of the internet. *Jihadist and the Internet*. içinde Hollanda: National Coordinator for Counterterrorism.
- Halopeau, B. (2014). Terrorist Use the Internet. A. S. Francesca Bosco içinde, *Cyber Crime and Cyber Terrorism Investigator's Handbook*. Syngress.
- Hobsbawm, E. J. (2018). *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıliklar Çağı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Hodali, D. (2016, Mart). *İŞİD'in amacı ne?* Şubat 2019 tarihinde [www.dw.com](http://www.dw.com/tr/i%C5%9Fidin-amac%C4%B1-ne/a-19142362): <https://www.dw.com/tr/i%C5%9Fidin-amac%C4%B1-ne/a-19142362> adresinden alındı
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. New York: Colombia University.

- Hürriyet. (2002). *El Kaide 11 Eylül'ü üstlendi*. 2019 tarihinde [www.hurriyet.com.tr: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/el-kaide-11-eylulu-ustlendi-38370378](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/el-kaide-11-eylulu-ustlendi-38370378) adresinden alındı
- Hüseyin, R. (2017). *IŞİD Sahada Kaybetse de Sanal Alemde Hala Güçlü*. 2019 tarihinde [www.amerikaninsesi.com : https://www.amerikaninsesi.com/a/isid-sahada-kaybetse-de-sanal-alemde-hala-guclu/4119731.html](http://www.amerikaninsesi.com/a/isid-sahada-kaybetse-de-sanal-alemde-hala-guclu/4119731.html) adresinden alındı
- İlhan, R. S. (2017, 02 27). *Medya ve terör*. Ocak 2019 tarihinde [www.aljazeera.com.tr: http://www.aljazeera.com.tr/gorus/medya-ve-teror](http://www.aljazeera.com.tr/gorus/medya-ve-teror) adresinden alındı
- islam-tr.net. (2019, şubat). *Bolu'da Tevhid Ehli Muvahhide Kardeşler Arıyorum*. şubat 2019 tarihinde [islam-tr.net: https://www.islam-tr.net/konu/boluda-tevhid-ehli-muvahhide-kardesler-ariyorum.54842/](https://www.islam-tr.net/konu/boluda-tevhid-ehli-muvahhide-kardesler-ariyorum.54842/) adresinden alındı
- İşcan, M. Z. (2015). Tarih Boyunca Selefi Söylem . *İlahiyat Akademisi*, 1-2.
- Klausen, J. (2015). Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq. *Studies in Conflict & Terrorism*, 1 - 22.
- Koca, F. (1999). İbn Teymiyye. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 20, s. 399.
- Koca, F. (2015). İslam Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni Genel Karakteristiği. *İlahiyat Akademisi*, 1(1-2), 22.
- Ladin, U. B. (2002). *11 Eylül Sonrası Mülakat*. 2019 tarihinde [www.dailymotion.com: https://www.dailymotion.com/video/xufq6w](https://www.dailymotion.com/video/xufq6w) adresinden alındı
- Ladin, U. b. (2013). *Şeyh Usame Bin Ladin 11 Eylül Açıklaması*. Nisan 2019 tarihinde [www.dailymotion.com: https://www.dailymotion.com/video/xufq6w](https://www.dailymotion.com/video/xufq6w) adresinden alındı
- Line, R. (1962). *Political Ideology*. New York - Free Press.
- Lukes, S. (1997). *İktidar ve Otorite*. (S. Tekay, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Lutz, J. (2008). *Global Terrorism*. London: Routledge.
- Mardin, Ş. (2015). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Matejic, N. (2016). *İçerik Savaşları: DAEŞ'in iletişim kanallarını kullanmaktaki becerisi*. 2019 tarihinde [www.nato.int: https://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/wars-media-daesh-communications-solis/TR/index.htm](https://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/wars-media-daesh-communications-solis/TR/index.htm) adresinden alındı
- Matthew C. Benigni, K. J. (2017). *Online extremism and the communities that sustain it: Detecting the ISIS supporting*. USA: PLOS ONE.
- Matusitz, J. (2013). *Terrorism and Communication* . SAGE.

- McCants, W. (2015, Aralık). *Ebubekir el Bağdadi'nin portresi: Din ve futbola tutkun, içe kapanık bir adam nasıl IŞİD lideri oldu?* (M. Cılga, Düzenleyen) Ocak 2019 tarihinde medyascope.tv: <https://medyascope.tv/2015/12/09/ebubekir-el-bagdadinin-portresi-din-ve-futbola-tutkun-ice-kapanik-bir-adam-nasil-isis-lideri-oldu/> adresinden alındı
- Morgan, J. B. (2015). *The ISIS Twitter census: Defining and describing the population of ISIS supporters on Twitter*. Brookings Enstitü.
- Narmanlıoğlu, H. (2016). The Culture of Fear As a Strategy of Online Jihadism. *HEMISPHERES*, 30.
- Neumann, T. S. (2009). *Countering Online Radicalisation a Strategy for Action* . London: ICSR King's College London.
- NTV. (2011). *Usame Bin Ladin'in Hayatı* . 2019 tarihinde www.ntv.com.tr:https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/usame-bin-ladinin-hayati%2cMhlNLAWr_EOErjqJwFquyg adresinden alındı
- NTV. (2011). *Zevahiri kimdir?* 2019 tarihinde www.ntv.com.tr:https://www.ntv.com.tr/dunya/zevahiri-kimdir,-vNwq9Q_VkWQj7BEIS56KA adresinden alındı
- OIC. (tarih yok). *Convnetion of the Organization of the Islamic Conference on Combating International Terrorism*. April 2017 tarihinde www.cfr.org:http://www.cfr.org/terrorism-and-the-law/convention-organization-islamic-conference-oic-combating-international-terrorism/p24781 adresinden alındı
- Otayek, C. (2014). *Analyzing Isis' propaganda - Mujatweets*. 2019 tarihinde YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=dXAnJ8jnLCI> adresinden alındı
- Özel, M. (2015, Kasım). *Beş Haftada Nasıl Canlı Bomba Oluyorlar?* Nisan 2019 tarihinde [www.milliyet.com.tr: http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/menderes-ozel/5-haftada-nasil-canli-bomba-oluyorlar--2154970/](http://www.milliyet.com.tr:http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/menderes-ozel/5-haftada-nasil-canli-bomba-oluyorlar--2154970/) adresinden alındı
- Picus, W. (2004). *Zarqawi Is Said to Swear Allegiance to Bin Laden*. 2019 tarihinde [www.washingtonpost.com: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2004/10/19/AR2005033103451.html?noredirect=on](http://www.washingtonpost.com:http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2004/10/19/AR2005033103451.html?noredirect=on) adresinden alındı
- Roy, O. (1994). *Siyasal İslamın İflası*. (C. Akalın, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Roy, O. (2015). *Siyasal İslamın İflası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Roy, O. (2016). *Küreselleşen İslam*. (H. Bayrı, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

- Ryan, M. (2014). *Hot Issue: Dabiq: What Islamic State's New Magazine Tells Us about Their Strategic Direction, Recruitment Patterns and Guerrilla Doctrine*. 2019 tarihinde www.jamestown.org: <https://jamestown.org/program/hot-issue-dabiq-what-islamic-states-new-magazine-tells-us-about-their-strategic-direction-recruitment-patterns-and-guerrilla-doctrine/> adresinden alındı
- Schmid, A. (2004). Terrorism. A. P.-H. Leonard Weinberg içinde, *The challenges of Conceptualizing Terrorism, Terrorism and Violence* (s. 777-794). DOI: 10.1080/095465590899768.
- Smith, L. (2017 , Haziran). *IŞİD sosyal medya faaliyetlerini kriptolu mesajlaşma uygulaması Telegram'a taşıyor*. Şubat 2019 tarihinde www.bbc.com/turkce: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40187203> adresinden alındı
- Sputniknews. (2015 , Mart). *IŞİDİŞİD 'hicret kılavuzu' hazırladı: Türkiye'ye doğrudan gelmeyin*. Şubat 2019 tarihinde www.sputniknews.com: <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201503041014280639/> adresinden alındı
- T24. (2015 , Ağustos). *IŞİD militanı 'Cihatçı John'dan yeni tehdit videosu: İngiltereye döneceğim ve kafa kesmeye devam edeceğim!* 2019 tarihinde www.t24.com.tr: <https://t24.com.tr/haber/isid-militani-cihatci-johndan-yeni-tehdit-videosu-ingiltereye-donecegim-ve-kafa-kesmeye-devam-edecegim,307200> adresinden alındı
- Taştekin, F. (2014, Haziran). *Irak Şam İslam Devleti nasıl ortaya çıktı, ne istiyor?* Nisan 2019 tarihinde www.t24.com.tr: <https://t24.com.tr/haber/irak-sam-islam-devleti-nasil-ortaya-cikti-ne-istiyor,262678> adresinden alındı
- Taylan, M. U. (2015, Haziran). *El Zerkavi ve Irak'ta El Kaide'nin Kuruluşu*. Mayıs 14, 2017 tarihinde Bianet: <http://bianet.org/bianet/siyaset/165641-el-zerkavi-ve-irak-ta-el-kaide-nin-kurulusu> adresinden alındı
- tgrtHaber. (2019). *Yabancı savaşçı trafiğinde korkunç rakamlar*. 2019 tarihinde www.tgrthaber.com.tr: <https://www.tgrthaber.com.tr/editorun-sectikleri/yabanci-savasci-trafiginde-korkunc-rakamlar-86639> adresinden alındı
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal Hareketler*. (O. Düz, Çev.) İstanbul: Babil Yayınları.
- TimeTürk. (2019, 3). *IŞİD'in yayın organları ABD terör listesinde*. 5 2019 tarihinde www.timeturk.com: <https://www.timeturk.com/isid-in-yayin-organlari-abd-teror-listesinde/haber-1060397> adresinden alındı
- Top, H. Ö. (2017, Aralık). *IŞİD videolarındaki ünlü yüzlere ne oldu?* Şubat 2019 tarihinde www.duvar.com: <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2017/12/16/isid-videolarindaki-unlu-yuzlere-ne-oldu/> adresinden alındı
- Topal, E. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* , 139.

- Ulugay, M. (2015, Haziran). *www.bianet.org*. Ocak 2019 tarihinde Zerkavi ve Şiddetin Tırmanışı: <http://bianet.org/bianet/siyaset/165663-zerkavi-ve-siddetin-tirmanisi> adresinden alındı
- Vakfi, f. (tarih yok). *Küresel Cihadın Babası*. 2017 tarihinde www.gencbirikim.net: <http://www.gencbirikim.net/kuresel-cihadin-babasi-sehid-abdullah-azzam-rh-a/> adresinden alındı
- Vale, J. C. (2018). *From Daesh to 'Diaspora': Tracing the Women and Minors of Islamic State*. ICSR King's College London.
- Warrick, J. (2015, Eylül). *Maniac who created ISIS: His medieval barbarity was too much even for Al Qaeda. Now a chilling new book charts the bloody rise and fall of the 'Slaughter Sheik'*. 2019 tarihinde www.dailymail.co.uk: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3250181/Maniac-created-ISIS-medieval-barbarity-Al-Qaeda-chilling-new-book-charts-bloody-rise-fall-Slaughter-Sheik.html> adresinden alındı
- Warrick, J. (2016). *Siyah Bayraklar IŞİD' in Doğuşu ve Yükselişi*. İstanbul: A7Kitap Yayınları.
- Weimann, G. (1994). *The Theater of Terror: Mass Media and International Terrorism*. USA: Michigan Üniversitesi.
- wikipedia. (2011). *Federal Bureau of Investigation (FBI) resmi sitesindeki Ten Most Wanted Fugitives ("En Çok Aranılan On Kaçak") adlı listesi*. 2019 tarihinde www.wikipedia.com: https://tr.wikipedia.org/wiki/Usame_bin_Ladin#/media/File:Osama_Bin_Lade_n_marked_deceased_on_FBI_Ten_Most_Wanted_List_May_3_2011.jpg adresinden alındı
- wikipedia. (2018). *www.wikipedia.org.tr*. 2019 Nisan tarihinde Usame bin Ladin Röportajları: https://tr.wikipedia.org/wiki/Usame_bin_Ladin%27in_r%C3%B6portajlar%C4%B1#cite_note-FBIS-158-22 adresinden alındı
- wikipedia. (2019). *Ebu Musab ez-Zerkavi*. Şubat 2019 tarihinde www.wikipedia.com/tr: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ebu_Musab_ez-Zerkavi adresinden alındı
- wikipedia. (2019). *Usame bin Ladin*. 2019 tarihinde www.wikipedia.com : https://tr.wikipedia.org/wiki/Usame_bin_Ladin adresinden alındı
- wikipedia. (tarih yok). *Abu Musab al Zerkavi*. 2019 tarihinde www.wikipedia.org: https://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Musab_al-Zarqawi adresinden alındı
- wikipedia. (tarih yok). *Islamic State of Iraq and the Levant*. Mayıs 2019 tarihinde www.wikipedia.org: https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_State_of_Iraq_and_the_Levant#Communications adresinden alındı

- Wood, G. (2014). *The Way of the Strangers: Encounters with the Islamic State*. London: King's Collage London.
- Yaylacı, F. G. (2014). Toplumsal Hareketler ve Kuramsal Yaklaşımlar. B. K. Bilhan Kartal içinde, *Yeni Toplumsal Hareketler* (s. 32 - 60). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- YeniŞafak. (2015). *IŞİD radyo yayınına başladı*. 2019 tarihinde www.yenisafak.com: <https://www.yenisafak.com/dunya/isid-radyo-yayinina-basladi-2129983> adresinden alındı
- YeniŞafak. (2017). *İsveç'te radyodan DAESH'e davet*. 2019 tarihinde www.yenisafak.com: <https://www.yenisafak.com/dunya/isvecte-radyodan-daese-davet-2809271> adresinden alındı
- Yerdeniz, S. (2014, Haziran 20). *Usame bin Ladin: Dünyaya Mesajlar*. Nisan 2019 tarihinde www.t24.com.tr : <https://t24.com.tr/yazarlar/sibel-yerdeniz/usame-bin-ladin-dunyaya-mesajlar,9552> adresinden alındı
- Yezdani, İ. (2015). *Türkiye'den cihada 10 bin kişi gitti*. Ocak 2019 tarihinde www.hurriyet.com: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-den-cihada-10-bin-kisi-gitti-29383934> adresinden alındı